

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧОКЛЯ ОЛЕКСАНДР ІГОРОВИЧ

УДК [351.85.072.6:796] (477) (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ
В УКРАЇНІ**

28 Публічне управління та адміністрування

281 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання та відповідне джерело

_____ О.І. Чокля

Науковий керівник: ФАЛЬКОВСЬКИЙ Андрій Олександрович, кандидат
юридичних наук, доцент

ОДЕСА-2023

АНОТАЦІЯ

Чокля О.І. Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний університет «Одеська політехніка» МОН України, Одеса, 2023.

Дисертація присвячена дослідженню публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет роботи та методологію. Розкрито актуальність обраної теми, наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічним засадам та організаційно-правовим засадам публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Проаналізовано наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених щодо сутності, завдань та механізмів публічного управління у сфері фізичної культури та спорту. Удосконалено концептуальні положення щодо розуміння етапів становлення публічного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні. Аргументовано, що теоретичний інтерес щодо управління сферою фізичної культури і спорту з'явився у XX столітті та значно інтенсифікувався XXI столітті. Розмежовано публічне та приватне регулювання, їх значення в питанні розвитку фізичної культури і спорту. Обґрунтовано, що таке явище як приватне регулювання в Україні з'явилося після проголошення незалежності та утверджується по цей день.

Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат сфери. Запропоновано удосконалення існуючих та визначення нових понять таких як: любительський (аматорський) спорт, спортивна індустрія, спортивні правовідносини,

спортивний спір, спортивний арбітраж, відповідальність у сфері фізичної культури і спорту.

У другому розділі дисертації проаналізована фізична культура і спорт як сфера публічного регулювання.

Виявлено та розкрито особливості, сучасний стан державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, визначено проблеми такого регулювання, розкрито системи правових джерел цієї сфери, визначено проблемні питання законодавства та наведено пропозицій щодо можливих шляхів їх вирішення.

Запропоновано включення регламентно-приписних норм до джерел права у сфері фізичної культури і спорту. Визначено основні напрями державної політики у сфері фізичної культури і спорту, які полягають у підтримці професійного спорту, розвитку спортивної інфраструктури, стимулюванні масового спорту, захисту прав спортсменів та підвищенні спортивного авторитету України.

Розкрито особливості відносин у сфері, їх зміст, суб'єктний, об'єктний склад, стан державно-правового регулювання таких відносин та впливу на них публічного управління в Україні. Наведено класифікацію відносин у сфері фізичної культури і спорту, суб'єктів, об'єктів, змісту та підстав виникнення (юридичний факт). Запропоновано новий формат взаємодії між суб'єктами спортивних правовідносин та нову концепцію такої взаємодії, а також надано пропозиції щодо розширення джерел надходження фінансування у розвиток сфери.

Обґрунтовано основні методи публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту (імперативний та диспозитивний), їх форми та значення, а також механізми, які використовуються органами публічної влади для публічного управління. Виснувано, що сучасні тенденції управління та регулювання розвитку фізкультурно-спортивної сфери проявляються в поєднанні імперативних та диспозитивних методів регулювання відносин у сфері. Наведено проблематику, яка формується при здійсненні управління та шляхи

вдосконалення цього процесу. Сформовано відношення до одного з наріжних питань у науковому середовищі щодо наявності підстав для виділення спортивного права в окрему галузь права. Виснувано, що наразі є всі підстави для виділення спортивного права в окрему галузь з огляду на наявність свого особливого предмету, методів регулювання та принципів, притаманних сфері, а також враховуючи комплексний характер норм, які регулюють відносини у сфері та їх предметну спрямованість.

Третій розділ дисертації присвячено організаційно-правовим засадам міжнародного регулювання фізичної культури і спорту, напрямом оптимізації фізичної культури і спорту. Проаналізовано зарубіжний досвід публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Виснувано, що в нашій країні в правове регулювання сфери фізичної культури і спорту входить основне законодавство країни, міжнародно-правові акти, *lex sportiva* (м'яке право).

Розглянуто дві основні моделі участі держави у регулюванні спортивних відносин: модель втручання (інтервенціоністська) і модель невтручання (неінтервенціоністська, ліберальна). Досліджено на прикладі Швейцарії особливості моделі невтручання, на прикладі Іспанії - особливості моделі втручання, відповідно. На думку автора, ці приклади є найбільш вдалим при модернізації управління сфери фізичної культури і спорту в Україні, формування своєї унікальної та особливої моделі. Визначено відношення до питання доцільності систематизації норм у сфері фізичної культури і спорту в єдиний нормативно-правовий акт. Розглянуто сфери діяльності, пов'язані зі спортом, які регламентуються за допомогою встановлення міжнародних правил, наведено їх класифікацію. Проаналізовано порядок вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту, особливості. Досліджено діяльність арбітражних установ, які існують в Україні, а також Спортивного арбітражного суду (Лозанна, Швейцарія). Виснувано, що публічно-приватний або приватно-публічний характер сфери простежується і у порядку вирішення спорів у сфері, і у відповідальності за допущені порушення, що перш за все характеризується своєю «автономністю», яка є відмінною рисою самої сфери. Так, учасники спортивних правовідносин

(об'єднання, організації) наділені правовою автономією (делегованою державою) на регулювання на власний розсуд відносин, які не врегульовані публічним правом, в тому числі мають повноваження визначати те, що в розумінні сфери є порушенням та встановлювати види відповідальності за допущенні порушення, за умови, якщо це не суперечить чинному законодавству України та міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Виснувано, що диспозитивність у формуванні і розвитку спортивних правовідносин є гарним проявом сформованих в нашому суспільстві демократичних засад, відображає спрямованість діяльності держави на розвиток сфери фізичної культури і спорту. Делегування повноважень, надання кредиту довіри приватним інституціям на регулювання спорів, в тому числі на визначення окремих правопорушень у сфері фізичної культури і спорту та відповідальності за їх вчинення, є втіленням надбань міжнародної практики, що в цілому свідчить про позитивну динаміку розвитку сфери фізичної культури і спорту та спортивних відносин в Україні.

В цьому ж розділі запропоновано конкретні пропозиції щодо оптимізації публічного управління та регулювання у сфері фізичної культури і спорту, використання конкретного зарубіжного досвіду, втілення кращих механізмів та практик, запровадження надбань науково-технічного прогресу, що спрямовані на удосконалення «спортивного» законодавства, процесів та практик діяльності суб'єктів публічного управління сферою фізичної культури і спорту, створення успішної платформи взаємодії з іншими суб'єктами та щодо публічно-приватного партнерства.

Ключові слова: фізична культура і спорт, формування та реалізація державної політики, публічно-приватне регулювання та партнерство, міжнародне регулювання, методи та моделі регулювання, оптимізація публічного управління, децентралізація, фінансування, спортивне право, спортивна індустрія, меценатство, інноваційні механізми та технології, спортивний арбітраж.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чокля О.І. Публічне управління у сфері фізичної культури і спорту в Україні: понятійно-категоріальний апарат. Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 3 (84). Одеса. 2021. С. 46-50. URL: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246241>;
2. Чокля О.І. Особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту: публічні та приватні аспекти. Публічне управління і адміністрування в Україні. Вип. 36. Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 80-86. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.15>;
3. Чокля О.І. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту, структурні елементи та зміст. Теоретичні та прикладні питання державотворення. Вип. 27. Одеса. 2022. С. 71-77. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276803>;
4. Чокля О.І., Фальковський А.О. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Прикарпатський юридичний вістник. Вип. 2 (31). Видавничий дім «Гельветика». 2020. С. 3-9. URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(31\).554](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).554)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Чокля О.І. Сучасний стан державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (до 25-річчя заснування інституту). 9 жов. 2020 р. Одеса. 2020. С. 327-328;
2. Чокля О.І. Проблематика понятійно-категоріального апарату сфери фізичної культури і спорту в Україні. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. «Україна у сучасному міжнародному просторі». 16-18 червня 2021 року. Київ. 2021. С. 163-167. URL:

http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12144/1/09_Full_Block_%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_17_06_2021.pdf

3. Чокля О.І. Нова парадигма правовідносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса. 2023. С. 535-536.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Чокля О.І. Особенности правового регулирования сферы физической культуры и спорта в условиях пандемии Covid-19. Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022. Chișinău. 2022. С. 291-295.

ABSTRACT

Choklia O.I. Organizational and legal framework for public-private regulation of the development of physical culture and sports in Ukraine. – Qualified scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 281 "Public management and administration". Odessa Polytechnic National University, Odesa, 2023.

The dissertation is devoted to the study of public-private regulation of the development of physical culture and sports in Ukraine.

In the introduction to the dissertation, the relevance of the research is outlined, the objective is formulated, the object and subject of the work are identified. Revealed scientific and practical significance of dissertation research.

The first section is dedicated to the theoretical and methodological issues and organizational and legal issues of public-private regulation of the development of physical culture and sports in Ukraine.

Scientific publications from domestic and foreign countries have been analyzed regarding the importance of setting the mechanisms of public administration in the sphere of physical culture and sports. The conceptual provisions for understanding the stages of formation of public management in the field of physical culture and sports in Ukraine have been refined. It is argued that the theoretical interest in managing the sphere of physical culture and sports appeared in the 20th century and significantly intensified in the 21st century. The distinction is made between public and private regulation, their significance in the nutritional development of physical culture and sports. It is confirmed that such a phenomenon as private regulation in Ukraine appeared after the independence vote and is being established to this day.

The conceptual-categorical apparatus of the sphere is analyzed. It is proposed to improve the existing and significant new ones to understand such as: amateur (amateur) sports, sports industry, sports law, sports dispute, sports arbitration, relevance in the field of physical culture and sports, etc.

In the second section of the dissertation, physical culture and sports are analyzed as a sphere of public regulation.

The specific features of the current state of state-legal regulation of the sphere of physical culture and sports in Ukraine have been revealed, the problems of such regulation have been identified, the system of legal bodies in this sphere has been revealed, the problematic nutrition of legislation has been identified and a proposal has been made for the possible ways of their solvation.

The inclusion of regulatory norms in the sphere of law in the sphere of physical culture and sports has been proposed. The main direct government policies in the sphere of physical culture and sports are identified, which are in support of professional sports, the development of sports infrastructure, stimulated by mass sports, the protection of the rights of athletes and subordinated to the sports authority of Ukraine.

The peculiarities of the deposits in the sphere, their place, subject, and object storage, the state-legal regulation of such deposits and the influx of public administration on them in Ukraine are revealed. A classification of contributions has been made in the field of physical culture and sports, subjects, objects, place and form of guilt (legal fact). A new format of interaction between subjects of sports law and a new concept of such interaction have been proposed, as well as a proposal for expanded funding for developments in the sphere.

The basic methods of public regulation of the sphere of physical culture and sports (imperative and dispositive), their forms and meanings, as well as the mechanisms used by public authorities for public administration are outlined. It has been discovered that current trends in the management and regulation of the development of the physical culture and sports sphere are manifested in the following imperative and dispositive methods for regulating the activities in the sphere. The problem of how this process is formed during the current management process is brought up.

A relationship has been formed to one of the external sources of science in order to make clear the basis for the vision of sports law in addition to the law of law. It is clear that all the frameworks for seeing sports law in terms of the nature of its particular

subject, methods of regulation and principles, related areas, as well as the medically complex nature of the norms that regulate regulations in the sphere. Their objective directness.

The third section of the dissertation is devoted to the organizational and legal issues of international regulation of physical culture and sports, directly to the optimization of physical culture and sports. Foreign evidence on the regulation of public regulation in the field of physical culture and sports has been analyzed. It is clear that in our country the legal regulation of the sphere of physical culture and sports has developed on the basis of the basic legislation of the country, international legal acts, *lex sportiva* (or law).

Two main models of government participation in regulated sports are considered: the delivery model (interventionist) and the non-delivery model (non-interventionist, liberal). Tested on the Swiss butt for the particularity of the non-delivery model, on the Spanish butt - the particularity of the delivery model. In the author's opinion, this is the most useful approach to the modernization of the management of the sphere of physical culture and sports in Ukraine, the formation of its own unique and special model. The importance of nutrition and the systematization of norms in the field of physical culture and sports into a single legal act is emphasized. The areas of activity related to sports, which are regulated by the establishment of international rules, are reviewed, and their classification is provided. The order of the most important disputes in the sphere of physical culture and sports, especially, has been analyzed. The activities of the Court of Arbitration for Sport and arbitration institutions that exist in Ukraine were monitored. It has been discovered that the public-private or private-public nature of the sphere is evident both in the order of the highest disputes in the sphere, and in the appearance of violations, which is primarily characterized by its "autonomy", which is the other rice of the sphere itself. Thus, participants in sports legal frameworks (associations, organizations) are endowed with legal autonomy (delegated power) to regulate the legal entities, which are not regulated by public law, including the possible renewed importance of those that in general areas, damage and establish types of substitution for violations committed, for the reason that

it is not in accordance with the orderly legislation of Ukraine and international treaties, the obligation of which was imposed by the Verkhovna Rada of Ukraine.

It was concluded that dispositivity in the formation and development of sports legal relations is a good manifestation of the democratic principles formed in our society, reflects the orientation of the state's activities to the development of the sphere of physical culture and sports. The delegation of powers, the provision of credit of trust to private institutions for the regulation of disputes, including the determination of individual offenses in the field of physical culture and sports and the responsibility for their commission, is the embodiment of the heritage of international practice, which in general indicates the positive dynamics of the development of the field of physical culture and sports and sports relations in Ukraine.

In the same section, specific proposals are offered regarding the optimization of public management and regulation in the field of physical culture and sports, the use of specific foreign experience, the implementation of better mechanisms and practices, the introduction of assets of scientific and technical progress aimed at improving "sports" legislation, processes and practices activities of subjects of public management in the field of physical culture and sports, creation of a successful platform of interaction with other subjects and regarding public-private partnership.

Keywords: physical culture and sport, formation and implementation of state policy, public-private regulation and partnership, international regulation, methods and models of regulation, optimization of public administration, decentralization, financing, sports law, sports industry, patronage, innovative mechanisms and technologies, sports arbitration.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPICS OF THE DISSERTATION

Papers in which the main scientific results of the dissertation are published:

1. Choklia O.I. Public management in the sphere of physical culture and sports in Ukraine: conceptual-categorical apparatus. Current problems of government administration. Collection of scientific works of the Odessa Regional Institute of State Administration. VIP. 3 (84). Odessa. 2021. pp. 46-50. URL: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246241>
2. Choklia O.I. Features of the current debate in the field of physical culture and sports: public and private aspects. Public management and administration in Ukraine. VIP. 36. Vidavnychy house "Helvetica". 2023. pp. 80-86. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.15>
3. Choklia O.I. Features of the structure in the field of physical culture and sports, structural elements and replacement. Theoretical and applied nutritional power. VIP. 27. Odessa. 2022. pp. 71-77. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276803>
4. Choklia O.I., Falkovsky A.O. Specifics of state legal regulation of physical culture and sports in Ukraine. Carpathian Legal Bulletin. VIP. 2 (31). Vidavnychy house "Helvetica". 2020. pp. 3-9. URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(31\).554](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).554)

Scientific steps that confirm the testing of dissertation materials:

1. Choklia O.I. The current state of government regulation of physical culture and sports in Ukraine. Public administration: traditions, innovations, global trends: materials of the All-Ukrainian scientific-practical. conf. for international I will participate. (until the 25th birthday of the institute). 9 zhov. 2020 r. Odessa. 2020. pp. 327-328;
2. Choklia O.I. Problems of the conceptual-categorical apparatus of the sphere of physical culture and sports in Ukraine. Materials of the International Sciences and Practice. conf. "Ukraine in the current international space." 16-18 chernya 2021 roku. Kyiv. 2021. pp. 163-167. URL: http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12144/1/09_Full_Block_%D0%9E%

D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_17_06_2021.pdf

3. Choklia O.I. A new paradigm of legality in the sphere of physical culture and sports in Ukraine. Ensuring the stability of the system of public power and control in the minds of the military and the renewal of Ukraine: materials of the All-Ukrainian Science and Practice. conf. for international I will participate. May 18, 2023 Odessa. 2023. pp. 535-536.

Works that additionally reflect the scientific results of the dissertation:

1. Choklia O.I. Features of legal regulation of the sphere of physical culture and sports in the context of the Covid-19 pandemic. Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 February 2022. Chișinău. 2022. pp. 291-295.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ I. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
1.1. Огляд літератури за темою дисертації.....	27
1.2. Становлення публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.....	50
1.3. Понятійно-категоріальний апарат організаційно-правових засад публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.....	75
Висновки до 1 розділу.....	89
РОЗДІЛ II. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК СФЕРА ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
2.1. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні.....	92
2.2. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні: їх зміст, суб'єктний, об'єктний склад	118
2.3. Форми та методи публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту	131
Висновки до 2 розділу.....	155
РОЗДІЛ III СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ	
3.1. Міжнародне регулювання та зарубіжний досвід публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту.....	161
3.2. Особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту.....	189

3.3. Шляхи модернізації сучасної моделі регулювання розвитку сфери фізичної і спорту в Україні.....	208
Висновки до 3 розділу.....	223
ВИСНОВКИ.....	228
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	246
ДОДАТОК А Список публікацій за темою дисертації.....	269
ДОДАТОК Б Довідки про впровадження.....	271

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВАДА – Всесвітнє антидопінгове агентство

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ЕС – Європейський Союз

Мінмолодьспорту - Міністерство молоді та спорту України

МСО – Міжнародні спортивні організації (неурядові)

МСФ – Міжнародні спортивні федерації

МОК – Міжнародний олімпійський комітет

НОК – Національний олімпійський комітет України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

САС – Міжнародний спортивний арбітражний суд (м. Лозанна, Швейцарія)

ФІФА – Міжнародна федерація футбольних асоціацій

САС НОК – Спортивний арбітражний суд Національного олімпійського комітету України

УАФ - Українська асоціація футболу

БАТ – Basketball Arbitral Tribunal – Баскетбольний арбітражний трибунал

ВСТУП

Актуальність теми. Фізична культура і спорт – одна з найважливіших сфер суспільного життя. Фізична культура і спорт цінні як самі по собі, так і в якості однієї з основ збереження та зміцнення здоров'я населення, засоби підвищення життєстійкості, оптимізму, працездатності людей. Спортивні досягнення конкретної держави завжди вважалися індикатором його потужності, позитивних напрацювань соціальної системи, рівня розвитку і оборонного потенціалу країни в цілому. З кожним роком в світі зростає кількість спортсменів-любителів (аматорів), професійних спортсменів, прихильників спортивного образу життя та спортивного руху. Рівень фінансових вкладень у спорт постійно та стабільно збільшується. Інтерес до спортивних змагань виростає, що веде до збільшення фінансових інвестицій у цю сферу. Це в свою чергу вимагає чіткішого публічного регулювання у сфері фізичної культури і спорту та кращої організації спортивних подій.

Відповідно, підвищуються вимоги до організації спортивних заходів, діяльності їх учасників, з'являється потреба в більш чіткому правовому регулюванні відносин у сфері спорту.

Спорт традиційно займає особливе і значуще місце в суспільному житті нашої країни. Право на заняття фізичною культурою і спортом впливає зі статтею 49 Конституції України, де передбачено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Закладення законодавцем в основному Законі норм щодо фізичної культури і спорту саме в статті, яка регулює відносини в сфері охорони здоров'я, вказує на системний зв'язок між цими сферами. Наголос на цьому робиться, якщо врахувати, що відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Керівництвом держави акцентується на необхідності пошуку шляхів щодо формування та збереження здоров'я громадян.

Питання публічно-приватного партнерства в сфері фізичної культури та спорту набуває особливої актуальності. Це обумовлено потребою залучення приватного капіталу для реалізації значущих спортивних проєктів, будівництва

та модернізації спортивної інфраструктури, а також проведення міжнародних змагань в Україні.

В цьому контексті ефективна та комплексна державна політика в сфері фізичної культури і спорту розглядається в якості ключового інструменту для збереження здоров'я нації.

Кінець XX – початок XXI століття ознаменувались системними та комплексними змінами у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Законодавцем прийнято низку важливих нормативно-правових актів у цій сфері, якими запроваджено систему суб'єктів сфери, органів управління, засад та напрямів їх діяльності, компетенції, її розмежування, надано визначення понятійно-категоріального апарату, об'єктів сфери тощо.

В останні роки значно інтенсифікувалися дослідження в галузі управління фізичною культурою і спортом. Величезний емпіричний і теоретичний матеріал накопичений в області управління, фізичного виховання, спортивного менеджменту, фінансування сфери, реклами та спонсорства.

У світлі вищезазначеного дослідження організаційно-правових засад приватно-публічного регулювання розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні є вкрай необхідним для розробки ефективних механізмів співпраці між державою та приватним сектором у цій важливій сфері суспільного життя.

Метою дисертаційного дослідження є науково-теоретичне обґрунтування організаційно-правових засад публічного та приватного регулювання розвитку сфери фізичної культури і спорту; визначення стану державно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні, її специфіки; визначення проблемних питань регулювання та знаходження можливих шляхів їх вирішення; розроблення науково-практичних рекомендацій органам публічної влади щодо підвищення ефективності механізмів публічного управління та регулювання у сфері фізичної культури та спорту України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених щодо сутності, завдань та механізмів публічного управління у сфері фізичної культури та спорту;
- виокремити етапи становлення та сучасний стан публічного та приватного регулювання сфери фізичної культури і спорту;
- визначити та проаналізувати понятійно-категоріальний апарат сфери;
- проаналізувати нормативно-правову базу із вказаної проблематики, охарактеризувати специфіку та механізми публічного управління у сфері фізичної культури і спорту в Україні;
- визначити існуючу проблематику публічного та приватного регулювання сфери фізичної культури і спорту;
- визначити особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні: їх зміст, суб'єктний, об'єктний склад.
- визначити та проаналізувати форми, методи та засади публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту;
- обґрунтувати необхідність розширення існуючих інститутів у сфері фізичної культури і спорту;
- проаналізувати зарубіжний досвід публічного регулювання та організації національних систем фізичної культури і спорту;
- визначити порядок та способи вирішення спорів у сфері, виявити їх особливості;
- запропонувати шляхи модернізації та трансформації сучасної моделі регулювання розвитку спорту в Україні.

Стан наукової розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив вагомий внесок у загальнотеоретичні питання з тематики дослідження таких вітчизняних науковців як: Н. Долгих, М. Іжа, Н. Колісніченко, В. Кривцова, О. Кривцова, Є. Львова, В. Марущак, М. Миколайчук, І. Нагорна, Г. Панченко, П. Пастушенко, Т. Пахомова, М. Попов, Н. Піроженко, Л. Приходченко, І. Куспляк, К. Ровинська, С. Саханенко, А. Фальковський та інші.

Особливості становлення, організації нормативно-правового забезпечення та управління в сфері фізичної культури і спорту був предметом вивчення таких науковців як А. Апаров, Р. Бабій, В. Базенко, С. Балабан, А. Батюк, Г. Бордюгова, С. Вавренюк, М. Василенко, В. Вербицький, І. Гасюк, А. Глашев, Г. Грибан, С. Домбровська, З. Дубінська, М. Дутчак, С. Забара, О. Завальнюк, Л. Заїченко, С. Згура, Л. Захарова, В. Зуєв, М. Козіна, О. Кузьменко, І. Куроченко, І. Наставний, Дж. Нафзігер, А. Палюх, І. Парубчак, В. Приходько, І. Процик, Л. Романенко, О. Романишин, А. Сердюкова, В. Сокурено, М. Слободянюк (Журба), М. Тіхонова, М. Ткалич, О. Шевчук, Ю. Шкребтій, О. Ющик, Л. Явич, Н. Ярова та інші. У сучасній науці одним з найбільш дискусійних питань є доцільність виділення законодавчих норм у певних сферах правового регулювання в окремі комплексні галузі законодавства України. Відсутність у науковців єдиного підходу до методів управління та регулювання сфери, в питанні доцільності виокремлення спортивного права як самостійної галузі у національній правовій системі зумовлює проведення нових наукових досліджень з цих питань.

В сучасному дискурсі публічного управління та адміністрування також не існує комплексних досліджень, що пов'язані з публічно-приватним регулюванням розвитку фізичної культури і спорту.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають у сфері публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту

Предметом дослідження є організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Методологія дослідження. Під час роботи над даним дослідженням використовувалися різні методи наукового пізнання, вибір яких зумовлений метою і завданнями дослідження. Комплексний підхід до сучасного стану нормативно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту. Центральним методом, що використовувався в даній роботі є системний метод. Для вивчення і поглиблення понятійного апарату дослідження використовувався логіко-семантичний метод та метод лінгвістичного аналізу. За допомогою аналітичного методу проведено узагальнення стану державної політики у сфері

фізичної культури і спорту. Крім того, використовувався логіко-юридичний та діалектичні методи дослідження. Основні висновки та положення дослідження ґрунтуються на методі системного аналізу чинного законодавства. Статистичний метод використовувався для аналізу й узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження. Названі методи дослідження використовувалися в роботі у взаємозв'язку, що забезпечило всебічність, повноту і об'єктивність отриманих результатів.

Безумовно спорт та фізична культура є цікавою сферою суспільних відносин, що охоплює різні напрями діяльності та інтересів. Загальновизнано, що заняття фізичною культурою і спортом є проявом здорового способу життя, фізичного розвитку та складовою здоров'я населення.

«Суспільні відносини в галузі спорту і, зокрема, спортивна діяльність, - це цілий світ, в центрі якого панує правило», - писав французький дослідник Жеральд Сімон [221; с. 759].

Природа і структура цього явища є недостатньо дослідженими.

Управління та регулювання розвитку фізичною культурою і спортом є вкрай актуальною у сучасному світі, що підтверджується наступним.

По-перше, фізична культура та спорт є невід'ємною частиною здорового способу життя, що стає все більш популярним серед населення. У зв'язку з цим, розвиток управління фізичною культурою та спортом є ключовим елементом забезпечення ефективної організації та популяризації цих процесів.

По-друге, управління фізичною культурою та спортом має великий соціальний вплив. Воно сприяє зміцненню здоров'я населення, підвищенню рівня життя та попередженню соціальних проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

По-третє, розвиток управління фізичною культурою та спортом має великий економічний потенціал. Спорт є важливою галуззю економіки, що забезпечує створення робочих місць і збільшення доходів держави та органів місцевого самоврядування. Ефективне управління цією галуззю може значно покращити економічну ситуацію в країні.

Відтак, тема «організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання розвитку управління фізичною культурою та спортом в Україні» є актуальною і важливою з багатьох причин. Отже, дослідження в цій області можуть сприяти розвитку спорту, зміцненню здоров'я населення, підвищенню соціального рівня та покращенню економіки країни.

Крім того, розвиток управління фізичною культурою та спортом є актуальним і з глобальної перспективи. В сучасному світі стає все більше проблем, пов'язаних зі здоров'ям населення, зокрема, з затримкою розвитку фізичної активності серед населення, поширенням неправильного харчування, криміногенної обстановки та інших негативних факторів. У такій ситуації, дослідження з питань управління та регулювання розвитку фізичною культурою і спорту може стати важливим інструментом для покращення та подолання цих негативних тенденцій тощо.

Також, з розвитком сучасних технологій та зростанням конкуренції в спортивній галузі, ефективне управління фізичною культурою та спортом стає ще більш важливим для досягнення успіху. Управління здійснюється за допомогою новітніх інформаційних технологій та розробок, що дозволяє покращити якість надання спортивних послуг, оптимізувати існуючі процеси, чим підвищити фізично-рухову активність населення та залученість у спорт, забезпечити безпеку для спортсменів та глядачів, зменшити витрати на проведення спортивних подій та заходів.

Таким чином, актуальність теми дослідження виявляється в низці факторів, таких як оптимізація управління та регулювання розвитку фізичною культурою і спорту, впровадження новітніх процесів, адаптація кращих практик, що як наслідок позитивно позначиться на покращенні здоров'я нації, соціальної та економічної рівноправності, підвищенні конкурентоспроможності держави та інших факторах.

У зв'язку з цим, дослідження регулювання розвитку фізичною культурою і спортом є важливим для забезпечення прав людини на охорону здоров'я та підвищення якості життя населення.

На такий висновок підштовхує положення Основного закону, де через призму охорони здоров'я розкривається обов'язок держави у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту, санітарно-епідемічного благополуччя.

Вказане зумовлює актуальність цього дослідження, так як висновки та пропозиції зроблені у цій роботі можуть бути використані у подальшому для розвитку сфери.

Наукова новизна полягає в тому, що це є першою в науці публічного управління дисертацією в якій створено концептуальний підхід, в якому обґрунтовуються необхідність переходу до нової моделі публічно-приватного регулювання фізкультури та спорту, розібрано сутність приватного регулювання як самостійної складової регулювання сфери фізичної культури і спорту.

Уперше:

- обґрунтовано новий формат взаємодії між суб'єктами спортивних правовідносин та запропоновано нову концепцію такої взаємодії;
- аргументовано новий механізм фінансування фізичної культури і спорту, що включає нові підходи щодо розподілу публічних фінансів, а також залученню коштів фізичних та юридичних осіб до місцевого, регіонального та державного бюджетів;
- запропоновано нові механізми фінансування проектів у сфері та форми контролю щодо розподілу коштів, які виділяються на її розвиток.

Удосконалено законодавство в сфері регулювання спортивних правовідносин шляхом внесення пропозицій до визначення поняття: спортсмен, спорт, меценатство, напрямів меценатської діяльності, а також запропоновано включення регламентно-приписних норм до джерел права у сфері фізичної культури і спорту.

Удосконалено підхід до регулювання фізкультурно-спортивної сфер в напрямку більш широкого застосування приватного регулювання.

Також, були запроваджені нові дефініції в діюче законодавство, що є фундаментом регулювання публічного управління фізкультурно-спортивної сфери, зокрема: любительський (аматорський) спорт, спортивна індустрія,

спортивні правовідносини, спортивний спір, спортивний арбітраж, відповідальність у сфері фізичної культури і спорту та інші.

Набули подальшого розвитку:

- питання джерел, що регулюють відносини у сфері фізичної культури і спорту, їх систематизації, обґрунтування необхідності прийняття кодексу фізичної культури та спорту України, що є важливим етапом у створенні зрозумілих та ефективних правил та норм для цієї галузі;
- розвиток нових підходів в управлінні та регулюванні фізичного виховання як важливої складової соціокультурного простору шляхом втілення різних заходів і програм, орієнтованих на підвищення зацікавленості у зайнятті фізичною культурою і спортом та як наслідок на покращення фізичної активності та загального здоров'я населення;
- концепція передачі в управління спортивних об'єктів приватним організаціям, таким як спортивні клуби та спортивні школи (академії);
- положення про те, що дієвим шляхом розвитку фізичної культури і спорту в Україні є вдосконалення державного управління спортивною індустрією та спортивною інфраструктурою.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення, узагальнення, висновки та рекомендації, висловлені в дисертації, можуть бути використані: 1) *у науково-дослідній сфері* – при проведенні теоретичних досліджень публічного управління та адміністрування сфери фізичної культури і спорту; 2) *у правотворчій роботі* – при удосконаленні чинного національного законодавства щодо державно-правового регулювання сфери розвитку фізичної культури і спорту в Україні та законодавства щодо діяльності органів публічної влади; 3) *у навчально-методичній роботі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, а також викладанні дисциплін за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»; 4) *у правозастосовній роботі* – для надання методичної допомоги працівникам органів публічної влади.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Основні ідеї, результати дослідження, розробки, що характеризують

наукову новизну і практичне значення дисертаційної роботи запропоновано, отримано та здійснено автором особисто. У працях, опублікованих у співавторстві дисертантом розкрито виклад основного матеріалу та висновки.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, викладені у дисертації, були предметом розгляду й обговорення на засіданнях кафедри державознавства, права та європейської інтеграції Інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка». Включено в робочу програму 2021 початкової дисципліни «фізична культура» кафедр фізичного виховання №№ 1, 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого опублікованих наукових досліджень як рекомендаційного матеріалу для навчання.

Результати дослідження доповідалися автором на таких науково-практичних заходах: Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю (до 25-річчя заснування інституту) «Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди» (м. Одеса, 9 жовтня 2020 року); Міжнародній науково-практичній конференції на тему: «Україна у сучасному міжнародному просторі» (м. Одеса, 16-18 червня 2021 року); Міжнародна науково-практичній конференція «Внесок молодих дослідників у розвиток державного управління» (м. Кишинів, Республіка Молдова, 25 лютого 2022 року); Всеукраїнська науково-практичній конференції за міжнародною участю на тему: «Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України» (м. Одеса, 18 травня 2023 року).

Публікації. Висновки та основні положення дослідження висвітлені в 5 наукових статтях, 4 з яких опубліковані у фахових юридичних виданнях України, 1 – у науково-періодичному фаховому виданні іншої держави, а також у 3 тезах виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, а також з висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 275

сторінок, з яких 245 сторінок – основного тексту, список використаних джерел з 229 найменувань займає 22 сторінки, додатки – 8 сторінок.

РОЗДІЛ І. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

1.1. Огляд літератури за темою дисертації.

Загальновизнано, що фізична активність є запорукою здоров'я людини. Фізична культура і спорт є невід'ємною частиною здорового способу життя. Сфера фізичної культури і спорту є важливою складовою суспільного розвитку і має значний вплив на здоров'я населення та соціально-економічний розвиток країни. Розвиток управління фізичною культурою і спортом є ключовим елементом забезпечення ефективної організації та популяризації цих процесів. Дослідження, які зачіпають сферу фізичної культури і спорту спрямовані на виявлення існуючих проблем у сфері, причин та умов їх виникнення; покликані розробити науково-методологічне підґрунтя для оптимізації процесів, які відбуваються в цій сфері, здатні запропонувати кращі з існуючих механізмів управління та втілення їх у життя; окреслити інновації та нові методики у процес управління сферою, розширити світогляд через призму адаптації позитивного досвіду.

Управління цією галуззю є складним завданням, яке потребує взаємодії публічних і приватних інституцій. В останні роки все більше уваги приділяється вченими до питання розвитку сфері фізичної культури та спорту. В цьому підрозділі оглянемо та проаналізуємо літературу та дослідження з цих питань.

Однією із найбільш важливих складових дисертаційного дослідження є визначення аспектів, що не були в достатній мірі висвітленні в наукових працях інших авторів зазначеної тематики.

Для нашого дослідження є необхідним класифікувати наукові джерела, які стосуються проблематики публічно-приватного регулювання фізичної культури і спорту за певним критерієм.

Виділяючи критеріальні основи класифікації джерел за темою роботи звертаємо увагу на те, що великий масив матеріалу присвячений засадам публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту, її організаційним правовим так і неправовим основам.

Однією з найбільш важливих дискусій в правовому дискурсі є питання ролі та місця законодавства у сфері фізичної культури і спорту в правовій системі України, а також проблема наявності передумов для виділення спортивного права як самостійної галузі права. При цьому в цьому аспекті деякі вчені, не поділяючи таку думку, вбачають наявність підстав розглядати спортивне право виключно як комплексну галузь законодавства України, а деякі як підгалузь адміністративного права, інші як міжгалузевий інститут права тощо.

Це в свою чергу наголошує на актуальності дисертаційного дослідження, оскільки питання про місце спортивного права в правовій системі є до цих пір невизначеним та дискусійним.

Більшість досліджень, з огляду на таку проблематику, проведено в площині права.

На наш погляд, першопроходцем та початківцем глибинних досліджень на тематику спортивного права в українському науковому середовищі стала автор Бордюгова Г.Ю. з роботою «Словник термінів зі спортивного права» [18]. Поява даної роботи ознаменувало початок застосування терміну «спортивне право» в українській літературі. В роботі автором опрацьовується термінологія спортивного права - надзвичайно цікавої, але мало знаної галузі. Звісно це дослідження в більшості своїй присвячено питанням розвитку термінознавства в фізкультурно-спортивній галузі. Однак, по своїй суті це стало першою спробою зібрати українську термінологію спортивного права, зафіксовану в різних джерелах спортивного права - нормативно-правових та квазі-правових актах (статутних і регламентних документах суб'єктів сфери, які використовуються в Україні у сфері спорту) [133, с. 172].

Також щодо генези спортивного права однією з перших в науковому середовищі України робіт стало розвідне дослідження, проведене у 2008 році В.

Настиченко, який прийшов до висновку про існування спортивного права як самостійної галузі міжнародного права, яке сформувалося на початку 90-х років зі створенням Спортивного арбітражного суду в Лозанні (Швейцарія) в 1983 році. На погляд автора саме вказана подія ознаменувала початок становлення та стрімкий розвиток цієї галузі права. Підтвердженням цьому автор бачить наявність відповідних суб'єктів, на кшталт: спортсмени і спортивні організації, компанії, що спеціалізуються у сфері спорту, спортивні телевізійні і радіомовні канали, спонсори, агенти, виробники спортивних товарів тощо. Між означеними суб'єктами спортивного права можуть виникати особливі, притаманні спортивному праву, правовідносин, до яких належать: регулювання податкових відносин у сфері спорту; правове регулювання професійного спорту; правове регулювання сфери студентського спорту; фізична культура і фізичне виховання; організаційно-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом; правове регулювання дитячо-юнацького спорту; правові аспекти організації та проведення спортивних змагань; право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; правове забезпечення суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань; правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності. Слушними є доводи автора щодо особливостей, притаманних тільки спортивному праву, що полягають у видах відповідальності суб'єктів сфери та санкцій, які можуть бути застосовані суб'єктами сфери (дискваліфікація гравців, обмеження участі в турнірах, матчах і т.д., виключення з спортивного клубу або команди і багато іншого), а також порядку вирішення спорів. [90]

В той же час не в повній мірі можна погодитись з висновками автора щодо унітарних засад регулювання сфери, оскільки на його думку сам феномен саморегуляції в сфері фізичної культури і спорту обумовлений відсутністю досконалої законодавчої бази спортивного права, яка була б здатна врегулювати різні аспекти спортивних правовідносин, що породжує використання внутрішніх і, по суті, саморегулятивних правових актів, що подекуди призводить до негативних суспільних наслідків.

На наш погляд це не є цілком аргументованою позицією. Процеси у сфері фізичної культури і спорту відбуваються навпаки. Звісно у фізкультурно-спортивній галузі є саморегуляція і автономія, але така специфічна риса виникла природно через диспозитивність відносин у цій сфері, що по своїй суті виступає каталізатором розвитку та еволюції сфери.

Продовжуючи докладати свій внесок в розробку теорії та практики правового регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту український автор Бордюгова Г.Ю. розробила дисертаційне дослідження на тему «Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»», яке є ґрунтовним та носить інноваційний характер. Автор зазначає, що специфіка спортивних правовідносин достатня для того, щоб вона могла слугувати критерієм для виділення спортивного права як самостійної комплексної галузі права - багаторівневий комплексний характер спортивних правовідносин, в яких спортсмен одночасно з приводу одного і того ж предмету діяльності чи навіть конкретних дій перебуває у правовідносинах зі спортивними клубами, як юридичними особами приватного права, національними спортивними організаціями як юридичними особами публічного права, національними спортивними федераціями певних видів спорту як особливих суб'єктів з делегованими державою повноваженнями, але зі статусом громадських організацій, а також із міжнародними організаціями, які проводять змагання у відповідних видах спорту. Відтак гармонійний і ефективний розвиток цих правовідносин вимагає збалансування регламентації прав і обов'язків зазначених суб'єктів в цій складній багаторівневій системі [16, с. 7].

Також змістовними є висновки автора стосовно спортивних правовідносин, при добровільному вступі в них, їх розірвання відбувається під впливом не тільки договірних зобов'язань, а й квазі-нормативних приписів і не завжди є вільним. Разом з тим підкреслюється така особливість спортивних правовідносин як комбінований вплив на майнові права учасників спортивних відносин немайнових факторів.

Дещо дискусійними представляються висновки автора щодо винятково імперативного характеру регулювання сфери фізичної культури і спорту.

Г.Ю. Бордюгова зазначає, специфікою методу спортивного права є поєднання рівності і нерівності суб'єктів спортивних відносин (рівність на стадії укладення спортсменами трудових контрактів, рівність спортсменів між собою у змаганнях, проте нерівність у відносинах із суб'єктами організації змагань, які можуть застосовувати до спортсмена імперативні приписи незалежно від його волі та прийняття актів квазі-нормативного характеру). Також дисертант підкреслює особливість методу регулювання майнових відносин у сфері спорту, які відрізняються від методу, притаманному сфері цивільного чи господарського права (обмеження волевиявлення спортсмена при укладенні трансферних контрактів, незастосовність антимонопольних правил тощо).

До особливостей методу спортивного права дисертант також обґрунтовує віднесення специфіки системи органів, що розглядають спортивні спори та вирішують питання покладання відповідальності у сфері спорту (дисциплінарні органи, а не суди загальної юрисдикції, підпорядковані міжнародній вертикалі у відповідному виді спорту та в цілому – Міжнародному спортивному арбітражному судові, який є єдиною найвищою для всіх видів спорту судовою інстанцією, рішення якого є остаточними та оскарженню не підлягають).

Так само, відзначається специфіка методу регулювання в плані особливості санкцій в сфері спортивного права та способу їх застосування, як правило, не поєднаного з примусом, а такого, що ґрунтується на стимулах, пов'язаних із можливістю подальшої участі у змаганнях відповідного виду спорту. Також підкреслюється особливість зв'язку відповідальності у сфері спорту з виною, зокрема, широке поширення випадків відповідальності незалежно від вини та відсутність правового значення форми вини. [16, с. 8]

Інший український автор С. Забара вказує, що природа спортивного права походить з легітимізації усталених звичаїв, які отримують правову регламентацію. Згідно зі ст. 7 ЦК України звичай – це правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеними у певній сфері

цивільних відносин. Серед правових звичаїв у сфері спортивного права можна виділити ведення чесної гри, змагальність, рівність. Серед учених є думки, що звичаєве регулювання питань спорту було би чи не найкращим способом соціального регулювання, оскільки високоморальні засади та звичаї гармонійно корелюють з основним прагненням спорту – до гармонії духу і тіла [43, с. 103].

Можна погодитись з такою думкою автора, оскільки на наш погляд, першоджерелом в спортивному праві виступає саме звичай, який в подальшому легалізується шляхом його закріплення в нормі закону або в приписі організаційно-регламентних норм суб'єктів сфери.

Інший автор Чередник Р.В. в проведеному у 2011 році дослідженні на тему «Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України» виділяє масив норм, що регулюють сферу фізичної культури і спорту як нормативно-комплексну галузь права. На думку автора предметом спортивного права як нормативно-комплексної галузі права, що представлена сукупністю правових норм і інститутів, є горизонтальні суспільні правовідносини, що пов'язані з реалізацією різноманітних напрямків спортивної діяльності, виникаючих між спортивними організаціями та іншими суб'єктами сфери спортивної діяльності. Зокрема, предметом спортивного права можуть виступати й некомерційні стосунки, що пов'язані з державним регулюванням спортивної діяльності в цілях забезпечення інтересів держави та суспільства.

Крім того, цей автор акцентує увагу на важливості квазі-правових норм як джерел спортивного права та притаманності диспозитивного методу у сфері в питанні регулювання відносин, вказуючи, що законодавством передбачається виникнення прав і обов'язків як на підставі укладеного договору, так і через акт застосування права. Крім того, права і обов'язки можуть бути прямо зазначені в законі. В свою чергу, диспозитивний характер норм спортивного права надає можливість суб'єктам вищевказаних правовідносин в дискреційному порядку, за власним розсудом, вирішувати питання про об'єм прав і обов'язків останніх. Також не варто ігнорувати рекомендаційні норми компетентних органів

державної влади, на які обов'язково слід звертати увагу в ході здійснення спортивної діяльності.

Як вважає автор, імперативні методи регулювання простежуються у відносинах між суб'єктами сфери по вертикалі як це проявляється у відносинах між суб'єктами фізкультурно-спортивної діяльності і державою. Таким чином, методом правового регулювання в сфері спортивно-фізкультурних правовідносин є поєднання елементів імперативного і диспозитивного регулювання, а основні способи (прийоми) правового регулювання в даному випадку зводяться до позитивного примусу, дозволу і заборони [169, с. 276].

Певним продовженням думки про комплексний характер спортивного права як окремої галузі права, яке має достатні ознаки сформованості виступають ідеї, викладені українським автором Апаровим А.М. Даний автор присвятив свої роботи питанням взаємозв'язку прав, свобод і законних інтересів людини у сфері фізичної культури та спорту (спортивних суб'єктивних прав) з нормами спортивного права та спортивного законодавства України, а також зі спортивними правовідносинами.

На думку автора, положення щодо необхідності всебічного забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини, а також її соціально-культурного й духовного розвитку знайшли своє закріплення у Конституції України, що у подальшому стало поштовхом та відповідним орієнтиром для розробки та впровадження нормативно-правового базису регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури та спорту, а також підставою для закріплення та окреслення у положеннях законодавчих актів України прав та інтересів людини у цій сфері. У свою чергу, зміст відповідних прав та інтересів людини у сфері фізичної культури та спорту, а також характер спортивних суспільних відносин, що виникають у зв'язку з їх реалізацією, визначають зміст і напрямки державної політики у цій сфері. Крім того, вони слугують також поштовхом для подальшого розвитку правової системи та системи законодавства України, що призвело до становлення галузі спортивного права, яка являє собою комплексну галузь права, що набула всіх ознак відносної самостійності та характеризується комплексністю

й спеціальним характером норм, а також особливим правовим режимом, предметом та методами, принципами, суб'єктним складом та іншими статусноправовими системоутворюючими галузевими ознаками. При цьому предметом регулювання спортивного права України, а також законодавства у сфері фізичної культури та спорту, серед іншого виступають суспільні спортивні відносини, які виникають у зв'язку з реалізацією певних організаційних, соціальних, економічних та інших аспектів діяльності у сфері спорту та фізичної культури, що тісно пов'язані з реалізацією прав та інтересів людини у відповідній сфері. У той же час, як досить нова галузь права та законодавства, спортивне право має низку проблем і прогалин, що зумовлює подальший динамічний розвиток існуючих, а також створення нових спортивно-правових конструкцій і механізмів. Зазначене посилює актуальність та необхідність у здійсненні подальших комплексних і різнобічних досліджень у заданому векторі. Використання результатів проведених у цій роботі досліджень може мати неабияку користь у питанні належного осмислення відповідних категорій спортивного права, а також національного законодавства України [5, с. 42].

За підсумками свого дослідження автор А. Апаров вказує, що однією з основних ознак галузі спортивного права є те, що вона охоплює й регулює якісно однорідну сферу спортивних суспільних відносин, вказана ознака є однією з базових та визначальних для виокремлення галузі спортивного права. Як стверджує автор, спортивне право – правове явище, яке є складовою правової системи, що за своєю юридичною природою є комплексною галуззю права, яка перебуває на стадії свого становлення та розвитку, а відтак, відносно самостійною галуззю правової системи. Тобто Апаров А. виділяє спортивне право як комплексну та відносно самостійну галузь права, що утворює систему правових норм, регулятивна дія якої спрямовується на упорядкування: організаційних, соціальних, економічних та інших аспектів, пов'язаних з організацією та здійсненням діяльності у сфері фізичної культури і спорту; суспільних відносин, пов'язаних з проведенням спортивних заходів різного характеру, у т. ч. спортивних змагань; суспільних відносин, що виникають при

створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту; пов'язаних зі спортивними господарських, цивільних, трудових, адміністративних, фінансових та інших видів суспільних відносин, які виникають у зв'язку з організацією та проведенням цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів комерційного та некомерційного спрямування; суспільних відносин між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які мають аматорський або професійний статус або займаються фізичною культурою і спортом для задоволення своїх особистих потреб, а також відносин між організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів; суспільних відносин споживання результатів спортивних заходів (спортивних послуг видовищного характеру тощо) [3. с. 9].

Доводи останнього автора, на наш погляд, є одними з найбільш обґрунтованих та послідовних. Саме підхід щодо існування спортивного права як окремої галузі права обстоюється в даному дослідженні в контексті тематики роботи публічного регулювання розвитком сфери фізичної-культури і спорту.

Системністю вирізняються дослідження на тему спортивного права вітчизняного автора Моргунова О.А., який у 2013 році запропонував дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України». Даним науковцем присвячено дисертацію з'ясуванню сутності правової природи адміністративно-спортивного права як складового елементу системи адміністративного права. У дисертації автор дійшов висновку, що адміністративно-спортивне право вже існує у межах системи адміністративного права, містить у собі усі риси та особливості останнього. Процес формування адміністративно-спортивного права став логічним наслідком, з одного боку, визнання українськими вченими-правниками теорії поділу права на приватне та публічне як першооснови формування системи національного права, а з іншого, – подальшої диференціації норм Особливого адміністративного права, пов'язаної з формуванням у межах системи останнього нових підгалузей права, однією з яких, власне, і є адміністративно-спортивне право. Диференціація підгалузей Особливого адміністративного права має

здійснюватися відповідно до функцій, які виконуються суб'єктами публічної адміністрації [81, с. 85].

Автор пропонує, що система українського права складається з підсистеми приватного права та підсистеми публічного права, кожна з яких, у свою чергу, наповнюється відповідними галузями права.

Моргуновим О.А. підкреслюється, що «під адміністративно-спортивним правом слід розуміти сукупність правових норм, які регулюють відносини між публічною адміністрацією та спортивними утвореннями різних форм власності, а також фізичними особами, які виникають у галузі фізичної культури та спорту

Система адміністративно-спортивного права являє собою складне дворівневе утворення, наповнене нормами та інститутами адміністративно-спортивного права. Норми адміністративно-спортивного права утворюють велику кількість комбінацій, деякі з яких можуть характеризуватися високим рівнем стабільності та цілісності, здатністю регулювати окремі підвиди суспільних відносин, які виникають між суб'єктами адміністративно-спортивного права. Подібні комбінації норм адміністративно-спортивного права є його інститутами.» (74, с. 28).

В іншому дослідженні Моргунов О.А. у співавторстві Лисенко І.В. , Лисенко А.М. доходить вже дещо іншого висновку, який не протирічить, але не цілком узгоджуються з попередніми висновками, зокрема, щодо існування спортивного права як підгалузі адміністративного права. Автори вказують, що діяльність у галузі фізичної культури і спорту є однією з тих сфер, в якій знаходить вияв приватний і публічний інтерес, зумовлений потребами розвитку всього суспільства. Викладене яскраво демонструє, що цивільно-спортивне право має власну систему правових джерел, а це є підставою для визнання його підгалуззю цивільного права України. Систематизація джерел цивільно-спортивного права повинна здійснюватися з урахуванням специфіки спортивних відносин і загальних засад цивільного права України. Автори пропонують, розроблену ними система джерел цивільно-спортивного права: 1) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, які регулюють відносини в

галузі фізичної культури і спорту; 2) законодавчі акти: Конституція України, Цивільний кодекс України, закони України; 3) підзаконні нормативно-правові акти: акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств та інших органів державної влади України; 4) правовий звичай; 5) нормативно-правовий договір; 6) судовий прецедент. Такий підхід дасть можливість запобігти колізіям, які зустрічаються в законах і підзаконних нормативних актах з питань фізичної культури та спорту; уніфікує норми національного спортивного права з міжнародними стандартами; вдосконалив правовий статус професійних спортсменів; активізує наукові дослідження у сфері приватноправового регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері фізичної культури та спорту [82, с. 77].

Як нам здається в таких поглядах дослідники утверджується в тому, що дійсно спортивне право є комплексною галуззю права, проте висновки щодо підструктурності спортивного права іншій галузі права залишаються спірними.

У 2020 Моргунов О.А. запропонував науковому співтовариству іншу свою роботу на тему: «Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні». В цій роботі автор досліджує сутність та особливості публічного адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Визначено поняття та ознаки публічного адміністрування як адміністративно-правової категорії. В дослідженні автор приходить до цікавих висновків, серед яких. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування у сфері фізичної культури і спорту визначене як сукупність адміністративно-правових норм та інших адміністративно-правових засобів, за допомогою яких закріплюють, впорядковують, охороняють відносини за участю суб'єктів владних повноважень в інтересах людини, суспільства та держави з метою підвищення рівня життя і здоров'я населення, поширення масового спорту та збільшення фізичної активності, ведення здорового способу життя, покращення показників України у спортивних змаганнях. Адміністративно-правове регулювання охоплює визначення статусу суб'єктів публічного адміністрування, принципів, підстав, форм і методів їх службової діяльності, пріоритетів та шляхів формування

державної політики у сфері фізичної культури і спорту, засоби та процедури її впровадження, регулювання контролю та нагляду у вказаній сфері. Також адміністративно-правове регулювання має місце для регламентації відносин у сфері фізичної культури та спорту за участю суб'єктів владних повноважень щодо захисту прав і свобод осіб та їх груп, притягнення до адміністративної відповідальності, запобігання та протидії корупції. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері фізичної культури та спорту забезпечує втілення адміністративно-правового регулювання у правовій поведінці учасників адміністративних правовідносин на основі сприйняття та наступного відображення у соціально значущій діяльності у формах дотримання та застосування адміністративних норм і включає дві складові: 1) органічну (норми права, акти його реалізації, форми, методи, правові відносини); 2) функціональну (юридичні факти, правова свідомість, акти тлумачення права, акти застосування норм права) [93, с. 21-22].

Подобаються думки авторів Гаро Г.О., Кушнір О.О., які зробили ґрунтовні розвідні дослідження в питанні статусного існування спортивного права, його правової природи.

На думку авторів, спортивне право – одна з найновіших галузей права, яка лише починає розвиватися в Україні. Проте, в решті країн світу – це серйозна і самодостатня галузь права, яка існує багато років. Сучасна тенденція розвитку української правової доктрини характеризується все поширенішим вживанням поняття «спортивне право», особливо після проведення фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 р.

Автори під предметом регулювання спортивного права розрізняють сукупність суспільних відносин, які виникають і реалізуються в процесі організації та формування спортивних команд, встановлення вимог до професійних спортсменів, а також при проведенні контролю за дотриманням спеціальних правил – регламентів. Коло правовідносин, що охоплюється сферою спортивного права є доволі широким та має яскраво визначену комплексну спрямованість, а саме:

- фізична культура і спорт в Україні як об’єкт правового регулювання;
- організаційно-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом;
- правове регулювання професійного спорту в Україні;
- правове регулювання сфери студентського спорту в Україні;
- правове регулювання дитячо-юнацького спорту;
- правове забезпечення суспільних фізкультурно-спортивних об’єднань;
- правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності;
- правові аспекти організації та проведення спортивних змагань;
- регулювання податкових відносин у сфері спорту;
- право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності.

Крім того предмету спортивного права також варто віднести суспільні відносини у сфері спортивного арбітражу (медіації), спортивної відповідальності як специфічного виду юридичної відповідальності, спортивного суддівства, а також відносини міжнародного співробітництва у галузі спорту.

Щодо методу правового регулювання спортивного права Гаро Г.О., Кушнір О.О. також зазначають як поєднання диспозитивного та імперативного методів.

На думку дослідників, серед особливостей джерел даної галузі слід відзначити те, що процесуальні норми спортивного права встановлюються самоврядними спортивними організаціями, на відміну від переважної більшості інших галузей правової системи України. Ще одним додатковим аргументом на користь самостійності спортивного права може бути характер окремих правопорушень у цій сфері та відповідальність за їх вчинення. Зокрема, законодавство у галузі фізичної культури і спорту передбачає такі санкції, як дискваліфікація спортсмена, обмеження участі в матчах, турнірах, виключення спортивної команди (клубу) зі складу галузевих об’єднань, турнірів, змагань чи обмеження такої участі [23].

Діяльність спортивних клубів як учасників цивільно-правових відносин зробив тематикою своєї роботи український вчений Ткалич М.О. Останній

слушно зазначив, що правове регулювання спортивних правовідносин відбувається не тільки за допомогою імперативного, а диспозитивного методу. Водночас він визначив диспозитивність тільки в сфері діяльності спортивних клубів, що на нашу думку представляється дискусійним. В той же час, слід погодитись з висновками Ткалича М., що диспозитивність є основою регулювання фізичної культури і спорту «посилення ролі диспозитивного методу правового регулювання у сфері спорту та, як наслідок, застосування приватноправових засобів правового регулювання. За таких умов приватна домовленість фактично набуває нормативно-правового значення. Саме на підставі договорів здійснюється оформлення відносин, що виникають між спортсменами та іншими суб'єктами спортивних відносин і спортивними організаціями (контракти про спортивну діяльність, трансферні контракти, агентські контракти та ін.), відбувається вирішення спортивних спорів (статути третейських судів у сфері спорту), встановлюються правила видів спорту (корпоративні акти міжнародних федерацій з видів спорту) тощо.

Таким чином, сучасний спорт розвивається за принципами ринкової економіки, одним з яких є принцип «попиту та пропозиції», відповідно до якого сукупна пропозиція продукту на конкурентному ринку в будь-який період прагне бути рівною сукупному попиту. Яскравим прикладом дії цього принципу у футболі є створення у 2018 р. нового футбольного турніру для збірних команд країн Європи – «Ліга націй». Створення цього турніру обумовлено винятково наявністю великого глядацького інтересу до футбольних змагань та прагненням УЄФА заробити на цьому додаткові кошти. Незважаючи на велику кількість різноманітних футбольних турнірів, попит на футбольні змагання в Європі та світі постійно зростає. У випадку з «Лігою націй» товариські матчі збірних, які не є прибутковими, були замінені офіційними матчами, що перетворило ці змагання на повноцінний спортивний продукт» [164, с. 212].

Такі думки узгоджуються з нашою позицією щодо рушійної сили для розвитку сфери фізичної культури і спорту, в умовах ринкової економіки, такого явища як «інтерес».

Крім того, погоджуємось з думкою Ткалича М.О. щодо важливості спонсорства (нині) та відігривання цим інституту сфери однієї з найважливіших ролі розвитку фізичної культури і спорту будь-якої країни. Між іншим, законодавець у 2022 році нарешті зробив спробу урегулювати це важливе питання шляхом внесення змін шляхом доповнення в профільний закон «Про фізичну культуру і спорт».

Один з перших іноземних дослідників правовідносин сфери у сфері спорту Едвард Грейсон цікаво висловився на рахунок існування окремої галузі права – спортивного права. Автор вважає, що не існує такої юридичної дисципліни, як спортивне право, у неї немає правової підстави, оскільки ні загальне право, ні право справедливості не створили концепції юридичної дисципліни, що відноситься до сфери спорту. Кожна галузь права так чи інакше регламентує спортивно-правові питання, але це не створює нової галузі права [196].

Із цією думкою погодилась Тіхонова М.А., яка вважає, що комплексна галузь законодавства характеризується тим, що вона включає норми кількох галузей права, які регулюють різні за видовим змістом суспільні відносини, що становлять відносно самостійну сферу суспільного життя.

Автор прийшла до висновку, що спортивне право не можна поки що1 виділяти в комплексну галузь права. Але як комплексна галузь законодавства спортивне право вже існує. Отже, спортивне право – це комплексна галузь законодавства, яка має розвинену структуру нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, які складаються між учасниками у сфері фізичної культури та спорту.

З такою думкою автора Тіхонової М.А. неможливо не погодитись.

Треба вказати, що сприйняття спортивного права як окремої галузі законодавства стало усталеним ще з 2004 року. Тоді, у Класифікатор галузей законодавства України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 02.06.2004 № 43/5 присвоєно номер новій галузі законодавства 260.000.000 - «Фізична культура і спорт. Туризм», в яку також увійшли: 260.020.000 - «Управління у сфері фізичної культури і спорту»; 260.030.000 - «Види спорту»;

260.040.000 - «Добровільні спортивні товариства»; 260.050.000 - «Олімпійський рух. Параолімпійські ігри. Дефлімпійські ігри»; 260.060.000 - «Професійний спорт»; 260.070.000 - «Спортивні споруди»; 260.080.000 - «Працівники закладів фізкультури і спорту. Соціальні гарантії» [62]. Тобто дискусійність питання існування спортивного права як комплексної галузі законодавства фактично усунуено внесенням сфери фізичної культури і спорту до галузей законодавства.

На наш погляд таке нормативне нововведення стало окремим каталізатором розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні як напряму діяльності та сфери інтересів. Окрім вказаного ця подія спровокувала новий етап наукових досліджень з теоретичних питань існування норм, які регулюють цю сферу, їх статусу та віднесення до певної системи права. Комплекс таких подій призвели до появи жвавої дискусії навколо тематики існування спортивного права. Вважаємо, що така зацікавленість науковців до питань розвитку фізичної культури і спорту як сфери діяльності людини та наукового предмету не може не позначитись позитивно на розвитку управління сферою та її регулювання. Гарне теоретичне підґрунтя в купі з дієвою практикою мусить призвести до позитивних зрушень у сфері.

Наступною складовою розробки проблематики нашого дослідження є праці, що виконувались в межах науки публічного управління та адміністрування.

Автор Журба М.А. в своєму дослідженні зазначає, що публічне управління у галузі фізичної культури і спорту – це сервісно-упорядковуючий вплив органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів (установ, організацій, фізичних осіб), яким делеговано відповідні повноваження щодо забезпечення реалізації рівного доступу до фізкультурно-спортивної діяльності [41, с. 175]. Обґрунтованим є перехід до концепції «сервісної держави», діяльність якої спрямована на задоволення публічних інтересів, які є значно ширшими за державні інтереси. [41, с. 21].

Ця думка є слушною в розрізі питання регулювання сфери фізичної культури і спорту, але не розкриває сутності, важливості і ролі диспозитивного принципу регулювання.

Цікавою є запропонована Журбою М.А. класифікація наукових розробок: «Історіографічний базис дослідження становлять чотири групи наукових розробок: а) які присвячені пізнанню галузі фізичної культури і спорту як соціокультурного явища (дотичне, опосередковане відношення цих праць до управлінської науки не знижує контекстної важливості їх результатів, адже глибоке освоєння проблематики управління будь-якою сферою суспільного життя, її правового забезпечення не є можливим без розуміння особливостей цієї галузі як об'єкта сервісно-упорядковуючого впливу публічної влади, тенденцій її розвитку, що дозволяють «побачити» ідейну статичність та якісну динаміку фізичної культури і спорту, а тому сприяє усвідомленню буттєвого підґрунтя існуючих правових приписів, виявленню випадків їх неузгодженості з реальними життєвими потребами); б) загальні роботи з теорії публічного (раніше – державного) управління (дають можливість усвідомити змістовні зміни у концепції публічно-приватної взаємодії, оновлювану роль публічної влади, природну необхідність переходу до «публічного» управління, яке, окрім «державного», містить також і муніципальну та зарубіжну соціально-організуючу діяльність, зростаюче значення нерозпорядчої комунікації тощо); в) які безпосередньо торкаються проблематики управління фізичною культурою і спортом (забезпечують спеціалізований підхід до питань методології, організаційно-інституційного підґрунтя, напрямків розвитку галузі у контексті науки державного управління); г) що присвячені нормативно-правовому регулюванню фізичної культури і спорту (за допомогою яких стає відомою міра доктринального освоєння проблем законодавчого забезпечення фізичної культури і спорту, визначаються актуальні вектори подальшого юридичного аналізу). Зокрема, серед останніх виокремлено» [41, с. 174].

Погоджуємось й з висновками автора Журби М.А. щодо доцільності виділення в профільному законі національних видів спорту як окремого інституту. Це відповідає ідеї національної ідентичності та утвердженню українських культурних традицій, особливостей [41, с. 3]. Погляди автора щодо

доцільності доповнення існуючих принципів концептуально збігаються з висновками, які зроблено за результатами дослідження в цій роботі.

Науковець Палюх А.Я. здійснив дослідження правового регулювання фізкультурно-спортивної сфери, та дійшов висновку, що питання стосовно виокремлення спортивного права як комплексної галузі на сьогоднішній день є більш обґрунтованим, проте важливо не звужувати його предмет. На підставі системного підходу слід обговорювати спортивне право та визначити, що сфера регулювання його охоплює суспільні відносини, які виникають під час здійснення діяльності щодо фізичної культури та спорту [101, с. 96].

Ковальов І.М. в межах монографічного дослідження здійснив теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання щодо визначення адміністративно-правових засад фізичної підготовки у правоохоронних органах, а також шляхів її удосконалення. У свою чергу, зміст фізичної підготовки правоохоронних органів в Україні розглянуто з позицій функціонального підходу – як функції держави щодо розвитку фізичної культури і спорту, як необхідної умови проходження служби в правоохоронних органах та елементу особистої безпеки правоохоронців, що дозволило передбачити наступність формування змісту зазначеного поняття, виходячи з правової природи управління, яке реалізується в межах адміністративно-правових відносин. Крім того, І.М. Ковальов зазначає, забезпечення фізичної підготовки у правоохоронних органах – це діяльність органів управління і посадових осіб правоохоронних органів з питань розвитку фізичної підготовки і спорту щодо створення і підтримання умов ефективного функціонування і розвитку системи фізичної підготовки, яка полягає в організації і здійсненні заходів, спрямованих на створення, удосконалення і експлуатацію навчально-матеріальної бази, своєчасне і якісне планування, матеріальне, фінансове, методичне та інформаційне забезпечення [64, с. 180].

Джафарова О.В. та Іванов В.О. висловлюють думку, в якій заперечується існування «комплексних галузей права», та не погоджуються із думкою про те, що спортивне право має бути визначено лише як галузь законодавства, що

позбавляє характеристику спортивного права як сукупності юридичних норм, які регулюють певні суспільні відносини, тому що система права формується об'єктивно з існуючими суспільними відносинами. Суперечок щодо існування суспільних відносин у сфері спорту немає в науці, а норми галузей права вважаються будівельним матеріалом, із якого (у різному наборі й різному поєднанні) складається конкретна галузь права.

Також, на думку Джафарової О.В. та Іванова В.О, ключові відносини щодо підготовки та проведення спортивних змагань, дозволяють публічне спортивне право визнати підгалуззю Особливої частини адміністративного права [29, с. 46].

Схожої думки щодо питання існування спортивного права як підгалузі адміністративного права дотримується Балабан С.М. Так, цей автор у дисертаційній роботі на тему «Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту» пропонує прийняття Фізкультурно-спортивного кодексу України з метою уніфікації спортивного законодавства, гармонізації розмаїтого нормативно-правового масиву [11, с. 10].

Однією з наближених до нашого часу праць є дисертація Ющик О.О. «Спортивне право: теоретико-правовий аналіз, поняття, формування в національній правовій системі».

Цікавою є думка автора з приводу поділу норм спортивного права на технічні та етичні («соціальні») норми, а також щодо поділу нормативної сфери спорту на спортивно-технічні норми, спортивно-регламентні норми, та організаційно-спортивні норми. Організаційно-спортивні норми, що регулюють відносини з організації управління спортом, і спортивно-регламентні норми, що регулюють спортивно-змагальні відносини суб'єктів спортивної діяльності, належать до системи нормативно-правового регулювання специфічних суспільних відносин – спортивних відносин.

В нашому дослідженні квазі-правові норми *lex sportiva* (м'якого права) пропонуємо іменувати регламентно-приписними нормами, які в свою чергу несуть організаційно-технічний, регламентний або роз'яснювально-рекомендаційний характер (у випадку рішень CAS).

В той же час, на наш погляд, не цілком аргументованою думка автора Ющик О.О. з приводу природи спортивного права. Автор зазначає, що виокремлення даної галузі базується на дискусійних критеріях предмета і методу правового регулювання. Критерієм виділення галузі спортивного права має бути специфіка тих правових норм, які складають дану правову галузь, з точки зору предмета самих норм сфери спорту, а не зовнішніх щодо цих норм фактичних суспільних відносин. Автором зроблено висновок, що в якості основи формування правових норм в окрему галузь «спортивне право» необхідно визначити відповідні права суб'єктів спортивних відносин (спортсменів, тренерів, спортивних лікарів і суддів тощо), спортивні права яких закріплюються в диспозиціях правових норм. Саме у зв'язку з цим хибною визнано думку про розподіл норм спортивного права як комплексної галузі по різних інших галузях права (цивільного, адміністративного, трудового, кримінального, міжнародного тощо). Особливість спортивних відносин, якою обумовлена специфіка нормативної системи спорту, залежать від характеру тієї діяльності, яку здійснюють суб'єкти цих відносин, тобто від того, що вкладається в поняття «спортивна діяльність» [182, с. 26].

Варто відмітити дослідження у цій сфері, зроблені автором Базенко В.А. на тему: «Розвиток фізичної культури та спорту на рівні територіальної громади в умовах децентралізації влади в Україні». Погляди даного автора вирізняються своєю практичністю, які вважаємо дотичними до наших. Так, автором в дослідженні надано пропозиції до основних функцій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, спортивних федерацій, місцевих центрів «Спорт для всіх», спортивних клубів та проаналізовано питання контролю в сфері фізичної культури та спорту. Акцентовано увагу, що в контексті проведення конституційної реформи в напрямку децентралізації влади, знищення при цьому місцевих державних адміністрацій та передачу повноважень з розвитку фізичної культури та спорту органам місцевого самоврядування. Наголошено на необхідності запровадження державних гарантій щодо забезпечення сумірності фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування,

визначених Конституцією та законами України. При цьому, запропоновано введення інституту префектів – державних представництв, з метою контролю та координації роботи без виконавчих функцій. Доведено, що сьогодні, делегування районними і обласними радами власних повноважень адміністраціям щодо управління фізичною культурою та спортом не відповідає сутності місцевого самоврядування як права та реальної здатності територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення. Повністю погоджуємось з думкою, що з аналізу зарубіжного досвіду управління розвитком фізичної культури та спорту вказує на дуже велику роль саме місцевих органів влади держав ЄС у розвитку фізичної культури і спорту. Слушними є доводи автора щодо розробки гетерархічної моделі управління в сфері фізичної культури і спорту, залучення додаткових ресурсів в розвиток фізичної культури та спорту на рівні місцевого самоврядування, в тому числі за рахунок фандрайзенгової діяльності. Концепцію з цього питання запропоновано і в нашому дослідженні. Також цим автором запропоновано низку пропозицій щодо вдосконалення окремих нормативно-правових актів та прийняття певних важливих законів, які б утворили надійний фундамент для управління розвитком фізичної культури та спорту територіальної громади в умовах децентралізації влади в Україні, які заслуговують на увагу [8, с. 4-6].

Іншою близькою до нашої тематики дослідження є дисертація Романенко Л.В. Важливим є те, що вказаний автор вважає, що «наявність великої кількості правових актів у сфері фізичної культури і спорту ускладнює правозастосовну діяльність і потребує систематизації шляхом прийняття Основ законодавства України про фізичну культуру і Спортивного кодексу України». Запропоновано авторську структуру проектів вказаних актів [139, с. 185].

При цьому критично відносимся до думки окремих науковців, що спортивне право не може бути віднесено до основної (самостійної) галузі права, оскільки не має чітко визначеної предметної єдності, йому притаманні ознаки неусталеності, воно спирається на норми основних галузей права й використовує

декілька методів правового регулювання, як публічних, так і приватних. Спираючись на це, його слід розглядати як підгалузь адміністративного права [139, с. 186; 53, с.203].

На нашу точку зору, наразі не є достатньо аргументованою доцільність прийняття окремого юридичного документу, що регулює спортивні правовідносини тільки шляхом рецепції законодавства інших країн, що в певній мірі позначилось на нашому законодавстві. Для успішної систематизації (в даному випадку кодифікації як форми систематизації) норм, що регулюють відносини у сфері фізичної культури і спорту необхідно уникнути існуючі колізії та протиріччя аби досягти взаємокороспендовування норм між собою.

Підхід до цього питання має бути комплексним, оскільки специфіка фізкультурно-спортивних відносин є такою, що характеризується регулюванням іншими галузями права. Тобто в даному випадку аргументованим є застосування методів адаптації законодавства інших країн зі схожою формою державного устрою як в Україні, з одночасною кореляцією існуючого в Україні законодавства. Таке завдання об'єктивно є складним, потребує системного, комплексного, ретельного та планового підходів з широким залученням науковців та практиків-управлінців до процесу.

Прийняття спортивного кодексу України без такого підґрунтя навряд чи можна вважати доцільним, оскільки з огляду на комплексність сфери фізичної культури і спорту така кодифікація може й не усунути прогалини та протиріччя, але необхідність у систематизації є беззаперечною [175, с. 9]. Крім того в такому випадку залишається досить спірною сама назва такого акту. Питання в тому, що назва кодифікованого акту «Спортивний кодекс України» не охоплює фізкультурну складову, яка є першочерговою до спорту та більш загальною. В розумінні профільного закону поняття спорт входить до складу більш широкого поняття – фізичної культури, яка в свою чергу є частиною загальної культури. Отже судячи з цього назву треба адаптувати під єдине бачення законодавцем цих відносин. Також незрозумілими залишаться питання того, яку форму необхідно надавати нормам так званого *lex sportiva* (м'якого права), адже воно переважно існує в актах громадських

об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості. Тобто з цим комплексом питань потрібно визначитись перед безпосереднім процесом кодифікації.

Варто наголосити, що на нашу думку, навіть попри визнання чи невизнання спортивного права як окремої галузі права, воно все рівно буде розвиватись у своєму особливому ключі та виділятись серед інших галузей права через такі особливості як:

- автономія та саморегуляція, що характерно для відносин у фізкультурно-спортивній галузі;
- важливість як джерел спортивного права норм неправового характеру - так званого *lex sportiva* (м'якого права), тобто регламентно-приписних норм суб'єктів сфери;
- приватно-публічний або публічно-приватний аспект та існування різного спектру відносин як по вертикалі так і по горизонталі, з превалюванням частки в усіх відносинах саме останніх;
- динамічність розвитку відносин у фізкультурно-спортивній галузі в умовах ринкової економіки через призму попиту-пропозиції та «інтерес».

Питання включення спортивного права до адміністративного права як підгалузі адміністративного-спортивного права є недостатньо аргументованим. На наш погляд, особливість методу регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури спорту полягає в тому, що регулювання певної частини цих відносин здійснюється без звернення до імперативного методу правового регулювання. Таким чином, слід визнати, що спортивне право, будучи органічно і рідно пов'язане з адміністративним правом, загалом і здебільшого від нього відрізняється. З огляду на вказане, не можна погодитись з твердженням, що сфера фізичної культури і спорту є підгалуззю адміністративного права. Можливо така велика кількість науковців поділяє думку про входження спортивного права в структуру адміністративного через те, що саме з цієї дисципліни відбувався захист їх робіт. Цілком зрозумілим тоді стає тяжіння кожного автора до найбільш наближеної до них науки.

Спортивне право в Україні дійсно знаходиться на етапі формування, а ще точніше цей стан можна назвати «усвідомлення фактичного існування галузі, без належного статусного оформлення». І в даному випадку державно-правове регулювання сфери знаходиться далеко позаду стрімких та бурхливих відносин сфери та від існуючих реалій. Треба розуміти, що диспозитивність відносин у сфері є ключовим імпульсом розвитку. Успіхом регулювання сфери стане створення належних умов для існування та природного розвитку і в подальшому цієї диспозитивності, але з виставленням державою меж, за які вона заходити не може шляхом імперативного методу. Також публічне управління повинно активно реалізовуватись в участі держави через публічні органи у координації зусиль різних інституцій на основі публічного-приватного партнерства, створення платформи взаємодії або «майданчику спілкування», з можливістю активного залучення громадських ініціатив, запровадженням громадського контролю.

1.2. Становлення публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні

Розвиток фізичної культури та спорту набуває все більшого визнання як запорука (наріжний камінь) національного здоров'я, соціальної єдності та економічного зростання. В Україні регулювання цієї сфери передбачає складну взаємодію між державними органами, органами місцевого самоврядування, неурядовими організаціями, спортивними клубами, громадськими об'єднаннями, суб'єктами господарювання та іншими.

У цьому підрозділі розглянемо питання формування та становлення публічно-приватного регулювання фізичної культури і спорту в Україні, погляди різних українських науковців на цю тему та її проблематику, проаналізуємо динаміку участі держави у розвитку фізичної культури і спорту та роль приватних структур у формуванні цієї сфери.

Як відомо, регулювання відносин, що виникають у суспільстві є провідною та однією з найважливіших функцій держави. Таке регулювання здійснюється державою в специфічній формі діяльності – державному управлінні. Поряд з цим державне управління розглядається як складовий елемент публічного управління наряду з іншим його елементом - місцевим самоврядуванням.

Публічне управління спрямоване на узгодження та задоволення потреб різних верств і груп суспільства. Історично воно формувалося протягом кількох тисячоліть. Вихідними ключовими поняттями для розуміння сутності та специфіки публічного управління є держава, місцеве самоврядування й публічна влада. Публічне управління це спосіб реалізації і функціонування державної влади, місцевого самоврядування з метою становлення і розвитку держави.

В той же час держава є основоположним елементом політичної системи суспільства, яка здійснює управління суспільством, охорону його економічної та соціальної структури, організацію та упорядкування соціально неоднорідного суспільства, забезпечення його цілісності та безпеки. З огляду на вказане можна стверджувати, що це історично складена структура для забезпечення потреб політичної еліти, соціальних груп і громадян. Вона є монопольним носієм суспільної влади, інституцією творення цієї влади [26, с. 7].

Сучасний підхід до проблем управління бере свій відлік у 1911 році, коли американський інженер Ф. Тейлор окреслив у своїй роботі «Принципи наукового управління» основи наукового підходу до вивчення та організації праці, до управління діяльністю організацій. Від цієї події рахується визнання світовою спільнотою управління наукою та самостійною сферою досліджень. Закладена концепція активно розвивалась в наступному [34, с. 22].

Державне управління за змістом є процесом реалізації державної влади, її зовнішнім, матеріалізованим вираженням, яке здійснює внутрішню та зовнішню політику, правове визначення і регулювання відносин у масштабах усього суспільства, формування та реалізація державного бюджету тощо [26, с. 8].

Якщо розглядати сучасне поняття «управління» через призму років розвитку людини і суспільства є очевидним, що потреба в управлінні виникла

одночасно із формуванням людського суспільства, як тільки люди стали об'єднуватися в групи для організації спільної праці. У наступні історичні періоди також існувала необхідність у розвитку та вдосконаленні цього особливого виду діяльності.

Упродовж останнього сторіччя теорія і практика управління у світі розвивалися високими темпами, спираючись на підґрунтя, яке було створено школами класичного і наукового менеджменту (Ф. Тейлор, Г. Гантт, Френк і Лілан Гілберт, Я. Гамільтон, Г. Грайкунас та ін.), які займалися дослідженнями на рівні організації. Наукове управління приділяло увагу людському фактору, що вважається найбільш важливою проблемою управління [26, с. 9].

У становленні системи публічного управління незалежної України можна виділити наступні етапи:

1. Розбудова основних інститутів держави, визначення засад зовнішньої та внутрішньої політики незалежної України (грудень 1991 р. – жовтень 1994 р.).

2. Формування сучасної політичної системи, становлення вертикалі виконавчої влади та системи місцевого самоврядування, затвердження конституційних засад життя суспільства і держави (жовтень 1994 р. – листопад 1999 р.).

3. Подальший розвиток політичної системи, становлення громадянського суспільства, політична боротьба щодо перспектив внутрішньої та зовнішньої політики України (листопад 1999 р. – грудень 2004 р.).

4. Реформування системи державного управління та місцевого самоврядування на засадах оновленої Конституції (в редакції від 8 грудня 2004 р.), перехід від президентсько-парламентського до парламентсько-президентського типу республіканського устрою в Україні (січень 2005 р. – вересень 2010 р.).

5. Повернення до президентсько-парламентського типу республіканського устрою, відновлення дієздатної вертикалі виконавчої влади (від жовтня 2010 р.) [66, с. 193-194].

6. Утвердження курсу європейської інтеграції держави, децентралізація влади, функціонування держави, її органів та інституцій, місцевого самоврядування в умовах вторгнення на територію України, окупації частини її території, внутрішнє реформування системи та структури публічного управління (лютий 2014 – 24.02.2022)

7. Функціонування держави, її органів та інституцій, місцевого самоврядування та всього українського народу в умовах правового режиму воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення зс рф на територію України, адаптування системи органів публічного управління під потреби держави та її народу в цей період з урахуванням необхідності відбиття збройної агресії та задля збереження України (24.02.2022 і по сьогодні).

В розвитку теорії управління можна виокремити такі етапи:

- формування основних наукових категорій і положень (принципів, функцій тощо);
- посилення уваги до людини як єдиної активної складової цього явища;
- розуміння системності побудови суспільства, дослідження зв'язків та процесів;
- поглиблення пізнання систем, синергетична теорія;
- повернення уваги до людини – менеджера та людини – об'єкта впливу і зв'язку між ними.

Всі викладені етапи є природними складовими процесу пізнання суспільства і управління як регулятора його життєдіяльності. Є зрозумілим, що суспільство, держава, регіон, організація, в тому числі, і сфера фізичної культури і спорту не є механістичними, вони відкриті, складно прогнозовані і розвиток їх стає цілеспрямованим, коли за основну мету обирається створення умов для розвитку людини (суб'єкта і об'єкта) з урахуванням культурних та ментальних особливостей. Усе вищезазначене є підставою для твердження про те, що управління – це процес взаємодії людей (об'єктів і суб'єктів), спрямованої на упорядкування функціонування і розвитку складних систем [26, с. 14].

Доленосною подією для України стало прийняття 28 червня 1996 року нової Конституції України, згідно з якою Україну проголошено суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1). Вперше схожа характеристика державного устрою України з'явилася в Конституційному договорі між Президентом України та Верховною Радою України від 8 червня 1995 року («Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, яка утворена на основі здійснення українським народом свого суверенного права на самовизначення, виражає волю народу і захищає інтереси своїх громадян. В Україні діє принцип верховенства права», ст. 1). Українська Конституція остаточно затвердила принцип поділу влади в державі. В Україні відтворена система місцевого самоврядування. Місцеві ради перестали бути формальними представниками державної влади на своїй території, а властивий радянській епосі принцип підпорядкованості нижчестоящих рад вищестоящим був скасований. У країні сформувалася єдина ієрархічна вертикаль органів державної влади – від Кабінету Міністрів до районних державних адміністрацій. Значний обсяг владних повноважень сконцентрований у руках Президента. Така система управління дала змогу уникнути відцентрових тенденцій, які є неминучими в перехідний період [66, с. 193-194].

Публічне управління в широкому розумінні – це діяльність усіх органів держави та органів місцевого самоврядування, що спрямована на виконання задач, визначених у чинному законодавстві [140].

З точки зору широкого розуміння публічним управлінням охоплюється діяльність:

- органів виконавчої влади – за рахунок здійснення розпорядчо-виконавчої діяльності, спрямованої на втілення в життя приписів чинного законодавства;
- органів законодавчої та судової влади (правосуддя) – за рахунок законотворчої діяльності та здійснення правосуддя;
- інших державних органів, що не належать до певних гілок влади;
- недержавних органів (органів місцевого самоврядування, громадських організацій) під час реалізації ними делегованих державою повноважень.

Публічне управління у вузькому розумінні – це організуюча виконавчо-розпорядча діяльність органів виконавчої влади, інших державних органів у частині здійснення ними виконавчо-розпорядчих функцій, а також діяльність органів місцевого самоврядування щодо виконання делегованих державною владою повноважень [140].

У цілому сучасне розуміння публічного управління пов'язане з переходом від «державоцентризму» до «людиноцентризму» (публічно-сервісної діяльності), запровадженням ідеології служіння держави своїм громадянам.

Виходячи з цього головним критерієм ефективності публічного управління має виступати рівень суспільного розвитку в людському вимірі. Незважаючи на економічне зростання, зміцнення військової могутності держави, збільшення її міжнародного авторитету та ін., роботу державних інститутів можна вважати суспільно ефективною лише за умови підвищення якості життя громадян країни [26, с. 23].

У сучасному суспільстві забезпечення сталого розвитку економічної, соціально-культурної та адміністративно-політичної сфер без ефективного публічного управління не вбачається за можливе.

Основні функції публічного управління:

- сприяння забезпеченню прав, свобод і законних інтересів громадян;
- забезпечення стабільності в середині країни;
- стратегічне планування розвитку галузей суспільного життя та країни в цілому;
- регулювання з використанням нормативно-правових актів та інших чинників суспільних відносин;
- координація діяльності різних державних органів та організацій для досягнення найбільш ефективної діяльності та позитивних загальнодержавних результатів;
- здійснення контролю та нагляду за станом справ у різних сферах суспільного життя через установлення відповідності стандартам, правилам, регламентам.

Особливості систем (виробнича або невиробнича організація, адміністративно-територіальна одиниця, галузь, держава) зумовлюють специфіку побудови взаємодії, а також структур, технологій, складу робіт за функціями, відносин.

Загальновизнано, що фізична культура є важливим засобом гармонійного розвитку людини, формування основних систем і вдосконалення функціональних можливостей організму. Вона також є головним чинником фізичного здоров'я людини. Фізична культура стала невід'ємним елементом способу життя, що істотно впливає на освіту, виховання та здоров'я людини, її місце в суспільстві, життєві позиції, працездатність, комунікабельність, відпочинок, розваги, зняття напруженості й профілактику стресів. Доведено, що фізична працездатність є інтегральним показником здоров'я дітей і підлітків. Недостатність рухової активності населення стримує формування здорового способу життя, від якого на 60% залежить стан здоров'я людини. Роль медицини у цьому випадку – лише 8-10%. Ігнорування цього факту призводить до відомих демографічних проблем та зростання захворюваності населення [75].

Фізична культура в широкому розумінні - це частина загальної культури суспільства, одна з сфер соціальної діяльності та активності людини, сукупність духовних та матеріальних цінностей, способів їх набуття та використання з метою оздоровлення людей та розвитку їх фізичних якостей засобами рухової активності.

М.С. Калина визначає: «Спорт та фізична культура відіграє значну роль у житті сучасного суспільства на багатьох рівнях: від забезпечення здоров'я нації до формування іміджу держави на міжнародній арені, від соціальної адаптації молоді до сприяння сталому розвитку. Фізична культура та масовий спорт безпосередньо пов'язані із якістю життя усіх вікових груп населення, спорт вищих досягнень – важлива сфера професійного життя, сектор економіки, засіб укріплення міжнародного авторитету держави» [55, с. 91].

Управління сферою фізичного виховання і спорту – це система конкретних форм і методів свідомої діяльності, спрямованої на забезпечення ефективного

функціонування і планового розвитку сфери, з метою більш повного задоволення потреб людей у фізичному вдосконаленні [34, с. 9].

Управління та регулювання сфери культури і спорту може відбуватись як на публічному так і на приватному рівнях.

Феномен фізичної культури та спорту як соціального, правового, економічного, культурного явища досліджувався багатьма науковцями, які у своїх визначеннях його понятійної сутності виходять із концептуальних позицій, які притаманні відповідній науковій галузі. Як наука та навчальний предмет «Управління сферою фізичного виховання і спорту» пройшло значний історичний шлях формування та розвитку, які було започатковано за часів СРСР. В 30-х роках в фізкультурних вузах вивчалися питання організації фізкультурної роботи, про що свідчать конспекти, матеріали, програми навчальних дисциплін Інституту фізичної культури ім. П.Ф. Лесгафта (у теперішньому Санкт-Петербурзі) та Державного центрального інституту фізичної культури (ДЦІФК, Москва) видані у 1933-1934 рр. Так, у збірці матеріалів з навчальних дисциплін ДЦІФК (1934р.) містяться розділи присвячені організації самодіяльної фізкультурної роботи у початковій та середній школі, плануванню та обліку фізкультурної роботи у вузах [145]. Особливої актуальності набувають дослідження змісту, форм, методів, принципів, механізмів державного управління на рівні країни.

Визначними датами та подіями на шляху становлення предмету можна вважати:

1948 р. - у навчальні плани фізкультурних вузів окремим курсом було введено предмет «Організація фізичної культури».

1949 р. - видано друком програму вищеназваного навчального курсу «Організація фізичної культури в СРСР» [97] та методичний посібник для студентів «Історія фізичної культури та організація фізичної культури і спорту» [52].

1952 р. - видано ще один методичний посібник для інститутів фізичної культури, який носив назву «Організація фізичної культури і спорту в СРСР» [98].

1961 р - вийшла друком перша значна наукова праця з питань управління сферою фізичної культури «Організація фізичної культури в СРСР» під редакцією Н.І. Нікіфорова та В.С. Польшанського [95].

1965 р. - вийшла друком нова редакція навчального посібника «Організація фізичної культури» вищезгаданих авторів [99].

1966 р.- М. Бунчуком видано методичний посібник «Організація фізичної культури в СРСР» [96].

70-ті роки відзначились появою низки друкованих видань з питань управління фізичною культурою. Серед них: "Організація фізичної культури» М.Ф. Бунчука [20], «Прогнозування і планування фізичної культури» [132]; «Шляхи вдосконалення управління фізкультурним рухом» В. Воронової [22]; «Соціально-економічні проблеми фізичної культури і спорту» Б. Кузьмака і А. Осинцева, 1976 [71]. Під загальною редакцією В. Івоніна і К. Кулінковича було видано підручник для інститутів фізичної культури «Управління фізкультурним рухом» [50]. Було видано «Довідник фізкультурного працівника» під редакцією П. Савицького [142] та «Супутник фізкультурного працівника» під редакцією В. Івоніна [49].

Поряд з розвитком наукової бази наприкінці 80-х років ХХ ст. інтенсивно розвивається матеріально-технічна і спортивна база загальноосвітніх та дитячо-юнацьких спортивних шкіл, контролюється їх забезпечення спортивним інвентарем та обладнанням згідно з нормативними вимогами, будуються спортивні майданчики за місцем проживання та у місцях масового відпочинку і оздоровлення дітей, а перед науковцями постає завдання – науково обґрунтувати інтенсифікацію навчально-виховного процесу [146, с. 88].

1987 р. - видано підручник для інститутів фізичної культури «Управління фізичної культури і спорту», підготовлений авторським колективом: І. Переверзін, М. Бугров, Я. Вилькин та ін. [103].

Значний внесок у розвиток науки управління фізичною культурою і спортом зробили професори Національного університету фізичного виховання і спорту (м. Київ) М.М. Бака і М.В. Жмарьов. Серед праць М.М. Баки слід назвати «Проблеми управління підготовки і використання фізкультурно-спортивних кадрів на Україні на етапі переходу до ринкових віносин» [10].

Книги М.В. Жмарьова побачили світ у 80-х роках: «Управління діяльністю тренера» [39], «Системний підхід і цільове управління в спорті» [37], «Управління діяльністю спортивної організації» [38], «Управлінська і організаторська діяльність тренера» [40].

У 90-ті роки спеціальна література з питань управління сферою фізичної культурою майже не видавалась, за винятком «Супутника робітника фізичної культури і спорту» під редакцією П.Ф. Савицького [143]. Підручник для інститутів фізичної культури не перевидавався, система управління сферою значно змінилася в умовах незалежних країн, які утворилися в результаті розпаду СРСР.

Виникла нагальна необхідність у підготовці навчальної літератури у якій розглядаються загальні положення науки управління та міститься інформація про управління сферою фізичної культури і спорту України. Першою спробою підготовки такого видання став посібник О.М. Жданової «Управління фізичною культурою» [35]. Посібник отримав гриф Міністерства освіти України та використовувався у навчальному процесі фізкультурних вузів. У зв'язку із змінами, які відбулися в управлінні сферою фізичного виховання і спорту України за останнє десятиріччя, виникла необхідність в оновленні та удосконаленні змісту посібника, доповненні його сучасною інформацією [34. с. 16-17].

Автор Ярова Н.Г. в генезисі досліджень питань організаційно-правового регулювання у галузі спорту вітчизняними вченими пропонує розглядати три основних етапи формування [183].

Перший етап (до 50-х років XX століття) характеризується фрагментарним аналізом організаційно-правової структури державних суб'єктів у галузі спорту

та кола їх повноважень у відповідній сфері відносин. Необхідно зазначити, що в цей період дуже мало досліджено питань правового регулювання у галузі спорту, а в існуючих наукових роботах автори занадто вузько підходять до їх вивчення.

Наступний етап (50 - 90 роки XX століття) ознаменувався певними зрушеннями. Зокрема, проблемам правового регулювання у галузі спорту приділялася увага у контексті розгляду соціально-культурної сфери. Водночас характерною особливістю наукових досліджень цього періоду було визначення кола суб'єктів владних повноважень із характеристикою відповідних повноважень у галузі спорту, а також аналіз положень нормативно-правових актів, які визначають засади організаційно-правового регулювання у галузі спорту (роботи Л. Коваля, О. Якуби, П. Василенкова та ін.).

Для третього етапу (з 90-х років XX століття і до цього часу) характерна більша спеціалізація наукових досліджень. Визначено два основні напрями: 1) дублювання раніше визначених положень; 2) деталізація дослідження деяких питань (наприклад, роботи Ю. Битяка, С. Ківалова, В. Авер'янова, С. Гончарука та ін.). Виставлено, що аналогічна ситуація є і у російській адміністративно-правовій науці.

Важливим чинником у розвитку сфери фізичної культури і спорт та спортивному житті України стало прийняття у 24.12.1993 Верховною Радою України Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (набрання чинності - 29.01.1994). Цей закон сміливо можна назвати системоутворюючим у сфері фізичної культури і спорту. Наразі з цим документом пов'язано понад 500 інших нормативно-правових актів [106]. Про динамічність відносин у сфері фізичної культури і спорту свідчить кількість внесених в цей базовий закон змін (33 редакції), найбільш активно з 2014 року. Цей закон містить чимало положень, спрямованих на підвищення ефективності управління спортивною галуззю та покладає на державу обов'язок у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту, фінансування сфери, а також у створенні належних умов для проведення спортивних заходів та змагань на національному та міжнародному рівнях. Крім того важливим є затвердження 22.06.1994 Президентом України Указом № 334/94

«Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні», адже тим самим підкреслено та наголошено на важливості фізичної культури і спорту, а також визначено подальший курс розвитку цієї сфери.

Необхідно відмітити, що з запровадженням в Україні з 01.07.1997 року в Класифікаторі видів економічної діяльності як одного з основних видів діяльності – «державного управління» (секція L, розділ 75 «Державне управління»), що охоплює державне управління загального характеру в економічній та соціальній галузі (75.11 - державне управління загального характеру; 75.12 - керування діяльністю в соціальній сфері; 75.13 - керування діяльністю в сфері економіки; 75.14 - допоміжна діяльність у сфері державного управління), а також діяльністю, віднесеною до компетенції держави (75.21 - міжнародні відносини; 75.22 - оборона; 75.23 - юстиція; 75.24 - охорона та забезпечення громадського порядку), відмічається стрімкий ріст наукових робіт з напрямку публічного управління, в тому числі в сфері управління розвитком фізичної культури і спорту.

Доцільно визначити основні тенденції в управлінні сфері фізичної культури і спорту, які існують у сучасний етап становлення управління в сфері фізичної культури і спорту (з 2000 року).

Сучасний етап та стан управління сферою фізичної культури і спорту в Україні має деякі особливості, серед яких виділимо наступні:

У цей період Україна почала розвивати спортивну інфраструктуру та впроваджувати нові підходи до управління в цій сфері. Держава активно підтримує проекти з розвитку фізичної культури та спорту, модернізує законодавство сфери, забезпечує правовий захист прав спортсменів та фізкультурників, розробляє програми розвитку спортивної інфраструктури, а також сприяє розвитку громадських ініціатив у цій сфері.

В питанні розвитку інфраструктури, за останні роки до збройної агресії проти України значно збільшилася кількість спортивних об'єктів, зокрема, спортивних комплексів, стадіонів, басейнів та інших спортивних споруд. Це

дозволило збільшити кількість спортивних заходів, які можуть бути проведені в Україні.

Щодо розвитку інформаційних технологій, простежується вірний шлях в цифровізації процесів у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Але поки ці кроки в даній сфері не можна назвати кардинальними. Треба усвідомлювати, що відкриття нових можливостей в області інформаційних технологій дозволяє розвивати спортивну індустрію. Електронні цифрові технології, які використовуються в спорті та в спортивному маркетингу, розвивають цю галузь.

Принципово важливим для України є питання сприяння розвитку дитячого та юнацького спорту. В Україні починають звертати більше уваги на розвиток спортивних програм для дітей та молоді. Це включає в себе збільшення фінансування спортивних програм в школах та інших навчальних закладах, розвиток дитячих та юнацьких спортивних клубів та інших програм.

Зазнало змін відношення до спортивної медицини. Розвиток спортивної медицини дозволяє підвищити рівень безпеки в спорті, забезпечити здоров'я та благополуччя спортсменів, а також зменшити кількість травм під час занять спортом.

В розрізі тематики нашого дослідження важливим є питання зрушення в аспекті публічного управління у сфері, що характеризує даний етап розвитку. Поява нових дисциплін, активізація наукового середовища в дослідженнях на цю тематику є гарними зрушеннями. Це також створює підґрунтя до залучення громадських організацій та ініціатив до процесу управління спортивною індустрією, забезпечення прозорості управління та відповідальності перед громадськістю.

Крім того, в цей етап розвитку відбулись зміни в міжнародному співробітництві. Україна активізувала зусилля на міжнародній арені, що позитивно відобразилось на кількості багатосторонніх та двосторонніх договорів з іншими державами та міжнародними організаціями, в яких взяла участь Україна. Також, це позитивно відобразилось на участі України в різних міжнародних спортивних заходах та ініціативах. Наразі, наша держава

співпрацює з різними міжнародними організаціями, такими як Міжнародний олімпійський комітет, Європейська федерація футболу, ФІФА, Європейська асоціація фітнесу та фізичної активності (EuropeActive) та іншими. Це сприяє покращенню спортивного досвіду та впровадженню найкращих практик у сфері фізичної культури та спорту в Україні.

Певні позитивні зрушення з'явилися у питаннях фінансування. Але цей аспект і досі залишається одним з найбільш проблемних та перебуває на критично низькому рівні. Водночас, варто відмітити, що за останні кілька років в Україні зросло фінансування спорту, зокрема, спортивних заходів та проєктів. Це дозволило покращити стан спортивної інфраструктури, залучити нові технології та забезпечити більше можливостей для розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Нарешті, важливо забезпечити достатнє фінансування для розвитку спорту. Це дозволить покращити стан спортивної інфраструктури, залучити нові технології та забезпечити більше можливостей для розвитку фізичної культури та спорту в Україні.

Загалом, сучасний етап та стан управління в сфері фізичної культури і спорту в Україні має позитивні тенденції та активно розвивається. Найбільш важливим завданням залишається забезпечення сталого розвитку цієї галузі, зменшення корупції та підвищення ефективності управління.

Для досягнення цих цілей необхідно забезпечити прозорість управління, встановити ефективні механізми контролю та забезпечення відповідальності, а також залучити громадськість до процесу управління. Крім того, необхідно підтримувати розвиток дитячого та юнацького спорту, оскільки він має велике значення для формування здорового способу життя та розвитку молоді. Важливо також розвивати спортивну медицину, що дозволить забезпечити здоров'я та безпеку спортсменів та фізкультурників.

Міжнародне співробітництво та співпраця з міжнародними організаціями також відіграє важливу роль у розвитку спортивної індустрії. Важливим є впровадження найкращих практик та передового досвіду інших країн - у сферу фізичної культури і спорту в Україні. Участь у міжнародних спортивних заходах,

співпраця та партнерство допомагають обмінюватися знаннями та досвідом. Проведення міжнародних змагань також може продемонструвати можливості України, що надасть змогу залучити інвестиції.

Звісно, існує безліч викликів, які стоять перед Україною на сучасному етапі розвитку, тим паче в умовах правового режиму воєнного стану, пов'язаного з широкомасштабним вторгненням зс рф в Україну.

Варто відмітити, що загальні проблеми розвитку сектору фізичної культури і спорту, з якими стикається Україна на шляху до реформування, стикаються і багато інших держав. Ці проблеми можуть включати обмеження фінансування, бюрократичні перепони, корупцію, питання запровадження публічно-приватного партнерства, відсутність розвитку спортивної інфраструктури та об'єктів, інтеграції в існуючі процеси інформаційних технологій та відсутність інтеграції між різними рівнями управління тощо.

Незважаючи на ці труднощі, є можливості й для зростання. Використання спорту для туризму, пропаганда здорового способу життя та заохочення публічно-приватного партнерства для розвитку об'єктів є потенційними сферами для прогресу.

У контексті цього дослідження, важливим є також розмежування публічного управління та публічного регулювання, окреслення їх особливостей та специфічних рис.

Тому, з огляду на існуючу багатогранність понятійно-категоріального апарату, доцільно дещо зупинитись на розмежуванні понять управління та регулювання, що дасть змогу краще зрозуміти обрану назву теми дослідження щодо аспекту регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Питанням розмежування «управління» та «регулювання», сутності цих процесів, їх значення, присвячено багато досліджень вітчизняних вчених. Як відомо, Україна утверджується на курсі європейської інтеграції, що передбачає адаптацію вітчизняного законодавства під стандарти ЄС, втілення кращих практик управління на досвіді окремих країн ЄС. Останні тенденції досліджень зосереджують свою увагу на трансформації «державного регулювання» в

«публічне регулювання», «державного управління» відповідно в «публічне управління».

Традиційно під публічним, як і будь-яким іншим видом управління, мають на увазі керуючий вплив суб'єкта управління (керуючої системи) на об'єкт управління (керовану систему). Характерними ознаками публічного управління є підпорядкованість об'єкта управління (який при цьому є цілком самостійним учасником правовідносин і суб'єктом владних повноважень держави або органу місцевого самоврядування) суб'єкту управління, в особі якого виступають органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування, посадові особи, службовці, вповноважені недержавні суб'єкти. Суб'єкт публічного управління наділений владними повноваженнями, за допомогою яких реалізує волю держави, органів місцевого самоврядування, їх завдання та функції як на рівні держави так і на рівні територіальних громад. Для об'єкта управлінських відносин, яким зазвичай виступають окремі сфери та галузі суспільного життя, а також різні організації, веління суб'єкта владних повноважень є обов'язковими. Таким чином, публічне управління передбачає безпосередній владний вплив на об'єкти управління [54].

Публічне регулювання, на думку низки вчених, є поняттям більш вузьким, ніж публічне управління. Якщо управлінням є будь-який вплив суб'єкта управління на об'єкт управління, здійснюваний з метою спрямувати його дії бажаним для суб'єкта чином, то регулювання покликане здійснювати коригування діяльності об'єкта, що спрямовується управлінням загалом. На думку А. Омельченка управління включає і адміністративно-розпорядчий вплив, і економічне стимулювання, і морально-психічний вплив, тобто всю систему форм і методів управління. Державне регулювання більшою мірою спирається на використання економічних методів управління, механізмів обмежуючого та стимулюючого характеру (встановлення певних стандартів, нормативів, квот, лімітів, тарифів тощо) [94, с. 42].

Отже, публічно-управлінський вплив більше спрямований безпосередньо на об'єкти управління, натомість публічне регулювання направлене на

середовище функціонування суб'єктів, створення відповідних умов для їх діяльності [54].

Публічне управління традиційно пов'язується з наявністю у суб'єктів управління підлеглих їм об'єктів. Натомість публічне регулювання пов'язується із впливом переважно на організаційно не підпорядковані об'єкти, що може простежуватись в темі нашого дисертаційного дослідження.

З огляду на те, що відносинам у сфері притаманна диспозитивність, враховуючи відігривання значної (якщо не ключової) ролі в регулюванні сфери інституту приватного регулювання, вважаємо слушним освітлення теми саме через регулювання, а не управління сферою.

Сучасні тенденції розвитку фізичної культури і спорту та регулювання цієї сферою продиктовані сформованими умовами існування самої сфери та чинниками функціонування інших сфер суспільного життя, що впливають на неї.

Вважаємо, що після набуття Україною незалежності (24.08.1991) одним з ключових факторів розвитку сфери фізичної культури і спорту, на наш погляд, стало таке явище як приватне регулювання, отже спробуємо окреслити принципові фактори такого впливу.

Підхід та філософія цього явища докорінно відрізняється від того підходу, який існував за часів СРСР, став можливим вже тільки після проголошення незалежності України і є відображенням процесів, які відбуваються в економіці та суспільстві нашої держави на шляху переходу до ринкових відносин та утвердження ринкової економіки (визнання переходу з боку ЄС – 01.12.2005 на Дев'ятому Саміті Україна - ЄС, в м. Києві, що ознаменувався підписанням між Європейським Союзом та Україною міжнародного документу - Спільної заява саміту "Україна - ЄС" та ряду двосторонніх документів в авіаційній, навігаційній та енергетичній галузях, прийняттям знакового політичного рішення щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою в контексті антидемпінгового законодавства ЄС), адаптації нормативної бази до стандартів Європейського союзу на шляху до євроінтеграції [151].

Дана модель управління утверджується поступово, формується природно, але дещо стихійно увесь подальший період після здобуття Україною незалежності і по цей день. Розвиток сфери фізичної культури і спорту в Україні характеризується динамічністю процесів в самій сфері та зовнішніх факторів (явищ), що на неї впливають. На нашу думку, фізична культура і спорт не є тією сферою суспільного життя, сталий та успішний розвиток якої, може бути забезпечений виключно використанням адміністративних методів управління через імперативні норми і правила. Найбільш вдалим, на наш погляд, може бути поєднання диспозитивності у відносинах, що є основою виникнення спортивних відносин між суб'єктами сфери, та імперативності в правилах поведінки, продиктованих державою.

Щодо трансформації моделі управління, функціонування та розвитку сфери фізичної культури і спорту в умовах ринку, цікаву думку висловив в своєму дисертаційному дослідженні автор Мічуда Ю.П. У процесі дослідження останнім встановлено, що визначальною ознакою сучасного етапу функціонування та розвитку сфери фізичної культури і спорту у тій або іншій країні є формування у її межах системи ринкових відносин, яка виступає підсистемою системи ринкових відносин вищого рівня (загальнонаціонального, континентального, глобального). Її зміст складають економічні відносини, які виникають між суб'єктами фізкультурно-спортивної діяльності стосовно виробництва та споживання фізкультурно-спортивних послуг, яку слід визначити як специфічну діяльність фахівців з фізичного виховання і спорту, пов'язану із використанням економічних ресурсів і спрямовану на досягнення бажаного психофізіологічного чи емоційного стану людини. Фізкультурно-спортивні послуги є специфічним різновидом соціальної послуги. Набуваючи форми товару, вони стають конституюючим елементом системи ринкових відносин, які забезпечують її цілісність, визначають її загальну соціально-економічну природу та галузеві особливості [80, с. 23-24].

На погляд автора існування низки об'єктивних закономірностей функціонування та розвитку сфери фізичної культури і спорту в умовах

сучасного ринку. У роботі визначено такі закономірності: 1) в умовах ринку результат людської діяльності у сфері фізичної культури і спорту наповнюється реальним економічним змістом, і, набуваючи форми соціальної послуги, як правило, стає товаром; 2) товарно-грошова форма економічних відносин у сфері фізичної культури і спорту стає всеохоплюючою, визначаючи ринкову обумовленість виробництва, розподілу, обміну та споживання фізкультурно-спортивних послуг. За виключенням певної частини фізкультурно-виховних послуг, які споживаються безкоштовно, усі інші види фізкультурно-спортивних послуг стають товаром, тобто об'єктом ринкових відносин; 3) економічна діяльність у сфері фізичної культури і спорту набуває форми підприємництва, бізнесу, що обумовлено необхідністю застосування фізкультурно-спортивними організаціями, що належать до усіх форм власності, ефективних способів залучення та використання усе більшої кількості економічних ресурсів, а також забезпечення постійно зростаючих потреб населення у високоякісних фізкультурно-спортивних послугах; 4) функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту все більшою мірою залежить від зовнішнього економічного середовища. Сфера все більше стає відкритою соціально-економічною підсистемою. Національний, регіональні та світовий ринки диктують сфері фізичної культури і спорту високі стандарти стосовно визначальних параметрів її функціонування та розвитку. З іншого боку, сфера фізичної культури і спорту посилює свій вплив на розвиток національних ринків, що виявляється у покращенні макроекономічних показників; 5) відбувається модифікація змісту та форм фізкультурно-спортивної діяльності, а також модифікація та диференціація видів спорту згідно з вимогами ринкового середовища.

Продовжуючи розкриття генезису приватного регулювання, варто зауважити, що приватне регулювання у сфері фізичної культури і спорту проявляється часто у формі саморегулювання та галузевих стандартів. У той час як органи державної влади відіграють вирішальну роль у встановленні загальної

політики та формуванні нормативної бази, приватні установи та організації також роблять значний внесок у формування успішної моделі розвитку спорту.

Аспект приватно-публічного регулювання розвитку сфери проявляється у тому, що розвиток фізичної культури та спорту в Україні підтримується різними зацікавленими сторонами: органами державної влади та місцевого самоврядування, з одного боку, спортивними федераціями, приватними підприємствами, громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості, міжнародними організаціями та спортсменами, з іншого. Держава запроваджує політику, встановлює керівні принципи та стандарти для спортивного сектору через свої органи державної влади (як регулюючі органи). Недержавні організації роблять свій внесок у розвиток сфери через ініціативи в самому спортивному житті, залучення громад та через популяризацію (пропаганду) фізичної активності та спорту. Приватні підприємства, такі як виробники спортивного обладнання, великі маркетингові компанії, та меценати (спонсори) відіграють життєво важливу роль у фінансуванні та просуванні спортивної діяльності. Взаємодія та співпраця між цими зацікавленими сторонами формують основу приватно-публічного регулювання.

Як бачимо інститут приватного регулювання є важливою складовою розвитку сфери фізичної культури і спорту є приватне регулювання. Це явище має низку особливостей.

Приватне регулювання в сфері фізичної культури і спорту має форми саморегулювання, коли зацікавлені сторони галузі добровільно приймають і забезпечують дотримання стандартів для управління своєю діяльністю. Спортивні федерації, асоціації та клуби, які існують в світі та Україні часто приймають власні кодекси поведінки, протоколи безпеки та етичні принципи для забезпечення чесної гри, безпеки спортсменів і запроваджують міру відповідальності за порушення цих правил та норм. Ці заходи саморегулювання сприяють формуванню унікальної культури, її вихованню, а також професіоналізму, підзвітності та прозорості в спортивній спільноті [222, с. 44].

Наприклад, спортивні клуби можуть встановлювати внутрішні правила, що регулюють контракти зі спортсменами, методології тренувань та оцінку результатів. Ці правила допомагають підтримувати послідовність і якість у розвитку спортсмена, одночасно сприяючи етичним практикам в організації. Так само організатори спортивних подій можуть дотримуватися саморегульованих інструкцій, щоб забезпечити безпеку та прозорість для учасників та глядачів.

Приватне регулювання також поширюється на механізми забезпечення якості та акредитації. Спортивні організації, використовуючи сертифікацію, можуть оцінювати та акредитувати спортивні споруди, обладнання, тренерські програми та навчальні центри на основі встановлених стандартів. Це гарантує, що спортивні споруди відповідатимуть вимогам безпеки, гігієни та доступності, а програми тренувань відповідатимуть ефективним педагогічним, тренерським практикам. Програми акредитації сприяють підвищенню авторитету та репутації спортивних організацій, роблячи їх більш привабливими для спортсменів, спонсорів та інших учасників. Практикується, що спортсмени та їхні родини шукають саме акредитовані тренувальні програми, які гарантують якість, безпеку та дотримання найкращих практик.

Крім того, приватне регулювання відіграє значну роль в управлінні спортивними організаціями. Федерації, асоціації та спортивні клуби мають розгалужену внутрішню структуру управління, правила та положення, які відповідають найкращій міжнародній практиці. Ефективне управління забезпечує прозоре прийняття рішень, фінансову підзвітність і справедливе представництво зацікавлених сторін.

Водночас, приватні організації, такі як спортивні менеджерські та маркетингові компанії, сприяють комерціалізації та професіоналізації спорту. Вони мають широкий досвід у таких сферах, як меценатство (спонсорство), брендинг (комплекс заходів, пов'язаних зі створенням та просуванням нового або вже існуючого бренду) і управління подіями та організація спортивних заходів. Використання усталених практик та технологій таких компаній може призвести до збільшення фінансових ресурсів і доступу до спортивних організацій. В той

же час, приватні організацій спортивного напрямку стимулюють інновації, впроваджують нові технології у процеси, які існують в певному виді спорту. Тобто передові інновації у спорті з'являються в більшості саме завдяки винаходам приватних організацій. Також, приватні компанії розробляють спортивне обладнання, пристрої та цифрові платформи, які модернізують процеси навчання, тренування, аналізу їх ефективності, впроваджують технології залучення вболівальників та привертання глядацької уваги (активності). Такими інноваціями також охоплюються інші сфери спортивного життя такі як методологія спортивного харчування, застосування дозволеної спортивної медицини задля покращення результатів. Ці інновації сприяють покращенню як продуктивності спортсменів, регулюванню та контролю за показниками їх фізичного здоров'я, впливу на ці показники фізичних навантажень, так позитивно впливають на розвиток спортивної інфраструктури та створенню захоплюючих вражень для вболівальників.

Хоча приватне регулювання привносить очевидні переваги в розвиток сфери фізичної культури і спорту в Україні, воно не позбавлене проблем. Видається вкрай непростим завданням винайдення оптимального балансу між інтересами приватних організацій та із ширшими суспільними інтересами (цілями), які формуються в процесі публічного регулювання.

По мірі розвитку приватного регулювання, серйозними викликами стає запобігання конфлікту інтересів і забезпечення доступності фізичної культури і спорту є, які можуть заважати оптимальній співпраці (партнерстві) між публічними та приватними організаціями. З такими проблемами стикається і країни ЄС. До прикладу, Румунія бореться з забезпеченням належної інклюзивності (доступності) в спорті, коли комерціалізація спорту призвела до того, що з одного боку є проголошені державою принципи інклюзивності спорту, а з іншого боку, є приватні структури, які переслідуючи мету отримання прибутку, не слідують таким принципам. Приклад, доступність тенісних кортів для населення, коли він розташований на території кошового готелю, до якого доступу бажаючих, окрім як клієнтів готелю, неможливий [205, с. 290-291].

Необхідно відмітити, що законодавчі норми, що регулюють управління в сфері фізичної культури та спорту, спрямовані на забезпечення рівних умов для участі громадян в спортивних заходах та фізкультурно-оздоровчій активності, забезпечення державного контролю за функціонуванням та розвитком цієї галузі. Проте, на практиці, державно-правове регулювання не завжди забезпечує ефективне публічне управління в цій сфері. Однією з проблем є недостатній рівень фінансування державних програм розвитку фізичної культури та спорту, що ускладнює здійснення державного контролю за їх виконанням. Також відсутність ефективних механізмів моніторингу та оцінки результатів діяльності в цій сфері, не дозволяє здійснювати контроль за реалізацією державної політики в галузі фізичної культури та спорту.

Потенційним ризиком, який вимагає пильного контролю, також може бути зловживання впливом з боку приватних організацій, коли приватні організації переслідуючи досягнення власних комерційних цілей здійснюють неправомірний вплив на регулювання сфери, ігноруючи регуляторну політику запроваджену державою [185]. Також немаловажним аспектом, який треба враховувати, є прагнення приватних структур до отримання прибутку, що відрізняється від основної цілі держави в забезпеченні через фізичну активність здоров'я людини, а в широкому сенсі – населення країни. Таке стремління уособлює спрямованості приватних структур тільки на тих, хто може дозволити собі зайняття спортом за гроші, при цьому держава знеособлює споживача послуг фізичної культури і спорту і має на меті відкрити цю важливу сферу соціальної активності – для всіх. Знайти ту золоту межу в спільних програмах та ініціативах за участі державних та недержавних інституцій є складною задачею. Отже, з урахуванням вказаної особливості, управління сферою не може зводитись до повноцінної автономії і перекладатись тільки на приватні структури в порядку делегування повноважень та саморегуляції, те саме стосується і питання фінансування, яке повинно мати обов'язкові започаткування та забезпечення саме з державного бюджету та бюджету територіальних громад.

В той же час, світова та європейська практики розвитку фізичної культури і спорту свідчать про значний вплив недержавного сектору в питаннях фінансування сфери спорту, особливо в умовах дефіциту бюджетних коштів. Фактично, можна констатувати, що сфера спорту в Україні у більшості випадків фінансується з державного та місцевих бюджетів за залишковим принципом. Наявні проблеми в даній сфері вимагають комплексного вирішення, зокрема, шляхом залучення інвестицій з приватного сектору.

Необхідність зміни цього вектору в сторону публічно-приватного партнерства щодо питань фінансування обумовлена важливістю меценатської (спонсорської) діяльності для розвитку фізичної культури і спорту, а також для належного врегулювання на законодавчому рівні вказаної діяльності.

Співпраця з приватним сектором з метою підтримки та розвитку спорту є загальноприйнятою практикою провідних європейських держав. Поява інституту меценатства (спонсорства) у сфері фізичної культури і спорту враховує сучасні тенденції правового регулювання у країнах Європейського Союзу. Водночас, імплементація європейських практик потребує також і врахування специфіки вітчизняного законодавства. Щодо цього необхідно запропонувати створення майданчику (платформи) взаємодії між публічними та приватними інституціями, з активним залучення форм громадського контролю та ініціатив.

Йдеться, насамперед, про встановлення контролю за цільовим використанням ресурсів, спрямованих на розвиток спорту, законодавче закріплення правил взаємодії між зацікавленими особами у вказаній соціально-значущій сфері – органами державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктами сфери фізичної культури і спорту та меценатами спорту.

В продовження питання приватного регулювання доцільно вказати, що ефективність саморегулювання залежить від готовності зацікавлених сторін дотримуватися встановлених вимог, стандартів та правил. У тих випадках, коли не дотримується такі вимоги, мають вживатись дієві механізми стримувань та противаг для забезпечення прихильності (невідворотності настання негативних

наслідків для порушника) та ефективного вирішення проблем недотримання таких стандартів.

На основі викладеного, можна стверджувати, що на даному етапі розвитку управління сферою фізичної культури і спорту в Україні утверджується модель регулювання сфери на основі публічно-приватного партнерства, що наголошує на доцільності співпраці між публічними та приватними суб'єктами. Одним з основних методів регулювання та чинником розвитку сфери фізичної культури і спорту виступає збалансована співпраця (партнерство) між державними інституціями, з однією сторони, через закладення державою напрямків розвитку, чітких правил поведінки, стандартів та окреслення меж диспозитивності відносин, а з іншої сторони, недержавними інституціями через наділення останніх широкою автономією і диспозитивністю, делегуванням державою широких повноважень на врегулювання на власний розсуд відносин у сфері в межах, що не суперечать чинному законодавству.

Істотним фактором, що впливає на такі відносини та існування збалансованої співпраці є зміна внутрішніх та зовнішніх умов функціонування системи спорту в Україні, зміна та тяжіння недержавних інституцій до досягнення власних цілей та інтересів, що по суті є сильною і слабкою стороною такої моделі.

Такий підхід визнає сильні сторони та досвід різних зацікавлених сторін і спрямований на використання їхніх спільних зусиль [197]. Спільне публічно-приватне управління забезпечує ефективний розподіл ресурсів, обмін знаннями, інноваційними технологіями і рішеннями для вирішення існуючих в сфері фізичної культури і спорту проблем.

Ефективна синергія зусиль всіх суб'єктів сфери, на основі новітніх технологій, сучасної розгалуженої інфраструктури, прозорості діяльності, оновленої системи підготовки кадрів, створить плацдарм для формування успішної, здорової нації, натхненню успіхами вітчизняних атлетів. На важливості та стратегічному значенні сфери фізичної культури і спорту для України наголошує Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року,

затверджена Постановою КМ України від 04.11.2020 № 1089 [124]. Нажаль, наразі впровадження етапів цієї стратегії, з огляду на дію в Україні правового режиму воєнного стану через широкомасштабну збройну агресію росії проти України, фактично зупинено [124].

Отже на шляху до формування розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні вагомою рушійною силою у сфері став вплив приватного регулювання та як наслідок поява публічно-приватного партнерства. Через саморегулювання, забезпечення якості, управління, інновації та впровадження технологій недержавні інституції роблять свій важливий внесок у розвиток сфери фізичної культури і спорту. В результаті такої взаємодії приватно-публічного регулювання в Україні створюється динамічний нормативний пласт, в чому можна переконатись переглянувши динаміку змін у профільний закон сфери – Закон України «Про фізичну культуру і спорт», появі нових нормативних актів. Цей пласт має потенціал для стимулювання розвитку сфери фізичної культури і спорту із перспективами втілення в спортивне життя України таких критеріїв як забезпеченість, доступність, ефективність та результативність.

Оскільки Україна продовжує стикатися зі складнощами приватно-публічного регулювання, вкрай важливо знайти баланс між ролями різних зацікавлених сторін і забезпечити, щоб приватне регулювання доповнювало цілі державної політики, викривало проблемні моменти публічно-правового регулювання сфери. Стимулюючи тим самим формування середовища співпраці, прозорості та підзвітності, Україна може використовувати сильні сторони як державних, так і недержавних організацій, щоб просунути сферу фізичної культури та спорту до більших досягнень та висот.

1.3. Понятійно-категоріальний апарат організаційно-правових засад публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні

Відзначаючи важливість сфери фізичної культури і спорту, необхідно окремо зупинитися на специфічному понятійно-категоріальному апараті, який

заклав законодавець для цієї сфери публічного управління, що водночас є рисою відмінностей від інших сфер. Певною мірою специфічні для сфери методологія та предмет сфери фізичної культури і спорту підкреслені спеціальними поняттями, що знайшли закріплення в чинних нормативно-правових актах.

Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту – це сервісно-упорядковувачий вплив органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів (установ, організацій, фізичних осіб), яким делеговано відповідні повноваження щодо забезпечення реалізації рівного доступу до фізкультурно-спортивної діяльності [41, с.176].

Наявність публічного управління у сфері фізичної культури і спорту зумовлена значними масштабами розвитку спорту. Однак, забезпечення цього розвитку до світового рівня потребує вжиття належних заходів впливу на всіх рівнях держави.

Публічне управління пронизує сферу фізичної культури і спорту в цілому, надаючи можливість її безперервного існування, водночас, шляхом врегулювання основних аспектів діяльності воно виступає основою приватного регулювання вказаної сфери.

В науковому середовищі існує широка різноманітність понять та їх визначень у цій сфері, але викладення цього матеріалу доцільно розпочати з термінології, закладеної у чинному законодавстві України.

Основу правового регулювання сфери фізичної культури і спорту складають Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», Закон України «Про антидопінгову діяльність у спорті» [112], міжнародні договори України, підзаконні нормативно-правові акти, статутні та регламентні документи відповідних суб'єктів сфери фізичної

культури і спорту та міжнародних спортивних організацій, інші нормативно-правові акти.

Визначення ключових понять – «фізичної культури» і «спорту» є основоположними та характерними для всієї сфери. Вони наведені в профільному нормативному акті цієї сфери – Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [131]. Цей Закон визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у вказаній сфері та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту, основні терміни та їх визначення.

Так, фізична культура – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім, фізичного розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [131].

Дефініція «фізична культура», через законодавче визначення її напрямів, виступає, в тому числі і соціальною категорією, яка направлена на отримання суб'єктами спортивного права, зокрема фізичними особами, відповідних навичок, знань, умінь у сфері рухової діяльності задля забезпечення не лише оздоровлення, а і активної участі в житті суспільства. Водночас, реалізація напрямів фізичної культури, охоплює розвиток здібностей з урахуванням фізичних якостей осіб в контексті професійної діяльності, відновлення фізичного та психологічного здоров'я особи.

Певним чином поняття фізичної культури відображає напрямок діяльності держави та одну з основних задач правового регулювання, спрямовану на розвиток та здоровий спосіб життя людей [174, с. 6].

Фізична культура – це частина загальнолюдської культури, яка являє собою всю сукупність досягнень суспільства в створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов, спрямованих на фізичне вдосконалення людини, зміцнення її здоров'я, підвищення працездатності. Фізична культура – компонент загальної культури суспільства, що об'єднує систему фізичного

виховання із сукупністю наукових знань та матеріальних засобів, необхідних для її впровадження [150, с. 80]. Основними складовими фізичної культури в контексті спортивного права виступають фізичне виховання та спорт.

Визначення поняття «спорт» у науковій доктрині виступає одним із найбільш дискусійних. Можливе це пов'язано із тим, що суперечки починаються ще з моменту визначення мови, з якої походить термін.

Деякі науковці вважають, що воно з'явилося у французькій фонетичній формі «de sport». Подібний вираз існував і в португальській та іспанській мовах, а в англійській та німецькій він трансформувався в «sport». Інші вважають, що термін «спорт» походить від давньолатинського слова «діспорtare» – розважатися [167, с. 110].

Наявність у науковому середовищі значної кількості різноманітних підходів до визначення спорту, на нашу думку, пов'язана, перш за все, з тим, що кожен науковець наводить визначення відповідно до досліджуваного ним різновиду спорту, надаючи загальному поняттю особливості конкретного з видів спорту.

Відповідно до словника основних термінів з фізичної культури, спорт – це:

- 1) компонент фізичної культури, комплекс фізичних вправ для розвитку та зміцнення організму;
- 2) спорт є специфічною формою культурної діяльності людини і суспільства, що спрямована на розкриття рухових можливостей людини в умовах суперництва, характеризується насамперед змагальною діяльністю, у якій певним чином оцінюються та порівнюються результати процесу фізичного виховання як окремих індивідуумів так і цілих колективів.
- 3) складова частина фізичної культури, тобто власне змагальна діяльність, спеціальна підготовка до неї, специфічні міжособистісні відносини.
- 4) частина фізичної культури, що об'єднує матеріальні і духовні цінності суспільства для виявлення та порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки. У вузькому розумінні спорт передбачає змагальну діяльність, спеціальну підготовку до неї, специфічні міжлюдські відносини і установки у сфері цієї діяльності. Розрізняють такі рівні спорту: масовий, вищих досягнень

(олімпійський), професійний. За віковими категоріями – дитячий, юнацький, дорослого населення, ветеранів [150, с. 64].

О. Боровська дає наступне визначення спорту: «Спорт – органічна частина фізичної культури, особлива сфера виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності; фізичні вправи, які мають на меті розвиток і зміцнення організму» [19].

Спорт – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. За своїм змістом фізична культура є більш широким поняттям, що включає в себе поняття спорту. Спорт, так би мовити, є органічною частиною фізичної культури [131, ст. 1].

Спорт виступає об'єктивним наслідком зайняття суб'єктами сфери фізичної культури і спорту фізичною культурою, оскільки вона забезпечує рухову активність людей, а спорт дозволяє на певному етапі порівнювати ті надбання шляхом фіксування їх результатів відповідно до уніфікованих стандартів та правил.

Фізична культура в своїй основі спрямована на забезпечення гармонійного фізичного розвитку суспільства, ведення ним здорового способу життя. Механізмом реалізації цієї мети є власне саме фізкультурно-оздоровча діяльність і спорт уповноважених суб'єктів, при цьому спорт розглядається як елемент фізичної культури, який дозволяє порівняти результати суб'єктів, які займаються фізичною культурою, а спортивна діяльність, як елемент фізкультурно-оздоровчої діяльності, сприяє розвитку та становленню спорту в Україні [3, с. 15].

Спорт – це вже спеціальний напрямок фізично-рухової активності, який відрізняється за ознакою змагальності. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-

прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо [131, ст. 1]. Доцільно було б додати до класифікації спорту любительський (аматорський) спорт. Аргументування цього буде наведено далі за текстом.

Неолімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань [131, ст. 1].

Олімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань [131, ст. 1].

Спорт осіб з інвалідністю – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту осіб з інвалідністю та підготовкою спортсменів до цих змагань [131, ст. 1].

Одним з основних каталізаторів розвитку спорту є професійний спорт – комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [131, ст. 1]. Саме цей напрям спорту є одним з найбільш динамічних та прогресивних. Надбання саме професійного спорту глобально впливають на інші напрями спорту, зокрема, на любительський та масовий спорт. Професійний спорт задає їм ритм та темп розвитку, виставляє нові орієнтири результатів. Він привносить постійні зміни і до життя спортсменів, порядку організації їх тренування та фізичної підготовки, організації проведення спортивних заходів, втілення в життя надбань науково-технічного прогресу, спеціального раціону харчування спортсменів, спортивної медицини та стандартів медичного супроводження спортивної діяльності тощо. Цей напрям спорту є й найбільш економічно привабливим порівнюючи з іншими напрямками спорту. Особливістю професійного спорту є більш широке коло учасників професійних спортивних правовідносин. Одночасно професійний спорт слугує плацдармом для самореалізації людей широкого кола спеціальностей: психологів, дієтологів, фізіотерапевтів, менеджерів, маркетингологів, суддів, промоутерів, агентів, консультантів тощо.

Різновидом професійного спорту є спорт вищих досягнень – напрям спорту, який забезпечує залучення спортсменів з резервного спорту, шляхом подальшої спеціалізації та індивідуалізації їхнього навчально-тренувального процесу, з певного виду спорту, для підготовки та участі у спортивних змаганнях всеукраїнського та міжнародного рівнів [131, ст. 1].

Одну з ключових ролей у зміцненні здоров'я людей відіграє масовий спорт.

Масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я [131, ст. 1]. На наш погляд, масовий спорт є запорукою здоров'я населення країни.

«Спорт для всіх – здоров'я для кожного» – це спеціалізовані бюджетні організації для провадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності населення за місцем проживання та в місцях масового відпочинку [152].

Варто зазначити, що заняття спортом відіграє важливу роль у стримуванні та боротьбі як з розповсюдженням, так і з наслідками коронавірусної хвороби. Заняття спортом, з одного боку, превентивно допомагає уникнути тяжких наслідків перебігу хвороби під час COVID-19, а з іншого, після одужання допомагає організму найскоріше відновитися після хвороби. Згідно з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я, щоб підтримувати здорову форму, потрібно займатися спортом 2,5 години на тиждень [172].

З професійним та масовим спортом системно пов'язаний любительський (аматорський) спорт. Незрозумілим є відсутність в профільному законі цього поняття. Любительський спорт є многогранним масовим спортивним рухом, достатньо розповсюдженим явищем в житті українців, в якому задіяні абсолютно різні за віком та професійною складовою верстви населення.

Проте, це та частина спорту, яка на сьогодні в Україні розвивається автономно. Важливу роль у цьому відіграють спортивні федерації та спортивні клуби, які надають як професійним спортсменам, так й любителям (аматорам) послуги, забезпечуючи їх спортивними спорудами, залами, спеціальним обладнанням, інвентарем та тренерами.

Характерними ознаками любительського спорту є заняття фізичними вправами за своїм бажанням, задля своєї розваги (задоволення) та фізичного розвитку.

Деякі дослідники визначають любительський спорт як вид спорту, в якому його учасники займаються повністю або частково без винагороди.

Цікавим є те, що раніше визначення любительського спорту носило більш ярко виражений класовий характер. Так, наприклад, в 20-ті роки ХХ століття до змагань з академічної греблі не допускали осіб, які займалися фізичною працею [180, с. 100].

Згідно з визначенням параграфу 26 Олімпійської хартії 1956, любителем є той, хто приймає участь та завжди приймав участь в спорті виключно заради задоволення та отримання фізичних, розумових або соціальних вигод, і для кого заняття спорт є нічим іншим, як відпочинок без будь-якої прямої чи непрямої матеріальної вигоди [226].

Водночас, любительський спорт це частина спорту, що спрямована на фізичне виховання та розвиток громадян, завдяки проведенню організаційних та/або самостійних занять, а також участі у фізичних заходах і масових спортивних заходах [27, с. 254].

Такий масовий спортивний рух торкається інтересів великої частини населення нашої країни. Дивним є те, що і до цього часу такий рух (напрямок спорту) залишається непомітним з боку держави в аспекті правового регулювання, і як наслідок, відсутній належний захист прав та інтересів осіб, задіяних у любительському спорті. На думку автора, законодавче розмежування спорту на професійний та любительський має велике практичне значення. Можливі доводи чому саме законодавець не бачить такий очевидний напрямок спорту будуть приведені далі.

Варто зазначити, що для цього дослідження також важливо навести визначення суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Зокрема, це фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є: фізичні особи,

які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади [131, ст. 1].

Як бачимо це поняття є широким та включає в себе як юридичних та й фізичних осіб, які задіяні у своїй діяльності як до фізичної культури, так й безпосередньо до спорту.

Закон України «Про фізичну культуру та спорт» поділяє юридичних осіб на спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центр студентського спорту вищих закладів освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації тощо.

На нашу думку, суб'єктний склад сфери спорту ретельно опрацьовано та виважено систематизовано в наукових працях Дубінської З.П., відповідно до яких до суб'єктів сфери фізичної культури та спорту відносяться:

- заклади фізичної культури і спорту (дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів) комерційного та некомерційного спрямування;

- громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, що є об'єднанням громадян, які створюються, як правило, на умовах задоволення потреб їх членів у сфері фізичної культури і спорту і є неприбутковими організаціями;

- міжнародні організації у сфері фізичної культури і спорту;
- організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів;
- професійні спортсмени та спортсмени-аматори;
- уболівальники спортсменів та спортивних команд, волонтери;

- споживачі фізкультурно-оздоровчих та спортивних послуг;
- Міністерство молоді та спорту, відповідні управління та відділи з питань фізичної культури і спорту місцевих державних адміністрацій та міськвиконкомів;
- заклади освіти і наукові організації в галузі фізичної культури і спорту всіх типів і видів;
- спортивні клуби по видах спорту всіх форм власності;
- тренери та обслуговуючий персонал (медичні працівники, працівники допінг-служб, спортивні менеджери та агенти);
- підприємства, що виготовляють спортивний продукт;
- засоби масової інформації, які забезпечують висвітлення спортивних видовищ та рекламу спортивної продукції [29, с. 86-87].

До фізичних осіб, як суб'єктів спорту, відносяться спортсмени, тренери, спортивні менеджери, науково-педагогічні кадри спортивних навчальних закладів, співробітники спортивних засобів масової інформації, медичні працівники, інший обслуговуючий персонал [33, с. 72].

Викладені суб'єкти хоча і мають певне нормативне закріплення, однак не виступають нормативно деталізованими, що створює необхідність у визначенні законодавцем статусу, відповідальності кожного з них тощо.

Основною дискусійною категорією серед суб'єктів сфери фізичної культури і спорту виступає дефініція «спортсмен», яка визначена в профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт». Так, спортсменом є фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях [131, ст. 1]. Трохи зупинимося на цьому понятті та більш детально проаналізуємо його складові.

Першою характерною рисою спортсмена є те, що це фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту. При цьому в законі не розкрито змісту поняття «систематично». Зазначене породжує припущення та як наслідок неоднакове застосування на практиці. В такому контексті звужується потенційне коло осіб, на яких це поняття розповсюджується. Чи є спортсменами

особи, які іноді (кілька разів на тиждень) або постійно (майже кожен день) займаються певним видом (видами) спорту? Звісно, відповідь на таке питання буде ствердною. Як перші так й другі можуть вважатися спортсменами. Що ж тоді означає систематично? В чинному законодавстві України не міститься визначення поняття «систематично», яке є оціночним та відсилає до наукового та академічного тлумачення. Систематичність – це послідовність у діях, вчинках; наявність системи у чому-небудь [149, с. 170]. Отже, закладена законодавцем ознака як «систематичність» не відображає дійсної суті процесів та явищ у сфері фізичної культури і спорту. Через таке «звужене» тлумачення поняття спортсмена, закон не захищає та не забезпечує реалізації прав та законних інтересів всіх людей, які займаються спортом на постійній основі або регулярно або іноді, проте всі вони вважаються спортсменами.

Другим дискусійним аспектом законодавчого визначення поняття «спортсмен» є речення «та бере участь у спортивних змаганнях». Таке визначення теж є суперечливим. Воно не охоплює, наприклад, залученість фізичних осіб до любительського (аматорського) та масового спорту (спорту для всіх). Було б неправильно відносити до поняття спортсмен тільки тих, хто займається професійним спортом. Загальновизнано і усталене в світовій практиці те, що більшість з тих, хто потрапляє до професійного спорту, приходять до нього саме через любительський спорт. Важко не назвати особу спортсменом, яка постійно займається певним видом спорту, але участі в спортивних змаганнях не бере. Це також має значення для створення належних умов для залучення людей у заняття спортом та доступності видів спорту, а відтак створення державою гідних умов для цього. Останнє носить публічно-правовий характер, є обов'язком держави, так як впливає з положень Основного Закону, де проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [68, ст. 3]. Доведено, що регулярне заняття фізичною культурою і спортом зміцнює здоров'я людини. Тому створення

належних умов для заняття спортом всіма охочими не повинно залишитись осторонь в публічному регулюванні та управлінні цієї сфери. Можна зробити висновок, що залишення у визначенні такої компоненти «бере участь у спортивних змаганнях» частково нівелює обов'язок держави сприяти розвитку спорту та створювати такі належні умови для заняття спортом. На практиці це проявляється й в тому, що наразі в Україні відсутні належні умови для заняття спортом за ознакою безоплатності та доступності різних видів спорту, тобто доступності. Для прикладу можна привести відсутність загальнодоступних, безоплатних спортивних майданчиків для заняття великим тенісом, бадмінтоном, баскетболом, плаванням, греблею, футболом, іншими видами спорту.

Між іншим, доцільно звернути увагу на те, що термін «спортсмен» відповідно до наукової гендерної класифікації спорту, який можливо поділити на фемінні, маскулінні та андрогінні види спорту, також потребує виокремлення різновидів суб'єктів. Наразі, більшість видів спорту є загальними для чоловіків та жінок, наприклад, традиційні види легкої атлетики, лижний спорт, але можливо в концептуальному плані розподіл на спортсменів жіночої та чоловічої статі сприятиме розвитку психологічного архетипу особистості професійних спортсменів.

Окремим аспектом дослідження в наукових працях можливо виділити такий різновид професійного спортсмену, як «трансгендер». З урахуванням поділу видів спорту на жіночі та чоловічі, можливі фізіологічні переваги вказаних суб'єктів, необхідність у особливому медико-біологічному супроводженні даної категорії спортсменів, виникає потреба у врегулюванні вказаних питань з урахуванням концепції інклюзивності їх тренувальної діяльності та змагань.

Варто наголосити також і на тому, що існує досить велика кількість досліджень, в яких співвідносилися фактор залученості молоді до спорту та фізичної культури з фактором криміногенної ситуації в країні. Так ось, чим вищий фактор залученості молоді до спорту та фізичної культури, тим нижчий другий фактор. Випадковість це чи ні, кожен в цьому питанні може визначитися для себе самостійно. Статистика наводить конкретні доказові цифри. В будь-

якому випадку, створення для молоді підґрунтя та умов для розвитку своїх фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, шляхом зайняття спортом, не зможе негативно позначатися на їх розвитку в цілому.

Отже вбачається системний зв'язок понять «спорт» та «здоров'я населення». Між фразами «регулярне заняття спортом» (в розумних рамках, за відсутності протипоказань) та «зміцнення здоров'я» можна умовно поставити знак рівняння. Звужене тлумачення спорту має негативним наслідком нівелювання обов'язку держави піклуватись за тією частиною населення, яка активно займається спортом. Це призводить до самоусунення держави від створення умов для зміцнення їх здоров'я. На такий висновок підштовхує й зміст статті 49 Конституції України, де через призму охорони здоров'я розкривається обов'язок держави у забезпеченні розвитку фізичної культури і спорту, санітарно-епідемічного благополуччя [68, ст. 49].

На нашу думку, окреслена проблематика визначення поняття «спортсмен» є недосконалістю правового регулювання та перепорою в розвитку сфери фізичної культури і спорту, а тому доцільно було б внести зміни у визначення цього поняття. Запропоную розширити його, наблизивши до визначення масового спорту. Отже, спортсменом є фізична особа, яка залучена у заняття спортом та регулярно їм займається. Критерій «регулярно» є більш всеохоплюючим ніж «систематично», а доцільність його розшифрування можна залишити на розсуд законодавця. При цьому видалення другої частини визначення «бере участь у спортивних змаганнях» розширить коло осіб, на яких це розповсюджується. На більший відсоток фізично активних людей буде розповсюджуватися поняття «спортсмен», а відтак й передбачені законами гарантії з боку держави на забезпечення належних умов для заняття спортом, захисту їх прав та законних інтересів. Вказане покращило б критерій доступності різних видів спорту для населення країни, оскільки держава тоді б піклувалася не тільки про спортсменів, задіяних у професійному спорті та спорті вищих досягнень, а й про тих, хто просто полюбляє займатись спортом і регулярно це робить. Це б мало набагато більший стратегічний ефект.

Проблематика полягає також в іншому. Можна припустити, що якщо б особи, які займаються любительським спортом відчули надійну захищеність держави, то у перехідний час своєї кар'єри (перехід з любительського до професійного спорту) вірогідно більший відсоток спортсменів наважився б перейти до професійного спорту і хтозна скільки зірок українського спорту з'явилось би тоді. Можливо ми б побачили більш стрімкий зріст результатів нашого професійного спорту як такого. Звісно, чимало факторів на етапі переходу спортсмена з любительського у професійний спорт мають значення для здійснення правильного вибору в кожному конкретному випадку, серед них можна виділити такі як: вік, стан здоров'я, травмованість конкретного виду спорту, фінансовий чинник, доступність спортивних умов (інвентарю, екіпіровки, обладнання, спортивних майданчиків), наявність спортивних результатів, привабливість для спонсорів, доступність гідних (заслужених) тренерів, можливість виїжджати за кордон та інше. Треба визнати, що частково саме через таку незахищеність, спортсмени-любителі (аматори) не наважуються переходити до професійного спорту і залишають його як основний вид діяльності та джерело їх доходу, обираючи «більш надійні» та усталені в нашому суспільстві професії.

Позитивні приклади щодо вирішення важливого питання забезпеченості умовами та доступності видів спорту є в інших провідних країнах, таких як, Німеччина, Нідерланди, Канада та інших, де їх створено для населення, яке займається фізичною культурою і спортом. Одночасно, ні для кого не секрет, що спорт став одним з мірил успішності держави в геополітичній площині на шляху свого самоутвердження та визнання.

Окрім того, в профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт» також недостатньо регламентоване поняття відповідальності у сфері спорту. В Законі є тільки одна стаття з цього приводу, де передбачено, що особи, винні у порушенні законодавства у сфері фізичної культури і спорту, несуть цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до закону [131, ст. 51]. Хоча можливо ця недосконалість усувається

існуванням Законів України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» та «Про антидопінгову діяльність у спорті», де передбачені спеціальні норми щодо порушень у сфері фізичної культури і спорту та відповідальності за їх вчинення [112].

Запропонуємо своє бачення визначенню цього поняття. Відповідальність у сфері фізичної культури і спорту – спеціальний вид юридичної відповідальності, який настає за порушення, вчинені у сфері фізичної культури і спорту та полягає у застосуванні до правопорушника певних негативних наслідків (заходів примусу та обмеження) цивільно-правового, дисциплінарного, адміністративного, кримінального та міжнародно-правового характеру (персоналізовані покарання міжнародних спортивних організацій стосовно спортсменів, що допустили порушення актів у галузі спорту та фізичної культури, норм міжнародних договорів, статутів, правил, стандартів тощо).

Висновки до 1 розділу.

Розгляд літератури за тематикою дослідження дозволив сформулювати уявлення різних вчених до основних категорій та проблематики розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні. Активізація наукового співтовариства у цьому напрямі є запорукою формування наукового підґрунтя до створення кращих механізмів управління, запровадження оптимальних процесів та практик, які існують у світі.

За результатами розгляду етапів становлення управління розвитком сфери фізичної культури і спорту формується розуміння особливостей, які має Україна на своєму шляху. Усвідомлення усіх цих особливостей різних етапів та сучасного етапу управління сферою фізичної культури та спорту в Україні, є важливими для впровадження успішного механізму подолання існуючих проблем, а також забезпечення розвитку цієї галузі та підвищення її ефективності. Наразі важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати механізми управління, забезпечити їх сталість та ефективність для досягнення максимальної користі від фізичної культури та спорту для українського суспільства. Необхідно також забезпечити

стале фінансування, залучати громадськість до процесу управління, створювати умови для розвитку дитячого та юнацького спорту, підвищувати рівень спортивної медицини та сприяти міжнародному співробітництву.

Крім того, важливо забезпечити взаємодію між державними та недержавними організаціями та ініціативами, які займаються розвитком спорту та фізичної культури в Україні. Це дозволить забезпечити координацію дій, підвищити ефективність використання ресурсів та підвищити рівень співпраці в цій сфері.

Також важливо визначити місце та роль держави у забезпеченні розвитку фізичної культури та спорту. Держава повинна забезпечувати створення необхідних умов для розвитку цієї галузі, регулювати та контролювати її функціонування, сприяти впровадженню нових технологій та передового досвіду у сфері фізичної культури та спорту.

Отже, сучасний етап управління сферою фізичної культури та спорту в Україні характеризується розвитком інфраструктури, використанням інформаційних технологій, розвитком дитячого та юнацького спорту, розвитком спортивної медицини, публічним управлінням, міжнародним співробітництвом та фінансуванням. Важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати механізми управління та забезпечувати стаке фінансування для розвитку спорту та фізичної культури в Україні. Також необхідно забезпечити взаємодію між державними та недержавними організаціями та ініціативами, які займаються розвитком спорту та фізичної культури в Україні, а також підвищувати рівень співпраці в цій сфері.

Розглянувши основні поняття сфери фізичної культури і спорту, наведені в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», створюється уявлення і про самі суспільні відносини, які в цій сфері виникають. Важливо відмітити успіхи та позитивні зрушення у правовому регулюванні та публічному управлінні сфери. Про це свідчить динаміка змін до цього закону, запровадження нових напрямів його реалізації та поява нових нормативно-правових актів. Звісно є певні неточності у формулюванні наявних понять, однак досконалість немає меж.

Важливо вчасно усувати прогалини, які заважають розвитку всієї сфери. В дослідженні розкрито проблематику визначень профільного Закону та запропоновано шляхи їх вдосконалення. Не залишаємо сподівання, що органами управління буде надано належну оцінку важливості розвитку сфери фізичної культури і спорту, яка відіграє надважливу роль у зміцненні здоров'я населення країни та і надалі курс на оптимізацію законодавства залишиться незмінним.

РОЗДІЛ II. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК СФЕРА ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні

Спорт (англ. – sport, скорочення від первісного disport – «гра», «розвага»; фр. – sport; ісп. – deporte; нім. – sport; португ. – esporte; італ. – sport), будучи багатоаспектним та полісемічним (що володіє множинністю смислів) поняттям, являє собою частину галузі людської культури та невід'ємну частину суспільного життя, політики, медійного простору, складову частину фізичної культури, виступає як засіб та метод фізичного виховання, система організації, підготовки та проведення змагань, як засіб покращення здоров'я, отримання морального та матеріального задоволення, прагнення до досконалості та слави [87].

У сучасних умовах розвитку українського суспільства фізична культура та спорт займають особливе місце у житті нації. Вони слугують не тільки засобами фізичного розвитку та відпочинку громадян, але і важливим елементом формування національної ідентичності, сприяють інтеграції України у світову спортивну спільноту та відображають культурні, соціальні та політичні процеси в країні. Державно-правове регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні є ключовим елементом в створенні сприятливого середовища для розвитку цієї сфери, визначення стандартів, забезпечення прав і обов'язків учасників спортивних процесів, а також у вирішенні конфліктних ситуацій.

Відносини у сфері фізичної культури і спорту регулюються нормами різних галузей і підгалузей права, а тому їх правове регулювання носить комплексний характер. Правовою основою таких відносин є норми конституційного права, міжнародного, адміністративного права, цивільного права, трудового права, господарського права тощо.

Наукові дослідження, які висвітлюють окремі аспекти правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту, здебільшого проводились у межах

галузевих юридичних наук, наприклад міжнародного права, адміністративного права, конституційного права, цивільного права, господарського права тощо.

Як і в інших галузях права основним нормативним документом правового регулювання фізичної культури і спорту є Конституція України [68].

Статтею 49 Конституції України передбачено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. На наш погляд, закладення законодавцем в основному Законі норм щодо фізичної культури і спорту саме в статті, яка регулює відносини в сфері охорони здоров'я, вказує на системний зв'язок між цими сферами. Представники цих сфер та науковці сходяться в думці, що заняття громадянами фізичною культурою і спортом прямо впливає на загальний стан здоров'я населення. Отже, чим вищий показник залучення людей у зайняття фізичною культурою і спортом, тим здоровішим є населення країни. Це в свою чергу зумовлює актуальність та важливість ролі формування успішної державної політики у сфері фізичної культури і спорту з огляду на те, що відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю.

Водночас, за деякими оцінками фахівців в Україні склалася критична ситуація у цій: за офіційними даними лише 13 % населення залучено до занять фізичною культурою і спортом [44, с. 270]. Недооцінка державою соціально-економічної, оздоровчої і виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованих програм взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, негативно позначається на здоров'ї населення, соціально-економічному розвитку держави [72, с. 208]. В тому числі це відображає негативну статистику України з середньої тривалості життя. Експерти говорять, що Україна посідає одне з останніх місць за цими показниками в Європі. Середня тривалість життя українців у 2018 році серед жінок становить в середньому 77 років, чоловіків – 67 років [166]. Для порівняння: найвища в Європі тривалість життя у населення Швейцарії – близько 84 років [165].

Відтак, перед нами постають цілком логічні запитання: чи виконує держава свій обов'язок перед населенням з розвитку та заохочення фізичної культури і спорту та чи належним і достатнім є нормативно-правове регулювання відносин у цій сфері.

Необхідно вказати, що в науковому середовищі існують досить полярні погляди щодо доцільності систематизації норм, які регулюють відносин у сфері фізичної культури і спорту. Деякі вчені такі як А.М. Апаров та інші дотримуються позиції про існування спортивного права як комплексної галузі права. Інші дослідники заперечують такий підхід. Зокрема, противники такого підходу вказують на необхідності визначення її комплексною галуззю законодавства, посилаючись на твердження представників теорії права про можливість існування виключно комплексних галузей законодавства [29, с. 46-47]. Так, С.С. Алексєєв підкреслює, що всі ті сукупності норм, які в літературі відносились до комплексних галузей (транспортне право, морське право, страхове право, банківське право та ін.), насправді не є підрозділами об'єктивно існуючої системи права. Усі вони відносяться або до галузей законодавства, або до галузей правової науки [1, с. 93-101]. Деякі вчені вказують на недоречність визначення спортивного права як окремої галузі, з огляду на відсутність специфічного для галузі права механізму та методу правового регулювання.

Автори цього дослідження вважають все ж таки більш переконливою думку А.М. Апарова, який визначає фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність за своїм характером публічно-приватною, а спортивне право України як комплексну галузь права, що характеризується поєднанням приватних і публічних механізмів правового регулювання, а також, у зв'язку з цим, особливим правовим режимом, який є одним із системоутворювальних факторів цієї галузі права [3, с. 12].

Спортивне право має публічно-приватний характер, оскільки з одного боку суспільні відносини, що є його предметом, виникають на основі цивільних та трудових договорів, а з іншого – є суспільними відносинами в сфері оподаткування спорту, управління спортом тощо. Основою виникнення, розвитку та припинення спортивних правовідносин є цивільний або трудовий договори,

тому приватний аспект стосується найбільшої групи суспільних відносин, які виникають між суб'єктами спортивного права [23].

Предмет спортивного права охоплює різноманітні суспільні відносини, й саме тому в цій галузі можуть бути застосовані як імперативний, так і диспозитивний методи, а також метод координації в організаційно-управлінських спортивних відносинах [42, с. 142].

На нашу думку, саме збалансований диспозитивний метод регулювання фізкультурно-спортивних відносин за аналогією провідних країн Європи (Німеччини, Франції та інші), з поєднанням імперативного методу зі сторони публічних адміністрацій (з чітким розподілом управлінських функцій державних органів та органів місцевого самоврядування) щодо створення належних умов для залучення населення у зайняття фізичною культурою і спортом, є запорукою гармонійного розвитку всієї сфери.

Аналіз чинного законодавства досліджуваної сфери свідчить про наявність доволі масштабного масиву правових норм, зокрема внутрішніх правил, положень, які цілком не належать до жодного з механізмів правового регулювання: конституційного, адміністративного, трудового, цивільного права та інших. Предметом регулювання окремих з них є, зокрема, правила прийому до спортивних клубів та федерацій, регламенти спортивних змагань, правила трансферу гравців, антидопінгове законодавство - Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) 18 листопада 2005 року, ратифіковану Законом України N 68-V від 03.08.2006 [79], Антидопінгова конвенція (ETS N 135) 16 листопада 1989 року, ратифіковану Законом України N 2295-III від 15.03.2001 [2], Додатковий протокол до Антидопінгової Конвенції 12 вересня 2002 року, ратифікований Законом України N 1963-IV від 01.07.2004 [31], законодавство про спортивні третейські суди тощо. Особливість таких норм полягає у встановленні спеціальних вимог до спортивних клубів, професійних спортсменів тощо [138, с. 3-4].

Отже, сфера фізичної культури і спорту регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, які умовно можна об'єднати у три групи: 1)

нормативно-правові акти міжнародного характеру; 2) чинне законодавство України фізкультурно-спортивної спрямованості; 3) «*lex sportiva*» («м'яке спортивне право») – сукупність матеріальних і процесуальних норм (правил) різної юридичної природи, як правової так неправової регламентації [11, с. 5].

Основу міжнародного спортивного права складають міжнародні документи загального характеру, загальновизнані засади міжнародного законодавства і міжнародні договори загального характеру (які містяться в статутах Організації Об'єднаних Націй, деклараціях та резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, документах інших організацій з найбільш загальних і глобальних питань міжнародного правопорядку, багатосторонніх договорах (конвенціях), рішеннях Міжнародного суду). Спеціальні норми міжнародного спортивного права містяться в договорах, присвячених безпосередньо міжнародній спортивній діяльності. Двосторонні договори про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту, які уклала Україна з багатьма країнами світу. Водночас Україна бере участь у багатосторонніх договорах (конвенціях), таких як: Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті; Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів [163, с. 211-212].

Особливе місце також посідають міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, які є частиною національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. До таких документів належать, наприклад, Загальна декларація прав людини, Європейська культурна конвенція, Антидопінгова конвенція [85, с. 628].

Крім того, варто відзначити такі акти міжнародного спортивного законодавства як Основи Олімпійської хартії та Олімпійська хартія Міжнародного олімпійського комітету, а також міжнародні спортивні регламентні акти як, наприклад, регламентні документи проведення Олімпійських змагань, статут Міжнародної федерації футбольних асоціацій (ФІФА), правила арбітражного трибуналу ФІФА, Антидопінговий кодекс ВАДА (Всесвітньої антидопінгової агенції) та ін. Вельми важливим для визначення специфіки правового регулювання

у сфері спорту є судова практика, наприклад рішення Спортивного арбітражного суду, статuti спортивних клубів та ін. [171, с. 560].

Основоположне місце серед національного законодавства України посідає Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [131], який визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у вказаній сфері та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Цей Закон розрізняє поняття «фізична культура» і «спорт».

Фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація. Сферами впровадження фізичної культури є: виробнича; навчально-виховна; соціально-побутова. Основними напрямками впровадження фізичної культури є: фізкультурно-оздоровча діяльність; фізичне виховання; розвиток масового фізкультурно-спортивного руху.

Спорт визначено як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, яка спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій діяльності шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Поняття фізичної культури та спорту співвідносяться як загальне та особливе, відтак масовий спорт розуміють як складову фізичної культури. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо.

Водночас Закон визначає права громадян, засади державної політики, державне управління; повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики, суб'єкти сфери фізичної культури і спорту, а також містить положення про організаційне, кадрове, фінансове та інше забезпечення діяльності у цій сфері. Крім того Закон передбачає можливість

здійснення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту, а також – специфічну відповідальність у разі його порушення тощо.

Відповідно до статті 16 Закону основною формою функціонування спорту є спортивні змагання. Спортивні змагання організовують за відповідними правилами з метою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у різних видах спорту, з офіційним визначенням переможців змагань.

На нашу думку, неоднозначним є положення статті 39 Закону, згідно з якою спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів [131].

З цим твердженням законодавця не можна повністю погодитись. По-перше, визначений Законом момент набуття спортсменом статусу спортсмена-професіонала у певних видах спорту не завжди залежить та збігається з таким юридичним фактом як укладення контракту. Наприклад, у великому тенісі цей момент залежить саме від допуску заявленого тенісиста до змагань категорії професійних. Визначальним при цьому є позиція тенісиста у світовому рейтингу щодо чоловіків – в асоціації тенісистів-професіоналів (англ. Association of Tennis Professionals, ATP), а щодо жінок – у жіночій тенісній асоціації (англ. Women's Tennis Association, WTA) [161]. При цьому у вказаному виді спорту для просування у світовому рейтингу немає значення існування контракту з певним клубом. По-друге, відносини тенісиста-професіонала можуть бути ніяк не оформлені з суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів, але це не буде перешкодою у продовженні професійної кар'єри тенісиста.

Закон забороняє під час заняття спортом використання стимуляторів, допінгових речовин та інших недозволених нормативно-правовими актами засобів. Особи, винні в порушенні законодавства у сфері фізичної культури і спорту, несуть цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до Закону.

Щодо розвитку спорту вищих досягнень, олімпійського, параолімпійського руху, то це питання врегульовано Законом України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [126]. Цей закон сприяє створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Параолімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя та зростанню міжнародного авторитету держави. Однак залишається незрозумілим відсутність в цьому Законі норм, що регулюють дефлімпійський рух в Україні, хоча стаття 24 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» рівнозначно описує ці два рухи у спорті для осіб з інвалідністю [131].

Важливим та прогресивним нормативним документом з точки зору «фейр-плей» (англ. fair play – чесна гра), спортивної етики, антикорупційної діяльності та відповідальності у сфері спорту є Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [117]. Цей Закон створений для запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією у сфері спорту, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення зазначених порушень і усунення їхніх наслідків, а також відповідальність за них. Зазначеним Законом 03.12.2015 доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею 172-9-1, якою передбачено адміністративну відповідальність за порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням, а Кримінальний кодекс України статтею 369-3 щодо кримінальної відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Частково питання спорту, його розмежування від азартних ігор мається в Законі України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [115]. Цей Закон визначає правові засади здійснення державного регулювання господарської діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні, визначає правові, економічні, соціальні та організаційні умови функціонування азартних ігор. Так, до прикладу, в цьому законі

виокремлюється різниця між покером як азартної гри та спортивним покером як видом спорту. До речі, спортивний покер офіційно визнаний видом спорту в Україні на підставі Наказу Мінмолодьспорту України від 16 серпня 2018 року № 3780 [113], що віднесений до неолімпійських видів спорту і включений до Реєстру визнаних видів спорту в Україні [123]. В питанні визнання видів спорту варто вказати на появі ще одного цікавого виду спорту, в якому українці досягають визнаних висот. Так, на підставі Наказу Мінмолодьспорту України 16.09.2020 № 1557 «Кіберспорт (електронний спорт)» [114] включений до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, затвердженого наказом Мінмолодьспорту від 11.03.2015 № 639 як неолімпійський та національний вид спорту. Попри відсутність до цієї дати визнання цього виду спорту з боку держави, українські кіберспортсмени ще в далекому 2011 році змогли досягти престижного та одного з найбільших на той час вигравів в кіберспорті на щорічному змаганні The International із гри Dota 2, де українська команда Natus Vincere (переклад з лат. – «народжені перемагати») здобула перше місце, за що отримала приз в 1 млн доларів [60].

Також на тлі останніх численних подій щодо порушень спортсменами-професіоналами різних країн міжнародних антидопінгових стандартів та правил велике значення має Закон України 26.01.2022 № 2011-IX «Про антидопінгову діяльність у спорті», з набранням чинності якого (15.07.2022) втратив чинність Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [112]. Відповідно до положень цього Закону на території України організацію та здійснення антидопінгового контролю в спорті проводять з дотриманням вимог антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та покладають на Національний антидопінговий центр з лабораторією антидопінгового контролю в його складі, який створює Кабінет Міністрів України. Встановлення факту вживання спортсменом допінгу, відповідно до вимог антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та компетентних органів спортивних організацій, веде за собою застосування санкцій, що можуть проявлятися у вигляді попередження, визнання недійсними спортивних результатів, позбавлення спортивних медалей чи призів, виданих у

натуральній або грошовій формі, тимчасової чи довічної заборони на участь у спортивних змаганнях, тощо [170, с. 284].

Відповідно до ст. 2 вказаного Закону, законодавство України про антидопінгову діяльність у спорті ґрунтується на Конституції України і складається з цього Закону, Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті, Антидопінгової конвенції, Додаткового протоколу до неї, Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері антидопінгової діяльності у спорті.

У питаннях відповідальності за порушення у сфері у спорту закон відсилає на правила Національного антидопінгового центру. Так, статтею 15 цього закону передбачено, що факти порушення антидопінгових правил, виявлені Національним антидопінговим центром або іншою антидопінговою організацією, розглядаються Національним антидопінговим центром або зазначеною антидопінговою організацією відповідно до антидопінгових правил. Відповідальність за порушення антидопінгових правил, порядок їх застосування визначаються згідно із антидопінговими правилами.

Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру затверджені наказом Національного антидопінгового центру № 58 від 30.09.2015. Антидопінгові правила є спортивними правилами, які визначають умови здійснення спортивної діяльності та спрямовані на реалізацію уніфікованих та гармонізованих принципів боротьби з допінгом у спорті у всьому світі (ст. 3 означеного вище Закону). Вони відрізняються за своєю природою від норм кримінального та цивільного законодавства. Вони не можуть бути предметом розгляду в рамках будь-яких національних вимог та правових стандартів, що застосовуються у кримінальному чи цивільному судочинстві, а також не можуть бути обмежені ними (вступ правил). Останні два речення містять пряме застереження щодо відмінності підходу, з точки зору саме диспозитивності, до сприйняття та регулювання питань пов'язаних з порушеннями антидопінгових правил.

Важливою та довгоочікуваною подією в спортивному житті України стало прийняття 02.06.2021 (набрання чинності 25.07.2021) Верховною Радою України

Закону України № 1520-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту», якою Закон України «Про фізичну культуру і спорт» доповнено статтями щодо регулювання спонсорської діяльності (меценатства) у сфері фізичної культури і спорту (статті 51-1, 51-2, 51-3) [131]. Цей процес був тривалим та супроводжувався численними дискусіями щодо необхідності прийняття самостійного нормативного акту з огляду на те, що частково відносини вже врегульовані іншими законами. При цьому наукове підґрунтя для внесення відповідних змін існувало ще з часів прийняття профільного закону, оскільки світовий досвід щодо такого явища існував вже досить тривалий період до цього. Співпраця з приватним сектором з метою підтримки та розвитку спорту є загальноприйнятою практикою провідних європейських держав. Врешті, держава не пішла шляхом прийняття існуючих законопроектів щодо меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту, а відповідно були внесені зміни у профільний закон. Вказана подія стала підставою для внесення змін в інші нормативні акти такі як Закон України «Про рекламу» [127], Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (останній містив неоднозначні положення щодо регулювання сфери фізичної культури і спорту). Наряду з внесеними змінами у законодавство важливе значення в аспекті спонсорства (меценатства) відіграють положення Податкового кодексу України (щодо недопустимості пов'язаності отримувачів меценатської допомоги та бенефіціарів) та Цивільного кодексу України (щодо угод, пожертв та іншого), Закону України «Про медіа» (щодо спонсорства) та ін.

Спонсорство - добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг [127, ст. 1].

Спеціальне ж визначення в профільному законі мається наступне. Меценатська діяльність у сфері фізичної культури і спорту - добровільне безоплатне надання фізичними та юридичними особами (меценатами фізичної

культури і спорту) матеріальної, грошової або іншої підтримки фізичної культури і спорту набувачам меценатської допомоги [131, ст. 1].

Стимул здійснення меценатської діяльності закріплений в статті 47 зазначеного Закону, згідно з якою держава може надавати податкові пільги для юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), що здійснюють благодійну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в порядку, визначеному законодавством.

На практиці більш загальноновживаним поняттям у світі спорту залишається поняття «спонсор». Можна запропонувати такі групи меценатів (спонсорів) за напрямом надання допомоги безпосередньо спортсменам:

- міжнародні та національні суб'єкти господарювання-спонсори, що виробляють продукцію спортивного призначення (спортивне обладнання, одяг та взуття, інвентар тощо);
- міжнародні та національні суб'єкти господарювання-спонсори, виробляють близьку спорту продукцію (продукти харчування, тренажери, засоби особистої гігієни тощо);
- суб'єкти господарювання, що виробляють продукцію та надають послуги, що мають непряме відношення до спорту (перевізники, авіакомпанії, страхові компанії);
- національні суб'єкти господарювання, що виробляють далеку від спорту продукцію (наприклад, фірми-виробники меблів);
- міжнародні агентства спортивної спрямованості;
- міжнародні академії з видів спорту;
- та інші.

Прийнятий Закон покликаний забезпечити сприятливі умови для реалізації проектів, що мали б фінансуватись за рахунок державного та місцевого бюджетів. Загальновідомо, що безліч корисних ініціатив не реалізуються на практиці через брак державного фінансування. Тому, ухвалення цього закону дозволить зменшити бюджетне навантаження у цій сфері, допоможе залучити додаткові джерела фінансування спорту, сприятиме розвитку вітчизняної спортивної

інфраструктури, устаткування та спорядження. Окрім того, він стимулюватиме збільшення кількості різноманітних спортивних заходів, покращення підготовки професійних спортсменів, популяризацію здорового способу життя, покращення доступності об'єктів фізичної культури та спорту, поліпшення загального стану фізичного здоров'я населення. Одним з головних факторів є те, що з його прийняттям врегульовуються на законодавчому рівні права меценатів сфери фізичної культури і спорту.

З метою удосконалення запропонуємо визначення терміну меценатство (спонсорство) у спорті – це добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності у спорті з метою популяризації виключно свого імені (найменування), свого знака для товарів і послуг.

Як й інші сфери суспільного життя, спортивні відносини регулюються різними підзаконними нормативно-правовими актами, під якими в теорії права розуміють акт, що видають відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих розпоряджень та їхнього трактування або встановлення первинних норм. Ці акти є обов'язковими для виконання, але вони не мають такої значимості як закони. До таких нормативно-правових актів належать укази і розпорядження Президента України, акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України [147, с. 334-335]. Розглянемо деякі основні з них.

Указом Президента України від 28.09.2004 № 1148/2004 затверджено Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту, яка відображає ідею надання переваги загальнолюдським цінностям, задоволення потреби кожного громадянина країни у створенні належних умов для занять фізичною культурою і спортом [92]. Метою Доктрини є організація українського суспільства на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичної культури і спорту на демократичних та гуманістичних засадах. Стратегія цього документу полягає в тому, що фізичну культуру розглядають як складову загальної культури, суспільними проявами якої є фізичне виховання та масовий спорт, що є важливим

чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини. Також в ньому зазначено, що спорт сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявленню резервних можливостей організму, формуванню патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави.

З метою створення умов для реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту вищих досягнень, центральний орган виконавчої влади з фізичної культури і спорту розробляє Державну програму розвитку фізичної культури і спорту в Україні, яку в подальшому затверджує Кабінет Міністрів України. Вказана програма спрямована на практичну реалізацію Закону та вперше з'явилась у 1994 році, а потім затверджували періодично. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115 діяла на період до 2020 року та згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 № 1371 строк виконання програми продовжено до 2024 року [118, 119]. Головною метою програми є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві. Програмою передбачено варіанти розвитку сфери фізичної культури і спорту та шляхи і способи розв'язання проблем. Цікавим є визначений як оптимальний варіант розвитку сфери, в якому передбачено поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи у сфері фізичної культури і спорту з метою приведення її у відповідність з європейськими вимогами і стандартами шляхом визначення як основи європейської моделі реформування відносин між органами державної влади та громадськими об'єднаннями

фізкультурно-спортивної спрямованості, підвищення рівня публічності та прозорості діяльності Мінмолодьспорту, автономності спортивних федерацій, визначення принципів пріоритетності видів спорту, вдосконалення національного антидопінгового законодавства, що сприятиме створенню умов для заняття фізичною культурою і спортом. Програмою також закріплено завдання у сфері, очікувані результати, показники, фінансування тощо.

Зазначеній вище програмі кореспондувала Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1320-р, яка спрямована на відведення фізичній культурі і спорту в Україні провідної ролі як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві, забезпечення розвитку олімпійських видів спорту [128]. Досить важливим з точки зору стимулювання та інтеграції спортсменів з видів спорту осіб з інвалідністю є Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2008 № 704 «Про деякі питання заохочення спортсменів з видів спорту осіб з інвалідністю України – чемпіонів, призерів Паралімпійських і Дефлімпійських ігор та їх тренерів» [116].

На важливості та стратегічному значенні сфери фізичної культури і спорту для України наголошує Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, затверджена Постановою КМ України від 04.11.2020 № 1089 [124]. Згідно вказаного документу, Стратегія визначає пріоритети державної політики, що передбачені Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», а саме: створення умов для максимальної реалізації здібностей талановитих спортсменів, забезпечення рівних прав і можливостей до занять фізичною культурою і спортом усіх категорій населення України, стимулювання створення спортивної інфраструктури, сприяння участі українських спортсменів

у міжнародних змаганнях, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі, удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також сприяння популяризації та поширенню здорового способу життя, організації змістовного дозвілля.

Значна кількість правових норм, які регулюють відносини у сфері спорту, містяться у відомчих нормативних актах міністерств. Серед актів Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України (нині – Міністерство молоді та спорту України) доцільно вказати Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів, затверджений наказом від 29.03.2006 № 995 [122], Положення про центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», затверджене Наказом від 31.01.2014 № 323 [121]. Велику кількість нормативно-правових актів цього Міністерства присвячено затвердженню правил спортивних змагань у різних видах спорту. Серед актів Міністерства освіти і науки України необхідно відмітити Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України, затверджене Наказом від 02.08.2005 № 458 [108], та інші.

На локальному рівні відносини, які складаються у сфері фізичної культури і спорту, регулюються розпорядженнями голів місцевих державних адміністрацій, нормативними рішеннями органів місцевого самоврядування, розпорядженнями керівників підприємств, установ, організацій спортивного спрямування. Такі правові акти мають приймати відповідно до Конституції України, законів України, нормативно-правових актів Президента й Уряду та не суперечити їм [85, с. 627].

В Україні спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них [131, ст. 1].

Фізична культура – складова культурної діяльності, є більш широким поняттям, що включає у собі поняття спорту. Характерною рисою спорту є те, що

він має виключно змагальний характер на відміну від поняття фізичної культури в цілому (загалом). Всі ці відмінності визначають особливості правового регулювання фізичної культури (в цілому) і спорту.

Велике практичне значення має поділ спорту на професійний та любительський (аматорський). Одним із проблемних моментів українського законодавства є те, що такий поділ в ньому не передбачений. Однак є визначення поняття професійного спорту закріплене в Законі України «Про фізичну культуру і спорт».

Професійний спорт – комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [131, ст. 38].

Управління в сфері фізичної культури і спорту є специфічним [176, с. 291]. Воно носить публічно-приватний характер з поєднанням диспозитивних та імперативних методів регулювання суспільних правовідносин. Управління сферою можна охарактеризувати як пошук оптимального балансу між цими двома методами. Тобто держава наділяє суб'єктів сфери певною управлінською автономією, можливістю самостійно, в межах чинного законодавства, обирати способи регулювання відносин, але при цьому висуває обов'язкові для всіх «правила гри».

Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці, супроводженні та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів, і є основним джерелом їх доходів. До джерел доходів належать винагорода за участь у змаганні, розмір якої залежить від успішності виступу спортсмена, та/або передбачена угодами заробітна плата. Здебільшого, винагороду спортсмени-професіонали отримують від організаторів, спортивних організацій. Також джерелом винагороди може бути держава, органи місцевого самоврядування, тощо, але останні два приклади більше стосуються спорту вищих досягнень.

Існування Міжнародного олімпійського комітету та міжнародних федерацій з різних видів спорту виправдане бажанням проводити міжнародні

змагання. Відповідно, акти міжнародних спортивних федерацій носять міжнародний характер. Однак, зазвичай, за своєю правовою природою вони є обов'язковими лише для учасників змагальної діяльності, на відміну від міжнародних договорів, які укладені державами. Така специфіка підкреслює приватний характер управління в цій сфері. Метод регулювання спортивних відносин, на погляд автора, характеризується більше як диспозитивний. Проте, в умовах світової пандемії COVID-19 ситуація в цьому аспекті трохи змінилася, а методи регулювання спортивних відносин наразі характеризуються більшою імперативністю.

Професійний спорт та спорт вищих досягнень більше всього розкривається та розвивається під час проведення міжнародних спортивних заходів. Міжнародні спортивні організації та організатори, в умовах пандемії COVID-19, під час організації видовищних змагань та інших спортивних заходів, вимушені враховувати правове регулювання та вимоги по запобіганню розповсюдженню коронавірусної хвороби COVID-19 в кожній країні. Фактично, це означає наявність в них обов'язку належним чином проінформувати своїх учасників про наявні в країні правила та обмеження, вимоги під час перетину кордону, перебування в країні, відвідування закладів, перебування на вулиці та інші додаткові вимоги з урахуванням пандемії. В свою чергу, міжнародним спортивним організаціям необхідно забезпечити дотримання вимог внутрішнього законодавства щодо стримування розповсюдження коронавірусної хвороби, а це, звісно, додаткові витрати. У зв'язку з зазначеним, міжнародні спортивні організації більше взаємодіють з органами публічного управління як на державному, так і на місцевому рівнях [176, с. 292].

Проаналізуємо проблематику, яка склалася в сфері фізичної культури і спорту в умовах викликів пандемії коронавірусної хвороби на прикладах негативних наслідків пандемії для професійного спорту.

По-перше, це суттєве зниження прибутків від тих чи інших змагань, адже прибутки від продажу квитків глядачам докорінно впали в порівнянні з допандемічним періодом 2019. На це, зокрема, вплинули вимоги щодо

запобігання розповсюдженню COVID-19. Так, змінились вимоги щодо наповненості трибун та розсадки глядачів. Впала зацікавленість суб'єктів господарювання у проведенні рекламних кампаній, звідси теж відтік прибутків. В той же час, збільшився продаж прав на трансляції та на перегляд таких спортивних заходів, але навряд чи це цілком компенсує збитки.

По-друге, ситуація з пандемією негативно позначилась і на грошовій винагороді (призових) професійних спортсменів. Від участі в спортивних змаганнях напряду залежить дохід та благополуччя спортсменів, їхніх родин. З урахуванням закриття кордонів та скасування спортивних заходів, спортсмени не можуть взяти участь у певних змаганнях, а відтак розраховувати на призові від участі в них.

По-третє, розповсюдження COVID-19 внесло суттєві кореляції в спортивний графік та у звичайне спортивне життя спортсменів, а в деяких випадках мають катастрофічний для кар'єр спортсменів вплив. Пандемія – це відхід від звичайного способу життя та ритму. Як відомо, професійний спорт потребує багато часу і зусиль спортсменів. Для того, щоб вдосконалюватись та бути успішним на теренах різних видів спорту, спортсмену потрібно брати участь у спортивних змаганнях та демонструвати якомога кращі результати.

Запланувати робочий графік виступів у змаганнях і так є доволі складною задачею, а через пандемію це стало ще важчим. Звичайний процес підготовки спортсмена є трудомістким процесом. Спортсмен повинен старанно тренуватися, пройти загальну та спеціальну фізичну підготовку, збори, запланувати на весь рік участь в тих чи інших спортивних заходах, знайти час в графіку для поїздки додому (щоб відпочити та провести час з рідними), потім знову вирушити на змагання, далі цей цикл йде по колу. На практиці це означає, що спортсмен, запланувавши щільний графік поїздок по змаганнях, стикається з тим, що з різних причин, пов'язаних з протидією розповсюдженню COVID-19, не може вже відвідати заплановані спортивні заходи в певній країні, а замінити цей турнір іншим вже не виходить через те, що міг сплинути час для подання заявок на участь, відсутнє авіасполучення, тощо. Це звісно негативно позначається на

професійному житті спортсмена, його зросту в професійному плані, на доходах [176, с. 293].

Участь в спортивних заходах міжнародного рівня в більшості випадків означає виїзд за кордон. Зіткнення професійного спортсмена з важким бюрократичним апаратом кожної держави в таких випадках є неминучим, адже скрізь спостерігаємо, що держави в спробах встановити оптимальний для безпеки своїх громадян режим, висувають додаткові гарантії-запобіжники для тих, хто прибуває в країну. Наприклад, це додатковий встановлений час самоізоляції, наявність негативних результатів ПЛР-тесту до прибуття, здача тестів з прибуттям та/або через деякий час перебування в країні, наявність медичної страховки, інші вимоги. Деякі країни несподівано, з урахуванням зростання кількості інфікованих коронавірусної хворобою в країні, закривають свої кордони повністю, тим самим скасовуючи спортивні заходи. Навіть попри наявність повного курсу вакцинації, так може статись, що вакцина, якою вакцинувався спортсмен, не включена до переліку схвалених урядом вакцин. Крім того, на в'їзді до країни спортсмен може дізнатись про появу нових обов'язкових вимог або заборон, наприклад, самоізоляції, введення в країні комендантського часу. При цьому вимоги щодо перетинання кордону та правила змінюються в режимі реального часу. Перераховувати конкретні вимоги певних країн немає сенсу, адже вони постійно змінюються та перебувають в динаміці.

Для прикладу, широкого розповсюдження у засобах масової інформації набула історія професійного тенісиста з Сербії Новака Джоковича, за якою стежив весь світ. Скандал розгорівся на початку 2022 року, коли Джокович Н., не будучи вакцинованим від COVID-19, але маючи медичний відвід, прямував на турнір «Великого шолому» – Відкритий чемпіонат Австралії з тенісу, який є одним з чотирьох щорічних найбільших турнірів з великого тенісу. Вже після прибуття до Мельбурну, в Австралії, оформлюючи перетин кордону в прикордонній службі аеропорту, він зітнувся з тим, що його візу було скасовано, наданий йому до приїзду медичний відвід визнано необґрунтованим, його затримано та поміщено в центр для депортації мігрантів. У цьому конкретному

випадку спортсмену довелося судитися як з локальними органами влади, так і з федеральними за правомірність свого прибуття в країну та підтверджувати обґрунтованість наданого йому раніше відводу. На певному відрізку, коли серб виграв перший судовий процес було сподівання, що ця історія для тенісиста складеться все ж таки позитивно, але врешті-решт кінцеву перемогу в судовому порядку здобули органи влади Австралії, а вказаного тенісиста депортували з країни [176, с. 293]. Після цього інциденту тенісисту додатково загрожувала заборона на в'їзд до країни строком на три роки. В будь-якому випадку ця історія, що напряду пов'язана з пандемією COVID-19, негативним чином відобразилася на його професійній діяльності як спортсмена. Як бачимо, графік спортсмена був порушений, його старання та зусилля з підготовки до змагання були нівельовані, понесено чималі збитки, доходу від участі в спортивному заході він не отримав (в 2022 році за титул було передбачено \$ 3,14 млн), а сам він, напевно, був деморалізований. Необхідно зазначити, що Джокович Н. є доволі впливовою фігурою в мировому тенісі. Він був головою ради гравців асоціації професійних тенісистів (англ. – АТР), очолює створену ним же Асоціацію професійних гравців у теніс (англ. – РТРА), з 02.03.2020 майже незмінно посідає першу сходинку світового рейтингу професійних тенісистів (АТР), має численні рекорди та неперевершені досягнення в тенісі, вважається одним з кращих тенісистів за всю історію тенісу, та, зокрема, рекордних десять (на момент інциденту – дев'ять) разів вигравав цей турнір, але навіть вищезазначене не допомогло йому у вирішенні цієї ситуації на свою користь.

Останні події в світовому спорті, що пов'язані з проведенням Зимових Олімпійських ігор 2022 в Пекіні, в Китайській народній республіці, супроводжувалися відмовами спортсменів від участі в змаганнях, в тому числі, через жорсткі вимоги національного законодавства цієї країни з питань запобігання розповсюдженню COVID-19. Так, словенський біатлоніст Клемен Бауер відмовився від участі в Олімпіаді через небажання вакцинуватися. Про свою відмову від участі в Олімпіаді-2022 через COVID-19 заявили гравці НХЛ з США. В той же час, для невакцинованих спортсменів були встановлені обов'язкові умови

з 21-денної ізоляції після прибуття до Пекіна перед проведенням Олімпіади 2022. Глядачів це питання теж не обійшло стороною, квитки продавались виключно глядачам, що проживають на материковій частині Китаю і які відповідають вимогам заходів щодо боротьби з COVID-19 [176, с. 294].

Наведене є прикладом істотних змін в сфері фізичної культури і спорту з урахуванням конкретних викликів та перепон, зокрема - пандемії. Водночас, ми спостерігаємо більшу взаємодію міжнародних спортивних організацій з органами влади в країнах та перехід до імперативних методів регулювання спортивних правовідносин.

Багато є спортсменів, що не змогли належним чином відновитися та прийти до звичного спортивного рівня (форми) через перенесений COVID-19 (для прикладу професійний тенісист Беноа Пер досить довгий час не міг відновитися та набрати спортивну форму, і як він писав «в 250-ий раз здав позитивний тест на ковід» [176]. Деякі спортсмени вирішили закінчити з професійним спортом через такі складнощі.

По-четверте, пандемія COVID-19 негативно вплинула на розвиток спорту через зменшення спонсорства. Великі суб'єкти господарювання переважно зацікавлені у розкрутці своїх компаній через рекламу на спортивних заходах. Є й ті компанії, що мають менеджмент та супроводження професійних спортсменів, їх розкрутку, як основний вид діяльності. Основною причиною відмови спонсорів від супроводження професійної діяльності спортсменів є те, що пандемія сильно вдарила по доходах бізнесу. Участь в спортивних заходах є доволі коштовною, оскільки за участь може бути передбачений внесок, також до цього додається трансфер до країни проведення, проживання спортсмена та його команди, харчування, виплати зарплати супроводжувачу персоналу, команді. Відтак, за відсутності такого фінансового поплавку як спонсорство, спортсмени не мають змоги брати участь в спортивних змаганнях.

На цьому складному етапі випробувань світовою пандемією COVID-2019 вкрай важливим є забезпечення підтримкою спортсменів з боку держави і органів місцевого самоврядування через фінансову підтримку, компенсації. Є певні

кроки у цьому напрямі в Україні. Так, 30.03.2020 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних і економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» [176, с. 294]. Проте, цим законом соціальних і економічних гарантій спортсменам не було передбачено.

Для того, щоб не загубити успіхи та досягнення нашої держави в світовому спорті, який, до речі, є мірилом успішності і розвиненості країни на міжнародній арені, необхідно також запровадити соціальні і економічні гарантії спортсменам-професіоналам у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019). Це може бути зроблено шляхом прийняття окремого нормативного акта або внесення змін до вищевказаного закону, передбачивши окремі гарантії для професійних спортсменів. Треба враховувати, що для професійного спортсмена спорт це не розвага, а сенс життя, його професія і робота. Наша держава за будь-якої можливості використовує досягнення українських спортсменів в спорті, щоб підкреслити успішність України. Віддаючи себе повністю спорту, успіху країні, спортсмен заслужено очікує на зворотній зв'язок з державою.

Водночас, міжнародні спортивні організації, такі як Міжнародний олімпійський комітет, міжнародні федерації, асоціації, в свою чергу, теж повинні використовувати свої можливості та важелі на користь професійних спортсменів, домовлятися з компетентними органами влади країн проведення спортивних заходів про запровадження спеціальних гарантій та, імовірно, певних виключень для спортсменів, створюючи тим самим для них «зелений коридор». Також, до цього можливо прийти шляхом розробки, прийняття та ратифікації міжнародних договорів, тоді ці норми будуть загальнообов'язковими. На наш погляд, Законом України «Про фізичну культуру і спорт» не достатньою мірою врегульовано всю повноту сфери професійних спортивних відносин, які формуються в ній [176].

Норми профільного закону в деяких випадках мають декларативний характер, проголошуючи певний «порядок речей», без зазначення конкретних правових механізмів регулювання та втілення нормативних приписів у життя (тобто «норми наперед»). Деякі інші норми, попри наявність вже усталеної

практики та реалій суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту з'являються через роки після їх фактичної появи. Як приклад: інститут меценатства. Деякі норми до цього часу відсутні як наприклад інститут агентства, який хоч і не з'явився в українському законодавстві, але давно існує на практиці. В той же час, норми інших законів сфери з'явилися завдяки частковій імплементації норм міжнародного законодавства та законодавства країн ЄС, іноді без їх адаптації під наші правові реалії та без врахування особливостей існуючого законодавства, що по свої суті не є кращою практикою. Такий процес «запозичення» певного юридичного досвіду в юридичній науці іменується як рецепція. Безсумнівно, цілком виправданим на шляху утвердження власного унікального порядку та механізму є прагнення держави врахувати позитивний досвід зарубіжних країн при вдосконаленні і подальшій можливій кодифікації вітчизняного законодавства, але цей процес не повинен відбуватись в незмінному вигляді та хаотично.

Автор Наставний І. вказує, що редакція ст. 38 носить декларативний характер, оскільки зазначене положення не містить конкретних правових механізмів регулювання відносин у сфері професійного спорту [89, с. 47].

На думку М. Саннікової, найбільшими недоліками сучасного правового регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні є:

- відсутність належної системності законодавства та налагодженості його внутрішніх зв'язків, розрізненість нормативно-правових актів;
- у край слабка розвинуто правового забезпечення у структурах регіональних органів;
- недостатня забезпеченість законодавчих актів підзаконними [144, с. 38].

Аналізуючи систему національного законодавства в галузі спорту варто констатувати, що вона є досить громіздкою, розгалуженою, але недостатньо ефективною. Цілком погоджуємося з О. Лавренюком, який вказує, що на сьогоднішній день чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт», не систематизує норми спортивного права. Це, безумовно, ускладнює регулювання

спортивних правовідносин, породжує затвердження неоднорідних вимог до одних і тих самих відносин [74, с. 104].

Отже, стрімкий розвиток спорту зумовлює питання удосконалення та кодифікації законодавства, що регулює спортивні правовідносини в Україні.

Вбачається необхідність створення єдиної галузевої системи законодавства, яка б забезпечувала комплексне правове регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту, а також регулювання належного державного управління у цій сфері, ґрунтуючись на єдності термінології, пріоритетів і принципів організації. Це завдання набуває особливого значення, враховуючи той факт, що країни західного світу формують моделі нормативно-правового регулювання спортивних відносин, а наша країна має всі шанси стати його складовою частиною [144, с. 38].

Виходячи з аналізу чинного законодавства у сфері фізичної культури і спорту, можна зробити висновок, що в Україні існує достатня нормативно-правова база для успішного розвитку цієї сфери, однак таке регулювання здійснюється великим за обсягом, але в значній мірі неупорядкованим масивом правового матеріалу, який охоплює як національне, так і міжнародне законодавство. Чинне законодавство носить здебільшого декларативний характер, норми якого хоча й проголошують загальновизнані світові цінності, надбання та позитивні наміри держави у цій сфері, проте очевидним є відсутність механізму реалізації цих положень на практиці та, як наслідок, результат їх втілення у життя суспільства. Державна політика в цьому напрямі, попри закріплення у Конституції України та інших актах положень щодо сприяння розвитку фізичної культури і спорту, не приділяє цьому достатньої та необхідної уваги. В результаті в нашій країні відсутні сучасні та належні умови для зайняття масовим спортом, а також для спеціальної підготовки та тренування спортсменів-професіоналів. Прикро констатувати, що зусилля держави у цьому напрямі залишаються майже непомітними, а успішність спортсменів-професіоналів залежить від них самих, їхньої наполегливості, пристосованості до будь-яких умов тренувального процесу, самовідданості тренерів та від фінансових можливостей. Створення належних умов для

професійного спорту має певний прогрес у видах спорту, де наші спортсмени вже досягли світових результатів, проте знову ж таки, завдяки зусиллям самих спортсменів, їх команд. Основна причина виявлених недоліків державного управління фізичною культурою і спортом – недооцінка органами управління соціальної ролі цього виду діяльності. Крім того, до таких причин можна зарахувати відсутність публічного контролю за виконанням попередніх рішень. Щоб удосконалити законодавство всієї сфери доцільно розширити, конкретизувати та втілити взаємне кореспондування між існуючими нормами, розробити із залученням спеціалістів у цій сфері ефективний механізм реалізації цих норм.

Для формулювання висновків стосовно необхідності прийняття спортивного кодексу України (назва може бути й інша) як засобу ефективного публічного управління в сфері спорту, розглянемо ряд ключових моментів: сучасний спорт в Україні потребує єдиної нормативної бази, що буде доступною та зрозумілою для широкої громадськості, сучасний спорт тісно пов'язаний із міжнародною співпрацею. Спортивний кодекс допоможе Україні адаптуватися до міжнародних стандартів та вимог, підвищуючи її авторитет на світовій арені. Однією з актуальних проблем у спорті є допінг. Єдиний кодекс з чіткими правилами і вимогами щодо використання допінгу допоможе в боротьбі проти цього негативного явища у спорті. Єдина нормативна база створює чіткий механізм фінансування та підтримки спортивної інфраструктури, що сприяє розвитку спорту на різних рівнях. Спортивний кодекс може стати додатковим засобом захисту прав спортсменів, допомагаючи у вирішенні спорів і конфліктних ситуацій.

Спортивний кодекс України є необхідним для забезпечення єдності та організованості нормативної бази в сфері спорту. Цей кодекс підвищить прозорість управління спортом, роблячи його більш доступним та зрозумілим для громадськості. Спортивний кодекс сприятиме підвищенню авторитету України в міжнародному спортивному середовищі. Єдиною нормативною базою можна ефективніше боротися з допінгом та захищати права спортсменів.

Отже, схиляємось більше до того, що прийняття спортивного кодексу України виступає важливим кроком на шляху модернізації та ефективного управління в сфері спорту країни.

2.2. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні: їх зміст, суб'єктний, об'єктний склад

Відносини у сфері фізичної культури і спорту мають свою специфіку, що відмінна від інших сфер суспільних відносин. Визначення суб'єктного і об'єктного складу таких правовідносин є ключовим для забезпечення прав і обов'язків учасників спортивних процесів, організації та проведення спортивних змагань, а також для вирішення спорів, що можуть виникати в цій сфері.

Враховуючи динаміку розвитку спортивного руху в Україні, постійні зміни в законодавстві, а також специфіку міжнародного спортивного права, визначення особливостей відносин у даній сфері є надзвичайно актуальним і важливим для науковців, спеціалістів у галузі спорту, управлінців, юристів, спортсменів та всіх, хто безпосередньо або опосередковано стикається із спортивною діяльністю в Україні.

Організаційно-правове регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні є одним з ключових факторів у формуванні і розвитку спортивного життя країни. Це регулювання базується на нормативно-правовій базі, що визначає основні принципи і напрямки державної політики у цій сфері.

Відносини у сфері фізичної культури і спорту перебувають під істотним впливом глобальних і локальних процесів (явищ), що існують в суспільстві, зазнають постійних змін та характеризуються динамікою та незмінним активним розвитком.

Відсутність єдиного кодифікованого акта у сфері фізичної культури і спорту певним чином ускладнює як виокремлення, та як наслідок, і регулювання спортивних відносин. Тобто відсутність чіткого предмета спортивних відносин, який витікає з чинного законодавства, обумовлює складнощі в формуванні

об'єкту таких відносин. Частково це є наслідком відсутності чіткої галузевої приналежності норм, що регулюють фізичну культуру і спорт [173, с. 72].

Насамперед актуальним є розкриття правової основи, складових елементів відносин у сфері фізичної культури і спорту, їх змісту.

Правовою основою державно-правового регулювання спортивних відносин є Конституція України, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті», Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», окремі положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Кодексу законів про працю України, Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідних міжнародних договорів України та інші нормативно-правові акти [174, с. 47].

Від забезпечення ефективності організаційно-правового регулювання відносин у фізкультурно-спортивній сфері залежить розвиток спорту на національному рівні, здоров'я нації та міжнародне визнання України у світовій спортивній спільноті.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт», як слідує з преамбули, визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту [131, преамбула].

Правовідносинами називають врегульовані нормами права і забезпечувані державою вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між суб'єктами – правомочними (носіями суб'єктивних прав) і зобов'язаними (носіями обов'язків). Норма права і правовідносини взаємопов'язані. Відомо, що право може діяти лише тоді, коли визначеним подіям або діям надається характер юридично значущих фактів (актів), що ставлять людей у становище сторін правовідносин, які мають взаємозалежні суб'єктивні права і юридичні обов'язки [147].

Сфера фізичної культури і спорту регулюється спеціальними правовими нормами, а тому відносини в цій сфері також є правовідносинами.

Визначення поняття спортивних відносин не розкривається в чинному законодавстві України, однак, проаналізувавши складові, зміст цих відносин, можна запропонувати таке визначення. Спортивні правовідносини – це вид суспільних відносин, які виникають, змінюються та припиняються в сфері фізичної культури і спорту, що регулюються спеціальними нормами права цієї сфери та спрямовані на задоволення матеріальних і нематеріальних потреб та інтересів їх учасників.

Характерною рисою правовідносин є те, що вони виникають (змінюються, припиняються) на основі норм права – у разі настання передбачених нормою юридичних фактів.

Відтак, юридична конструкція спортивних правовідносин може бути побудована наступним чином: суб'єкт, об'єкт, зміст та юридичний факт. Зупинимось на аналізі окремих складових елементів правовідносин сфери.

Л. Заїченко виділяє декілька типів спортивних правовідносин, зокрема:

- 1) правовідносини щодо створення і функціонування спортивних та фізкультурних організацій;
- 2) правовідносини, пов'язані з розробленням, запровадженням та застосуванням внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур;
- 3) правовідносини щодо здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій;
- 4) відносини реалізації фізкультури і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах;
- 5) відносини, пов'язані із участю спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях;
- 6) відносини, пов'язані з державним фінансуванням спортивної та фізкультурної діяльності з огляду на їх суттєве публічне значення [45, с. 120].

Така класифікація цілком доречна, її можливо також доповнити відносинами, що пов'язані з юридичною відповідальністю у сфері спорту, відносини у сфері професійного спорту тощо.

Крім цього, видається слушним підійти до типології правовідносин і через інститути спортивного права. Відповідно, за інститутами спортивного права спортивні правовідносини можуть бути класифіковані на: 1) правове регулювання державного фінансування спортивної та фізкультурної діяльності; 2) правове регулювання засад державного управління фізичною культурою і спортом; 3) правове регулювання професійного спорту; 4) правове регулювання сфери студентського спорту; 5) правове регулювання дитячо-юнацького спорту; 6) правове забезпечення суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань; 7) правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності; 8) правові аспекти організації та проведення спортивних змагань, участь спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях; 9) регулювання податкових відносин у сфері спорту; 10) право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; 11) міжнародне співробітництво у сфері спорту; 12) олімпійське (та паралімпійське) право; 13) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 14) спортивна відповідальність (відповідальність у сфері спорту); 15) правове регулювання створення і функціонування спортивних та фізкультурних організацій; 16) розроблення, запровадження та застосування внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур; 17) здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій; 18) здійснення фізкультурної і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; 19) меценатство у сфері спорту; 20) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор) [32, с. 47; 12].

Провідну роль в складових елементах правовідносин у сфері фізичної культури і спорту займають її суб'єкти. Діяльність суб'єктів спрямована на забезпечення реалізації законодавчих актів, створення умов для розвитку спорту та забезпечення прав спортсменів. З положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» вбачається, що до суб'єктів сфери фізичної культури і спорту належать:

– фізичні або юридичні особи, що здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту;

- фізичні особи, які безпосередньо займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени;
- фахівці сфери фізичної культури і спорту;
- заклади фізичної культури і спорту;
- відповідні органи влади.

Центральне місце серед суб'єктів спортивних правовідносин займають спортсмени, тренери, клуби та спортивні громадські організації та об'єднання, органи державної влади та місцевого самоврядування, фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, юридичні особи спортивного профілю.

Умовно суб'єктів сфери можна поділити на юридичних та фізичних осіб, які в свою чергу також можна розподілити на такі групи:

- органи влади державного та місцевого рівнів (Кабінет Міністрів України, Міністерство молоді та спорту України, Верховна Рада України, в якій профільні комітети – Комітет ВР України з питань молоді і спорту, Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування; обласні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, їх виконавчі органи тощо);
- спортивні організації (Національний антидопінговий центр України, Національний олімпійський комітет, Спортивний комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, всеукраїнські та місцеві федерації з видів спорту, а також учнівського спорту, спілки, центри фізичної культури і спорту та фізичного здоров'я, фізкультурно-спортивні товариства, громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості, наукові організації в області фізичної культури та спорту тощо);
- спортивні клуби та колективи фізичної культури всіх організаційних форм та форм власності;
- спеціалізовані спортивні та фізкультурно-оздоровчі заклади (дитячо-юнацькі спортивні школи, заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, центри олімпійської підготовки, школи

вищої спортивної майстерності, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю);

- спортсмени (професіонали та любителі);
- тренери та допоміжний персонал спортсмена (медичний персонал, психологи, агенти, менеджери тощо);
- інші учасники (меценати, організатори спортивних заходів, виробники спортивної продукцію та інвентарю, спортивні коментатори, спортивно орієнтовані ЗМІ, маркетологи, фахівці фізкультурно-оздоровчої діяльності та фізкультурно-спортивної реабілітації тощо).

Можна запропонувати і іншу класифікацією специфічних суб'єктів суб'єктів через призму реалізації нормативно-правової бази у сфері фізичної культури та спорту існують, які забезпечують реалізацію, контроль та підтримку відповідних активностей. Ці суб'єкти відіграють ключову роль у виконанні та застосуванні правових норм.

1. Публічні органи влади:

- Міністерство молоді та спорту України: Центральний орган виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері фізичної культури та спорту. Міністерство координує діяльність спортивних федерацій, регулює діяльність спортивних шкіл та інших навчальних закладів.

- Місцеві органи влади: Органи місцевого самоврядування на різних рівнях (обласному, районному, міському) розробляють та впроваджують місцеві програми розвитку спорту, забезпечують фінансування та підтримку спортивних заходів на території своєї юрисдикції.

2. Засоби масової інформації:

ЗМІ відіграють важливу роль у популяризації спорту, розповсюдженні інформації про значущі спортивні події, просуванні здорового способу життя. Також через ЗМІ забезпечується контроль громадськості за діяльністю спортивних організацій та державних структур.

3. Спортивні організації, федерації, асоціації:

Ці структури представляють інтереси спортсменів, тренерів та інших професіоналів у сфері спорту. Вони

забезпечують підготовку та участь команд в національних та міжнародних змаганнях, розробляють правила та стандарти для конкретних видів спорту.

4. Тренери, інструктори, спортсмени: Основні учасники спортивного процесу. Їхні права та обов'язки, а також відповідальність, регулюються законодавством. Вони також відіграють активну роль у формуванні спортивної політики, беручи участь у роботі спортивних асоціацій та федерацій.

Ці суб'єкти взаємодіють між собою, забезпечуючи реалізацію правових норм, координуючи спортивні заходи та вирішуючи конфліктні ситуації.

Серед науковців дискусійним є питання приналежності вболівальників та глядачів до суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Деякі дослідники говорять, що вони належать до суб'єктів сфери, деякі ні.

На наш погляд, вболівальники та глядачі не наділені можливістю безпосередньо своїми активними діями прямо впливати на процеси та явища, що відбуваються у сфері фізичної культури і спорту, що саме вирізняє та характеризує суб'єктів сфери й узгоджується із закладеним законодавцем баченням цього питання. Проте, є слушною думка, що глядачі, вболівальники, спостерігаючи за явищами та процесами у сфері, здійснюють непрямий вплив на них. По-перше, активність та зацікавленість цих учасників у певному спортивному заході, є рушійною силою розвитку професійного спорту. Саме на цих учасників спортивних відносин орієнтуються організатори спортивних заходів, які намагаються для них влаштувати видовище, те привабливе шоу, яке вони очікують, витрачаючи величезні кошти на розкрутку та рекламу спортивних заходів. В траєкторії спортивних відносин вболівальники та глядачі відіграють надважливу роль, оскільки самі собою створюють попит, задоволення якого є метою організації спортивних явищ, а бажаним кінцевим результатом – надати якісну послугу (продати товар) за найдорожчою ціною. По-друге, придбання цією категорією учасників квитків, прав на перегляд відеотрансляцій спортивних заходів впливає на фінансову результативність самого заходу, а як довготривалий ефект – може підвищувати навіть фінансову привабливість певного виду спорту.

Врешті, отримані від заходу кошти спрямовуються у спортивну інфраструктуру та на розвиток галузі, яка безпосередньо від цього залежить.

Останні тенденції з популяризації (розкрутки) спортивних явищ, як то на прикладі боксу, баскетболу, футболу, американського футболу, професійних гонок, великого тенісу тощо, тільки підтверджує те, що глядачі своєю активністю впливають на привабливість видів спорту, та їх подальший розвиток. Вказане додає значення маркетингу та промоутерству у професійному спорті, їх нерозривності зі спортом, а також з позитивним результатом під час організації спортивних заходів. Дедалі ці тенденції на погляд автора будуть тільки збільшуватись.

Зважаючи на наведене вище, можна зробити висновок, що глядачів, вболівальників можна віднести до категорії суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, оскільки ця сфера залежить від них та їхнього інтересу до певних процесів та явищ, а самі вони одночасно виступають споживачами послуг (товарів) у вигляді спортивного заходу та опосередковано впливають на сферу. Водночас, ця категорія учасників є суб'єктами цивільних та господарських правовідносин, оскільки на них розповсюджуються не тільки спеціальні норми галузі фізичної культури і спорту, а норми цивільного, господарського та інших галузей права.

З огляду на викладене можна погодитись з твердженням, що вболівальники належать до суб'єктів спортивних правовідносин.

Наступним елементом правовідносин у сфері фізичної культури і спорту є об'єкт, тобто те, з приводу чого виникають, змінюються або припиняються спортивні правовідносини.

Об'єктний склад представляє собою комплекс різноманітних аспектів та елементів, які у взаємодії з суб'єктами формують спортивне життя країни. Об'єкти спортивних відносин відображає різноманітність сфер і напрямків спортивної діяльності в Україні, починаючи від інфраструктурних об'єктів та закінчуючи правами та обов'язками спортсменів.

Правильне регулювання цих об'єктів забезпечує ефективний розвиток спорту, сприяє стабільності спортивного руху, захисту інтересів учасників, популяризації здорового способу життя, міжнародну конкурентоспроможність спортивних команд і спортсменів України.

М. Кельман під об'єктом правовідносин розглядає матеріальні, духовні та інші соціальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини і здійснюють свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки. До видів об'єктів правовідносин він відносить: матеріальні цінності, а саме: речі, предмети, цінності характерні в основному для цивільних, майнових правовідносин – купівля-продаж, дарування, позика, обмін, зберігання, заповіт, нематеріальні особисті речі – життя, честь, здоров'я, гідність, свобода, безпека, право на ім'я, недоторканність особи, поведінка, дії або бездіяльність суб'єктів, різні послуги, їх результати [57, с. 399-400].

Відтак, об'єкти спортивних правовідносин – матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у відносини у сфері фізичної культури і спорту, здійснюють свої суб'єктивні права і виконують юридичні обов'язки.

Наразі, немає єдиного критерію виокремлення об'єктів спортивних правовідносин за чіткою градацією. Залежно від характеру і видів спортивних правовідносин їх об'єкти можуть бути різноманітними. Можна виділити певні узагальнюючі риси, притаманні таких об'єктам з поділом на наступні групи.

1. Матеріальні блага, які беруть участь в спортивному обороті, зокрема фізкультурно-оздоровчі та спортивні товари (послуги), фізкультурно-оздоровчі, спортивні та спортивно-технічні споруди.

2. Нематеріальні блага, пов'язані з фізичною культурою і спортом, наприклад ділова репутація спортсмена або спортивної організації, фірмове найменування спортивної організації, товарні знаки і знаки обслуговування, телевізійні права на спортивні заходи тощо.

3. Дії суб'єктів спортивного права в різних сферах, (фізичного виховання, професійної та аматорської спорту), а також різного роду спортивні роботи і послуги, їх результати. Об'єктами спортивних правовідносин є дії як фізичні

(робота спортсмена-професіонала за договором зі спортивним клубом), так і юридичні (укладення трудового контракту між професійним спортсменом і спортивним клубом).

4. Продукти інтелектуальної діяльності, на які поширюється сфера фізичної культури і спорту, в тому числі виключні права на них, наприклад, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції в цій сфері.

5. Спортивна інформація, що включає, наприклад, статистичні дані про виступ спортсменів на спортивних змаганнях.

6. Здібності й імідж спортсмена (спортивної команди, організації), наприклад, трансфертні операції і переходи професійних спортсменів з одного клубу в інший.

7. Спортивна промисловість, яка являє собою сукупність організацій, що здійснюють виробництво продукції спортивного призначення [102, с. 37].

До спеціальних об'єктів необхідно віднести фізичну культуру і фізичне виховання, професійний і любительський спорт, імідж спортивної організації, здатності і авторитет людини, спортивну промисловість і фізкультурно-оздоровчі та спортивні споруди [156].

Крім того, можна запропонувати градацію об'єктів за спрямованістю діяльності:

1. Спортивні споруди та об'єкти, в які входять стадіони та спортивні майданчики (місця проведення спортивних змагань, тренувань та інших заходів; спортивні зали, басейни (об'єкти для занять різними видами спорту в закритому приміщенні); фітнес-центри та тренажерні зали - спеціалізовані місця для занять фізичною підготовкою.

2. Спортивне обладнання та атрибутика - усі види споруд, обладнання, форми, аксесуарів, які використовуються під час змагань або тренувань.

3. Організація та проведення спортивних змагань, складовими якої є всі аспекти організації, підготовки та проведення спортивних змагань на різних рівнях - від місцевих до міжнародних.

4. Спортивна підготовка, в яку входять процеси та програми навчання і підготовки спортсменів, які включають тренування, медичне обслуговування, психологічну підтримку та інші компоненти.

5. Права та обов'язки спортсменів, що передбачає забезпечення дотримання правил чесної гри, захисту прав спортсменів, регулювання контрактних відносин між спортсменами, клубами та спонсорами.

6. Спортивна медицина, що включає усі аспекти медичного забезпечення спортсменів, в тому числі профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію спортивних травм.

Доцільно звернути увагу на значимість у правовідносинах фізкультурно-спортивної сфери такого рушійного і динамічного елементу як «інтерес», який може виступати самостійною категорією сфери та каталізатором її розвитку. Інтерес виступає стимулом та поштовхом для закладення певного явища або започаткування процесів в сфері фізичної культури та спорту. З іншого боку, в парадигмі спортивних правовідносин «інтерес» також може виступати як їх об'єкт, який обумовлює виникнення, зміну та припинення правовідносин у цій сфері.

Як й в інших галузях права, виникнення зміна та припинення відбуваються на підставі певних юридичних фактів, які виступають необхідною умовою, а отже складовою спортивних правовідносин. Так розумів юридичні факти В. Ісаков [51, с. 10].

Юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими норма права пов'язує виникнення визначених юридичних наслідків. У словнику під фактом взагалі розуміється дійсна, цілком реальна подія, явище, те, що дійсно відбувалося [181].

Правовідносини є динамічним явищем, які пов'язані з реальними життєвими обставинами, тобто з юридичними фактами. Юридичними фактами є конкретні життєві обставини, що передбачені нормами права, які зумовлюють виникнення, зміну та припинення правових відносин. Так, за видами юридичних фактів поділяють на: юридичні події та юридичні дії, де юридичною подією є обставини чи явища, виникнення та дія яких не залежить від волі людини, але з

настанням яких правові норми пов'язують настання певних правових наслідків, тобто виникнення, зміну або припинення правовідносин (смерть, хвороба, землетрус, епідемія тощо), а юридичною дією є обставини, настання яких залежить від волі особи (укладання угоди, скоєння правопорушення тощо) [57, с. 400-401].

Виділяють два види підстав виникнення правовідносин:

1) матеріальні (загальні): а) наявність суб'єктів права (не менше двох) як учасників правовідносин; б) наявність об'єкта правовідносин – матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких (володіння ними, їх охорона та захист) суб'єкти права вступають у взаємовідносини;

2) юридичні (спеціальні): а) норма права; б) правосуб'єктність учасників правовідносин: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність; в) юридичний факт (підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин).

Двом видам підстав виникнення правовідносин відповідають два аспекти їх змісту:

1) матеріальний (фактичний) – фактична поведінка (дія чи бездіяльність) учасників суспільних відносин, яку правомочний може, а правозобов'язаний повинен здійснити, тобто реальні дії з реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

2) юридичний – права й обов'язки сторін; ширше – суб'єктивне право, юридичний обов'язок, повноваження, юридична відповідальність (для посадових осіб).

Юридичний зміст свідчить, що в оболонку правовідносин втягнуто опосередковувані фактичні відносини не повністю, а тільки в тій частині, в тому складі, який передбачений правами й обов'язками [104].

Змістом цих відносин виступає реалізація суб'єктами своїх прав та обов'язків щодо певних об'єктів цих відносин, з приводу задоволення своїх матеріальних і духовних потреб та інтересів, та настання передбаченої законом відповідальності у разі порушення. Відповідальність у сфері фізичної культури і

спорту є специфічною та передбачена переважно нормами інших галузей права, але є і така, що прямо передбачена в профільних законах.

Апаров А.М. зазначає, що зміст спортивних правовідносин включає суб'єктивні права та обов'язки, повноваження, відповідальність суб'єктів спортивних відносин тощо. При цьому очевидно, що спеціальні права та обов'язки суб'єктів спортивного права визначаються в залежності від виду спорту та характеру спортивних правовідносин, актами нормативного характеру міжнародних та національних спортивних організацій, а також органів державної влади у тій чи іншій державі [3, с. 11].

Основний зміст правовідносин становлять суб'єктивні права і суб'єктивні обов'язки, де суб'єктивне право – це передбачена юридичною нормою міра можливої поведінки учасника правовідносин, а суб'єктивний обов'язок – це передбачена юридичною нормою права міра необхідної поведінки учасника правовідносин [69, с. 177–178].

Скакун О.Ф. визначає, що зміст правовідносин є способом взаємного зв'язку між суб'єктами права. Структура змісту може бути простою (суб'єктивне право і юридичний обов'язок) і складною (у посадових осіб – повноваження, юридична відповідальність) [147].

Виходячи з наведеного, зміст правовідносин у сфері фізичної культури і спорту можна охарактеризувати як спосіб взаємного зв'язку між суб'єктами права у сфері фізичної культури і спорту, який розкривається реалізацією суб'єктивних прав та виконанням суб'єктивних обов'язків, а також настанням, у передбачених законом випадках, відповідальності.

Проаналізувавши ключові категорії у сфері фізичної культури і спорту України, можна зробити висновок, що правовідносин у сфері фізичної культури і спорту мають свої відмінності від інших галузей, які полягають у специфічному суб'єкті, об'єкті та змісті таких правовідносин. Розгляд та аналіз ключових визначень, що наведені в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», дає можливість зрозуміти логіку побудови правовідносин, які в цій сфері виникають. Варто відмітити успіхи та позитивні зрушення у державно-правовому

регулюванні сфери. Про це свідчать постійні зміни до профільного закону, запровадження нових понять на законодавчому рівні, нових напрямів та механізмів реалізації, що свідчить про курс держави на оптимізацію законодавства. Вдалою є побудова законотворцем узагальнюючої норми, що описує суб'єктів сфери, зокрема: «фізичні та юридичні особи, що здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Така конструкція підкреслює специфічність сфери, виокремлює тільки їй властивих суб'єктів та містить норму-ціль: «здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Що стосується державного регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, вкрай важливим є обрання оптимального балансу між імперативними та диспозитивними методами, аби не перенаситити правову основу нормами рамками моделі можливої поведінки та вчасним виявленням і подальшим усуненням прогалин, колізій, морально застарілих норм, які заважають розвитку всієї сфери.

Отже, правильне організаційно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту є запорукою успіху національного спорту на міжнародній арені, забезпечення здоров'я нації та формування гармонійно розвиненої особистості. У світлі цього, подальше вдосконалення правової бази, її адаптація до сучасних реалій та викликів стає ключовим завданням для усіх учасників спортивного процесу в Україні. Необхідною складовою публічно-правового регулювання є вдосконалення форм та методів публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту.

2.3. Форми та методи публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту

Фізична культура та спорт формують людину як особистість не менш, ніж навчальна або трудова діяльність. Згідно даних психологів, активні спортсмени мають більший вираз багатьох властивостей особистості, які мають велике значення в процесі адаптації та функціонування людини в локальному соціуму

та на його різних рівнях (мінісоціум – родина, рідні, друзі; мезосоціум – трудовий колектив, макросоціум – територіальна громада як така) [47, с. 65].

Виходячи з особливої значущості фізичної культури і спорту в суспільстві, ця сфера стала об'єктом законодавчої регламентації та регулювання.

Хоч фізкультурно-спортивні відносини розвиваються тривалий час, їх належне нормативно-правове врегулювання спостерігається фактично лише після проголошення Україною незалежності і з початком формування національної правової системи України.

Справа в тому, що в радянський період регулювання даної сфери здійснювалось не на законодавчому рівні - законодавчим представницьким органам влади, а на рівні виконавчої влади - переважно постановами ЦККПУ і Ради Міністрів. Наприклад, постанови «Про заходи з подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1966 р., «Про відрахування на виховну і фізкультурно-масову роботу з дітьми у домоуправліннях» 1971 р., «Про подальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1981 р. Остання обумовила зміну державної політики галузі із пріоритетного розвитку спорту вищих досягнень на розвиток масового, аматорського спорту, оздоровчого напрямку фізичної культури [24].

Державна політика у фізкультурно-спортивній сфері реалізується через широкий прояв диспозитивності та характеризується наділенням учасників сфери (переважно об'єднання та організації) правовою автономією на регулювання на власний розсуд відносин, які не врегульовані публічним правом, в тому числі такі учасники мають повноваження визначати відповідальність та міру покарання за порушення у сфері фізичної культури і спорту. Основою виникнення, розвитку та припинення суспільних відносин, що є предметом спортивного права, залишається цивільний або трудовий договір, про публічність свідчить те, що такі суспільні відносини утворюються в сфері оподаткування спорту, управління спортом тощо. Тому приватний аспект стосується найбільшої групи суспільних відносин, які виникають між суб'єктами спортивного права. [23].

Як відомо, єдиною нормою в Основному Законі, в якій згадується про фізичну культуру і спорт, є ст. 49 Конституції України. Так, держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя. Ця норма невідповідно закріплена в Основному Законі саме в статті, в якій йдеться про здоров'я, та сконструйована таким чином аби підсилити значення в питанні зміцненні здоров'я саме аспекту фізичної культури і спорту. Тим більше наголос на цьому робиться якщо врахувати, що відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Отже, аналізуючи зміст цих статей саме на державу покладено обов'язок сприяти розвитку сфери фізичної культури і спорту задля зміцнення здоров'я населення.

Це означає, що у системі законодавства мають бути деталізовані відповідні конституційні положення. Профільний закон «Про фізичну культуру і спорт» частково регламентує існуючі відносини у сфері фізичної культури і спорту. Проте, увесь спектр як публічно-приватних фізкультурно-спортивних відносин, потребує ґрунтовного системного вивчення.

Вказане зумовлює необхідність дослідження в цій сфері в розрізі того, який предмет, які методи регулювання, принципи використовуються державою задля виконання такої важливої функції. Зрозуміти чи є вплив недержавного регулювання на розвиток сфери і в якій формі це проявляється.

Це все додатково обумовлює актуальність даної теми для дослідження.

Автор С.О. Згура вважає, що основними показниками стану фізичної культури як в суспільстві так й в локальному соціумі виступає:

- а) рівень здоров'я і фізичного розвитку людей;
- б) ступінь використання фізичної культури у сфері виховання і освіти, у виробництві і побуті;
- в) рівень резистентності людей до захворювань;
- г) рівень спроможності людини протистояти складним життєвим обставинам;

- г') рівень загальної культури в якому саме фізична культура виступає в якості відповідної основи, на базі якої можливо будувати духовно багату людину;
- д) рівень спортивної могутності держави, що проявляється у спортивних досягненнях на національній та міжнародній спортивних аренах;
- ж) рівень наявності стійких звичок для повсякденного заняття фізичною культурою та спортом, як важливого засобу здорового образу життя.
- з) рівень розвитку спортивної індустрії [47, с. 64-65].

Методи правового регулювання за своїм змістом є сукупністю способів додержання законності, забезпечення підпорядкованості державного управління чинним правовим нормам. Діяльність у сфері правового регулювання базується на застосуванні методів розроблення та видання юридичних норм, які упорядковують відносини: між органами влади та суспільством, громадянами; між органами державного управління згідно з визначеним їх правовим статусом і розподілом повноважень. Це створює умови чіткого регулювання налагодження та практичного здійснення зв'язків по субординації та координації між всіма учасниками державно-управлінських процесів [93, с. 63].

В контексті теми дослідження важливо зауважити, що в науковому середовищі точаться спори навколо питання існування спортивного права як окремої галузі права. Дискусії науковців переважно тривають з приводу того чи існують ті самі унікальні методи регулювання сфери фізичної культури і спорту, що можуть свідчити про існування спортивного права як окремої галузі права. Спробуємо розібратись та навести доводи щодо такого явища. В залежності від того чи змогли виділити такий особливий метод вчені, ними висловлюються думки, що нормативне регулювання сфери фізичної культури і спорту носить ознаки комплексної галузі законодавства; підгалузі адміністративного права; окремої галузі права; є правовим інститутом іншої галузі законодавства, є інші, але ці концепції можна назвати основними.

Традиційно під галуззю права розуміється сукупність юридичних норм, що становлять самостійну частину системи права і регулюють специфічним методом якісно однорідну галузь суспільних відносин.

Зазвичай критеріями віднесення норм права до окремих галузей є наявність власного предмету і методу правового регулювання.

Предмет правового регулювання – це найважливіші, з точки зору держави, суспільні відносини, що об'єктивно потребують і піддаються юридичному регулюванню, і сторони яких виступають їх свідомими та вольовими учасниками [65, с. 290–291]. Оскільки право за своєю основною сутнісною характеристикою є регулятором відносин у суспільстві, предмет правового регулювання виступає ключовим критерієм диференціації юридичних норм за галузями.

Виділення власного предмету правового регулювання в спортивному праві не виявляється складним, – це специфічні відносини у сфері фізичної культури і спорту.

Щодо найбільш вдалого визначення методу вважаємо слушним, що метод правового регулювання – сукупність способів та приймів правового впливу на певну сферу суспільних відносин, тобто на предмет регулювання [61, с. 33].

Як зауважувалось раніше в цьому дослідженні, в сфері фізичної культури і спорту застосовуються як імперативний (від лат. *imperare* - наказувати, керувати) - обов'язковий, директивний, метод обов'язкових приписів та встановлень, так і диспозитивний (від лат. *dispositio* – вирішувати) - автономний, метод узгодження.

Імперативний метод визначає для суб'єктів правовідносин єдиний правомірний варіант поведінки. Цей спосіб притаманний для суспільних відносин, суб'єкти яких перебувають у вертикальному підпорядкуванні, коли воля одного суб'єкта обов'язкова для іншого суб'єкта. Основними способами правового регулювання в такому методі є зобов'язання і заборона.

Диспозитивний метод надає суб'єктам можливість самостійного вибору моделі поведінки з представлених варіантів чи з будь-яких можливих незаборонених варіантів поведінки. Цей метод в більшості своїй характерний для приватних правовідносин, що будуються на основі автономії волі суб'єктів, формально рівних між собою (з точки зору права). Основним способом правового регулювання в межах диспозитивного методу є дозвіл. Особливістю

диспозитивного методу в фізкультурно-спортивній сфері виступає широка саморегуляція.

Дубінська З.П., схиляючись до думки щодо неможливості виділення спортивного права як галузі права, не вбачає того особливого галузевого режиму, а також тих особливих методів правового регулювання відносин у сфері, характерного спортивному праву [32, с. 152].

Автор Бордюгова Г. Ю. зауважує, що специфіка методу спортивного права характеризується домінантністю диспозитивної складової в регулюванні правовідносин (наприклад, делегування нормотворчих повноважень недержавним організаціям), водночас широким застосуванням імперативного методу [16, с. 8].

Науковець Балабан С.М. вказує, що регулювання в сфері здійснюється шляхом застосування прямих (адміністративно-директивних) та непрямих (фінансово-економічних) методів. При цьому головною рушійною силою є перша група методів завдяки якій досягається бажаний результат. Натомість, при застосуванні фінансово-економічних методів не завжди досягається необхідна мета, що вказує на те, що вони виступають переважно допоміжним засобом, маючи вочевидь гарну стимулюючу силу. Проте, ефект з належною результативністю не виявляється [11, с. 122]. Щодо такої особливості фінансово-економічних методів слушно висловився В.К. Колпаков, який зазначає, що при широкому використанні таких економічних засобів, як податки, кредити, пільги, квотування, економічний стан підприємств має стійку тенденцію до погіршення [67, с. 190].

Отже, в даному випадку, дискусійним залишається питання наявності особливих галузевих методів у спортивному праві.

В розрізі цього наріжного питання, погоджуємось з думкою автора Бордюгової Г. про примат (домінантність) саме диспозитивного методу в сфері фізичної культури і спорту [16, с. 8].

Зокрема, про це свідчить те, що відносинам фізкультурно-спортивній сфері притаманна свобода вибору моделі поведінки та вони формуються в площині

досягнення певних угод та домовленостей, можуть регулюватись приписами та встановленнями непублічних інституцій. Першочерговим утворенням в аспекті виникнення відносин у сфері, на нашу думку, виступає домовленість, що може бути своєрідним узгодженням усталених традицій за видом спорту та звичаїв у цій сфері. Тобто спочатку сторони фізичної культури і спорту реалізуючи певну практику у напряму діяльності спостерігають кращі тенденції, що формують ці традиції. Надалі, процес трансформується в домовленість про застосування певних усталених традицій за принципом «що саме так буде краще», а далі така традиція здобуває певну форму. Йдеться і про те, що не може бути в системі відносин, в яких домінує такий ліберальний принцип, превалювати законодавчі рамки, вони виникають потім, значно пізніше ніж первинні традиції та домовленості.

По своїй правовій природі такі методи регулювання в одній сфері суспільних відносин не є досить типовим явищем. Отже, в даному випадку можна констатувати, що таке поєднання методів регулювання і є тим самим особливим методом правового регулювання спортивного права, який дозволяє говорити про існування фізкультурно-спортивної галузі. Головною відмінністю від методів інших галузей, являється збалансоване поєднання в собі імперативного та диспозитивного методів правового регулювання, з превалюванням на нашу думку останнього. Ця риса підкреслює саме приватно-публічний характер сфери.

З урахуванням зазначеного, висловимо оптимістичну думку, що наразі спортивне право в Україні проходить етап «усвідомлення» та можливо становлення [177, с. 86].

Переважно більшістю вчених визнається те, що регулювання сфери фізичної культури і спорту знаходиться на стику багатьох галузей права, серед яких адміністративне, цивільне, трудове, господарське, податкове тощо.

Норми, що регулюють сферу фізичної культури і спорту мають єдиний предмет правового регулювання та спільність правових принципів.

Аргументом на користь виокремлення спортивного права в окрему галузь в Україні може слугувати присутність відразу всіх необхідних ознак, що дозволяють говорити про комплексний галузевий характер сфери фізичної культури і спорту, зокрема, наявність таких елементів як: базовий документ – Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який є системоутворюючим в галузі; струнка система нормативних актів фізкультурно-спортивної спрямованості; єдиний предмет правового регулювання – специфічні відносини у сфері фізичної культури і спорту; значна кількість джерел спортивного права різного рівня, що узгоджуються між собою, та їх безперервний розвиток [162, с. 26], наявність центрального органу виконавчої влади - Міністерство молоді та спорту України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах молодіжної політики, фізичної культури і спорту, утвердження української національної та громадянської ідентичності [120]; інститутів у сфері фізично-культури і спорту, такі як: фізична культура, фізичне виховання, масовий спорт, фізкультурно-оздоровчий та лікувальний спорт, любительський (хоч і в законодавстві не відображений) та професійний спорт, спорт вищих досягнень, фінансування фізичної культури і спорту, управління розвитком фізичної культури і спортом, реклама та спонсорство (меценатство) у спорті та інші чинники, які активно складаються та не є характерними для інших структурних частин систем права та законодавства; сучасна державна політика у регулюванні галузі фізичної культури і спорту; стратегія розвитку, доктрини, концепції, цільові програми розвитку.

Як вважає Тіхонова М.А., комплексна галузь законодавства характеризується тим, що вона включає норми кількох галузей права, які регулюють різні за видовим змістом суспільні відносини, що становлять відносно самостійну сферу суспільного життя. Предметом регулювання комплексних галузей законодавства, на відміну від галузей права, є не вид, а сфера суспільних відносин, що поєднує різні їх види [162, с. 27].

Повертаючись до методів регулювання фізкультурно-спортивної галузі можна виділити наступні особливі методи регулювання сфери фізичної культури і спорту:

- використання фізичної культури і спорту для профілактики захворювань;
- використання фізичної культури і спорту у підготовці до виробничої діяльності, професійної діяльності та військової служби, а також профілактики наркоманії, пияцтва, тютюнопаління та злочинності;
- взаємозв'язку фізичного виховання з іншими видами виховання;
- консолідації суспільства засобами фізичної культури та спорту;
- відповідальності громадян за своє здоров'я та фізичний стан;
- відшкодування шкоди здоров'ю, пов'язаного з наслідками спортивної діяльності або в процесі цієї діяльності;
- орієнтації на розвиток національної системи фізичного виховання;
- самостійності та рівноправності об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості, наділення їх повноваженнями на саморегуляцію;
- заохочення конкуренції у спорті та діяльності підприємств спортивної промисловості [4, с. 375];
- комплексного державного впливу на фізкультурно-спортивні відносини;
- створення умов розвитку та фінансування організацій сфери спорту;
- протидії застосування допінгу;
- підтримання спортивного правопорядку;
- забезпечення інклюзивності та доступності фізичної культури і спорту;
- забезпечення безпечної організації та проведення навчально-тренувальних занять та спортивних заходів;
- забезпечення дотримання екологічних принципів при розвитку спорту;
- впровадження інновацій, новітніх технологій та здобутків науково-технічного прогресу.

В класичному адміністративно-правовому розумінні управління це цілеспрямована взаємодія суб'єкта і об'єкта, яка здійснюється у формі реалізації

повноважень та прийняття рішень, яка супроводжується домінуванням відносин підпорядкування, що характеризуються залежністю об'єкта від суб'єкта, високим рівнем централізації, відповідальністю суб'єкта за стан системи [48, с. 10].

Специфіка методу регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури спорту полягає в тому, що регулювання певної частини цих відносин здійснюється без звернення до імперативного методу правового регулювання. Публічне управління в сфері логічно зводиться до створення належних умов для функціонування сфери, її розвитку та фінансування ініціатив. Таким чином, слід визнати, що спортивне право, будучи органічно і рідно пов'язане з адміністративним правом, загалом і здебільшого від нього відрізняється. З огляду на вказане, не можна погодитись з твердженням деяких дослідників, які вважають, що сфера фізичної культури і спорту є підгалуззю адміністративного права.

В свою чергу, в спортивних правовідносинах за участю держави переважно використовується імперативний метод регулювання. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Як бачимо з наведеного, в Україні модель державного управління сферою реалізується через трирівневу систему управління [131].

Зауважимо, що диспозитивний метод правового регулювання реалізується не тільки у сфері професійного спорту, де використання норм трудового та цивільного законодавства має велике значення, а й у сфері любительського (аматорського) спорту, у проголошенні в законодавстві права на фізичну культуру і спорт.

Отже, змішаний характер методів регулювання, наявність регламентно-приписних норм визначають специфіку природи спортивного права та відрізняють її від інших галузей права. Аналізуючи контекст та ідею побудови норм, що регулюють відносини у сфері фізичної культури і спорту, слід вказати,

що саме диспозитивні норми є основним наповненням «правил поведінки» встановлених державою у сфері фізичної культури і спорту. В тому, що метод регулювання має риси адміністративного права немає нічого дивного, адже саме в цій галузі розширено визначено механізми регулювання відносин, системи їх побудови, що полягає в аспекті «публічна влада-правила поведінки-учасник відносин». Саме диспозитивність є суттєвою відмінністю методу регулювання спортивного права, яка втілює автономію та саморегуляцію, а не виключно імперативний характер регулювання таких відносин як то в адміністративному праві. Водночас, треба визнати, що така автономія закладена в організаційних нормах актів міжнародних спортивних організацій.

Також, торкаючись питання екзистенційного існування спортивного права важливо згадати і про «міжнародне спортивне право». Цей термін в сучасній правовій літературі використовується у двох значеннях: як частина міжнародного права, позначення сукупності актів міжнародного характеру, що регулюють міжнародні спортивні відносини (конвенції, акти МОК тощо), і як правове регулювання у сфері спорту міжнародному рівні у широкому значенні (властиво англосаксонській системі права) [219].

На відміну від класичного сприйняття, відповідно до якого метод правового регулювання: 1) властивий державі від імені його органів; 2) стосується лише юридичних норм; 3) та дієвість забезпечується державним примусом, метод регулювання спортивних відносин є специфічним через існування квазі-правових норм (норм, що не мають правовий характер).

В дослідженні вже згадувались про квазі-правові норми, основу яких становить так зване *lex sportiva* (м'яке право). Суб'єктами створення та прийняття таких норм виступають спортивні федерації, олімпійські комітети, ліги, асоціації, союзи тощо, виходячи з яких формуються відносини у спорті. Такі норми приписи переважно закріплені в статутних та регламентних документах відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Отже, суб'єктом їх прийняття не виступає орган публічної влади. Квазі-правовими ці норми можна називати з огляду на те, що вони не є нормативно-правовими актами, не створені

і часто не санкціоновані державою, тобто не формують матеріальне право в сенсі законодавства.

Так, К. Фостер вважає, що термін *lex sportiva* необхідно розглядати як сукупність стандартів, що становлять транснаціональний автономний порядок, створений міжнародними спортивними федераціями. Відповідно, він відокремлений від національних правових систем. Законна сила цього порядку виникає з добровільної згоди суб'єктів підпорядковуватися юрисдикції спортивних федерацій [204, с. 6].

За матеріальною формою вираження та назвою це можуть бути статuti, положення, регламенти, правила, контракти, угоди, рішення (рішення дисциплінарних органів спортивних організацій, рішення САС) тощо. З огляду на таку особливість форми вираження та спрямованість цих норм запропонуємо назву цього блоку джерел фізкультурно-спортивного права як регламентно-приписні норми, що, на наш погляд, вдало вказує на їх організаційний та регулюючий характер, а також підкреслює їх неправовий статус.

З іншого боку, норми міжнародних федерацій, МОК, ВАДА, регламенти спортивних арбітражних судів, не будучи нормами права у формальному розумінні, мають важливе значення для регулювання спорту в цілому або окремих його видів. Найбільше значення має регламентно-приписне регулювання (неправового характеру) у сфері професійного спорту, проте подібне регулювання не виключається в любительському (аматорському) спорті. Прикладом цього є норми федерацій з ігрових видів спорту, що регулюють порядок переходу гравця з аматорського клубу в професійний - це акти Параолімпійського комітету, з любительського боксу (яким до речі вважається та його частина, що входить до Олімпійських ігор) – в професійний.

В цьому аспекті цікавою є думка автора Стрельцової Є.Д., яка слушно зауважує, що в сучасному процесі нормотворчості в умовах глобалізації спостерігається деформалізація механізмів міжнародно-правової уніфікації. Простежується більш активна діяльність недержавних інститутів, які створюють правові (або квазі-правові) уніфіковані регулятори, які не лише сприймаються

державами, але й врешті стають основою для національного законодавства. У межах парадигми транснаціонального права такі недержавні суб'єкти наділяються «правотворчим статусом», а створені ними уніфіковані нормативні системи визнаються окремим специфічним джерелом міжнародного права [160, с. 62].

Недержавні суб'єкти у взаємодії з державами та міжнародними організаціями є основними учасниками створення правил регулювання інтернету (*lex informatica*), електронної торгівлі товарами та послугами (*new lex mercatoria*), професійної спортивної діяльності (*lex sportiva*) тощо [13, с. 55].

Однак, дія регламентно-приписних норм у сфері фізичної культури і спорту не є повністю автономною.

Пункт 3 ст. 3 Європейської спортивної хартії 1992 р. визначає, що добровільні спортивні організації мають право формувати автономні механізми прийняття рішень у рамках закону. І урядові, і спортивні організації повинні визнавати необхідність взаємної поваги до прийнятих ними рішень». (Європейської спортивної хартії 1992 р.).

Спорт має величезне соціальне та культурне значення. Баланс принципів автономії спорту та принципу захисту прав спортсменів становить основу прогресивного розвитку спортивного права загалом.

До 2009 року національне законодавство у сфері фізичної культури і спорту прямо передбачало застосування регламентно-приписних (квазі-правових) норм як джерела права при регулюванні спортивних відносин.

Раніше за змістом ст. 7 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначалось, що законодавче регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту здійснюється Конституцією України, цим Законом, іншими законодавчими актами України, Автономної Республіки Крим, а також міжнародними угодами та статутами міжнародних спортивних організацій. Тобто ця стаття прямо відносила статuti міжнародних спортивних організацій до законодавства про фізичну культуру та спорт. Хоча з юридичної точки зору це не зовсім вірно, оскільки такі норми не є законодавством, так як не приймалися у єдиній встановленій формі – у формі Закону.

Ця норма в такій редакції відображала оцінку світовою спільнотою питання джерел міжнародного спортивного права. Проте, в подальшому цю норму було докорінно змінено.

З огляду на динаміку та стрімкий розвиток відносин у сфері фізичної культури і спорту виявилось, що норми профільного закону через 16 років після їх прийняття (у 1993 році) морально застаріли і у 2009 році Верховною Радою України прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України Про фізичну культуру і спорт» № 1724-VI від 17.11.2009 [131], яким не тільки змінювалась порядковість та послідовність статей, а значно змінювалось та розширювалось нормативно-правове регулювання відносин у сфері.

В діючій редакції закон «Про фізичну культуру і спорт», ця норма виглядає по іншому і передбачає, що законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього Закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері (стаття 2).

Враховуючи, що єдиним законодавчим органом державної влади України є Верховна Рада України, то не дивно, що норми м'якого права не є джерелом права, оскільки цим органом вони не приймалися.

В згаданій раніше діючій редакції закону також особливим порядком передбачалось використання актів міжнародних спортивних організацій для регулювання професійного спорту (статті 23-1, 23-2, 23-3, 24). Наразі, ці положення трансформовані та відображені в ст. 38 діючого Закону, відповідно до якої діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. На наш погляд таке співвідношення зі ст. 7 вказаного закону можна охарактеризувати як загальна та спеціальна норма.

З огляду на вищевикладене частиною регуляторного масиву спортивної сфери сміливо можна назвати статутні та регламентні документи відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій.

Диспозитивний метод регулювання реалізується, як говорилося вище, переважно у професійному спорті. Прикладом диспозитивного методу є норми цивільно-правового характеру, що містяться в спортивному законодавстві і які надають право реєстрації спортивного клубу, ліги, участь у конкурсі на право трансляції спортивних заходів, право суб'єктів спортивного права на трансляції спортивних змагань тощо. У межах трудових відносин у спорті це законодавче закріплення права на укладення трудового контракту з клубом, продовження трудових правовідносин, можливість організації професійної спілки спортсменів та асоціацій клубів як об'єднання наймачів.

Імперативний метод правового регулювання у професійному спорті реалізується в регламентно-приписних нормах щодо вирішення спорів, що впливають із спортивних правовідносин. На базовому рівні порушення правил проведення змагань (трансферів гравців, вживання допінгу) тягне за собою застосування адміністративно-правових санкцій до винних осіб на підставі актів спортивних федерацій. Така відповідальність може не тільки мати характер усунення від можливості участі у змаганнях, а й може бути поєднана з покладанням обов'язку щодо сплати штрафу до бюджету відповідної спортивної організації (асоціації, федерації).

Цікавим є те, що у спортивних правовідносинах можлива відповідальність без вини. Так, у випадках серйозних заворушень, організованих уболівальниками на стадіоні під час футбольного матчу, відповідний футбольний клуб може втратити право на присутність уболівальників на одному або кількох матчах, які проводяться на домашньому стадіоні команди клубу. Це так звані непрямі санкції. Незважаючи на відсутність явного правового зв'язку між клубом і глядачами, федерація, відповідальна за організацію відповідного виду спорту в країні, переслідує широкі цілі підтримки даного виду спорту. Насильство на

стадіоні не сприяє розвитку спорту. Клуб несе відповідальність за дії глядачів, федерація не може вплинути на конкретних уболівальників, відповідно відповідальність несе клуб, побічно всі уболівальники, які могли бути глядачами на стадіоні, але втратили це право.

Окрім відповідальності у вигляді позбавлення права на проведення матчу за участю уболівальників, можливе накладення штрафу на клуб – господар поля за неправомірні дії уболівальників.

Крім матеріально-правових методів, названих вище, існують і процесуальні методи регулювання спортивних правовідносин. Процесуальний метод правового регулювання реалізується тоді, коли у суб'єкта спортивного відносини (спортсмена чи клубу) виникає необхідність вирішити спірну ситуацію чи захистити своє право шляхом звернення до компетентної установи щодо вирішення спорів (наприклад, дисциплінарний комітет федерації, національна арбітражна установа чи Спортивний арбітражний суд).

На думку ряду науковців існує дві концепції (моделі) регулювання спорту - концепція невтручання (похідна від автономії спорту) і концепція втручання (державного регулювання). Критерієм визначення такого підходу є рівень державного регулювання спортивних відносин. У разі сприйняття державою спорту як приватної сфери суспільного життя реалізується концепція невтручання. Така концепція реалізована, зокрема, у Великій Британії та інших країнах. Концепцію державного регулювання втілено у законодавстві країн колишнього соціалістичного блоку, Китаї, КНДР та Кубі та інших країнах. Спортивне законодавство України після надбання СРСР, на наш погляд, знаходиться в перехідному періоду та зрушується у бік другої концепції. Багато в чому України є втіленням цього підходу. Про це свідчить концепція розвитку сфери фізичної культури і спорту, а також стратегія розвитку.

Отже, системний аналіз українського законодавства свідчить про те, що Україна перестає бути абсолютним втіленням концепції державного втручання.

Цікавим з точки зору правомірного втручання компетентного інституту і визначення меж диспозитивності у спортивних правовідносинах (делегування

повноважень міжнародним організаціям національним спортивним організаціям), є два наступні кейси.

Кейс Босмана Ж.М., яким сформовано «правило Босмана» (*Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman* (1995) C-415/93) [228]. 15.12.1995 рішенням Європейського суду з питань юстиції висловлено позицію стосовно вільного пересування працівників, свободи асоціацій та прямої дії статті 39-ї Угоди щодо ЄС. Ця справа суттєво вплинула на вільне пересування робочої сили та, як наслідок, трансферну політику футболістів у ЄС. Рішенням заборонені обмеження відносно легіонерів із країн ЄС в інших національних лігах і надані можливості гравцям ЄС вільно (без компенсації) переходити в інший клуб по завершенню договору. Рішення стосувалося розгляду трьох справ, однією зі сторін якої виступав бельгійський гравець Жан-Марк Босман. Сутність цього рішення полягає в тому, що чинна система дійсно накладає обмеження на вільне пересування робочої сили, чим суперечить статті 39 (1) Угоди щодо ЄС (тепер - стаття 45 (1) Договору про функціонування ЄС). Босман та будь-які інші гравці ЄС отримали право на безкоштовний трансфер по завершенню своїх контрактів за умови переходу із клубу в клуб у межах ЄС (суд ухвалив) [111]. Фактично таке рішення Європейського суду справедливості у справі Босмана поставило ФІФА перед необхідністю зміни підходу до врегулювання переходів футболістів.

Іншим прикладом правомірного втручання компетентного інституту у питання, що традиційно регулюються національними федераціями, є справа фінського баскетболіста Лехтонена Юрі. (*case c-176/96, lehtonen and castors canada dry namur-braine v. fédération royale des sociétés de basketball and ligue belge-belgische liga*) [188]. Справа Юрі Лехтонена стосувалась строків (термінів) трансферу гравців у бельгійський баскетбол. Фінського баскетболіста було переведено з фінської до бельгійської збірної з баскетболу. Тим не менш, бельгійська баскетбольна федерація відмовилася зареєструвати його на тій підставі, що передача не відбулася протягом зазначеного «трансферного вікна». У Бельгії гравці не можуть бути переведені поза термінами сезонних трансферів,

а незареєстровані гравці не мають права на участь у бельгійських змаганнях. Суд Співтовариств у відповідь на преюдиційний запит від суду першої інстанції, постановив: Стаття 39 Римського договору виключає застосування правил, встановлених у державі-учаснику спортивної асоціації, які забороняють баскетбольному клубу перекладати гравців з інших держав-учасниць у матчах на чемпіонаті країни, коли вони були передані після вказаної дати, якщо цей день знаходиться раніше за дату, яка застосовується до трансферів гравців з цих конкретних країн. Особливістю даної справи є те, що перешкодою для здійснення спортивної діяльності послужило недотримання термінів переходу, внаслідок чого було порушено принцип вільного переміщення осіб та надання ними послуг. Справа Лехтонена дозволила зробити висновки про те, що в ЄС спортивні організації не можуть претендувати на імунітет від державного регулювання або бути абсолютно вільними у встановленні правил проведення спортивних змагань. Хоча з іншого боку, справа Лехтонена показала, що реалізація своїх прав одним із учасників правовідносин може негативно вплинути на права більшої кількості інших учасників – глядачів, спортсменів та клубів, права на цікавий та чесний плей-офф.

Деякі вчені вважають, що тенденція до посилення державно-правового або міжнародного регулювання спорту є очевидною. З цією думкою не можна погодитись, оскільки навпаки, на наш погляд, простежується зміна вектору до автономії.

Таким чином, сучасний розвиток регулювання спорту ставить нас перед необхідністю виваженого підходу до методів такого регулювання. Найкращим методом регулювання буде той метод, який дозволить проводити справді видовищні та чесні змагання за умови захисту прав спортсменів.

Під формами публічного адміністрування досліджуваною сферою необхідно розуміти зовнішньо виражену діяльність органів (посадових осіб) публічної адміністрації в межах наданих їм повноважень, спрямовану на реалізацію спортивного законодавства, дотримання його норм учасниками

фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності та приведення сфери фізичного виховання і спорту до міжнародних стандартів [11, с. 107].

Найбільш поширеним наразі є поділ форм публічного адміністрування на правові і неправові [141, с. 78]. На думку переважної більшості вчених, правові форми фіксують управлінські рішення і дії, які мають юридичний зміст (встановлення і застосування правових норм), а неправові безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин [63, с. 67].

З урахуванням особливості приватного регулювання і впливу цього аспекту на сферу можна запропонувати поділ форм регулювання сфери на: правові та регламенто-приписні (тобто саме норми-приписи, які містяться в м'якому праві).

Формам та методам регулювання сфери фізичної культури і спорту властивий приватно-публічний характер.

Елементом ближчим до імперативних методів державного регулювання сферою фізичної культури і спорту слід віднести і регулювання господарської діяльності у цій сфері. Державне регулювання господарської діяльності в сфері фізичної культури і спорту здійснюється шляхом застосування економічних методів державного управління. Економічні методи державного управління, це система прийомів і засобів прямої дії на суб'єктів підприємницької діяльності шляхом запровадження фінансово-економічних законів і грошово-кредитних відносин з метою створення оптимальних умов, які забезпечують досягнення високих економічних результатів [76, с. 124]. У широкому розумінні економічне законодавство визначає як сукупність нормативних актів, які регулюють усі правовідносини у сфері економіки, тобто це всі нормативні акти, котрі стосуються регулювання відносин у сфері господарського комплексу України [70, с. 28]. Державне регулювання господарської діяльності в галузі фізичної культури і спорту – це застосування органами державної влади системи законодавчих нормативно-правових актів, спрямованих на коригування, впорядкування, збільшення ефективності економічної діяльності суб'єктів фізичної культури і спорту, яке передбачає відповідальність учасників

господарської діяльності галузі за їх правопорушення. До основних засобів і механізмів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання фізичної культури і спорту можна віднести: державне замовлення, ліцензування, сертифікацію та стандартизацію, застосування нормативів і лімітів, регулювання цін та тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [77, с. 114; 91, с. 248].

Серед науковців є усталеною думка, що перед появою норм законодавства, які регулюють певні однорідні відносини, спочатку з'являються принципи як базові цінності, вихідні критерії сфери суспільних відносин, з яких в подальшому законодавець формує галузеві принципи. Принципи також слугують тими вихідними критеріями у регулюванні певної сфери. Тому важливо їх окреслити. Натомість, в базовому акті сфери фізичної культури і спорт – Законі України «Про фізичну культуру і спорт» не регламентовано принципи, які діють у цій сфері. Така неврегульованість є контраргументом для дослідників, які не визнають спортивне право як окрему галузь права.

Разом з тим, статтею 4 означеного закону визначено основні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту [131, ст. 4], зокрема:

- визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави;
- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;
- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави;
- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;
- гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту;

- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп;
- утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту;
- створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;
- забезпечення підтримки громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості;
- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності послуг у сфері фізичної культури і спорту для громадян;
- забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту;
- забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд;
- заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;
- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері;
- забезпечення дотримання державних соціальних стандартів у сфері фізичної культури і спорту.

Якщо звернутись до етимології слова «принцип», то згідно з академічним тлумачним словником української мови це означає основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т.ін. Якщо брати до уваги значення слова «засада», то треба врахувати що синонімом до цього слова є «принцип». Слово «засада» (множина – засади) має декілька значень і тлумачиться як основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило; спосіб, метод здійснення чого-небудь [148]. Отже, враховуючи вказане можна стверджувати, що така неврегульованість відсутня.

Виходячи із зазначених вище ознак, наявності групи нормативно-правових актів, що містять норми кількох галузей права, об'єднаних предметною єдністю, а також єдиними засадами, в основі яких лежить базовий законодавчий акт, деякі дослідники схиляються до думки, що вказані ознаки свідчать про існування саме відокремленої комплексної галузі законодавства, а не спортивного права як окремої галузі права.

В той же час, аналіз чинного законодавства України, зокрема, положень нормативних-правових фізкультурно-спортивної спрямованості, міжнародно-правових актів у сфері спорту та фізичної культури, актів неурядових національних та міжнародних організацій (*lex sportiva*), дозволяють сформулювати наступні принципи, які діють у сфері фізичної культури і спорту України, зокрема:

- 1) поєднання публічного та приватного регулювання (саморегулювання) відносин у галузі фізичної культури та спорту;
- 2) дотримання міжнародних договорів у галузі фізичної культури та спорту;
- 3) єдність нормативно-правової бази фізичної культури й спорту на всій території;
- 4) встановлення гарантій прав громадян у галузі фізичної культури та спорту на задоволення фізкультурно-спортивних потреб, вільного доступу до фізичної культури і спорту;
- 5) інклюзивності та доступності фізичної культури і спорту;
- 6) залучення населення до здорового способу життя;
- 7) заборона на дискримінацію та насильство в галузі фізичної культури та спорту, на протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань;
- 8) дотримання правил чесної гри «*fair play*» у спорті та заборона на використання допінгу;
- 9) відповідальності за порушення у сфері фізичної культури і спорту на підставі законів України та актів спортивних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;

10) забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою та спортом, а також учасників та глядачів фізкультурних та спортивних заходів [130];

11) сприяння розвитку фізичної культури та спорту осіб з інвалідністю, а також інших груп населення, які потребують підвищеного соціального захисту/ Як приклад започаткування у 2022 році спорту ветеранів війни згідно з Законом України від 15.02.2022 № 2048-IX;

12) взаємодія органів публічної влади з громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості.

З урахуванням неоднозначності правової регламентації принципів сфери фізичної культури і спорту в існуючому законодавстві, пропонуємо закріпити в профільному законі означені вище принципи сфери.

Основа регулювання правових відносин у сфері спорту не вичерпується лише галузевими засадами. Зазначені відносини, безумовно, ґрунтуються на загальноправових та міжгалузевих принципах. Так, конституційні принципи мають загальне значення і лежать в основі нормативного правового регулювання всієї системи права. У сфері спортивних правовідносин конституційні принципи також є основоположними. Наприклад, регулювання фізкультурно-спортивної галузі спрямоване на недопущення дискримінації у спорті, на навчання, на охорону гідності особистості, право на працю тощо.

Також, оскільки спортивне право є комплексним утворенням, у ньому знаходять відображення галузеві принципи конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, трудового та інших галузей права. Крім того, окремі інститути спортивного права ґрунтуються на принципах, які застосовуються виключно до зазначених інститутів.

У спортивному праві знаходять своє застосування також міжгалузеві принципи: свободи договору, невідворотності юридичної відповідальності за скоєне правопорушення та інші, і навіть галузеві принципи тих галузей, з елементів предмета правового регулювання яких складається предмет комплексного регулювання спортивного права. Наприклад, трудові відносини у

сфері спорту, нарівні з трудовими відносинами у будь-яких інших сферах, ґрунтуються на засадах забезпечення права працівників на участь в управлінні організацією у передбачених законом та організаційно-регламентними документами спортивних організацій формах, забезпечення права на обов'язкове соціальне страхування спортсменів збірних команд України та ін. на принципах громадянського права: визнання рівності учасників, недоторканності власності, забезпечення відновлення порушених прав, їхнього судового захисту та ін.

До принципів окремих інститутів сфери фізичної культури і спорту можна віднести презумпцію винуватості у справах про порушення допінгових правил, коли невинність у вчиненні порушення повинен доводити спортсмен, а також відповідальність без вини у справах про порушення допущені вболівальниками певної команди на трибунах під час офіційних змагань, коли негативні наслідки настають саме для команди незалежно від вини. Цей принцип відмінний навіть від положень Конституції України щодо презумпції невинуватості [68, ст. 62] та від загальних засад юридичної відповідальності.

Враховуючи думки окремих учених та діячів, а також норми вітчизняного та зарубіжного законодавства, можемо дійти до висновку, що сформований кластер взаємоузгоджених норм, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини, та супутні зі сферою відносини, свідчить про те, що спортивне право повноцінно відповідає всім вимогам щодо виділення його як автономної та самостійної галузі права. Як бачимо з проведеного аналізу спортивне право має свій предмет, принципи та особливі методи регулювання як правового, так регламентно-приписного характеру. У контексті спортивного права має місце особливий вид відносин - відносини у сфері фізичної культури і спорту, та пов'язані з ними відносини, що, з огляду на загальноприйняті наукові методи, логічно виділяється серед інших. Наразі спортивне право в Україні проходить етап «усвідомлення» та, можливо, становлення. Таким чином, концепція спортивного права цілковито узгоджується з конституційно-правовими закономірностями формування галузі права. Спортивні відносини в Україні регламентуються доволі значним масивом нормативно-правового та

регламентно-приписного матеріалу. Спектрів розвитку сфери багато. Для усунення недоліків регулювання таких як: неузгодженість нормативно-правового матеріалу, відсутність кореспондування норм, механізму втілення норм у життя, їх розпорошеність можливо розглядати кодифікацію. Водночас, можна упевнено стверджувати, що кодифікація стане додатковим фактором утвердження спортивного права з урахуванням наявності власного кодифікованого нормативно-правового акту. Чи доцільно усувати такий недолік запровадженням Спортивного кодексу України питання відкрите, та чи саме з такою назвою з огляду на не охоплення в назві більш ширшої «фізкультурної складової». Проблематика взаємо кореспондування між нормами різних сфер без їх блокування при запровадженні спортивного кодексу стане вкрай актуальною. Питання важливе, але стоїть не на повісті сьогодення, адже є набагато більш стратегічних викликів з урахуванням правового режиму воєнного стану в Україні. Проте, спортивна сфера є осередком сил та натхнення для багатьох українців з чим безсумнівно треба рахуватись. Запровадження в вищих навчальних закладах дисципліни «спортивне право» є гарним зрушенням вперед, що в майбутньому призведе до появ відповідних кафедр з означеною назвою.

Висновки до 2 розділу

В цьому розділі було визначено специфіку державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Державно-правове регулювання в даній сфері є відображенням зусиль держави щодо створення сприятливого середовища для розвитку та популяризації фізичної культури і спорту, а також забезпечення прав та інтересів громадян. Специфіка державно-правового регулювання в Україні базується на комбінації історичних, культурних та соціально-економічних чинників. Враховуючи унікальність українського контексту, держава намагається адаптувати міжнародний досвід до місцевих реалій, створюючи ефективні механізми регулювання.

Доведено, що основними напрямками державної політики у сфері фізичної культури і спорту є підтримка професійного спорту, розвиток спортивної

інфраструктури, стимулювання масового спорту, захист прав спортсменів та підвищення спортивного авторитету України у світі.

Відзначено, що ефективність державно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту в значній мірі визначається глибиною розуміння специфіки даної сфери, гнучкістю правових механізмів та здатністю адаптуватися до змінюваних умов. Доведено, що врахування цих аспектів допоможе не лише зміцнити позиції України в світовому спортивному співтоваристві, але й сприятиме формуванню здорового, активного та гармонійно розвиненого суспільства.

На сьогоднішній день, державно-правове регулювання фізичної культури і спорту в Україні стоїть перед численними викликами. Зокрема, потрібно враховувати не тільки потреби професійних спортсменів, але й активно розвивати масовий спорт серед дітей, молоді та дорослих. Також велика увага має бути приділена підтримці спорту для людей з обмеженими можливостями.

Визначено, що змістовне наповнення організаційно-правового регулювання базується на визначенні основних норм, принципів та методів, за допомогою яких держава формує, регулює та контролює сферу фізичної культури і спорту. Суб'єктний склад регулювання включає в себе державні органи влади, спеціалізовані спортивні організації, публічні об'єднання та інших учасників, які відіграють ключову роль у формуванні та реалізації спортивної політики. Об'єктний склад представляє собою сукупність правовідносин, які виникають у процесі організації, проведення та розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єкти регулювання мають забезпечити не тільки реалізацію державної політики в сфері фізичної культури і спорту, але й бути відкритими для діалогу з громадськістю, спортивними організаціями, тренерами та спортсменами. Це сприятиме підвищенню довіри до системи та збільшенню її ефективності.

Об'єктний склад відображає реалії взаємодії учасників спортивного руху, їх права та обов'язки. Це передбачає не тільки формування правил гри на спортивних майданчиках, але й забезпечення дотримання прав і свобод

спортсменів, недопущення дискримінації, а також захист інтересів дітей та молоді. З іншої сторони, це передбачає недопущення протиправних вчинків учасниками спортивного руху.

Слід підкреслити, що ефективність організаційно-правового регулювання в сфері фізичної культури і спорту визначається здатністю системи адаптуватися до динамічних змін, реагувати на виклики та враховувати потреби та інтереси всіх учасників процесу. Враховуючи це, держава повинна постійно вдосконалювати механізми регулювання, з метою забезпечення балансу інтересів, захисту прав спортсменів та стимулювання розвитку спортивного руху в Україні.

Встановлено, що організаційно-правове регулювання в Україні має під собою багатошарову структуру, яка об'єднує різні рівні влади і сфери відповідальності. Це робить систему водночас гнучкою та складною, вимагаючи від усіх учасників співпраці та координації дій. Отже, організаційно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту в Україні є важливим інструментом державної політики, який вимагає системного підходу, активної участі всіх суб'єктів та постійного вдосконалення відповідно до сучасних викликів та потреб суспільства.

Акцентовано увагу на різноманітності форм та методів публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту, що дозволяє державі забезпечувати ефективну реалізацію спортивної політики та захист інтересів громадян. Форми регулювання демонструють структурний підхід держави до управління фізкультурно-спортивною сферою. Вони включають нормативно-правове регулювання, організаційно-практичні механізми, фінансове та матеріально-технічне забезпечення. Методи регулювання визначають способи впливу держави на розвиток фізичної культури і спорту, управління подіями в спорті. Це може бути стимулювання, контроль, ліцензування, моніторинг, а також партнерство між державою та приватним сектором.

Доведено, що комбінація різних форм і методів регулювання дозволяє державі гнучко реагувати на зміни, що відбуваються в спортивному середовищі,

адаптувати свої підходи до потреб спортсменів, тренерів, учасників спортивного руху та широкої публіки.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що державне регулювання в сфері фізичної культури і спорту є ключовим фактором забезпечення стабільного розвитку спортивного руху в Україні, підвищення спортивних досягнень нації та формування здорового способу життя серед громадян.

Слід відзначити, що публічне регулювання сфери фізичної культури і спорту потребує постійної адаптації та модернізації. Зокрема, це стосується використання новітніх технологій, які можуть ефективно використовуватися для моніторингу, аналізу та вдосконалення системи підготовки спортсменів, а також для забезпечення прозорості та відкритості у всіх аспектах спортивної діяльності.

Доведено, що в умовах динамічного розвитку сфери фізичної культури і спорту, її значущості для соціокультурного та фізичного розвитку нації, необхідно підкреслити важливість гнучкого, адаптивного та відкритого підходу до публічного регулювання. Тільки такий підхід може гарантувати досягнення високих спортивних результатів на міжнародній арені та зміцнення здоров'я нації в цілому.

Отже, фізична культура і спорт в Україні є важливою складовою суспільного життя та мають високий ступінь соціальної значущості. Держава виступає ключовим регулятором цієї сфери, встановлюючи правові норми та стандарти, спрямовані на розвиток фізичної культури та спорту, забезпечення прав та інтересів їх учасників та збереження громадського здоров'я.

Аналізуючи особливості правовідносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні, було виявлено, що ця галузь має свою власну структуру суб'єктів і об'єктів правовідносин. Серед суб'єктів виділяються державні органи, спортивні організації, спортсмени, тренери та інші учасники цієї системи відносин. Об'єктами правовідносин є спортивні заходи, спортивна інфраструктура, спортивні досягнення та інше.

У дослідженні також було визначено специфіку різних форм та методів публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Серед них можна виділити законодавче регулювання, фінансову підтримку, контроль і нагляд за спортивною діяльністю, проведення масових спортивних заходів, розвиток спортивної інфраструктури та інші заходи.

Доведено, що важливість державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту для забезпечення розвитку цієї галузі та захисту прав та інтересів учасників. Дослідження специфіки правовідносин у цій сфері та аналіз форм і методів регулювання надають можливість розуміти, як ефективно впроваджувати правові норми та заходи для підтримки фізичної культури і спорту в Україні, сприяючи їх подальшому розвитку і популяризації в суспільстві.

Відтак, проаналізувавши ключові категорії, можна зробити висновок, що правовідносин у сфері фізичної культури і спорту мають свої відмінності від інших галузей, які полягають у специфічному суб'єкті, об'єкті та змісті таких правовідносин. Розгляд та аналіз ключових визначень, що наведені в профільному законі дає можливість зрозуміти логіку побудови правовідносин, які в цій сфері виникають. Варто відмітити успіхи та позитивні зрушення у державно-правовому регулюванні сфери. Про це свідчать постійні зміни до базового закону, запровадження нових понять на законодавчому рівні, нових напрямів та механізмів реалізації, що свідчить про курс держави на оптимізацію законодавства. Вдалою є побудова законотворцем узагальнюючої норми, що описує суб'єктів сфери, зокрема: «фізичні та юридичні особи, що здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Така конструкція підкреслює специфічність сфери, виокремлює тільки їй властивих суб'єктів та містить норму-ціль: «здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Що стосується державного регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, вкрай важливим є обрання оптимального балансу між імперативними та диспозитивними методами, аби не перенаситити правову основу нормами рамками моделі можливої поведінки та вчасним виявленням і

подальшим усуненням прогалин, колізій, морально застарілих норм, які заважають розвитку всієї сфери.

Враховуючи думки окремих учених та діячів, а також норми вітчизняного та зарубіжного законодавства, можливо дійти висновку, що сформований кластер взаємоузгоджених норм, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини, та супутні відносини, свідчить про те, що спортивне право повноцінно відповідає всім вимогам щодо виділення його як автономної та самостійної галузі права.

Встановлено, що спортивне право має свій предмет, принципи та особливі методи регулювання як правового, так регламентно-приписного характеру. У контексті спортивного права має місце особливий вид відносин - відносини у сфері фізичної культури і спорту, та пов'язані з ними відносини, що, з огляду на загальноприйняті наукові методи, логічно виділяється серед інших та дає право стверджувати про існування спортивного права як окремої галузі права.

РОЗДІЛ III СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

3.1. Міжнародне регулювання та зарубіжний досвід публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту

Світова спільнота на рубежах XX-XXI століть дійшла до усвідомлення того, що незважаючи на досягнення та відкриття останніх десятиліть у галузі медицини, генетики, екології, біофізики та інших наук, що спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я людини, одним з основних факторів здоров'я населення є саме фізична активність, фізичне виховання та освіта, фізична культура та спорт для всіх. Причому вчені дійшли висновку, що 90% факторів здоров'я непідвладні медицині. Серед трьох основних груп цих факторів – спадковості, екології та способу життя – лідирує саме останній. Цим визначається потреба спрямовувати значну частину зусиль держави, суспільства та людини на формування здорового способу життя.

Для України особливу важливість становить проблема середньої тривалості життя, зростання захворюваності серед населення, зменшення вікової категорії при певних захворюваннях. Статистика свідчить, що за цим показником ми значно відстаємо від країн Європи, США та Японії. Очевидною є необхідність вироблення сталої стратегії розвитку, утвердження у суспільстві концепції фізкультурно-спортивного способу життя, що спрямована на підвищення життєздатності систем та функцій організму людини.

Тим часом лише усвідомлення суспільної необхідності у фізичному вдосконаленні та здоровому способі життя недостатньо. Відтак з урахуванням досвіду розвинених країн, які проголошують вищою цінністю життя та здоров'я людини, необхідно розробляти та розвивати законодавство, що стимулює та забезпечує розвиток фізичної культури та масового спорту, що створює правові умови для гармонійного розвитку особистості, досягнення високого рівня

працездатності, формування необхідних знань, рухових навичок, фізичних та морально-вольових якостей, професійно-прикладної підготовки. Це, мабуть, сьогодні один із основних шляхів, який призведе до формування здорового способу життя населення, посилення заходів профілактики багатьох хвороб і, зрештою, - до оздоровлення нації. Це також буде запорукою збільшення здобутків України на світовій арені спорту. Адже, як показує досвід світової спільноти, можливості фізичної культури та спорту є особливо великими у профілактичній діяльності, зміцненні здоров'я, у боротьбі з наркоманією, алкоголізмом, курінням та криміногенною обстановкою саме серед молодого покоління.

Вказане обґрунтовує актуальність досліджень з питань розвитку фізичної культури і спорту та тематики міжнародного регулювання та зарубіжного досвіду з цих питань високорозвинених країн світу.

Будучи невід'ємною частиною суспільного життя, фізичну культуру і спорт часто називають соціально-економічним феноменом нового тисячоліття, одним із найважливіших елементів створеної людством системи цінностей сучасної нам культури.

Родоначалник сучасного олімпійського руху П. де Кубертен щодо соціокультурного значення спорту висловлювався наступним чином: «Спорт - це засіб, за допомогою якого можна викликати як і найбагородніші, так і найнижчі пристрасті, який в однаковій мірі може служити і зміцненню миру і підготовці до війни» [73, с. 59].

Історія фізичної культури та спорту налічує тисячоліття. Фізичні вправи та фізичне виховання з'явилися тими головними факторами, які сприяли виживанню людства на зорі його розвитку.

Міжнародний спорт як вагоме соціальне явище виник наприкінці XIX століття. В цей період між окремими державами починають встановлюватися міжнародні контакти у різних сферах, в тому числі у сфері спорту.

Вирішальне значення у розвитку міжнародного співробітництва у сфері спорту мало відродження Олімпійських ігор. З появою Міжнародного олімпійського комітету та відновленням Олімпійських Ігор міжнародна

популярність спорту стрімко зростає. Спорт почав відігравати одну з головних ролей у міжнародних відносинах, і доказом цього є його використання державами у політичних цілях. Наприклад, це може бути пов'язане з бажанням здобути максимальне визнання у змаганнях. Однак у XX ст. міжнародні спортивні заходи були ідеологізовані та політизовані, що дозволило використати їх як інструменти політичного тиску. Так само, починаючи з 1960-1970 рр., міжнародний спорт зазнав істотної комерціалізації [56, с. 38].

Можна погодитись з твердженням, що зі збільшенням міжнародного впливу Олімпійських Ігор на статус держави, його імідж та становище на міжнародній арені виявилися не лише предметом суперництва держав у спортивному плані, а й у ролі одного з важелів тиску на зовнішню політику тієї чи іншої держави.

З кожним роком дедалі більше спортивних заходів та змагань відбуваються як на національному обласному місцевому рівнях, так і на міжнародному рівні. З огляду на вказане міжнародне спортивне співробітництво так само актуальне й активне, як світова економіка, і водночас не може бути поза політикою.

З урахуванням сучасних світових глобалізаційних процесів збереження правової «автономії» становить окремий виклик для кожної держави, враховуючи динаміку розвитку міжнародного спортивного права, а відтак і безпосередній вплив на внутрішньодержавне правове регулювання, державну політику і законодавство, що стосується спортивного та фізичного виховання.

До середини XX століття було створено близько ста міжнародних спортивних об'єднань. Сьогодні налічується понад двісті всесвітніх та регіональних неурядових організацій у сфері фізичної культури та спорту. Сьогодні спорт став не лише невід'ємною частиною міжнародних відносин, але засобом активізації міжнародного співробітництва, який слугує інструментом подолання конфліктів та налагодження міжкультурного діалогу [56, с. 38]. політики у сфері фізичної культури і спорту: проблеми та перспективи. – 2022.) Сучасний спорт є складною і специфічною соціально-економічною системою, з різноманітними і різнохарактерними суспільними відносинами – системою, яку

покликане регулювати право. Відтак сфера спорту є тією системою, що вимагає на міжнародному рівні специфічного правового осмислення та якісної регламентації, як і інші системи. Тому в даний час спостерігається процес активного формування комплексу норм, що регулюють міжнародні відносини в сфері спорту. У науковій літературі відсутня однастайність у питанні про її місце у системі права. Тому, його можна погодитись із думкою науковців про комплексний за своєю суттю напрямок міждержавного співробітництва [168, с. 44].

Із заснуванням МОК, відновленням Олімпійських Ігор особливого значення набуває міжнародний спортивний рух. Всі ці явища суттєво вплинули на розвиток міжнародного співробітництва у сфері спорту та формування міжнародних норм із питань спорту внесли міжнародні спортивні рухи.

Це обумовлює існуючі процеси активного формування комплексу норм, що регулюють міжнародні відносини у сфері спорту. Як вказувалось раніше, у науковій літературі відсутня однастайність у питанні про виокремлення в окрему галузь або підгалузь міжнародного права такого комплексу норм. Слушною є думка деяких науковців, що міжнародні відносини у сфері спорту можна розглядати як комплексний за своєю суттю напрямок міждержавного співробітництва [56, с. 44].

Сучасне міжнародне право як загальносвітове надбання перебуває у стані постійної еволюції та прогресивного розвитку. У системі міжнародного права з'являються нові галузі, здійснюється систематизація вже існуючих галузей, постійно розширюється система міжнародних нормативних правових актів.

Треба вказати, що в документах, які складають міжнародне право, не маєсья вичерпного переліку його джерел. На думку деяких вчених, перелік джерел сучасного міжнародного права міститься в ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН (що є невід'ємною частиною Статуту ООН), прийнятого 26 червня 1945 року. Згідно з положеннями цього міжнародного договору, до джерел міжнародного права належать:

1) міжнародні конвенції – як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, точно визнані державами, що сперечаються;

2) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як правова норма;

3) загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;

4) судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців із публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм. Усі ці джерела міжнародного права залежно від їхньої обов'язковості поділяють на основні і допоміжні [159].

Міжнародний договір є універсальним джерелом міжнародного права тому, що юридична сила його впливає із загального міжнародного права, а не з конкретного, спеціального джерела, яким є, наприклад, статут для правосуб'єктності міжнародної організації [58, с. 10].

Україна є стороною багатьох міжнародних спортивних конвенцій, що зобов'язують держави забезпечувати належний рівень фізичної культури та спорту, а також боротися зі зловживаннями в цій галузі, такими як допінг, насильство, корупція у спорті та невинуватною поведінкою на спортивних змаганнях. На виконання обов'язкових приписів цих конвенцій Україною прийнято відповідні закони.

На рівні міжнародного права сфера фізичної культури та спорту представлена значною кількістю нормативно-правових актів, які умовно можна поділити на такі групи:

– норми загального міжнародного права. Зокрема, перша група міжнародні договори, які складають основу регулювання міжнародних відносин та опосередковано регулюють спортивні відносини, друга група – це спеціальні міжнародні договори, безпосередньо присвячені міжнародному спортивному руху фізкультурно-спортивній діяльності. Основу міжнародного спортивного права складають міжнародні документи загального характеру, загальновизнані засади міжнародного законодавства і міжнародні договори загального характеру (які містяться в статутах Організації Об'єднаних Націй, деклараціях та резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, документах інших організацій з найбільш загальних і глобальних питань міжнародного правопорядку,

багатосторонніх договорах (конвенціях), рішеннях Міжнародного суду) [163 с. 209–216].

– міжнародні міжвідомчі угоди-декларації, документи міждержавних конференцій (Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту (Париж, 21 листопада 1978 р.), Спортивна хартія Європи (Родос, 14–15 травня 1992 р.), європейський маніфест «Молоді люди і спорт» (Лісабон, 17–18 травня 1995 р.), Рекомендація європейської ради «Молодь і спорт вищих досягнень» (№ 1292, 1996 р.), Декларація «Спорт, терпимість і чиста гра» (Амстердам, 11 квітня 1996 р.);

– міжнародні документи, ухвалені на пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї СНД (модельні закони від 16 червня 2003 р. «Про студентський спорт», від 31 травня 2007 р. «Про професійний спорт», від 25 листопада 2008 р. «Про параолімпійський спорт», від 17 квітня 2004 р. «Про статус спортсмена збірної команди», від 26 березня 2002 р. «Про національні види спорту», від 19 квітня 2001 р. «Про дитячо-юнацький спорт» та ін.). Варто відмітити, що ці положення теж знайшли відображення в чинному законодавстві України, переважно увійшовши в профільний закон як окремі інститути;

– акти міжнародних спортивних організацій (статути, правила, регламенти та інші нормативні документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують діяльність Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародного параолімпійського комітету, міжнародних федерацій з видів спорту і багатьох інших міжнародних спортивних організацій;

– норми міжнародного права, що регулюють порядок притягнення до відповідальності порушників норм спортивного права, організацію і функціонування органів, що відповідають за винесення ухвал, а також порядок розгляду справ у цих органах, боротьбу з допінгом, діяльність міжнародного спортивного арбітражного суду тощо (наприклад, Дисциплінарний кодекс Міжнародної федерації футболу, Медичний кодекс МОК, Всесвітній антидопінговий кодекс (ВАДА), Міжнародна конвенція по боротьбі з допінгом у спорті, Антидопінговий кодекс олімпійського руху); – норми професійної,

спортивної етики (Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги», Кодекс спортивної честі («Fair Play»);

- норми щодо боротьби з насильством у спорті та хуліганською поведінкою спортивних вболівальників (Європейська конвенція про запобігання насильству і хуліганській поведінці глядачів під час спортивних змагань і, зокрема, футбольних матчів (м. Страсбург, 19.08.1985);

- норми щодо боротьби з дискримінацією та расизмом у спорті (Міжнародна конвенція проти апартеїду у спорті (м. Нью-Йорк, 16.05.986);

- – міжнародні договори (угоди), ратифіковані Верховною Радою України) [11, с. 66-67].

- двосторонні договори (угоди) між державами.

Значною мірою, формування та реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту також залежить від укладення двосторонніх договорів. Наприклад: Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Державною адміністрацією у справах фізичної культури і туризму Республіки Польща про співробітництво та обміни в галузі фізичної культури і спорту (1996 р.), Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Міністерством культури Естонської Республіки про співробітництво у галузі спорту (1998 р.), Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту (2002 р.); Угода між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та Міністерством освіти і науки Латвійської Республіки про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту (2003 р.) та ін., які на сьогодні є чинними, але на нашу думку потребують постійного перегляду та внесення змін [56, с. 40].

Відтак, ми можемо спостерігати у міжнародному співробітництві в сфері спорту оформилися два ключові напрями. Перший напрям, в якому співпрацюють публічні суб'єкти права: держави між собою у двосторонньому порядку та держави в рамках заснованих міжнародних міжурядових організацій, які у своїй роботі стосуються певних аспектів спортивної діяльності (наприклад, одним із

напрямів діяльності Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури (ЮНЕСКО) є протидія допінгу у спорті). Міждержавне співробітництво у сфері спорту реалізується як у універсальному, і на регіональному рівні. Результатами діяльності такого роду є міжнародні договори та резолюції відповідних міжнародних міжурядових організацій – акти «м'якого права».

Другий напрям, коли регулювання міжнародного спортивного життя здійснюється на неурядовому рівні в рамках Олімпійського руху зусиллями МОК та міжнародних спортивних федерацій. Вироблені ними правила (наприклад, правила Олімпійської хартії в редакції, що діє з 2 серпня 2015 р., регламентів спортивних федерацій тощо) дотримуються учасників Олімпійського руху, проте вчені розходяться в питанні про природу таких правил. Розкид думок широкий: він варіюється від пропозиції кваліфікувати їх як корпоративні норми (норм саморегулювання), або *lex sportiva* [195, с. 827], до віднесення положень, вироблених МОК, до міжнародно-правових звичаїв [218, с. 4].

За чергою вживання форм права звичаї знаходяться після нормативно-правових актів і договорів. Так, у сфері спорту прикладом правового звичаю як підстави виникнення приватноправових відносин є «Правила гри у футбол» (1997 р.), що були прийняті Міжнародною радою футбольних асоціацій (IFAB—International Football Association Board) [110].

Що стосується міжнародних звичаїв у сфері спорту слід зазначити, що на відміну від міжнародних договорів, з урахуванням усіх змінних факторів, та із моментом запровадження єдиної практичної діяльності, вони формуються протягом тривалого періоду та здебільшого мають усний характер. Характерною рисою міжнародних звичаїв є визнання суб'єктами спортивних правовідносин юридичної сили звичаю як джерела права. Такий підхід, а також характеристика поняття міжнародного звичаю як джерела права надані в ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН [159].

Зокрема, йдеться про те, що міжнародний звичай є доказом загальноправової практики, визнаної в якості правової норми. З наведеного можна зазначити, що правовий звичай, в тому числі й міжнародний, для приватноправових відносин у

сфері спорту займає своє особливе місце в ієрархії джерел права. У деяких випадках саме звичаї виступають підставою виникнення приватноправових відносин у сфері спорту та джерелом для правового регулювання цих відносин [105, с. 56]. Поряд з положеннями міжнародних договорів і звичаїв величезне значення в регулюванні міжнародних спортивних правовідносин грають нормативні акти міжнародних спортивних організацій. До них, зокрема, відносять статuti та інші нормативні документи, що встановлюють юридичний статус та регламентують діяльність Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародного параолімпійського комітету, міжнародних федерацій, ліг, асоціацій з видів спорту та багатьох інших організацій, в тому числі їх угоди між собою і з державами, документи міжнародних неурядових конференцій із спорту, а також документи неурядових спортивних організацій на рівні конкретних країн. Більшість вчених-міжнародників вважають акти міжнародних організацій є другорядними джерелами міжнародного права, проте їх значення в регулюванні міжнародних правовідносин важко переоцінити, особливо в галузі спорту.

До останньої групи актів також входять різного роду міжнародні рекомендаційні норми, неправові внутрішньодержавні і міжнародні правила у вигляді моральних, етичних норм, норм, народжених цивілізаційними особливостями та відмінностями. Зокрема, до нормативно-правових актів суб'єктів системи спорту та фізичної культури належать статuti таких організацій, дисциплінарні кодекси, регламенти та правила різних видів змагань, директиви, рекомендації, положення та інші подібні документи. До цієї ж групи також входять рішення Міжнародного спортивного арбітражного суду в Лозанні. Крім цих актів, можуть діяти і правила відповідних звичаїв, які склалися та застосовуються у спортивній сфері, та фактично є неписаними правилами поведінки суб'єктів спорту. Науковці різних іменують таке право як «*lex sportiva*» (тобто м'яке право), або – сукупність матеріальних і процесуальних норм (правил) квазі-правової регламентації.

Наднаціональний (глобальний) договір у сфері спорту – це передбачений глобальний механізм реалізації прав та обов'язків держав для досягнення

зазначених цілей, що супроводжує автономний процес так званого «наднормативного» (тобто наднормативного, наднаціонального) регулювання. Наприклад, Джеймс Нафзігер у роботі «Майбутнє міжнародного спортивного права» розглядає наслідки глобалізації спортивних змагань, що зумовлює майбутнє наднаціонального договору за розширенням спортивного сектору міжнародного права в цілому та сфери впливу інститутів спортивного права, зокрема [217, с. 53-68].

Різні форми та види договорів, включаючи наднаціональні (глобальні), для сфери спорту багато в чому визначають майбутнє розвитку міжнародної спортивної галузі, її пріоритетів та принципів функціонування. При цьому форми та види, найменування документів, звісно, можуть змінюватись, але принципове розуміння необхідності механізму колективної взаємодії залишиться колишньою – договірною.

Таким чином, можна виділити сферу питань для регулювання спортивних правовідносин, де договір буде невід'ємною складовою частиною міжнародної спортивної діяльності, формою встановлення спортивних правовідносин з необхідністю юридичного забезпечення та супроводу. Роль договору полягатиме у узгодженості актів національного, наднаціонального (глобального) права, спортивних федерацій та організацій. Наднаціональний (глобальний) договір у сфері спорту створить сукупність умов для розвитку міжнародного спортивного права, основи якого багато в чому закладаються вже сьогодні, і від того, які пріоритетні принципи ми виберемо та позначимо зараз, залежить майбутнє міжнародного спорту ми побачимо. А міжнародний договір стане способом оформлення принципів. Багато вчених збігаються в думці, що глобалізація спортивних заходів буде мати тенденції до збільшення.

Глобалізація спортивних заходів призводить до того, що роль, яку має відігравати наднаціональне (глобальне) право, є одним із ключових елементів цього процесу. Говорячи про обраний термін «національне (глобальне) право», зауважимо, що деякі автори наполягають на необхідності розрізняти поняття міжнародної та глобальної спортивної діяльності. Так, К. Фостер у статті «Чи

існує спортивний закон у світі» порушує складні питання, пов'язані з роллю права у регулюванні діяльності національних та міжнародних спортивних федерацій, організацій. Автор пропонує провести різницю між «міжнародним» і «глобальним» спортивним правом. Він визначає "міжнародне спортивне право" як «принципи міжнародного права, що застосовується до спорту» та глобальне спортивне право як «транснаціональний автономний правовий порядок, створений приватними глобальними спортивними установами, які регулюють міжнародні види спорту» [201, с. 12]. Вибір одного з двох понять наднаціональними інститутами, спортивними федераціями та організаціями як керівництво до дії багато в чому вплине на розвиток міжнародного спортивного права у найближчому майбутньому.

Все частіше останнім часом представники наукової доктрини та практикуючі юристи оперують терміном міжнародне спортивне право, маючи на увазі під ним комплексне явище, що складається з різних норм регулюючих суспільні відносини у спортивній сфері, що простягаються за межі однієї держави. У широкому значенні під міжнародним спортивним правом розуміється система взаємозалежних норм і правил, що регулюють суспільні відносини, що складаються у міжнародній спортивній діяльності. При цьому передбачається, що воно включає як норми міжнародного публічного права, так і корпоративні норми міжнародних організацій Олімпійського руху (м'яке право).

Про особливість так званого «м'якого спортивного права» («*lex sportiva*») нами було вже викладено раніше, але йдеться про одне з рішень Спортивного арбітражного суду м. Лозанна, де зазначено, що «спортивне право розвивалося і зміцнювалося (об'єднувалося) протягом багатьох років, особливо за допомогою вирішення спорів третейськими судами, в результаті чого сформувався ряд неписаних правових принципів – свого роду «*lex mercatoria*» (метод недержавного регулювання відносин між учасниками комерційних відносин) для спорту, яким повинні підкорятися як національні, так і міжнародні спортивні федерації, незалежно від наявності або відсутності таких принципів в їхніх

законодавчих актах і регламентах і незалежно від відповідності цих принципів внутрішньодержавному праву, однак за умови, що такі принципи не суперечать нормам публічного порядку, застосовуваним до даної справи» [11, с. 72-73].

В той же час, специфіка норм «м'якого права» полягає в їх різноманітності, що деколи приводить до розпорошеності та відсутності єдиного правового регулювання відносин, а всі корпоративні норми спортивного права (акти спортивних організацій) базуються на єдиних міжнародних засадах, наприклад на нормах Олімпійської хартії, учасницею якої є і Україна, на правових нормах міжнародних спортивних федерацій, нормах Міжнародної конвенції ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті, ратифікованою Україною, та на нормах Всесвітнього антидопінгового кодексу ВАДА. На корпоративному рівні на основі загальних міжнародних засад вже відбувається деталізація норм [21, с. 38]. Отже питання підвищення механізму міжнародно-правового регулювання спортивних відносин залишається актуальним.

Інша специфіка міжнародно-правового регулювання полягає в неоднорідності спортивних правовідносин, яке воно регулює.

Вказане проявляється у тому, що по-перше, вони виникають як у публічно-правовій (наприклад у відносинах з формування державою закладу фізкультурно-оздоровчої спрямованості), так і у приватно-правовій сферах, (наприклад, коли учасники правовідносин, придбають один в одного розроблену методологію тренувань з певного виду спорту). Більш детально приклади цього наводились автором раніше.

По-друге, правовідносини у сфері спортивної діяльності можуть бути обмежені межами однієї держави або, навпаки, носити транскордонний чи міжнародний характер. До прикладу транскордонного характеру відносин можна віднести трансфер футболістів. Відповідно до чинного Регламенту Української Прем'єр-Ліги трансфер футболіста – це перехід футболіста з одного клубу до іншого [135, с. 18]. Правове регулювання трансферу здійснюється нормами міжнародного права та вітчизняного законодавства, з пріоритетом міжнародних, оскільки статутом УАФ передбачено повне визнання компетенції та юрисдикції

ФІФА та УЄФА [158, с. 11]. На національному рівні правом держави регулюється цілий спектр трудових відносин у спорті, охороні здоров'я, тренувального процесу тощо.

Щодо предмету міжнародно-правового регулювання у спортивній сфері, то тут звернемося до загальної теорії держави і права. Предметом правового регулювання в будь-якій галузі права виступають однорідні суспільні відносини, що складаються в певній сфері життя. Предметом міжнародного регулювання у спортивній сфері є численні міжнародні відносини у спортивній діяльності та пов'язаних з нею областях.

Отже, запропонуємо формулювання визначення предмету міжнародно-правового регулювання в сфері фізичної культури і спорту – це міжнародні відносини, які виникають у сфері фізичної культури і спорту або пов'язані з нею, між суб'єктами публічного та приватного права та підлягають міжнародно-правовому регулюванню шляхом узгодження волі сторін.

При цьому до основних суб'єктів спортивних правовідносин відносяться ті, хто безпосередньо бере участь в спортивній діяльності: спортсмени, тренерський склад, спортивні клуби, федерації, інші об'єднання, які пов'язані з організацією спортивної діяльності.

З аналізу міжнародних актів, вбачається різноманітність сфер діяльності, пов'язаних зі спортом, які регламентуються за допомогою встановлення міжнародних правил. Розглянемо їх класифікацію, запропоновану автором Василенко М.Д., зокрема:

- 1) діяльність держав, національних спортивних організацій, спортсменів і інших суб'єктів національного права в міжнародних спортивних відносинах;
- 2) участь в міжнародному спортивному русі міжнародних міжурядових і неурядових організацій;
- 3) міжнародні трудові і пов'язані з ними відносини у сфері спортивного бізнесу, зокрема в; області професійного спорту (міжнародний рух трудових ресурсів у сфері спорту – міжнародний трансферт, оренда, інші види переходів

спортсмена (тренера) з клубу в клуб, а також міжнародна діяльність спортивних агентів);

4) організація і порядок проведення міжнародних спортивних змагань, зокрема Олімпійських ігор (на національному рівні це виявляється в підготовці спортсменів до участі в таких змаганнях, організації державою масового спорту, оснащенні спортивних баз, підтримці національної спортивної промисловості);

5) врегулювання міжнародних спортивних спорів, зокрема дозвіл певних морально-етичних питань міжнародної співпраці в спортивній сфері (заборона всякого роду дискримінації за ознакою підлоги, етнічної або расової приналежності; впровадження олімпійських принципів щодо проведення спортивних змагань відповідно до вимог честі і справедливості;

6) міжнародна комерційна діяльність в спортивній сфері (організація спільних підприємств, що проводять товари фізкультурно-спортивного і туристичного призначення, міжнародна торгівля ними);

7) міжнародна матеріальна підтримка і іноземні інвестиції у сфері спорту;

8) міжнародна охорона прав інтелектуальної власності в спортивній сфері –прав на товарні марки, спортивну і олімпійську символіку, радіо- і телевізійних прав на спортивні заходи;

9) міжнародні податкові відносини у сфері спорту;

10) травматизм, спортивна медицина і страхування в міжнародному спорті;

11) всесвітня антидопінгова політика і боротьба з допінгом в міжнародному спорті;

12) міжнародна співпраця в боротьбі із злочинністю в спортивній сфері [21, с. 38].

Перераховані сфери діяльності дають розуміння предметної регламентації міжнародних правил. Процес оформлення цих норм, регулюючих міжнародний спортивний рух, є динамічним, постійно з'являються нові норми та уточнюються існуючі. Сукупність цих норм можна охарактеризувати як комплексний за своєю суттю напрям міждержавної співпраці. Це ще раз свідчить про комплексний характер міжнародного співробітництва.

Пріоритетом реалізації державної політики в Україні на шляху до євроінтеграції є впровадження європейських стандартів життя .

Концепцією Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1320-р окрім тих проблем, які виникли на даному етапі розвитку України та їх причин, констатовано стратегічну мету, яка полягає у відведенні фізичній культурі і спорту в Україні провідної ролі як важливого фактора здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві.

На наш погляд досягнення цієї мети є актуальним і наразі. Треба відмітити, що попри важливість вказаної вище цільової соціальної програми, її дію не продовжено, проте вважаємо, що її актуальність існує і по цей, оскільки вочевидь всі виклики подолати не вдається. Тому висловлюємо пропозицію про необхідність пролонгації вказаної програми, звісно, з відображенням нових викликів, які з'явилися в умовах воєнного стану.

Науковий аналіз питання зарубіжного досвіду регулювання сфери фізичної культури і спорт, конкретних світових моделей покликаний сприяти реалізації головної мети - розвитку сфери, що доводить актуальність тематики даного дослідження.

В той же час, на сучасному етапі розвитку України виникла потреба у розв'язанні таких проблем, як: складне соціально-економічне становище українського суспільства; демографічна криза, що зумовлена зменшенням кількості населення України з 51,4 мільйона у 1994 році до 42,9 мільйона у 2014 році (після 24.02.2022 ця цифра за різними даними може сягати 36,7 мільйона осіб) [202] погіршення стану здоров'я населення у зв'язку з прогресуючими хронічними хворобами серця, гіпертонією, неврозом, артритом, ожирінням тощо,

що призвело до збільшення на 40 відсотків порівняно з 2007 роком кількості осіб, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи; невідповідності вимогам сучасності та світовим стандартам ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, зокрема організаційного, кадрового, науково-методичного, медико-біологічного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного; відсутність сталих традицій та мотивації щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого фактора фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і збільшення його тривалості тощо.

Думки щодо того, яка з світових моделей правового регулювання сфери фізичної культури і спорту є оптимальною - різняться.

Так, автор Балабан С.М. в своєму дослідженні дійшов висновку про наявність таких світових моделей: а) правового (кодифікована, ліберальна, консервативна, некодифікована унітарна моделі), б) організаційного (європейська, американська та азійська моделі); в) фінансового (північнозахідна європейська, середземноморська європейська, центральноєвропейська, змішана європейська, французька, британська, американська та китайська моделі) забезпечення публічного управління та регулювання фізкультурно-спортивною галуззю [11, с. 127].

Більшість дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних, вважають, що у країнах світу склалися дві основні моделі участі держави у регулюванні спортивних відносин: модель втручання (інтервенціоністська) і модель невтручання (неінтервенціоністська, ліберальна). Модель втручання (Франція, Італія, Іспанія, Португалія, США) визнає за фізичною культурою фундаментальне суспільне значення для культурної та національної ідентичності, внаслідок чого держава має задавати основні критерії організації фізичної культури. Модель невтручання (Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Великобританія, Швейцарія) заснована на визнанні автономії цієї галузі людської діяльності, в тому числі і нормативно-правової, при цьому відносини між суб'єктами спортивного руху повинні регулюватися нормами спортивних

організацій, насамперед міжнародних, та звичаями спортивного середовища. У той самий час використання моделі невтручання означає відсутність механізмів правового регулювання.

Слід зазначити, що самі моделі відрізняються певною умовністю: в низці країн, безвідносно з тим, яку модель використовує конкретна держава, є основний закон про фізичну культуру та спорт, тому не завжди слід пов'язувати ставлення конкретних держав до правової регламентації сфери спорту лише на основі згадування питань фізичної культури та спорту в їх нормативних актах. Отже, склад та структура законодавства про фізичну культуру та спорт можуть відрізнятися у країнах, пов'язаних із названими моделями.

У ході дослідження українського досвіду регулювання суспільних відносин у сфері спорту слід прийти до висновку, що розвиток спортивного законодавства нашої країни в радянський період, залишив певний залишковий ефект регулювання, особливо на початковому етапі після проголошення Україною незалежності від СРСР у 1991 року, у виді сильних адміністративних механізмів регулювання розвитком сфери (модель втручання), при цьому в подальшому спостерігається відходження в сторону автономії та саморегуляції у спорті. Тобто в нашій державі сформувалась комбінована модель з визначенням правового регулювання основних складових суспільних відносин (інститутів) у сфері, закладенню принципів, та подальшим переходом та тяготінням до моделі невтручання в регулюванні аналізованої сфери. З аналізу законодавства простежується превалювання ліберальних підходів з боку держави до регулювання відносин у сфері.

Звісно Україна на шляху до євроінтеграції стикається з потребою адаптації законодавства під законодавство ЄС, необхідністю доведення його до міжнародних стандартів. Але в сфері фізичної культури і спорту в силу динаміки відносин потреба в модернізації законодавства є природною. Ці процеси повинні відбуватись з обов'язковим врахуванням правових реалій та суспільних відносин, що склались.

Як слушно зауважує дослідник Моргунов О.А. європейська модель управління сферами фізичної культури сформувалася на основі практики спільного управління різними видами спорту в Європі [83, с. 155]. Попри те, що в нашій країні склалось правове регулювання сфери фізичної культури і спорту на підставі основного законодавства країни, міжнародно-правових актів, *lex sportiva*, в ряді зарубіжних країн діють кодифіковані акти, що регулюють спортивні відносини. Наприклад, у Франції прийнятий Спортивний кодекс [190]. У Бразилії – Бразильський кодекс спортивної юстиції і Бразильський кодекс професійної етики у сфері фізичного виховання [192].

Як приклад для можливої кодифікації та систематизації законодавства України, можна взяти «Спортивний кодекс» Франції, в якому для регулювання правовідносин створено цілий комплекс нормативно-правових актів. Безперечно, французький досвід у цьому плані може стати корисним для розвитку та регулювання фізкультурно-спортивної сфери в Україні, оскільки досить детально регулює питання: правового статусу суб'єктів спортивних правовідносин, спортивної підготовки та освіти в галузі фізичної культури і спорту, захисту здоров'я спортсменів і протидії вживанню допінгу, порядку проведення спортивних заходів і їхнього фінансування, висвітлення в засобах масової інформації правопорушень в галузі спорту і відповідальності за їх вчинення. Спортивний кодекс Франції має міжгалузевий характер і включає норми, які належать до конституційного, адміністративного, цивільного, кримінально-процесуального, трудового, фінансового права, тоді як Закон України «Про фізичну культуру і спорт» містить велику кількість статей, що відсилають до галузевого законодавства чи підзаконних актів. Законодавча частина французького кодексу має значну кількість норм, що передбачають дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність фізичних та юридичних осіб за порушення його положень. Застосовуються такі види санкцій, як позбавлення волі, штраф, заборона участі в спортивних змаганнях, заборона на відвідування спортивних заходів та змагань [169, с. 201].

Цікавим прикладом для дослідження є регулювання сфери фізичної культури та спорту у Швейцарії (за формою участі держави у регулюванні спортивних відносин - модель невтручання). При тому що населення цієї країни порівняно невелике – близько 8 603 899 осіб станом на 2023 рік, а географічний ландшафт (понад 60 відсотків суші займають гори) і клімат дуже специфічні для того, щоб бути універсальними, Швейцарія воістину вважається спортивною державою [88].

Звертаючись до фактів, Швейцарія входить до десятки країн з найбільшою кількістю медалей на зимових Олімпійських іграх та до 25 найкращих на літніх Олімпійських іграх [153].

Специфіка публічно-приватного управління в цій країні в першу чергу визначена особливістю її державного устрою – Швейцарія є федерацією, має федеративне управління на рівнях Конфедерації, кантонів та громад (муніципалітетів). Пряма демократія дозволяє населенню безпосередньо впливати на ухвалення рішень на всіх політичних рівнях. 7 федеральних радників, 26 кантональних урядів, 2172 общинні ради та 5,5 млн виборців управляють долею Швейцарії. Такий державний устрій докорінно відрізняється від України. Будучи федеративною державою з 1848 року, Швейцарія з того часу розширила можливості участі громадян у прийнятті суспільно важливих рішень. Різні інструменти дозволяють максимально широко охопити меншини, що є найважливішою політичною особливістю країни з різними мовами та культурами. Федеративний державний устрій дозволяє максимально політизувати громадян. Громада, як найближчий до народу рівень, має максимальні повноваження. Тільки у разі потреби повноваження делегуються вищим рівням – кантонам та федеральному уряду. Побудована вертикаль за принципом «знизу вгору» на швейцарському прикладі дозволяє ефективно реалізовувати народу Швейцарії пряму демократію [107].

У світі спорту Швейцарія відіграє неабияке значення, у цій країні розташовані Міжнародний олімпійський комітет, мають свої штаб-квартири кілька десятків міжнародних спортивних федерацій – за такими видами спорту,

як футбол, волейбол, велосипедний спорт, хокей, плавання, гімнастика та лижний спорт, а також в Швейцарії розташований Спортивний арбітражний суд (САС) [215].

У країні налічується близько 19 тисяч спортивних клубів, що представляють різні види спорту, а також безліч міжнародних спортивних федерацій і два мільйони спортсменів, які перебувають у спортивних федераціях. Чверть населення Швейцарії віком від 5 до 74 років займається спортом у клубах. У Швейцарії існує 32 тисячі спортивних споруд та 980 фітнес-центрів [153].

Спорт та спортивна діяльність на території Швейцарії на державному (союзному) рівні регулюються здебільшого такими нормативними правовими актами:

Конституція Швейцарії [194].

– Союзний закон Швейцарії від 17.06.2011 «Про сприяння спорту та фізкультурній діяльності» [209].

– Галузеві та міжгалузеві нормативні акти такі як: Цивільний кодекс Швейцарії от 10.12.1907 [189]; Кодекс про зобов'язання Цивільного кодексу Швейцарії [200]; Кримінальний кодекс Швейцарії 21.12.1937 [225]; Союзний закон Швейцарії від 17.06.2011 «Про союзні інформаційні системи в області спорту» [210]; Союзний закон Швейцарії від 08.06.1923 «Про лотереї та професійні парі» [212]; Союзний закон Швейцарії від 15.12.2000 «Про лікарські засоби та медичні вироби» [198]; Союзний закон Швейцарії від 18.12.1987 «Про міжнародне приватне право» [199];

– та іншим законодавством країни, що в тій чи іншій мірі стосується спорту, фізичної культури та діяльності пов'язаною з цим.

Норми про спорт розподілені також і за численними непрофільними нормативними правовими актами кантонів, що стосуються спорту (є не у всіх кантонах). Дані акти відіграють важливу роль у регулюванні сфери та містять в основному (за рідкісним винятком) норми, що мають декларативний характер, приписи, що визначають склад та функції органів, що здійснюють державне управління в галузі спорту, а також норми, що визначають завдання кантонів у

сфері спорту та фізичної культури. Здебільшого такі завдання зазначених органів прокуратури та завдання самих кантонів у аналізованій області загалом схожі.

У Швейцарії, де в силу природно-географічних особливостей переважають зимові види спорту, перші місця по смертності займають заняття гірськими лижами, швидкісним спуском на лижах, альпінізмом та сноубордом [157]. Саме тому в ряді кантонів було прийнято нормативні правові акти, які регулюють ці види діяльності, насамперед діяльність тренерів-інструкторів.

У швейцарському законодавстві відсутнє детальне врегулювання діяльності у сфері спорту, і щодо цього швейцарське законодавство є досить ліберальним.

Наприклад, Союзний закон Швейцарії від 17.06.2011 «Про сприяння спорту та фізкультурній діяльності» не встановлює ні структуру спортивного руху в країні, ні вимог до організаційно-правових форм спортивних організацій, ні вимог до їхнього внутрішнього устрою та органів управління. Цей закон не встановлює деталізованих вимог до діяльності спортсменів, щодо їх статусу чи змісту спортивних контрактів [214].

Закріплення визначення поняття «спорт» мало зустрічається у законодавстві Швейцарії. Як приклад можна навести норму, що міститься у частині 2 статті 2 Закону швейцарського кантону Юра «Про заохочення фізкультурної діяльності та спорту» від 17.11.2010 [208], відповідно до якої поняття «спорт» охоплює всі види спорту, визнані Союзним управлінням у справах спорту та Швейцарською олімпійською асоціацією.

Проте, як зазначає Фредерік Бюй, швейцарське законодавство виступає як достатня та ефективна «правова опора», встановлює найважливіші принципи організації спорту [186]. Відповідно до статті 60 Союзного Цивільного кодексу Швейцарії від 10.12.1907 (з наступними змінами), політичні, релігійні, наукові, культурні, благодійні та об'єднання, котрі займаються дозвіллям, а також інші об'єднання, які створюються з некомерційною метою, мають правосуб'єктність, закріплену статутах [189]. На думку С. Арчіоні, міжнародні та національні спортивні організації підпадають під дію цієї норми [184].

У ряді випадків спортивні організації встановлюють вимоги до правової організації спортивних клубів у формі акціонерних товариств чи компаній з обмеженою відповідальністю. Професійні спортивні організації вибирають собі переважно організаційно-правову форму компанії з обмеженою відповідальністю. Таку організаційно-правову форму мають, наприклад, усі футбольні клуби у швейцарській Суперлізі. Проте, всі міжнародні та загальнонаціональні (союзного рівня) спортивні організації у Швейцарії здійснюють свою діяльність в організаційно-правовій формі асоціації [229, р. 40].

Поштовхом для розвитку спортивних федерацій та клубів у Швейцарії став розвиток масового спорту у другій половині XX століття, які здійснювали свою діяльність серед певних категорій населення, таких, як інваліди (1960 рік) та особи похилого віку (1971 рік).

Відповідно до статті 68 Конституції Швейцарії, Конфедерація заохочує спорт, зокрема, спортивне виховання, має право видавати нормативні правові акти щодо спортивної діяльності серед молоді, а також встановлювати обов'язковість викладання спорту в школах [194].

Особливістю швейцарського законодавства про спорт є існування порівняно невеликої кількості профільних нормативних правових актів, що стосуються безпосередньо спорту. При цьому спортивна діяльність у Швейцарії регулюється трудовим законодавством, положеннями швейцарського законодавства про некомерційні асоціації, законодавством про договори та іншими нормативними правовими актами, які найчастіше застосовуються разом із внутрішніми нормативними встановленнями (приписами) спортивних організацій щодо осіб, які здійснюють свою діяльність у сфері спорту під керівництвом цих організацій.

Швейцарське спортивне законодавство створює сприятливий правовий простір для діяльності міжнародних спортивних організацій на території держави. Зокрема, гнучкість цього законодавства в частині, що стосується правових форм організації некомерційних асоціацій, забезпечує достатній простір для діяльності зазначених організацій [229, с. 20,22].

Істотне значення для правозастосування у сфері спорту має судова практика.

Відповідальність за делікти у спорті у Швейцарії характеризується застосуванням як спортивних правил, так і положень внутрішньодержавного права. Так, особа, яка скоїла порушення у сфері спортивних правовідносин, підлягає кримінальній, цивільно-правовій, а також дисциплінарній відповідальності.

Швейцарське законодавство зазвичай регулює міжнародні комерційні контракти у світі спорту. Більшість договірних та комерційних спорів (наприклад, пов'язаних зі спонсорськими угодами чи контрактами на телевізійні права) підпадають під дію швейцарського законодавства.

В той же час, для спорів нормативного характеру швейцарське право також відіграє переважну роль. Статути та нормативні акти більшості міжнародних спортивних федерацій передбачають, що такі спори розглядаються в першу чергу на основі чинних норм, але швейцарське законодавство застосовується на допоміжній основі. Цей механізм також відображено в процесуальних правилах САС, які встановлюють, що спір регулюється, головним чином, спортивними правилами і лише в допоміжний спосіб законом штату [224].

Цікавим для України має бути приклад, пов'язаний із регулюванням лотерей. У Швейцарії досить розвинений сегмент спортивної індустрії, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних лотерей. Відповідно, у швейцарському законодавстві врегульовано ці питання.

З 2,73 млрд. швейцарських франків, сумарно витрачених у 2007 році у Швейцарії її мешканцями на участь у спортивних лотереях (в середньому 360 швейцарських франків на одного жителя) «Swisslos» та «Loterie Romande» (дві основні лотереї та оператори спортивних) країні), близько 523 млн. швейцарських франків було направлено кантональним фондам спорту, а також спортивним асоціаціям. У 2006 році ці показники склали 2,8 млрд. швейцарських франків (у середньому 374 швейцарських франків на одного жителя) та 586 млн. швейцарських франків відповідно [216, с. 774-811].

Що стосується правового регулювання лотерей у Швейцарії, то необхідно зазначити, що ринок азартних ігор там не лібералізований, Союзний закон від 08.06.1923 «Про лотереї та професійні парі» не дозволяє приватним постачальникам послуг пропонувати брокерські послуги з організації та проведення професійних парі [213].

У Швейцарії можлива лише некомерційна пропозиція ставок. Так, відповідно до частини 1 статті 1 зазначеного Союзного закону, лотереї у Швейцарії заборонені, а стаття 3 забороняє пропозицію, організацію та укладання професійних парі на стрибках, футбольних матчах та аналогічних спортивних заходах. Тільки лотереям «Swisslos» і «Romande» як виняток дозволено здійснення такого роду діяльності, причому частину свого прибутку вони зобов'язані спрямовувати на цілі спорту. Такі обмеження зараз є предметом дискусій, оскільки організатори спортивних заходів у Швейцарії зазнають певних труднощів при фінансуванні заходів, які вони проводять. Однак іноземні приватні компанії найчастіше пропонують такі послуги (парі та лотереї) через Інтернет, таким чином порушуючи (або точніше – обходячи) обмеження, встановлені зазначеним Союзним законом [229, с. 107].

В українському законодавстві теж є такий профільний нормативний акт – Закон України «Про державні лотереї в Україні». Крім того, на підставі Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» в Україні дозволено проведення азартних ігор. Тобто в Україні завдяки цьому є більш широкі можливості використовувати інструмент як відрахування. На наш погляд, в законодавство України цілком можливо імплементувати положення, які б передбачали інструмент обов'язкового відрахування з діяльності суб'єктів господарювання відсоток на розвиток сфери фізичної культури і спорту, інфраструктури і спортивних об'єктів, зокрема.

Важливо також наголосити на Союзному законі Швейцарії від 18.12.1987 «Про міжнародне приватне право», глава 12 «Міжнародний арбітраж» якого має пряме відношення до сфери спорту.

Частина 2 статті 190 Союзного закону Швейцарії від 18.12.1987 «Про міжнародне приватне право» встановлює, що винесені по суті рішення міжнародного арбітражу (в даному випадку - Спортивного арбітражного суду) не можуть бути оскаржені, за винятком окремих випадків, що до прикладу передбачають суб'єктний склад суду, порушення предметності та інші окремі випадки [211]. Тобто захист дисциплінарних рішень суб'єктів сфери.

Таким чином, Швейцарія може стати гарним прикладом для України при адаптації позитивних здобутків у регулюванні фізкультурно-спортивної сфери.

Принагідно, також проаналізувати досвід Іспанії в регулюванні розвитку сфери фізичної культури і спорту (за формою участі держави у регулюванні спортивних відносин - модель втручання), яка заслуговує на особливу увагу в аспекті публічно-приватного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Передусім, це зумовлено адміністративно-територіальним поділом - конституційно-парламентської монархії, яка складається з 17 автономій та 2 міст зі спеціальним статусом: Суета і Мелілья [30]. Вказані автономії поділяються на провінції, які в свої чергу складаються з муніципалітетів.

Закріплення положень, якими регулюються відносини у сфері фізичної культури і спорту починається з Конституції Іспанії. Цікавим є те, що конкретних повноважень в даній сфері Конституція не відображає, однак зазначає про направленість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування на просвітництво фізичного виховання та спорту, заохочення правильного використання дозвілля. Водночас, це є не правом, а обов'язком зазначених органів [193].

Знаходження відповідних конструкцій у Конституції відображає орієнтованість державної політики на зміцнення фізичного здоров'я населення, фізичне виховання та покращення спортивних результатів.

Ставлення до спорту в Іспанії складалося впродовж тривалого часу. Ще у XIX ст. наголошувалось на необхідності фізичного виховання молоді. В той час існувала Центральна армійська школа фізичної підготовки, розташована у Толедо, почали створюватися федерації велоспорту, гімнастики, футбольні

клуби, видавались спортивні журнали з різноманітних видів спорту. Однак, нормативно регламентованою сфера спорту в Іспанії стала лише з 2 половини ХХ ст. – у зв'язку із прийняттям загальнодержавного закону про фізичну культуру.

Наразі, Іспанія посідає високе місце за своїми здобутками у спорті завдяки професійності спортсменів, доступності та популяризації спорту, орієнтації, як державних, так і приватних інституцій на розвиток фізичного виховання та спорту. Прикладами здобутків є кількість медалей, отриманих іспанцями на Олімпійських іграх, яких більше 100. Значна частина їх випадає на літні Олімпійські ігри, що в свою чергу корелює з історичним аспектом вподобань іспанців.

Поряд із унікальним адміністративно-територіальним поділом, Іспанія виокремлюється також неординарною системою нормативно-правового регулювання у сфері фізичного виховання і спорту. Маючи загальнодержавне законодавство, кожна із автономій приймає свої закони у вказаній сфері, що створює плюралізм підходів до розвитку і регулювання спорту із врахуванням специфіки кожної окремої одиниці.

Так, основним законодавчим актом виступає Закон Іспанії «Про спорт» № 10/1990 від 15.10.1990, який закріплює основні принципи побудови регулювання та здійснення державної політики у сфері фізичного виховання та спорту, вказуючи на те, що спорт, як фундаментальне явище формування особистості, є доступним, добровільним та безкоштовним. Водночас, ст. 1 вказує на наявність контролю з боку держави у вигляді заохочень організаційних та рекламних заходів спортивних асоціацій, дотримання принципу відповідальної співпраці між усіма зацікавленими. Ст. 2 закону відображає модель взаємодії державного, місцевого та комунального рівня, вказуючи на координацію та взаємодію з автономними громадами та місцевими корпораціями. Закон Іспанії про спорт пронизує теза доступності спорту для всіх категорій осіб, що відображено в необхідності дотримання універсальності спортивного використання об'єктів [203].

Також, вказаний закон закріплює визначення спортивних федерацій, основи їх саморегуляції на підставі статутів та делегування їм державних функцій. Це акумулюється в наявності можливості організації спортивних заходів і змагань, розробку і втілення планів підготовки спортсменів високого рівня, контролю за використанням заборонених речовин, наявності дисциплінарної влади та контролю за субсидіями.

Водночас, загальнодержавне нормативно-правове регулювання Іспанії налічує велику кількість королівських декретів, постанов Вищої ради спорту Іспанії та декілька кодифікованих актів, серед яких Кодекс спортивної етики, Дисциплінарний кодекс тощо). Вказані акти регулюють різноманітні сфери фізичного виховання, спорту і втілюються у статутах спортивних федерацій.

Цікавим є також регіональне регулювання фізичного виховання і спорту з огляду на адміністративно-територіальний устрій Іспанії, що створює унікальну модель функціонування. Кожна з автономій містить низку своїх актів для регуляції зазначеної сфери. Наприклад, Андалузія має власний закон про спорт, який визначає основні принципи побудови, фінансування і управління на території вказаної автономії [207]. Так, ст. 8 закріплює основи регіонального фінансування, відповідно до якого Адміністрація Андалузії співпрацює з місцевими органами. Також, привертає увагу, відображений у ст. 9 перелік органів, який діє лише на території Андалузії: Андалузька спортивна рада, Андалузький спортивний інститут, Андалузький спортивний дисциплінарний комітет тощо.

Андалузія у сфері фізичного виховання і спорту, також, користується різноманітними декретами, які розповсюджуються лише на її територію і стосуються різних областей спорту, наприклад, санкцій та спортивної дисципліни, спортивних установ тощо.

Аналогічне правове регулювання має кожна із автономій Іспанії: Арагон, Кантабрія, Каталонія, Мурсія тощо.

З 1988 року в Іспанії функціонує так звана Програма Асоціації олімпійського спорту, у співробітництві з Вищою радою спорту Іспанії,

Іспанським олімпійським комітетом та Корпорацією радіо та телебачення Іспанії. Асоціація олімпійського спорту вважається приватною структурою, основними функціями якої є пошук фінансування спортивної сфери серед меценатів та відповідний розподіл коштів. Меценатство та спонсорство у спорті регулюється Законом №49 від 23.12.2002 «Про режим оподаткування неприбуткових організацій та податкові заохочення меценатства» [206], відповідно до якого до меценатів та спонсорів застосовується спеціальний податковий режим, що передбачає звільнення від податків. Дане питання розглядається в кожному окремому випадку Агентством з питань податків Міністерства фінансів Іспанії – Agencia Tributaria [25].

Однією із особливостей регулювання сфери фізичного виховання та спорту Іспанії виступає змішана модель організації фізичної культури і спорту на місцевому рівні, яка реалізується шляхом передачі спортивних об'єктів клубам, чим забезпечується єдність та розвиток сфери спорту. Водночас, при передачі вказаних об'єктів, органи місцевого самоврядування залишають за собою здійснення контролю за використанням цих об'єктів лише у фізкультурно-спортивному напрямленні [9, с. 159].

Вказана практика, у вигляді передачі спортивних об'єктів, в адаптованому вигляді до законодавства України сприяла б, у першу чергу, доступності спорту для населення, підвищенню професійності, по-друге, закріпила б принцип приватно-публічної взаємодії між органами публічної влади (виконавчої влади держави та виконавчих органів місцевих рад) та приватними організаціями задля забезпечення ефективного використання спортивних ресурсів.

Отже, на шляху розбудови в Україні своєї успішної моделі управління та регулювання розвитку фізичної культури і спорту, важливо враховувати міжнародні норми, стандарти та правила, а також досвід загальноновизнаних «спортивних» країн. Це набуває особливої важливості з урахуванням тих глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі, а також із врахуванням обраного курсу України на європейську інтеграцію.

Доцільно вміло запозичувати, адаптувати, а також розбудовувати власні інноваційні технології та методики. Це стосується як спортивного тренування, так і управління спортивними організаціями, медичної підтримки спортсменів, методик реабілітації після травм та ін.

Доведено, що у контексті державно-правового регулювання, слід розглядати спорт не лише як сферу фізичного розвитку особистості, але й як важливий інструмент соціокультурного, економічного та дипломатичного впливу. Отже, імплементація міжнародних норм, адаптування їх під свої потреби та специфіку разом з стратегічним плануванням, координацією дій та системним підходом до розвитку фізичної культури і спорту мають стати пріоритетами державної політики України в найближчому майбутньому.

3.2. Особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту

Для багатьох спорт є розвагою, формою дозвілля, засобом оздоровлення та вдосконалення фізичної культури людини. Натомість, у випадку повної залученості людини у спорт, присвяченні цьому свого життя, питання відновлення порушених прав та інтересів (захисту прав та інтересів спортсменів) набуває особливої актуальності.

Як і в будь-якій іншій сфері суспільного життя, в спорті теж виникають спори, але порядок їх вирішення має свою специфіку, що пов'язана з публічно-приватним регулюванням сфери. Особливості є в суб'єктному складі, в об'єкті, процесуальній формі захисту (порядок звернення за захистом, органі, який може вирішувати такі спори, та відповідно при виконанні ухвалених рішень).

Спорт, особливо професійний, не може існувати без порушення чийось прав та інтересів, а відтак спорів - спорів між спортсменами і тренерами, спортивними організаціями, посередниками тощо.

Нині першочерговими стали спори, пов'язані з чесною грою, об'єктивним суддівством, боротьбою з допінгом, корупцією у спорті. У контексті цього постає питання про правильний вибір юрисдикційного органу та процедури розгляду й

вирішення спору. Спробуємо визначити природу спортивного спору і навести його класифікацію.

Цей підрозділ зорієнтований на комплексне осмислення особливостей регулювання питання вирішення спорів у сфері спорту в рамках теоретико-правового підходу.

Загальновідомо, що спорт постійно перебуває в центрі уваги суспільства. Окрім азартних емоцій та демонстрації людських можливостей, спорт містить у собі велику економічну складову. Доходи спортсменів та клубів, бюджети великих турнірів, промоутерські та маркетингові угоди, рекламні та медійні контракти – все це є предметом постійної уваги та обговорення широкої публіки, нерідко навіть людей, які спортом у принципі не цікавляться.

За останні 30 років спорт із соціально-культурної діяльності перетворився на комерційну індустрію, що динамічно розвивається, і яка на сьогодні є повноцінним сектором економіки в багатьох розвинених країнах світу (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Іспанія та інші).

Спортивна індустрія - це ринок, на якому компанії та продукти, пропонуються покупцям, пов'язані зі спортом і можуть бути товарами, послугами, людьми, місцями чи ідеями [227, с. 2].

З розвитком засобів масової інформації спорт став неухильно комерціалізуватися та залучати дедалі більше коштів [14].

Нажаль, Україна поки що не входить до переліку країн, де комерціалізація спортивної індустрії досягнула такого високого рівня. На відміну від вказаних вище країн, в індустрії спорту України майже не обертаються захмарні суми як то за контракти, медійні права на перегляд, угоди з клубами тощо. Виключенням можна назвати сферу футболу. Звісно, в умовах війни, розмова про цей фактор є недоречною. В той же час, загальновизнано, що Україна є спортивною країною. Попри всі складнощі та виклики, українські спортсмени постійно демонструють надміцну силу волі, високі спортивні досягнення і результати. Про це свідчить також рівень зацікавленості міжнародних рекрутерів в українських спортсменах.

Разом з тим, далеко не всі країни мають такі високі спортивні досягнення на світовій арені. Наприклад, Саудівська Аравія, яку навряд чи можна віднести до країн спортивного олімпу, має високу зацікавленість в зміні цієї ситуації в кращу сторону, що включає розвиток спорту в країні та отримання дивідендів від розвитку спорту. Застосовуючи великий фінансовий потенціал та можливості, ця країна через публічні і приватні інституції вливає колосальні інвестиції в сферу спорту, створюючи надсучасні спортивні об'єкти та інфраструктуру, організовуючи спортивні суперівеннти, переманюючи великими гонорарами спортсменів з світовим ім'ям, як то до прикладу контракт з зіркою футболу - Кріштіану Роналду, контракт якого за деякими даними сягнув 500 млн Євро [86]. В розрізі цього питання є інший цікавий приклад. За деякими даними інша світова зірка футболу - Ліонель Мессі має рекламний контракт з представниками цієї країни, за умовами якого останній має відвідувати Саудівську Аравію в обговорену за кількістю та відрізками у часі систематичністю, за що отримує гонорар [134]. Так як життям цього спортсмена цікавиться велика кількість шанувальників спорту та, зокрема, футболу, його переміщення постійно супроводжується шаленою увагою з боку засобів масової інформації. Висвітлення для такої широкої публіки новин з місцями, які відвідує спортсмен у Саудівській Аравії, призводить до зацікавленості країною та потоку туристів. Також, ще одним прикладом є досягнута нещодавно угода з українською зіркою боксу - Олександром Усиком про проведення супертурніру в Саудівській Аравії, до участі в цій події планують запросити інших зірок боксу - Тайсона Ф'юрі, Ентоні Джошуа та Деонтея Вайлдера [178]. Виграє від цього звісно сама країна. Це все відноситься до питання належного врядування та ефективного публічного управління, наявності сталої стратегії розвитку. Дивідендами від шалених сум контрактів зі спортсменами, вартості проектів з побудови нових спортивних об'єктів, організації спортивних явищ, стане розвиток спорту в самій країні, розвиток інших сфер суспільного життя, як то туризму, медицини, а звідси потік інвестицій, поповнення бюджету, створення робочих місць, розвиток супутньої інфраструктури, популяризація фізичної активності як обов'язкової складової

здоров'я нації тощо. Отже, публічна влада цієї країни, приватні інституції, відчувши преференції, які може дати спорт, успішно комерціалізує його здобутки, розвиваючи сферу фізичної культури і спорту.

Україна, маючи видатних спортсменів, може і має розкрити свій потенціал у комерціалізації сфери спорту у майбутньому. Однієї з першочергових умов для цього є створення на законодавчому рівні сприятливих умов (клімату) для національного та іноземного бізнесу в інвестуванні у розвиток спорту в Україні, але наразі це питання відтерміновується на невизначений період, з урахуванням дії в країні правового режиму воєнного стану.

Проаналізувавши вказані питання та приклади доцільно запропонувати визначення дефініції «спортивна індустрія» («індустрія спорту») – галузь спорту, в якій фізичні особи, підприємства, установи та організації здійснюють діяльність, спрямовану на створення, сприяння, просування, розвиток, організацію спортивно-орієнтованого продукту, досвіду чи бізнес-підприємства та яка створює додану вартість за допомогою, пов'язаних із спортом товарів і послуг.

Здійснюючи дослідження у цій сфері природно стикаєшся з таким явищем як спортивна індустрія і це на погляд автора не є випадковим. Як бачимо майже кожне питання, що зачіпає сферу фізичної культури і спорту тісно пов'язане з державно-правовим регулюванням цієї сфери. Повертаючись до наріжного питання існування спортивного права як галузі права уявляється логічним висновок, що таке явище як «спортивна індустрія» є складовою цієї окремої групи суспільних відносин.

Треба розуміти, що спорт (професійний спорт і спорт вищих досягнень) – це також велика фінансово приваблива індустрія, тобто цілеспрямована і систематична підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку. Рушійною силою такої індустрії виступає інтерес [173, с. 75]. Отже, якщо ми відмежуємо фізичну культуру від спорту, то спортивне право можна представити як підгалузь підприємницького права, що має свою внутрішню структуру та інститути. Зокрема, поняття та джерела спортивного права, суб'єкти та об'єкти

спортивного права, договори та їх особливості в спорті, специфіка захисту прав та інтересів суб'єктів спортивних відносин та інше. Тут під предметом спортивного права ми розуміємо спортивні відносини, корпоративні та організаційні відносини, що пов'язані зі спортом. До інститутів спортивного права можна віднести професійний спорт, спорт вищих досягнень, олімпійські види спорту, інтелектуальну власність у спорті, спортивну рекламу, меценатство (спонсорство) в спорті, страхування у спорті, спортивна медицина, фінансове та ресурсне забезпечення спорту, спортивні об'єкти та інфраструктура, та ін. [175, с. 8].

Продовжуючи розкриття теми, зазначимо, що за різними оцінками спортивна індустрія становить від 3 до 5% від загального обсягу торгівлі у світі, що робить спорт центром стикання різних інтересів та поглядів, з кожним роком ця цифра лише збільшується. Як і в будь-якій іншій комерційній сфері, в межах спортивної індустрії виникає чимало правових спорів. Професійний спорт та спорт вищих досягнень, як головні об'єкти комерційного інтересу, посідають центральне місце у виникненні спірних питань. Насамперед такі спірні питання виникають між учасниками, що беруть участь у професійному спорті (федераціями, асоціаціям, лігами, клубами та спортсменами, тренерами).

При цьому, порядок вирішення спорів у сфері спорту є дещо специфічним та має свої особливості, що підкреслює актуальність теми та важливість освітлення порядку вирішення спортивних спорів.

Публічно-приватний або приватно-публічний характер сфери простежується і у порядку вирішення спорів у сфері, і у відповідальності за допущені порушення, що перш за все характеризується своєю «автономністю», яка є відмінною рисою самої сфери. Розберемось чому.

Учасники спортивних правовідносин (об'єднання, організації) наділені правовою автономією (делегованою державою) на регулювання на власний розсуд відносин, які не врегульовані публічним правом, в тому числі мають повноваження визначати те, що в розумінні сфери є порушенням та встановлювати види відповідальності за допущенні порушення, за умови, якщо

це не суперечить чинному законодавству України та міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Отже, захист прав та інтересів у сфері фізичної культури і спорту здебільшого відбувається поза межами абсолютного права кожного на судовий захист, відповідно до якого юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини у державі [7, ст.ст. 55, 124].

На практиці це означає, що спортивні спори можуть вирішуватися не у загальновстановленому законодавством порядку, а у спеціальному порядку, передбаченому актами спортивних організацій (міжнародних і національних федерацій, союзів, асоціацій, клубів тощо), і навіть у спеціальних спортивних арбітражних і посередницьких установах (національних і міжнародних).

Крім того, особливістю джерел даної галузі є те, що процесуальні норми спортивного права встановлюються самоврядними спортивними організаціями, на відміну від переважної більшості інших галузей правової системи України. Законодавство у галузі фізичної культури і спорту передбачає такі санкції, як дискваліфікація спортсмена, обмеження участі в спортивних заходах (національних, міжнародних), виключення спортивної команди (клубу) зі складу галузевих об'єднань, турнірів, змагань чи обмеження такої участі, накладення штрафу.

Це дозволяє дивитись на процес управління сферою під іншою призмою, що носить приватно-публічний характер, та безсумнівно, виступає додатковим аргументом на користь самостійності спортивного права як окремої галузі права, оскільки містить свій, притаманний тільки цій сфері, порядок вирішення спорів та види відповідальності, свої джерела права - акти суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій (статути, угоди, правила та регламентні норми), що регулюють спортивні правовідносини та містять обов'язкові приписи для її учасників. Загалом перелічене є проявом широкої диспозитивності в межах діючого законодавства.

На користь цього свідчить й те, що основою виникнення, розвитку та припинення спортивних правовідносин є цивільний, господарський, трудовий

або інший договір, тому приватний аспект стосується найбільшої групи суспільних відносин, які виникають між суб'єктами спортивного права [23].

Процесуальний порядок вирішення спорів реалізується тоді, коли у суб'єкта спортивних правовідносини (спортсмена чи клубу) виникає необхідність вирішити спірну ситуацію або захистити своє право шляхом звернення до компетентної установи щодо вирішення спорів (це може бути дисциплінарний комітет федерації чи спортивний арбітражний суд).

Частиною 9 статті 45 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» передбачено, що вирішення спорів, що виникають між суб'єктами у сфері фізичної культури і спорту, здійснюється відповідно до закону постійно діючим спортивним третейським судом [131, ст. 45].

Правова регламентація такого захисту передбачена Законом України «Про третейські суди», який між тим не містить застережень щодо підвідомчості справ у сфері спорту або пов'язані зі спортом, а також Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Законом України «Про міжнародне приватне право» тощо.

Обов'язковою передумовою можливості вирішення арбітражем (третейським судом) спорів є арбітражна або третейська угода - це угода сторін про передачу до арбітражу (третейського суду) всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного (третейського) застереження в договорі, контракті з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів, про співробітництво або про вступ до клубу (назви можуть бути різними) або у вигляді окремої письмової угоди [125, ст. 7; 129, ст. 12].

Статтею 2 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» передбачено, що Законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього Закону, відповідних міжнародних договорів

України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері.

В контексті питання порядку вирішення спорів, таке застереження про передачу на розгляд власного арбітражу та/або третейського суду, подальшого оскарження прийнятих рішень до вищестоящего арбітражного органу може міститись і в статуті спортивної організації, до якої вступає учасник.

Таким чином, вирішення спорів може відбуватись у порядку, передбаченому статутними та регламентними документами відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій (асоціацій, союзів, федерацій, клубів, шкіл тощо).

Право передачі спору на розгляд третейського суду мають всі юридичні та/або фізичні особи. Це стосується будь-якого спору, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом [129, ст. 5].

Згідно з даними Єдиного реєстру громадських формувань Міністерства юстиції України в Україні зареєстровано понад 500 різних третейських судів [7].

Проте, в мережі інтернет небагато інформації з приводу діяльності саме спортивних третейських судів в Україні.

Світова практика доводить, що одним із найбільш поширених та ефективних способів захисту прав учасників спортивних правовідносин щодо вирішення спірних питань у сфері спорту, є створення єдиної спеціалізованої спортивної некомерційної установи (арбітражу), в якій створюється відповідний третейський суд з відповідними повноваженнями з розгляду всіх справ у сфері спорту або пов'язаних зі спортом.

Найбільш відомим спортивним третейським судом в Україні є Спортивний арбітражний суд Національного олімпійського комітету України, державна реєстрація якого відбулась 15.11.2018 та який є самостійним, постійно діючим третейським судом. Цей суд вирішує спори, які виникають у сфері спорту, на підставі та у відповідності до законодавства України, шляхом третейського розгляду керуючись власним регламентом, положенням та організаційними

документами (регламентно-приписними нормами) відповідних спортивних організацій. До таких спорів належать: спори спортивного або фінансового характеру, або іншого характеру, що є дотичними до спортивної діяльності або розвитку спорту та можуть включати, в більш широкому сенсі, будь-яку діяльність або справу, що стосується спорту або пов'язана з ним [137].

САС НОК, окрім іншого, вирішує спори між суб'єктами сфери спорту - фізичними або юридичними особами, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку спорту, керуючись положеннями чинного законодавства України, а також статутними та регламентними нормами спортивних організацій України. Суб'єктами сфери спорту є: фізичні особи, які займаються спортом, у тому числі, але не обмежуючись, спортсмени; фахівці сфери спорту; спортивні організації та інші особи, визначені як такі чинним законодавством України [155].

Прикладом третейського суду є також Постійно діючий Третейський суд при Асоціації «Спортивна Індустрія України», який діє з 2008 року, на підставі положення та регламенту, з місцезнаходженням у м. Києві. Цей суд є незалежним недержавним органом без статусу юридичної особи, визнається створеним з моменту його державної реєстрації, без обмеження терміну діяльності. Утворений з метою захисту майнових і немайнових прав і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб на підставі Закону України «Про третейські суди». Третейський суд може розглядати будь-які справи, що виникають із цивільних та правових відносин [109; 136].

Велика частина існуючих спортивних спорів стосується трудових відносин та дисциплінарних питань, а також допінгу. Крім того, можливість вирішення трудових спорів в арбітражному порядку не передбачена українським законодавством. Отже, не зовсім зрозумілим є для яких видів спорту може застосовуватись арбітраж, адже більшість організацій створили власні квазі-арбітражні органи для вирішення всіх видів спорів. Футбол і баскетбол в Україні, спортсмени яких є одними з найбільш частих «клієнтів» арбітражу, мають свої власні системи вирішення спорів із сформованою правовою практикою і незалежною процедурою апеляції.

В автомобільному спорті України утворений та діє Апеляційний суд Автомобільної федерації України (Апеляційний суд FAU), який має свій регламент та апеляційний суд Апеляційний суд FAU [6], який керується Національним Спортивним Кодексом Автомобільної Федерації України та Правилами спортивних змагань з автомобільного спорту. Цей суд розглядає апеляційні скарги на рішення спортивних комісарів Автомобільної федерації України, ухвалені з будь-яких питань щодо автомобільного спорту на території України. Міжнародна автомобільна федерація (Fédération Internationale de l'Automobile) має також свій Міжнародний апеляційний суд, який є незалежним органом федерації, який підзвітний тільки Генеральній Асамблеї, що розглядає скарги на рішення національних дисциплінарних органів та апеляційних судів. Апеляційні скарги до цього міжнародного суду подаються через національні автомобільні федерації [78].

В той же час, суттєво ускладнює розвиток спорту в Україні те, що законодавцем не ратифіковано низьку міжнародно-правових договорів у сфері спортивного права таких як Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу.

Поряд з тим, що є загальні та спеціальні норми, які регулюють питання вирішення спорів, є, як зазначалось раніше, суто «спортивний» порядок вирішення спорів у цій сфері – спортивний арбітраж.

Для вирішення таких спірних питань в порядку арбітражу створені та функціонують арбітражні (третейські) органи, які діють як квазі-судові (-арбітражні) установи та вирішують спортивні спори як на національному, так і на міжнародному рівні. Прикладом останнього може бути вирішення спорів в дисциплінарних органах міжнародних спортивних організацій таких як Світова легка атлетика (World Athletics, колишня назва – International Association of Athletics Federations), Спілка європейських футбольних асоціацій (Union of European Football Associations), Міжнародний союз сучасного п'ятиборства (Union Internationale de Pentathlon Moderne, колишня назва - International Union of

Modern Pentathlon), Міжнародна федерація баскетболу (з французької – «Fédération Internationale de Basketball», скорочена назва - FIBA), та інші .

Прикладом ефективного міжнародного квазі-арбітражу може слугувати Баскетбольний арбітражний трибунал (Basketball Arbitral Tribunal - BAT), що діє під егідою Міжнародної федерації баскетболу (FIBA) та покликаний вирішувати спори між гравцями, агентами та клубами. Місцем розгляду спорів BAT є Женева, Швейцарія.

Арбітражний розгляд BAT передбачає собою простий англomовний процес з одним арбітром, який призначається президентом BAT. Сторонам доступні попередні і забезпечувальні засоби, і арбітр виносить остаточне рішення протягом шести тижнів по закінченню слухань. Деякі особливості BAT полягають у тому, що (усні) слухання проводяться тільки за заявою, а арбітри вирішують справи згідно права справедливості (*ex aequo et bono*) [154].

Одним із прикладів ефективного квазі-арбітражу в Україні є Палата з вирішення спорів Української асоціації футболу (ПВС УАФ, раніше - ФФУ). Вона не може вважатися справжнім арбітражним органом, оскільки розглядає спори, що стосуються лише футболу, і на основі регламенту і правил УАФ, а не на основі арбітражної угоди. Крім того, арбітри не обираються сторонами, а призначаються Палатою. Вона функціонує за аналогією з Палатою з вирішення спорів ФІФА. З моменту створення у вересні 2012 року ПВС УАФ винесла рішення в більш ніж 200 спорах між футбольними клубами, футболістами і тренерами. Більшість справ стосується трудових спорів, в той час як приблизно 20% справ стосуються спорів про компенсацію за підготовку футболістів та трансферні спори між клубами. «Процесуальне право» ПВС УАФ – внутрішній Регламент Палати, в той час як «матеріальне право» складається з контракту, внутрішніх футбольних регламентів і додатково – українського законодавства. Всі рішення ПВС УАФ можуть бути оскаржені в Міжнародному спортивному арбітражному суді (Лозанна, Швейцарія), який здійснює ефективний і незалежний контроль. ПВС УАФ від самого початку була створена за рекомендованою моделлю ФІФА і складається з рівної кількості представників від клубів/ліг і гравців [154].

Більше того, як свідчить судова практика України спортивні спори не підлягають розгляду в судовому порядку національними судами, що є цікавим з точки зору абсолютної юрисдикції судів на всі правовідносини в державі.

По-перше, спортсмени, тренери, арбітри, інші учасники спортивних правовідносин, вступаючи до спортивних федерацій, асоціацій та інших організацій, підписуючи відповідні документи про вступ, зобов'язуються дотримуватися їх правил, у тому числі і про заборону звернення до національних судів за вирішенням спортивних спорів, чим добровільно погоджуються на такі «правила гри». Якщо особа не хоче слідувати такому правилу, вона може вільно припинити членство у спортивній організації і не приймати участі в заходах, які проводяться під її егідою [59].

По-друге, суди самі вказують на те, що спори належать до вирішення виключно у порядку судового арбітражу. При цьому, такі правові реалії узгоджуються з правовими позиціями Верховного суду, закріпленими в різних судових рішеннях за результатами розгляду справ, де спір виникав між учасниками спортивних правовідносин або пов'язаних з ними.

В Єдиному реєстрі судових рішень є чимало судових рішень, які визнають правомочність спортивних організацій на вирішення спортивних спорів. Наприклад, в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.04.2021 у справі № 757/11487/17-ц вказано, що Статутом громадської спілки «Федерація футболу України» (нині – УАФ) визначено спеціальних суб'єктів, яким громадське об'єднання підпорядкувало вирішення усіх внутрішніх спорів, а саме: органи здійснення футбольного правосуддя – Контрольно-дисциплінарний комітет як орган першої інстанції, Апеляційний комітет як орган другої інстанції; рішення Апеляційного комітету можуть бути оскаржені лише в Спортивному арбітражному суді м. Лозанна (Швейцарія).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20.11.2019 у справі № 757/11542/17-ц в аналогічних правовідносинах викладено правовий висновок такого змісту:

«Оскільки Статутом громадської спілки «Федерація футболу України» передбачений порядок оскарження внутрішніх спорів між Федерацією футболу України і її членами та органи, які здійснюють футбольне правосуддя, а тому позов про визнання протиправними та скасування рішення громадської спілки «Федерація футболу України» не може бути розглянутий у судовому порядку будь-якої юрисдикції».

У постанові у справі № 826/4734/16 від 27.03.2019 щодо членів Федерації баскетболу України (ФБУ) Велика Палата Верховного Суду вказала, що члени ФБУ зобов'язані визнавати юрисдикцію Спортивного арбітражного суду (Лозанна); члени ФБУ мають дотримуватись правил ФІБА та ФІБА-Європа, членом яких є ФБУ; спори між суб'єктами у сфері баскетболу та ФБУ стосовно дотримання офіційних правил баскетболу і принципів чесної гри є предметом арбітражного провадження [59].

Виключенням може бути коли спір виник з відносин, суміжних зі спортивними, його може вирішити національний суд, як наприклад у справі № 520/11781/15-ц (Кузнєцов С.С. проти ФК «Говерла»), за підсумками вирішення якої, судом було стягнуто з футбольного клубу на користь гравця додаткові виплати за період дії контракту та середній заробіток за час розрахунку при звільненні.

Отже, щодо визначення дефініцій «спортивний спір» та «спортивний арбітраж» можна запропонувати наступне.

Спортивний спір – спір, що виникає у сфері спорту або пов'язаний зі спортом, який вирішується у встановленому законом або організаційними документами спортивних організацій порядку шляхом передачі спору на вирішення до уповноваженої сторонами органу (установи) або спортивного арбітражу.

Спортивний арбітраж – спосіб вирішення спору у сфері спорту або пов'язаного зі спортом за допомогою арбітражної процедури (провадження), за результатами якої уповноваженим сторонами органом (установою) ухвалюється обов'язкове для сторін арбітражу рішення.

Водночас, існує чимало відомих спеціалізованих арбітражних центрів у світі. Такими є Спортивний арбітражний суд (з англійської – «Court of Arbitration for Sport», скорочена назва - CAS) та Міжнародна арбітражна рада (International Council of Arbitration for Sport, ICAS) у Швейцарії при Міжнародному олімпійському комітеті, Національний спортивний центр з вирішення спорів в Австралії (National Sport Dispute Center), Бельгійська арбітражна комісія зі спорту (Comission Belge d'arbitrage pour le sport), Палата з вирішення спорів у сфері спорту в Італії (Camera di Conciliazione e Arbitrate per lo Sport) і т.д. [15].

Найвищим органом у системі спортивного арбітражу є Спортивний арбітражний суд (CAS, далі за текстом - САС) з штаб-квартирою в Лозанні, Швейцарія. Суд створений рішенням Міжнародного олімпійського комітету у 1983 році, з ідеєю запровадити вищу інстанцію для всіх без винятку спортивних спорів та відсунути їх від юрисдикції національних судів. Цей суд є найбільш авторитетним і професійним самостійним незалежним арбітражним органом, до повноважень якого належить вирішення спорів різноманітного характеру, що виникають не лише у спорті, але й у будь-якій діяльності, що має відношення до нього.

Суд визнаний МОК, ФІФА, УЄФА, Всесвітнім антидопінговим агентством, Федерацією футболу України, Міжнародною федерацією баскетболу (FIBA) та багатьма іншими організаціями.

Спортивний арбітражний суд має два децентралізовані офіси в Сіднеї, Австралія та Нью-Йорку, США, що були створені в 1996 році для збільшення своєї зарубіжної присутності за межами Швейцарії.

САС складається з двох палат. Перша – загальна палата Арбітражного спортивного суду – розглядає спори як суд першої інстанції для спорів, поданих до САС. Друга – палата Апеляційного арбітражу – є апеляційною інстанцією для справ, попередньо розглянутих іншими спеціально уповноваженими органами (наприклад, спортивними федераціями країн). Кожну палату очолює голова. Апеляційний арбітраж приймає апеляції на рішення інших арбітражних або дисциплінарних органів, найчастіше національних спортивних арбітражних

організацій, внутрішніх дисциплінарних або судових органів міжнародних спортивних федерацій [223].

Точна кількість арбітрів САС варіюється, проте їх має бути не менше ніж 150 осіб. Зазвичай у складі САС знаходиться понад 300 арбітрів з понад 85 країн. Арбітри обираються на 4 роки з можливістю переобрання. Статут передбачає, що ICAS повинна призначати «осіб з юридичною підготовкою, які мають визнану компетенцію в галузі спорту». САС передбачає закритий перелік арбітрів, що певною мірою нетипово для арбітражу, але водночас гарантує необхідну кваліфікацію арбітрів у спортивній сфері [179].

Цікавим є те, що 1994 році цей суд зіткнувся з серйозною кризою через проблеми, пов'язані з неупередженістю та незалежністю, які виникли після знакової справи Гунделя (Gundel case) у Верховному суді Швейцарії. Справа починалася із питань допінгу і завершилася детальним аналізом структури САС та його тісними зв'язками з МОК. Врешті це призвело до суттєвих реформ, пов'язаних з самою фундацією суду. Відтоді Верховний суд Швейцарії поступово почав дбати про функціонування та фінансування САС. Суд пройшов славетний шлях розвитку від «васала МОК» (як його назвали у справі Данилової та Лазутіної) до незалежного арбітражного суду для *lex sportiva*. САС визнаний як «установа, незалежна від будь-якої спортивної організації, і як така, що надає послуги з метою сприяння врегулюванню спортивних спорів шляхом арбітражу або медіації через процесуальні норми, адаптовані до специфічних потреб спортивного світу». Простіше кажучи, САС - це найвища інстанція для спортивних спорів [187].

Також слід звернути увагу на ICAS як на додатковий орган у системі спортивного арбітражу, завданням якого є сприяння у вирішенні спорів, пов'язаних зі спортом, забезпечення дотримання процесуальних прав сторін в арбітражному процесі, нагляд за діяльністю САС, забезпечення його незалежності, здійснення контролю за фінансуванням САС, призначення арбітрів, розподіл справ між ними, забезпечення відводів та заміни арбітрів у разі потреби, а також здійснення інших адміністративних функцій [191].

Робочими мовами САС є англійська та французька. САС має власний набір процедурних норм, який називається Кодексом САС з спортивного арбітражу (Code of Sports-related Arbitration) та Кодекс: процесуальні правила (Code: Procedural Rules) [187, 191]. Як свідчить практика ці Кодекси САС стали типовими документами для інших арбітражних органів міжнародних спортивних організацій та інших суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

Правом на звернення до САС із заявою про відкриття провадження наділена будь-яка фізична чи юридична особа, яка певним чином пов'язана з правовідносинами, на підставі яких виник спір. Зокрема, до САС можуть звернутися окремі спортсмени, спортивні клуби, спортивні федерації, організаційні комітети певних спортивних заходів, спонсори спортивних заходів, спортивні федерації, телевізійні та інші медіа-компанії, що володіють правами на трансляцію спортивних змагань та інших заходів тощо. Таке широке коло осіб, які можуть звернутися до САС, вчергове підкреслює, наскільки об'ємною є сфера питань, що розглядаються Спортивним арбітражним судом [179].

Однією з найбільших переваг спортивного арбітражу є його оперативність.

Специфічна необхідність швидкого вирішення спорів походить від того факту, що спортивна індустрія тісно пов'язана з різними спортивними заходами і змаганнями. Наприклад, рішення щодо того чи може спортсмен брати участь в Олімпійських іграх не матиме ніякого сенсу, якщо воно буде винесено після того, як змагання закінчиться або навіть почнеться без його участі [100].

САС забезпечує чотири способи вирішення спорів: звичайний арбітраж, апеляційний арбітраж, прискорені трибунали ad hoc для головних спортивних подій та медіація.

Найбільш яскравими прикладами прискорених арбітражних процесів в спорті є трибунали ad hoc Спортивного арбітражного суду.

Так, під час проведення масштабних змагань (Олімпіад, чемпіонатів світу та Європи) САС створює у рамках самих змагань палати ad hoc, які після розгляду спору, для якого вони були утворені, одразу ж припиняють свою діяльність. Покликання таких палат полягає в оперативному та кваліфікаційному вирішенні

спорів на місці. Для кожного такого заходу САС призначає певну кількість арбітрів, які прибувають в місто, яке приймає змагання, і які повинні бути готові в будь-який час (дня і ночі) вирішити будь-який правовий спір, що виникне під час змагань. Для трибуналу *ad hoc* є нормальною практика вирішення справи протягом 24 годин, за які сторони повинні письмово й усно викласти обставини справи, а арбітри винести рішення [223].

Спортивний арбітраж може здійснюватися у прискореному провадженні, в межах стандартних арбітражних правил. Для того щоб подібний арбітраж мав успішне завершення за короткий проміжок часу, необхідна співпраця (згода) усіх сторін.

Іншою перевагою САС це економічність розгляду. Так як в САС часто вирішуються спори між різними за статусом сторонами, однією з основних його цілей є забезпечення однакового доступу до правосуддя, з одного боку, великих спортивних організацій чи самодостатніх, заможних спортсменів, а з іншого боку, великої кількості тих спортсменів, які не мають фінансових можливостей навіть подати позов.

Попри велике навантаження, пов'язане з розглядом справ (приблизно 300 зареєстрованих справ на рік) близько 90% справ у САС становлять апеляції (більшість національних та міжнародних спортивних організацій визнали Спортивний арбітражний суд як остаточну апеляційну інстанцію для міжнародних спорів або оскарження рішень дисциплінарних органів цих організацій; виключно САС є органом, що, згідно з нормами Всесвітнього антидопінгового кодексу, розглядає апеляції з цієї категорії справ (окрім спорів, що виникають в професійних спортивних лігах США, які мають свою власну форму арбітражу) [46, с. 191-193].

Виключенням також є деякі види спорту, такі як регбі або Формула-1, які не допускають оскарження в апеляційному порядку в САС рішень органів арбітражу своїх федерацій, окрім спорів стосовно застосування Всесвітнього антидопінгового кодексу ВАДА [220, с. 20].

Крім того, однією з ключових функцій Спортивного арбітражного суду є надання юридичних консультацій (*lex sportiva*) щодо основних проблем спортивної діяльності, не пов'язаних безпосередньо з виникненням спорів.

САС як арбітражний орган офіційно не зв'язаний своїми попередніми рішеннями в рамках прецеденту, однак, в інтересах доброчесності та принципу правової визначеності, його рішення зазвичай використовуються як прецеденти. У результаті такої практики регулярно створюється так зване *lex sportiva*. *Lex sportiva*, латинський неологізм, сформульований у 1990 роках, використовується для визначення прогресивного формування окремої галузі права - спортивного. Як і щодо всіх нових галузей права, науковці не можуть домовитися, чи можна вже вважати спортивне право окремою галуззю, чи вона ще на шляху становлення. Наразі немає єдиної думки щодо *lex sportiva* [28]. Думки провідних науковців у сфері спорту з цього питання теж різняться.

Зазвичай, на розгляд САС може бути передано два види спору: комерційного та дисциплінарного характеру.

Перша категорія включає в себе спори, пов'язані з виконанням договорів, наприклад тих, які стосуються спонсорства, продажу прав на телевізійні трансляції, організації спортивних заходів, трансферу гравців і відносин між гравцями та тренерами і клубами та/або агентами (трудові і агентські контракти). Спори, пов'язані з питаннями цивільної відповідальності, також потрапляють під цю категорію (наприклад, інцидент, що стався зі спортсменом під час спортивних змагань). Ці, так звані комерційні спори вирішуються Спортивним арбітражним судом, як правило, в якості суду першої і єдиної інстанції.

Дисциплінарні спори представляють другу групу, що розглядаються в САС, з яких більшість стосується допінгу. Крім справ, пов'язаних з допінгом, САС покликаний вирішувати різні дисциплінарні спори такі як насильство на ігровому полі, неправильні рішення (зловживання) судді [223].

Такі дисциплінарні спори, як правило, розглядаються в першій інстанції відповідними спортивними органами, і згодом стають предметом оскарження в САС, який потім діє як суд останньої інстанції [154].

Можна виокремити наступні стадії розгляду справ в CAS:

- якщо спір по першій інстанції, за наявності арбітражного застереження, подається заява.
- якщо це апеляційна скарга, то подається апеляція з внеском у 1000 швейцарських франків (можна подавати у електронній формі через платформу)
- дається строк на відповідь відповідачу;
- формується колегія і сторони подають письмові заяви;
- ухвалення рішення судом [17];
- звернення до виконання судового рішення.

На будь-якому етапі та з будь-якого питання суд завжди намагається, навіть у дисциплінарних справах, надати сторонам право на мирне урегулювання спірного питання.

Після того, як сторони отримують рішення, вони можуть отримати або тільки резолютивну частину або повний текст рішення (з мотивувальною частиною). Через п'ять місяців суд надсилає розрахунок судових витрат. Рішення може бути оскаржене у Верховному суді Швейцарії, проте список підстав дуже обмежений, і за статистикою тільки близько 1% зі всіх справ, що розглядаються Лозаннським судом, задовольняються швейцарським трибуналом і повертаються на повторний розгляд в інші комісії або просто відміняються [17].

Загалом, Україна вважається державою дружньою до арбітражу, і рішення, винесені в САС або в ВАТ, підлягають визнанню та примусовому виконанню в Україні. Норми, що регулюють арбітражну угоду, містяться в Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж», що є втіленням норм Модельного Закону ЮНСІТРАЛ «Про міжнародний торговий арбітраж» (1985 року зі змінами від 2006 року) та Конвенції ООН про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень (31 грудня 1958 року, Нью-Йорк, США).

На сьогоднішній день, судові рішення на примусове виконання арбітражних рішень, винесених САС або ВАТ, відсутні [154].

Проте в українському законодавстві все ще немає норм, що регламентують порядок такого звернення. Отже, навіть отримавши рішення суду САС,

спортсмен фактично не виконає його, оскільки в Україні не визначено процедуру його виконання». Ці прогалини можна усунути внесенням змін до існуючого законодавства або створенням окремого нормативного акту.

3.3. Шляхи модернізації сучасної моделі регулювання розвитку сфери фізичної і спорту в Україні

Україна стоїть на шляху реформування та модернізації різних сфер суспільного життя. Будучи важливою складовою в житті українців сфера фізичної культури і спорту проходить свій шлях становлення та модернізації. Аналізуючи чинне законодавство можна стверджувати, що Україною обрано метод регулювання цієї галузі шляхом поєднання публічного і приватного регулювання (ініціатив). В умовах сьогодення та сучасних викликів зростає потреба в оптимізації тих процесів, які існують у сфері, для підвищення загальної ефективності управління її розвитком.

Створення платформи кооперації та взаємодії (майданчиків для спілкування) у сфері фізичної культури і спорту, що підкріплено громадським контролем та ініціативами. Органи публічної влади історично відіграють визначну роль у регулюванні та фінансуванні спорту і фізичної культури. Ця участь включає створення державних спортивних об'єктів, покращення спортивної інфраструктури, фінансування національних команд і покликання всіляко сприяти розвитку спорту як інструменту національної гордості. Проте, на шляху оптимізації управління сферою важливим є дотримання подальшого курсу на розвиток приватно-публічного партнерства. На наш погляд, доцільним є вирішення проблеми відсутності платформи кооперації та взаємодії (майданчиків для спілкування), що підкріплено громадським контролем та ініціативами. Створення платформи приватно-публічного партнерства має бути запорукою подальшого сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту. Адже саме ефективна синергія зусиль всіх суб'єктів сфери, на основі новітніх технологій, сучасної розгалуженої інфраструктури, прозорості

діяльності, оновленої системи підготовки кадрів, створить платформу для створення успішної, здорової нації, натхненню успіхами вітчизняних атлетів. Це дозволить реалізовувати спільні ініціативи з реальним відкликом на запити (потреби) у суспільстві, при цьому має бути утверджена людиноцентристська модель та мета існування такої платформи; паралельне існування інвестиційних проектів завдяки порталу публічних закупівель; спонсорству (меценатство) окремих атлетів, клубів тощо. В той же час, сучасний стан розвитку цифровізації суспільства (технологій цифрової трансформації) може допомогти у створенні та запровадженню відповідних цифрових платформ комунікації, кооперації та взаємодії. Макет запровадження громадських ініціатив може бути запозичений з механізмів існування інституту президентських петицій. Принципами існування такої платформи має стати: прозорість діяльності, незаангажованість, незалежність від провладних структур та недопущення втручання політиків, а також підзвітність. Основними функціями керівника такої платформи стане адміністрування процесів, забезпечення взаємодії та спрямування діяльності з урахуванням громадських ініціатив. З огляду на те, що платформа передбачатиме залучення великих коштів та інвестицій, мають бути усунені корупційні ризики. Також джерелом існування проектів місцевого або державного рівнів може стати приватні надходження за принципами відкритого добровільного фінансування всіма бажаючими за рахунок місцевих жителів - фандрайзинг (донати, пожертви, приклади: Gofundme). Така система успішно функціонує в США, Канаді, де добровільні пожертви на спеціальний фонд додатково гарантують розвиток спорту в країні за будь-яких обставин. Фонд надходження приватних донатів та пожертв має бути додатком до основної платформи, наглядова рада сформована як з громадськості (задля кореспондування діяльності реальним громадським інтересам), так і з публічних управлінців (задля уникнення хаотичності управлінських процесів, втілення надбань та досвіду управлінської науки), так і міжнародних аудиторів (задля підзвітності, підконтрольності використання грошових надходжень, та їх належного спрямування).

Створення такої платформи передбачає впровадження ряду конкретних заходів та елементів, які забезпечать успішне функціонування цієї платформи, зокрема наступні.

1. Розробка стратегічного плану, який визначатиме мету та завдання платформи, а також засади її функціонування. Цей план повинен бути результатом взаємодії і консультацій з представниками громади та експертами у галузі спорту.

2. Створення онлайн-порталу, що покликане для забезпечення інтерактивності платформи. Такий захід є нагально обґрунтованим з огляду на те, що майже всі процеси в нашому сучасному житті цифровізовані. Платформа потребує онлайн-порталу, який буде служити центральним майданчиком для спілкування між учасниками спортивної спільноти. Цей портал повинен бути зручним, легким у використанні та за максимальною доступністю.

3. Для забезпечення прозорості та громадського контролю необхідно впровадити відповідно системи обліку діяльності спортивних організацій та подій, а також система контролю. Ця система дозволить відстежувати витрати та результати роботи.

4. Для підтримки громадського контролю та ініціатив необхідно залучити волонтерів і активістів, які б будували діалог із спортивними організаціями та спільнотою, сприяли вирішенню конфліктів та розвитку спорту в регіоні.

5. Організація громадських зборів і консультацій, що обов'язковим для регулярні зустрічей та консультацій із представниками громади. Це допоможе зрозуміти їхні потреби та погляди на розвиток фізичної культури і спорту.

6. Публічна звітність і прозорість. Платформа потребує звітування, повинна регулярно надавати публічні звіти про свою роботу, фінансовий стан та досягнення. Це допоможе підтримувати довіру громади та показувати, як ефективно використовуються ресурси.

7. Важливо також розвивати партнерські відносини із бізнесом, громадськими організаціями та органами публічної влади для спільного

вирішення проблем та розвитку спортивної інфраструктури. Конструктивний діалог та взаємодія є обов'язковими для успішності проекту.

Ця платформа кооперації та взаємодії має зацікавленість у спільному розвитку фізичної культури і спорту, і вона буде успішною завдяки активному внеску громади, ініціативам її членів, та контролю.

Консолідація інтересів місцевої громади за допомогою фінансування спільних проектів зможе допомогти розвитку місцевого спорту та появі нових сучасних об'єктів на цій же платформі. Процеси, які відбуваються в такій платформі мають бути зворотними до бюрократизації.

Покращення податкового законодавства для залучення інвестицій та створення умов для привабливості меценатства (спонсорства) у спорті.

Покращення податкового законодавства для залучення інвестицій та створення умов для привабливості меценатства (спонсорства) у спорті є важливим кроком на шляху розвитку спортивної галузі. Нижче наведено деякі конкретні заходи, запровадження яких є доцільним для досягнення цієї мети:

1. Зменшення податкових обтяжень. Можливість зниження податків на прибуток або інших податкових платежів для бізнесу та індивідуальних інвесторів (активних діячів), які надають фінансову підтримку спортивним організаціям або фінансують окремі проекти. Це зробить більш привабливим інвестиційну діяльність у фізичну культуру і спорт.

2. Введення податкових пільг для меценатів (спонсорів), які надають спонсорську підтримку спортивним ініціативам, окремим спортсменам, командам може стимулювати збільшення надходжень у цю галузь. Таке явище як спонсорство необхідно популяризувати, випрацьовуючи престиж такого виду діяльності аби стимулювати внутрішні інвестиції серед національних компаній і бізнесів.

3. Створення меценатських фондів або фондів розвитку фізкультури і спорту може сприяти притоку фінансів та їх ефективному використанню для спортивних проектів, видів спорту, окремих спортсменів.

4. Залучення бізнесу до спортивних інфраструктурних проектів. Заохочення бізнес-інвесторів до участі в будівництві та розвитку спортивних об'єктів, фізкультурно-спортивного наповнення (стадіони, спортивні комплекси, зали, обладнання та інвентар) в перспективі створити розгалужену спортивну інфраструктуру, яка буде користуватися попитом та приносити прибуток.

5. Важливо забезпечити фінансову звітність та прозорість у використанні спонсорських коштів, забезпечувати оприлюднення фінансової звітності про витрати та результати. Також можна розглядати обов'язковий незалежний аудит. Прозорість допоможе збільшити довіру інвесторів, що вкрай є важливим.

6. Співпраця з потенційними великими спонсорами (такими як транснаціональні компанії) на рівні політики. Залучення спонсорів до розробки стратегій розвитку спорту і спільного планування може підвищити ефективність витрат і реалізацію спортивних ініціатив.

Також можливо розглядати створення неурядової організації на кшталт асоціації професійного спорту (та/або в назві спорту вищих досягнень та олімпійського спорту), основними функціями якої є пошук фінансування спортивної сфери серед меценатів та відповідний розподіл коштів. Конкретним кроком стане розробка та прийняття законопроекту «Про режим оподаткування неприбуткових організацій та податкові заохочення меценатства у спорті», яким внести зміни в податкове та спортивне законодавство. На підставі внесених змін, до меценатів та спонсорів має застосовуватись спеціальний податковий режим (звільнення від податків розглядається в кожному окремому випадку). Модернізація механізмів залучення інвестицій на розвиток спорту шляхом запровадження інституту обов'язкових відрахувань з лотерей, азартних ігор та букмекерських контор. Джерелом запозичення досвіду можуть стати моделі, які існують в Швейцарії (де існують лотереї), Великобританії (лотереї та азартні ігри). Проект реалізується шляхом встановлення обов'язкових відрахувань від доходів суб'єктів господарювання у такій сфері, які спрямовуються на розвиток спортивних об'єктів та інфраструктури як державного, регіонального та місцевого рівнів.

Покращення податкового законодавства та створення привабливих умов для меценатства у спорті сприятиме збільшенню інвестицій та розвитку спортивної інфраструктури, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня фізичної активності та спортивних досягнень у суспільстві.

Розвиток фізичного виховання.

Розвиток фізичного виховання є надзвичайно важливою складовою соціокультурного простору та забезпечує багато користі для індивідів і суспільства в цілому. Часи змінюються, ми можемо простежувати діджиталізацію всіх процесів у нашому житті. Те саме має відбуватись і з фізичним вихованням. Неможливо недооцінювати соціальної ролі цього аспекту та його провідної ролі у формуванні здоров'я нації. Принагідною є активізація ролі фізичного виховання населення, особливо молодшого за віком. Це може бути досягнуто за допомогою різних заходів і програм, орієнтованих на покращення фізичної активності та загального здоров'я населення.

1. Широкий доступ до фізичних тренувань. Важливо створити доступні умови для фізичної активності для всіх верств суспільства. Це може включати у себе розвиток спортивної інфраструктури, безкоштовні або доступні за обраними цінами спортивні заходи та програми.

2. Для забезпечення здорового фізичного розвитку молодого покоління фізична активність та спорт повинні бути включені до навчальних програм на всіх рівнях освіти, у всі навчальні процеси. Шкільні спортивні заняття та клуби мають бути активно підтримані.

3. Влада повинна активно просувати здоровий спосіб життя та регулярну фізичну активність серед населення, заохочуючи це різними програмами на місцевих рівнях. Це може бути зроблено через рекламні кампанії, освітні заходи та заохочення до фізичної культури і спорту.

4. Підтримка любительського (аматорського) спорту. Розвиток аматорського спорту, такого як біг, велоспорт, плавання, риболовля і т. д., може підвищити інтерес до фізичної активності та спорту серед населення. Але для

цього потрібно розбудовувати спортивні майданчики, оновлювати їх інвентарне оздоблення.

5. Фінансова підтримка спортивних об'єктів і програм: Забезпечення достатнього фінансування для спортивних клубів, об'єктів і програм є важливим аспектом розвитку фізичного виховання. Це може включати державні гранти, спонсорську підтримку та інші джерела фінансування.

6. Втілення ініціатив з проведенням масових спортивних заходів, змагань та програм для мотивації населення активно займатися фізичною активністю та спортом.

Розвиток фізичного виховання є ключовим елементом покращення якості життя, здоров'я та соціального благополуччя суспільства. Правильно сплановані і реалізовані заходи можуть позитивно вплинути на фізичну активність та спортивні досягнення людей у всіх вікових категоріях.

Інвестиції в масові програми мають важливе значення для виховання майбутніх талантів і збільшення занять спортом. Доцільно надавати пріоритет таким ініціативам, як шкільні спортивні програми, громадські спортивні клуби та програми виявлення талантів, популяризовувати фізично-рухової активності на прикладі Іспанії, просочувати спортом життя населення на прикладі Швейцарії. Створення та забезпечення доступності і інклюзивності спортивних майданчиків, об'єктів для населення задля надання можливості займатися масовим та любительським (аматорським) спортом утвердження масового спорту у суспільстві на прикладі Германії. На прикладі цієї ж країни, можна розбудовувати власну систему клубного спорту. Це є запорукою фізичного здоров'я населення в довготривалій перспективі.

Технологічна інтеграція та залучення приватного сектору. Модернізація безумовно передбачає інтеграцію технологій у різних сферах суспільного життя. У сфері фізичної культури і спорту, це може бути пов'язаним з модернізацією спортивних процесів та спортивної аналітики: використання даних і аналітики для покращення тренувань і продуктивності, моніторингу фізичного стану, здоров'я та фізіологічних (біологічних) особливостей

спортсмена; управління інфраструктурою; впровадження технологій для ефективного обслуговування спортивних об'єктів. В той же час, необхідно визнати, що науково-технологічний прогрес, інноваційні технології в тій чи іншій сфері в більшості з'являється завдяки зусиллям приватних компаній. Це обумовлено тим, що приватна компанія, маючи певну мету робить все можливе і залежне від неї для створення конкурентного продукту та отримання прибутку, для подальшого успішного існування. Для кожної компанії новий проект та його успішний результат є пріоритетом, який має екзистенційне значення для цього суб'єкту господарювання на відміну від органів публічної влади, які можуть не докладати таких зусиль, адже їх існування не завжди залежить від успішного результату. Тому звісно зусилля приватних компаній на цьому напрямі будуть більш активними. В цьому аспекті має використовуватись досвід проведення державою та органами місцевого самоврядування конкурсів серед приватних компаній, подальшим обранням фіналістів, а потім переможців. Такий порядок реалізації проектів існує в США в різних сферах суспільного життя. Активне управління цими процесами через органи публічної влади та органи місцевого самоврядування. Фінансування розробки, розробка кінцевого продукту між фіналістами за рахунок держави або органів місцевого самоврядування, далі розробка кінцевого продукту між фіналістами, що в кінцевому призводить до контракту з найуспішнішою компанією.

Технологічна інтеграція та залучення приватного сектору є необхідними кроками для забезпечення інноваційного розвитку суспільства та покращення якості послуг для громади. Ці два аспекти можуть працювати разом для створення зручних і сучасних рішень у різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, державне управління та багато інших.

Співпраця з приватним сектором сприяє розробці та впровадженню інноваційних технологій у різних галузях. Це може включати в себе розробку медичних додатків для моніторингу здоров'я, платформ для дистанційної освіти, цифрових систем управління містом та багато інших сфер.

Приватні компанії можуть вести спільні проекти з державними установами та неприбутковими організаціями для розв'язання соціальних проблем. Наприклад, створення програм для соціального добробуту з підтримки освіти або захисту навколишнього середовища. Залучення приватного сектору до надання громадських послуг може покращити їх якість та ефективність. Це може бути особливо корисним у сферах, де державні служби мають обмежені ресурси або низьку продуктивність. Приватний сектор може створити нові робочі місця, стимулювати інвестиції в інфраструктуру та сприяти економічному розвитку.

Разом з втіленням інноваційних технологічних рішень та цифрової трансформації, державні установи можуть полегшити доступ громадян до послуг та інформації, спростити адміністративні процедури та покращити взаємодію з громадою.

Доцільно заохочувати інновації через залучення приватного сектору до інноваційних проектів сприяє розвитку підприємництва та створенню стартапових екосистем, що призводить до запровадження нових технологій та ринків. При співпраці з приватним сектором важливо встановити ефективний контроль та регулювання для забезпечення справедливості, безпеки та дотримання законів.

Це забезпечить сталий розвиток сфери та існуючих в ній процесів.

Технологічна інтеграція та співпраця з приватним сектором є ключовими для розвитку сучасного суспільства та забезпечення його сталого росту. Вони дозволяють використовувати інноваційні підходи та ресурси для вирішення складних проблем та задач громади.

Передача в управління приватних організацій (клубів, спортивних шкіл) спортивних об'єктів. Приватні організації, такі як спортивні менеджерські та маркетингові компанії, сприяють комерціалізації та професіоналізації спорту. Вони мають широкий досвід у таких сферах, як спонсорство (меценатство), брендинг (комплекс заходів, пов'язаних зі створенням та просуванням нового або вже існуючого бренду) і управління подіями та організація спортивних заходів. Використання усталених практик та

технологій таких компаній може призвести до збільшення фінансових ресурсів і доступу до спортивних організацій. В той же час, приватні організацій спортивного напрямку стимулюють інновації, впроваджують нові технології у процеси, які існують в певному виді спорту. Також, приватні компанії розробляють спортивне обладнання, пристрої та цифрові платформи, які покращують навчання, тренування, аналіз їх ефективності, впроваджують технології залучення вболівальників та привертання глядацької уваги (активності). Такими інноваціями охоплюються інші сфери спортивного життя такі як методологія спортивного харчування, застосування дозволеної спортивної медицини задля покращення результатів. Ці інновації сприяють покращенню продуктивності спортсменів, регулюванню та контролю за показниками їх фізичного здоров'я, впливу на ці показники фізичних навантажень, як наслідок впливають на розвиток спортивної інфраструктури та створенню захоплюючих вражень для вболівальників.

Важливо зазначити, що передача в управління приватним організаціям спортивних об'єктів повинна бути ретельно спланована та регульована, з метою забезпечення відповідності стандартам якості та доступності для всіх громадян.

Розвиток спортивної індустрії Україна та спортивної інфраструктури.

Розвиток спортивної індустрії та спортивної інфраструктури в Україні є ключовим завданням для підвищення фізичної активності населення, підтримки спортсменів та створення сприятливого середовища для розвитку спорту.

Цей процес матиме важливий вплив на здоров'я громадян, сприяти соціальній інтеграції та сприяти економічному розвитку країни. Підтримка та розвиток спортивної індустрії включає в себе маркетинг спорту, трансляцію спортивних змагань та створення комерційних можливостей для спортивних організацій. Це допомагає залучати інвестиції та збільшувати інтерес до спорту.

Сприятиме підвищенню фізичної активності громадян до зайняття спортом організація та проведення масових спортивних заходів, таких як марафони, велогонки, змагання з бігу тощо. Для цього має бути забезпечена модернізація і

покращення спортивних об'єктів, таких як стадіони, басейни, спортивні зали та інші, забезпечує комфортні умови для спортсменів та глядачів.

Підтримка спортивних шкіл і клубів, особливо на молодіжному рівні, допомагає виявити та розвинути спортивний талант та підготувати майбутніх спортсменів. Це може бути забезпечено за рахунок приваблення інвестицій у будівництво нових спортивних об'єктів і реконструкцію існуючих, що врешті покращить спортивну інфраструктуру країни та забезпечить спортсменам висококласні умови для тренувань і змагань.

Розвиток спортивної індустрії та спортивної інфраструктури має важливе значення для розвитку фізичної культури і спорту. Це також сприятиме спортивним досягненням та підвищуватиме міжнародний статус країни в спортивній галузі.

Важливо розуміти, що спорт (професійний спорт і спорт вищих досягнень) – це також велика фінансово приваблива індустрія, тобто цілеспрямована і систематична підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку. Рушійною силою такої індустрії виступає інтерес. Україна, маючи видатних спортсменів, може і має розкрити свій потенціал у комерціалізації сфери спорту у майбутньому. Однієї з першочергових умов для цього є створення на законодавчому рівні сприятливих умов (клімату) для національного та іноземного бізнесу в інвестуванні у розвиток спорту в Україні. Конкретним успіхом стане усвідомлення пріоритетності сфери фізичної культури і спорту, відчуття економічної привабливості спортивної індустрії. Комерціалізація спортивних івентів на прикладі США та Великобританії. Однак успішність комерціалізації перебуває в безпосередній залежності з рівнем модернізації спортивних об'єктів та інфраструктури. Націленість має бути також і на розкриття комерційного потенціалу сфери спорту та створення сприятливих умов (інвестиційного клімату), для зацікавленості бізнесу в інвестуванні у спорт в майбутньому з одночасним вжиттям програм пільгового оподаткування, податкових канікул або звільнення від оподаткування інвесторів.

Систематизація, кодифікація джерел, що регулюють відносини у сфері фізичної культури і спорту. Виходячи з аналізу чинного законодавства у цій сфері, можна зробити висновок, що в Україні існує достатня нормативно-правова база для успішного розвитку цієї сфери, однак таке регулювання здійснюється великим за обсягом, але в значній мірі неупорядкованим масивом правового матеріалу, який охоплює як національне, так і міжнародне законодавство. Чи доцільно усувати такий недолік запровадженням Спортивного кодексу України питання відкрите, та чи саме з такою назвою з огляду на не охоплення в назві більш ширшої «фізкультурної складової». Проблематика взаємокореспондування між нормами різних сфер без їх блокування при запровадженні спортивного кодексу стане вкрай актуальною. Ми додержуємося думки про те що відсутність єдиного кодифікованого акта у сфері фізичної культури і спорту певним чином ускладнює виокремлення, та як наслідок, і регулювання спортивних правовідносин. Для усунення недоліків регулювання таких як: колізії та прогалини, неузгодженість нормативно-правового матеріалу, відсутність кореспондування норм, механізму втілення норм у життя, їх розпорошеність можливо розглядати кодифікацію. Стрімкий розвиток спорту створює передумови для удосконалення та кодифікації законодавства, що регулює спортивні правовідносини в Україні. Така систематизація законодавства повинна відбуватись з обов'язковою ратифікацією існуючих у міжнародному спортивному праві кодексів, ратифікацією міжнародних угод з їх включенням у процес кодифікації. Але, процес прийняття окремого юридичного документу не повинен відбуватись тільки шляхом рецепції законодавства інших країн, що в певній мірі позначилось на нашому законодавстві. Щоб удосконалити законодавство всієї сфери доцільно розширити, конкретизувати та втілити взаємне кореспондування між існуючими нормами, розробити із залученням спеціалістів у цій сфері ефективний механізм реалізації цих норм. З такими особливостями сфери фізичної культури і спорту в Україні доцільно ретельно «працювати» та приділяти належну увагу з боку законодавчого органу держави в основному з боку державно-правового регулювання (законотворчості). Підхід до

цього питання має бути комплексним, оскільки специфіка фізкультурно-спортивних відносин є такою, що характеризується регулюванням іншими галузями права. Тобто в даному випадку аргументованим є застосування методів адаптації законодавства інших країн зі схожою формою державного устрою як в Україні, з одночасною кореляцією існуючого в Україні законодавства. Завдання об'єктивно є складним, що потребує системного, комплексного, ретельного та планового підходів з широким залученням науковців та практиків-управлінців до процесу. Крім того в такому випадку залишається досить спірною сама назва такого акту. Питання в тому, що назва кодифікованого акту «Спортивний кодекс України» не охоплює фізкультурну складову, яка є першочерговою до спорту та більш загальною. В розумінні профільного закону поняття спорт входить до складу більш широкого поняття – фізичної культури, яка в свою чергу є частиною загальної культури. Отже судячи з цього назву треба адаптувати під єдине бачення законодавцем цих відносин. Також незрозумілим залишиться питання того, яку форму необхідно надавати нормам так званого *lex sportiva* (м'якого права), адже воно переважно існує в актах громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості. Тобто з цим комплексом питань потрібно визначитись перед безпосереднім процесом кодифікації. Можливо передбачити в такому акті відповідні розділи, які будуть присвячені окремим напрямкам відносин у сфері фізичної культури і спорту. Це може торкнутися і фінансові відносини, включаючи кодифікацію правил фінансування та фінансових відносин у сфері фізичної культури і спорту, розподіл коштів, спонсорські угоди, гранти та інші питання, допомагає управляти фінансами та запобігає корупції. Має бути кодифіковано і антидопінгову політику, зокрема, антидопінгових правил і санкцій, які встановлюються для забезпечення чесності та чистоти спорту. Водночас, можна упевнено стверджувати, що кодифікація стане додатковим фактором утвердження спортивного права з урахуванням наявності власного кодифікованого нормативно-правового акту.

Крім того, систематизація та кодифікація джерел сприяє створенню структурованого та організованого спортивного середовища, яке сприяє розвитку

фізичної культури і спорту, забезпечує справедливість та правопорядок у цій галузі та сприяє підвищенню зацікавленості та участі громади в спортивних подіях.

Трудові відносини у сфері спорту та запровадження інститутів агентства та менеджерства у спорті. Профільним Законом не встановлено, що таке трудовий контракт спортсмена та які особливості має цей документ у сфері спорту і фізичної культури. Отже вбачається тільки згадка про трудовий договір (контракт), як про документ, що укладається між центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту (наразі це Міністерство молоді та спорту України) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських та неолімпійських видів спорту. Жодних інших положень про трудовий контракт спортсмена, як про особливу форму договору, Закон не містить, що має бути врегульованим адже для багатьох спорт - є основним видом діяльності.

Також тут є два блоки питань, про які варто подбати.

1. Уведення інституту агентства у спорті дозволяє спортсменам мати кваліфікованого представника, який захищає їхні права в угодах з клубами, федераціями та іншими сторонами. Це важливо для уникнення недобросовісних контрагентів, настання негативних наслідків для спортсмена. Агентства можуть бути посередниками між спортсменами і спортивними організаціями, допомагають спортсменам укладати вигідні спонсорські угоди та контракти, що дозволяє забезпечити фінансову стабільність і підтримку впродовж всієї кар'єри, сприяють захисту прав спортсменів. Агентства можуть допомагати молодим талантам у виборі найкращого спортивного шляху та забезпечувати їхню підтримку на ранніх стадіях кар'єри.

2. Менеджмент спортивної кар'єри допомагає спортсменам краще планувати свою кар'єру, включаючи участь у змаганнях, контракти зі спонсорами, медійну присутність та інші аспекти. В питанні маркетингу та брендування, менеджмент спортивної кар'єри може допомогти спортсменам підтримувати свій

бренд, розширювати медійну присутність та отримувати спонсорські угоди. Менеджмент спортивної кар'єри може допомогти спортсменам спланувати своє майбутнє життя після завершення спортивної кар'єри, включаючи навчання, перекваліфікацію та знаходження роботи.

Норми в українському законодавстві щодо інститутів агентства та менеджера відсутні, але як не дивно ці явища існують на практиці (приклад бокс, футбол тощо). Для професійного спортсмена, який присвячує спорту своє життя та цей вид діяльності є його основним, постає цілком резонне питання щодо належного оформлення своїх правовідносин з іншими суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, а також захисту своїх права та інтересів. Цей аспект спортивного життя спортсмена проявляється у підписанні контракту щодо подальшої спортивної діяльності. Перелік функцій спортивного агента, напевно, може бути вичерпним. Все залежить від сфери діяльності спортивного агента (виду спорту, в якому 16 він працює) і, безумовно, від характеру особистих взаємин агента і спортсмена. Серед основних завдань спортивного агента є: 1) пошук надійних контрагентів та вигідних контрактів для спортсмену; 2) регулювання усіх фінансових питань; 3) юридичний супровід спортивної діяльності спортсмена; 4) вирішення питання страхування спортсмена; 5) законне оформлення трудових відносин спортсмена з роботодавцем; 6) спілкування з медіа. Для спортсмена, по мірі росту в спортивній кар'єрі, винайдення кваліфікованого агента означає полегшення умов його спортивного життя, вигідне оформлення трудових відносин, просування в кар'єрі та благополучне припинення кар'єри у свій час. Діяльність агента є оплачуваною. Для агента основним чинником зацікавленості стане фінансова винагорода у вигляді оплати його послуг, адже чим вище вартість укладеного спортсменом контракту, тим більшу винагороду за це отримає агент.

Проблема законодавчого врегулювання статусу та діяльності спортивного агента є сьогодні актуальною. Правове становище спортивних агентів в спеціальному законодавстві практично не визначено, тому їх діяльність визначається нормам загального законодавства, в першу чергу Цивільного

кодексу України, а також Кодексу законів про працю, Податковий кодекс України та інших, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Це по суті новий вид діяльності, який полягає у представництві та просуванні інтересів спортсменів в спортивній діяльності, а також у вирішенні спорів та відстоюванням прав спортсменів.

Загалом, вдосконалення управління трудовими відносинами та запровадження інституту агентства у спорті сприяє професіоналізації спортивної галузі, покращує умови для спортсменів і сприяє їхньому успіху, а також сприяє розвитку спорту як галузі та як способу активного та здорового життя для громадян.

Незважаючи на актуальність вказаних заходів, їх втілення у життя ускладнює триваючий в Україні правовий режим воєнного стану. Згодом до цих питань необхідно повертатись. Спортивна сфера є осередком сил та натхнення для багатьох українців, з чим безсумнівно варто рахуватись.

Висновки до 3 розділу

Доведено важливість та значення міжнародного регулювання відносин у цій сфері, оскільки спорт є глобальним явищем, і має велике міжнародне визнання та вплив як на зовнішні процеси поза державою так і на внутрішні процеси у державі. Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися міжнародних норм і стандартів у галузі фізичної культури і спорту, що також впливає на державне регулювання у цій сфері.

Для України орієнтація на європейську модель означає активізацію співпраці влади та суспільства. Доцільним є створення робочого майданчику (платформи) публічно-приватно партнерства суб'єктів управління сфери, громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості, інвесторів, спонсорів (меценатів) та громадськості з забезпеченням прозорості через запровадження системи громадського контролю. Співпраця зацікавлених суб'єктів сфери є вкрай важливою, однак на сьогодні у спортивному русі України

така взаємодія мінімальна. Утвердження диспозитивності як основного методу регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту надасть активний поштовх у розвитку сфери. В цьому контексті основна форма участі держави полягає в нормативно-правовому регулюванні, схваленні суспільних програм, фінансування суспільних ініціатив, започаткувань та проектів. Цьому може сприяти існуюча в Україні розгалужена система публічного адміністрування з виконавчою владою на місцях (регіонах), яка зможе виокремлювати корисні ініціативи та спрямовувати вектор зусиль у вірному напрямку.

Принагідною є активізація ролі фізичного виховання населення, особливо молодшого за віком, популяризація фізично-рухової активності на прикладі Іспанії. Створення та забезпечення доступності і інклюзивності спортивних майданчиків, об'єктів для населення зі створенням можливості займатися масовим та любительським (аматорським) спортом, утвердження масового спорту у суспільстві на прикладі Германії. На прикладі цієї ж країни, можна розбудовувати власну систему клубного спорту.

Організаційно-правові засади регулювання сфери фізичної культури і спорту носять приватно-публічний характер, що проявляється у дозвільній системі та широкій диспозитивності. Зокрема, учасники спортивних відносин добровільно погоджуються на те, що на них будуть розповсюджуватись правила вирішення спорів у структурах відповідних організацій та асоціацій тощо. При цьому такі організацій та асоціації є громадськими об'єднаннями і не є органами публічної влади. Це підкреслює існування феномену приватного регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту.

Розвиваючи українське спортивне право, неможливо не зважати на передовий світовий досвід. Диспозитивність у формуванні і розвитку спортивних правовідносин є гарним проявом сформованих в нашому суспільстві демократичних засад, відображає спрямованість діяльності держави на розвиток сфери фізичної культури і спорту. Делегування повноважень, надання кредиту довіри приватним інституціям на регулювання спорів, в тому числі на визначення окремих правопорушень у сфері фізичної культури і спорту та відповідальності

за їх вчинення, є втіленням надбань міжнародної практики, що в цілому свідчить про позитивну динаміку розвитку сфери фізичної культури і спорту та спортивних відносин в Україні.

Водночас, така специфіка вирішення спорів, що склалась сфері фізичної культури і спорту додатково вказує на наявність ознак вже існуючої окремої галузі права як спортивне право, що поки що державою не визнається. Отже, законодавство цієї сфери в Україні не слід розглядати тільки як комплексну галузь законодавства. Вбачається вельми конкретні риси окремої галузі права.

З такими особливостями сфери фізичної культури і спорту в Україні доцільно ретельно «працювати» та приділяти належну увагу з боку законодавчого органу держави в основному з боку державно-правового регулювання та законотворчості. Якщо і можливо розглядати питання систематизації законодавства у сфері спорту, то з обов'язковою ратифікацією існуючих у міжнародному спортивному праві кодексів, ратифікації міжнародних угод з їх включенням у процес кодифікації.

Доцільним є вирішення прогалин, які існують в нашій системі щодо порядку звернення зі спортивним спором до арбітражу. З огляду на наявність практики САС з вирішення спірних питань, пов'язаних з українським спортом, існування різноманітних рішень, які приймаються цим судом відносно українських спортсменів, клубів, важливим є імплементація дієвого механізму виконання рішень САС на території України.

Продовжуючи дослідження у цій сфері, зазираючи у подальший розвиток спортивних відносин та спортивного руху в Україні, питання виділення сфери фізичної культури і спорту в окрему галузь права на погляд автора є вирішеним. Закони ринкової економіки (ринкових відносин) стверджують, що попит створює пропозицію, що не є виключенням і в даному випадку. З огляду на те, що Україна є спортивною державою, успіхи наших спортсменів визнані світовою спільнотою, попит на наявність належних механізмів вирішення спортивних спорів тільки зростає. З урахуванням цього особливої актуальності набуває питання належного захисту прав та інтересів вітчизняних спортсменів. Значний

масив спеціалізованих норм, спрямованих на впорядкування сфери професійного спорту, виділяє відповідні нормативні акти із загального режиму правового регулювання, створює особливості для розуміння, тлумачення та застосування таких актів, а також породжує необхідність підготовки спеціалістів-правників, які б на цьому розумілися. Тому цілком виправданим є започаткування та поява в деяких вузах України, що здійснюють підготовку за спеціальностями: «правознавство» такої дисципліни як спортивне право. Логічним зрушенням вперед стане і поява в таких вузах відповідних кафедр спортивного права. Є також позитивна динаміка на ринку правових послуг, чимало суб'єктів господарювання юридичного профілю встигли адаптуватись під існуючий попит на ринку послуг у спорті, переорієнтувати свою діяльність та додати в свій «портфель» - успішне вирішення спортивних спорів, а деякі мають конкретні позитивні кейси. Крім того, ринок послуг потребує надання агентських послуг у спорті, менеджерського супроводження. Поряд з цим, з'являються й нові дисципліни з підготовки майбутніх управлінців у сфері фізичної культури і спорту, основними завданнями яких є, наприклад, - «управління в сфері фізичної культури і спорту, організаційна практика» спеціальності 014.11 середня освіта (фізична культура) [36].

Прогресивність українців в адаптуванні під свої потреби кращого світового досвіду може стати «секретом успіху» в формуванні в Україні найкращих практик у цій сфері. Одним з таких прикладів служить цифрова трансформація українського суспільства. Ще кілька років тому, Україна адаптувала під свої потреби світовий досвід e-governance, а зараз провідні держави запозичують український досвід «Дія».

Конкретним успіхом стане усвідомлення пріоритетності сфери фізичної культури і спорту, відчуття економічної привабливості спортивної індустрії. Націленість має бути і на розкриття комерційного потенціалу сфери спорту та створення сприятливих умов (інвестиційного клімату) аби створити зацікавленість для бізнесу в інвестуванні у спорт в майбутньому з одночасним

вжиттям програм пільгового оподаткування, податкових канікул або звільнення від оподаткування інвесторів.

Також у цьому розділі змістовно наведено шляхи оптимізації та модернізації публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження проведено теоретичне узагальнення основних тенденції, особливостей публічного та приватного регулювання розвитком сфери фізичної культури і спорту, сформовано відмінний від інших гносеологічний підхід до генези існування фізкультурно-спортивної галузі, розкрито організаційно-правові засади регулювання та управління сферою, проаналізовано міжнародний досвід регулювання сфери, виявлено проблемні питання функціонування сфери, як і нормативного-правового регулювання сфери, запропоновано шляхи оптимізації регулювання та управління сферою та модернізацію понятійно-категоріального апарату сфери. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки і пропозиції.

1. Вивчення наукових робіт та досліджень у сфері фізичної спорту дозволяє стверджувати, що спортивне право як об'єкт досліджень користується широкою популярністю, існує чимало досліджень з питань фізкультурно-спортивних відносин, проведених в різних галузях знань, як то публічне управління та адміністрування, право, фізична культура і спорт. Перед дослідниками продовжує існувати дилема та триває дискусія з питання існування спортивного права як окремої галузі права. Тим не менш серед дослідників різних іноді полярних один від одного підходів, стало усталеним застосування назви «спортивне права» як групи відносин, що регулюються специфічним правовим масивом норм фізкультурно-спортивної спрямованості, а також іншими суміжними галузями права. При цьому, сприйняття спортивного права змінилось в українському суспільстві в тому числі завдяки закріпленню в нормативно-правових актах як окремої галузі законодавства - «Фізичної культури і спорт. Туризм», що стало поштовхом для наукового дослідження цього явища. Конкретизовано особливості генези спортивного права та актуалізовано в цьому аспекті питання подальшого розвитку сфери. Отже, навіть попри визнання чи невизнання спортивного права як окремої галузі права, воно все рівно буде

розвиватись у своєму особливому руслі та виділятись серед інших галузей права через такі особливості як:

- автономія та саморегуляція, що характерно для відносин у фізкультурно-спортивній галузі;
- важливість як джерел спортивного права норм неправового характеру - так званого *lex sportiva* (м'якого права), тобто регламентно-приписних норм суб'єктів сфери як результату трансформації у норми легітимізованих усталених традицій у сфері, які в свою чергу є похідними від звичаїв;
- приватно-публічний або публічно-приватний аспект та існування різного спектру відносин як по вертикалі так і по горизонталі, з превалюванням частки в усіх відносинах саме останніх;
- динамічність розвитку відносин у фізкультурно-спортивній галузі в умовах ринкової економіки через призму попиту-пропозиції та «інтерес».

2. Відзначено, що в питанні становлення та розвитку регулювання сфери фізичної культури і спорту велике значення набуло таке явище як приватне регулювання. Це явище з'явилося після здобуття Україною незалежності та системно модернізується по цей день. Обґрунтовано важливе значення приватного регулювання фізкультурно-спортивної сфери, його існування наряду з публічним регулюванням сфери, відігрівання значної ролі в питанні управління спортивними організаціями, регулювання відносин між їх учасниками. Виснувано, що сучасний стан розвитку сфери характеризується тим, що утверджується модель регулювання сфери на основі публічно-приватного партнерства, що підкреслює доцільність співпраці між публічними та приватними суб'єктами сфери. Приватне регулювання в сфері фізичної культури і спорту має форми саморегулювання, коли зацікавлені сторони галузі добровільно приймають і забезпечують дотримання стандартів для управління своєю діяльністю. Приватні організації, такі як спортивні менеджерські та маркетингові компанії, сприяють комерціалізації та професіоналізації спорту. Вони мають широкий досвід у таких сферах, як спонсорство (меценатство), менеджерське супроводження, брендинг (комплекс заходів, пов'язаних зі

створенням та просуванням нового або вже існуючого бренду) і управління подіями та організації спортивних заходів, змагань. Використання усталених практик та технологій таких компаній може призвести до збільшення фінансових ресурсів і доступу до спортивних організацій. В той же час, по мірі розвитку приватного регулювання, серйозними викликами стає запобігання конфлікту інтересів і забезпечення доступності фізичної культури і спорту, які можуть заважати оптимальній співпраці (партнерстві) між публічними та приватними організаціями. Потенційним ризиком, який вимагає пильного контролю, також може бути зловживання впливом з боку приватних організацій, коли приватні організації переслідуючи досягнення власних комерційних цілей здійснюють неправомірний вплив на регулювання сфери, ігноруючи регуляторну політику запроваджену державою. Крім того, саме по собі прагнення приватних структур до отримання прибутку відрізняється від основної цілі держави в забезпеченні через фізичну активність здоров'я людини, а в широкому сенсі – населення країни. Одним з основних методів регулювання та чинником розвитку сфери фізичної культури і спорту виступає збалансована співпраця (партнерство) між державними інституціями, з однією сторони, через закладення державою напрямків розвитку, чітких правил поведінки, стандартів та окреслення меж диспозитивності відносин, а з іншої сторони, недержавними інституціями через наділення останніх широкою автономією і диспозитивністю, делегуванням державою деяких повноважень на врегулювання на власний розсуд відносин у сфері в межах, що не суперечать чинному законодавству.

3. Сформовано та аргументовано позитивне відношення до питання існування спортивного права як окремої галузі законодавства України. Враховуючи думки окремих учених та діячів, а також норми вітчизняного та зарубіжного законодавства, сформований кластер взаємоузгоджених норм, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини, та супутні зі сферою відносини, свідчить про те, що спортивне право відповідає всім вимогам щодо виділення його як самостійної галузі права. Запропоновано своє бачення щодо питання існування спортивного права, з позитивним ствердженням щодо формування та

поступового усвідомлення його фактичного існування в Україні, що розкривається через приватний аспект регулювання сфери та концепцію широкої диспозитивності побудови відносин у сфері, автономії, делегування від публічних до приватних інституції повноважень на регулювання сфери, феномен саморегуляції в сфері фізичної культури і спорту, існування якого відсилає до появи усталених традицій з похідним виникненням потреби в їх легітимізації через правові та квазі-правові норми.

4. Відзначено, що автономія і саморегуляція виступають каталізатором розвитку та еволюції сфери. Таке явище виникло природно через диспозитивність відносин у цій сфері. Першоджерелом в спортивному праві виступає саме звичай, який в подальшому легалізується шляхом його закріплення в нормі закону або в приписі організаційно-регламентних норм суб'єктів сфери. Відзначено, що диспозитивність у формуванні і розвитку спортивних правовідносин є гарним проявом утверджених в нашому суспільстві демократичних засад, відображає спрямованість діяльності держави на розвиток сфери фізичної культури і спорту. Делегування повноважень, надання кредиту довіри приватним інституціям на регулювання спорів, в тому числі на визначення окремих правопорушень у сфері фізичної культури і спорту та відповідальності за їх вчинення, є втіленням надбань міжнародної практики, що в цілому свідчить про позитивну динаміку розвитку фізкультурно-спортивної галузі та спортивних відносин в Україні. Виключенням в превалюванні диспозитивних методів регулювання та управління сферою може бути публічне регулювання в умовах конкретних викликів, що постають перед сферою. Так, в умовах світової пандемії COVID-19 ситуація в цьому аспекті змінилася, а методи регулювання спортивних відносин наразі характеризуються більшою імперативністю. Це пов'язано з введенням обмежень при проведенні спортивних змагань (заходів) щодо пересування між країнами, карантину тощо, які висуває кожна держава аби забезпечити нерозповсюдження пандемії. У такий період, міжнародні спортивні організації більше взаємодіють з органами публічного управління як на державному, так і на місцевому рівнях. Це приклад, що стосується зміни в цілому

підходів до регулювання всіх відносин у державі, в тому числі спорту, в умовах конкретного виклику.

5. Визначено, що значний масив спеціалізованих норм, спрямованих на впорядкування сфери професійного спорту, виділяє відповідні нормативні акти із загального режиму правового регулювання, створює особливості для розуміння, тлумачення та застосування таких актів. Враховуючи саморегуляцію, яка існує в сфері, джерела в фізкультурно-спортивній галузі можуть бути як правові, так і квазі-правові норми, тобто поряд з нормативно-правовими актами, відносини у сфері фізичної культури і спорту можуть регулюватися статутними та регламентними документами відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Квазі-правовими ці норми іменуються, оскільки вони не є нормативно-правовими актами, не створені і часто не санкціоновані державою, тобто не формують матеріальне право в сенсі законодавства. За матеріальною формою вираження та назвою це можуть бути статuti, положення, регламенти, правила, контракти, угоди, рішення (рішення дисциплінарних органів спортивних організацій, рішення САС) тощо. Законодавець іменував цей кластер нормативного матеріалу як статутні та регламентні документи відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. З огляду на таку особливість форми вираження та спрямованість цих норм запропоновано назву цього блоку джерел як регламентно-приписні норми, що вдало вказує на їх організаційний та регулюючий характер, а також підкреслює їх неправовий статус. Суб'єктом прийняття таких норм не виступає орган публічної влади. Така специфіка джерел узгоджується з існуючою тенденцією у світі в умовах глобалізації до деформалізації механізмів міжнародно-правової уніфікації, коли простежується більш активна діяльність недержавних інститутів, які створюють правові (або квазі-правові) уніфіковані регулятори, які не лише сприймаються державами, але й врешті стають основою для національного законодавства.

6. Сформовано критичне ставлення до ідей включення спортивного права до адміністративного права як підгалузі адміністративного-спортивного права. Це

пояснюється тим, що особливість методу регулювання суспільних відносин у сфері фізичної культури спорту полягає в тому, що регулювання певної частини цих відносин здійснюється без звернення до імперативного методу правового регулювання. Таким чином, слід визнати, що спортивне право, будучи органічно і рідно пов'язаним з адміністративним правом, загалом і здебільшого від нього відрізняється. Вказане також обґрунтовує наше критичне ставлення до винятково імперативних методів регулювання сфери фізичної культури і спорту, що в свій час було притаманно унітарній методології регулювання сфери в СРСР. В умовах ринкової економіки, пануванням принципу попиту-пропозиції, роль методу більше зводиться до вибудови рамок можливої поведінки, без їх перенасичення; формуванням в окремих випадках санкцій та відповідальності за порушення; започаткуванням позитивних ініціатив з розвитку сфери, створення належних умов розвитку, з початковим фінансуванням і втілення у життя громадських ініціатив та з подальшим залученням приватних джерел фінансування; формуванням стратегії та спрямуванням напрямку розвитку, координації спільних зусиль тощо.

7. Проаналізовано існуючі методи та механізми регулювання сфери фізичної культури і спорту, їх організаційну складову. Виснувано, що в сфері фізичної культури і спорту застосовуються як імперативний (від лат. *imperare* - наказувати, керувати) - обов'язковий, директивний, метод обов'язкових приписів та наказів, так і диспозитивний (від лат. *dispositio* – вирішувати) - автономний, метод узгодження. Імперативний метод визначає для суб'єктів правовідносин єдиний правомірний варіант поведінки. Цей спосіб притаманний для суспільних відносин, суб'єкти яких перебувають у вертикальному підпорядкуванні, коли воля одного суб'єкта обов'язкова для іншого суб'єкта. Основними способами правового регулювання в такому методі є зобов'язання і заборона. Диспозитивний метод надає суб'єктам можливість самостійного вибору моделі поведінки з представлених варіантів чи з будь-яких можливих незаборонених варіантів поведінки. Цей метод в більшості своїй характерний для приватних правовідносин, що будуються на основі автономії волі суб'єктів, формально

рівних між собою (з точки зору права). Основним способом правового регулювання в межах диспозитивного методу є дозвіл. Особливістю диспозитивного методу в фізкультурно-спортивній сфері виступає широка саморегуляція. Обґрунтовано, що саме збалансований диспозитивний метод регулювання фізкультурно-спортивних відносин за аналогією провідних країн Європи (Іспанії, Франції) та Швейцарії, з поєднанням імперативного методу зі сторони публічних адміністрацій (з чітким розподілом управлінських функцій державних органів та органів місцевого самоврядування) щодо створення належних умов для залучення населення у зайняття фізичною культурою і спортом, масовим спортом, що є запорукою гармонійного розвитку всієї сфери.

8. Відзначено, що нормативно-правове регулювання відносин у сфері не повинно відбуватись тільки шляхом рецепції законодавства інших країн, що в певній мірі позначилось на нашому законодавстві. Для успішної систематизації (в даному випадку кодифікації як форми систематизації) норм, що регулюють відносини у сфері фізичної культури і спорту необхідно уникнути існуючі колізії та протиріччя аби досягти взаємокороспендовування норм між собою. Підхід до цього питання має бути комплексним, оскільки специфіка фізкультурно-спортивних відносин є такою, що характеризується їх регулюванням іншими галузями права. Тобто в даному випадку аргументованим є застосування методів адаптації законодавства інших країн зі схожою формою державного устрою як в Україні, з одночасною кореляцією існуючого в Україні законодавства. Таке завдання об'єктивно є складним та потребує комплексного підходу з широким залученням науковців та практиків-управлінців до цього процесу. Прийняття спортивного кодексу без такого підґрунтя навряд чи можна вважати доцільним, оскільки з огляду на комплексність сфери фізичної культури і спорту така кодифікація може й не усунути існуючі прогалини та протиріччя. Доцільність у систематизації норм, що регулюють сферу є беззаперечною. Крім того, в такому випадку залишається досить спірною сама назва такого акту. Питання в тому, що назва кодифікованого акту «Спортивний кодекс України» не охоплює весь спектр існуючих у сфері відносин, зокрема фізкультурну складову, яка є першочерговою до

спорту та більш загальною. Це пов'язано з тим, що в розумінні профільного закону поняття спорт входить до складу більш широкого поняття – фізичної культури, яка в свою чергу є частиною загальної культури. Отже судячи з цього назву необхідно адаптувати під єдине бачення законодавцем цих відносин. Схиляємось, що більш змістовною та актуальною була б назва «Фізкультурно-спортивний кодекс України». Також незрозумілим залишиться питання того, яку форму необхідно надавати нормам так званого *lex sportiva* (м'якого права), адже вони переважно існує в статутних та регламентних документах відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій, які не є джерелом права. Варіантом вирішення цього питання може бути: 1) не включення цих норм в загальний кодифікований акт, а залишення відсилання як до джерел права в фізкультурно-спортивній сфері на статутні та регламентні документи відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій; або 2) їх включення в кодифікований акт окремою частиною - «Особлива частина». Тобто з цим комплексом питань потрібно визначитись перед безпосереднім процесом кодифікації.

9. Виснувано, що управління сферою не може зводитись до повноцінної автономії і перекладатись в порядку делегування на приватні структури в порядку саморегуляції, те саме стосується і питання фінансування, яке повинно мати обов'язкові започаткування та забезпечення саме з державного бюджету та бюджету територіальних громад. Тобто, розвиток сфери повинен бути забезпечений за рахунок активної участі держави в питаннях спортивного руху та спортивного життя, через утворені публічні органи. Публічне управління повинно реалізовуватись у координації зусиль різних інституцій на основі публічного-приватного партнерства, створення платформи взаємодії (майданчику спілкування), з можливістю залучення громадських ініціатив, запровадженням форм громадського контролю особливо в питання розподілу публічних коштів.

10. Обґрунтовано існуючу критичну проблему в питанні розвитку сфери - аспекту фінансування. Держава майже самоусунулась від питання фінансового

супроводження спортивної діяльності власних спортсменів, переклавши всю відповідальність за це на невизначених осіб. Врешті такий тягар перекладається переважно на батьків. Відношення держави до цього аспекту має докорінно змінитись, інакше в недалекому майбутньому можна очікувати стагнації та занепад високих досягнень українських спортсменів на спортивному поприщі. Можливості та преференції, які можуть отримати меценати (спонсори) завдяки такому напрямку діяльності необхідно розширювати, запроваджувати нові спектри аби стимулювати. Слід розуміти, що в житті абсолютно кожного професійного спортсмена постає екзистенційне питання доцільності подальшого продовження спортивної кар'єри. Тобто спортсмени, демонструючи гарні результати та спортивні досягнення в юнацькому спорті, на стику повноліття стикаються з проблемою подальшого продовження спортивної кар'єри, де брати на це кошти та за що існувати. В більшості випадків, на етапі повноліття існуюча висока конкурентність не дозволяє відразу продемонструвати високі досягнення (розкрити свій потенціал) у дорослому спорті. На це потрібен час та адаптування. В цей період також фінансова результативність спортсмена частіше всього не характеризується високими доходами. Не є рідким, коли на такому віковому стику, коли в спортсмена немає коштів для продовження кар'єри, він обирає більш стабільний шлях та здобуває певну професію відмінну від напрямку спорту. В кращому випадку спортсмен може обрати шлях або зміни країни свого перебування, за умови наявності передумов (конкретних пропозицій), або вступ до навчального закладу іншої країни з гарним забезпеченням університетського спорту, в гіршому (для спорту країни) – завершення кар'єри перспективним спортсменом. В усіх цих випадках втрачає наша держава, так як це призводить до втрати та відтоку спортсменів. Врешті, вітчизняний спортсмен або продовжує спортивне життя як спортсмен-любитель (аматор) або як спортсмен-професіонал, але тільки за умови наявності фінансової можливості. Отже, це зумовлює необхідність зміни цього вектору в сторону публічно-приватного партнерства в питанні фінансування спорту. В цьому контексті, вигідність та важливість меценатської діяльності для розвитку фізичної культури і спорту є

очевидною. Тому вкрай важливим є створення належних умов з боку держави через державно-правове регулювання меценатської діяльності. Співпраця з приватним сектором з метою підтримки та розвитку спорту є загальноприйнятою практикою провідних європейських держав. Водночас, імплементація європейських практик потребує також і врахування специфіки вітчизняного законодавства. Щодо цього актуальним є створення платформи взаємодії (майданчику спілкування) між публічними та приватними інституціями, з активним залученням клубів, шкіл, спортсменів, тренерів. Встановлення контролю за цільовим використанням ресурсів, спрямованих на розвиток спорту, законодавче закріплення правил взаємодії між зацікавленими особами у вказаній соціально-значущій сфері – органами державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктами сфери фізичної культури і спорту та меценатами спорту, спортсменами. Аби не втрачати українських спортсменів також в пріоритеті має залишатись розвиток університетського спорту (на прикладах інших країн). Завдяки цьому спортсмени отримають бажані пріоритети такі як отримання спеціальності та продовження спортивної діяльності, водночас буде забезпечений плавний перехід до професійного спорту.

11. Запропоновано такі групи меценатів (спонсорів) за напрямом надання допомоги безпосередньо спортсменам: міжнародні та національні суб'єкти господарювання-спонсори, що виробляють продукцію спортивного призначення (спортивне обладнання, одяг та взуття, інвентар тощо); міжнародні та національні суб'єкти господарювання-спонсори, виробляють близьку спорту продукцію (продукти харчування, тренажери, засоби особистої гігієни тощо); суб'єкти господарювання, що виробляють продукцію та надають послуги, які мають непряме відношення до спорту (перевізники, авіакомпанії, страхові компанії); національні суб'єкти господарювання, що виробляють далеку від спорту продукцію (наприклад, фірми-виробники меблів); міжнародні агентства спортивної спрямованості; міжнародні академії з видів спорту та інші. Розширення регулювання меценатської діяльності дозволить зменшити бюджетне навантаження у цій сфері, допоможе залучити додаткові джерела

фінансування спорту, сприятиме розвитку вітчизняної спортивної інфраструктури, устаткування та спорядження. Це також стимулюватиме збільшення кількості різноманітних спортивних заходів, покращення підготовки професійних спортсменів, популяризацію здорового способу життя, покращення доступності об'єктів фізичної культури та спорту, поліпшення загального стану фізичного здоров'я населення.

12. Виснувано, що певною мірою специфічні для сфери методологія та предмет сфери фізичної культури і спорту підкреслені спеціальними поняттями, що знайшли закріплення в чинних нормативно-правових актах. Проаналізовано існуючий понятійно-категоріальний апарат, запропоновано нові дефініції та актуалізовано існуючі поняття у фізкультурно-спортивній галузі. Проаналізовано та зауважено, що визначення ключового поняття «спортсмен» не відповідає фактичним реаліям. Зокрема, закон містить визначення, що спортсменом є фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях. Закладені законодавцем ознаки як «систематично» та «бере участь у спортивних змаганнях» не відображає дійсної суті процесів та явищ у сфері фізичної культури і спорту. Через таке звужене тлумачення поняття спортсмена, закон не захищає та не забезпечує реалізації прав та законних інтересів всіх людей, які займаються спортом на постійній основі або регулярно або іноді, та без участі у спортивних змаганнях. Вказане нормативне обмеження частково нівелює обов'язок держави сприяти розвитку спорту та створювати такі належні умови для заняття спортом всіх осіб, оскільки звужує предметну спрямованість обов'язку держави у забезпеченні розвитку спорту такими «контекстними бар'єрами». Разом з тим, є неактуальним визначення поняття спортсмена-професіонала, оскільки воно не охоплює всіх таких спортсменів. Крім того, за результатами дослідження, нами запропоновано додати визначення наступних понять: фізкультурно-спортивна відповідальність...Нами актуалізовано існуючі поняття такі як: спортсмен, меценатство ...

13. Обґрунтовано необхідність розширення існуючих інститутів в сфері фізичної культури і спорту інститутом «любительського (аматорського) спорту».

Масовий спортивний рух торкається інтересів великої частини населення нашої країни. До цього часу такий рух (напрямок спорту) залишається непомітним з боку держави в контексті правового закріплення та регулювання, і як наслідок, відсутній належний захист прав та інтересів осіб, задіяних у любительському спорті. На нашу думку, законодавче розмежування спорту на професійний та любительський має велике практичне значення, оскільки розширить обов'язок держави у створенні умов для заняття спортом (не тільки олімпійським та професійним), а відповідно у забезпеченні права на спорт.

14. Зауважено, що норми профільного закону в деяких випадках мають декларативний характер, проголошуючи певний «порядок речей», без зазначення конкретних правових механізмів регулювання та втілення нормативних приписів у життя (тобто «норми наперед»). Деякі інші норми, попри наявність вже усталеної практики та реалій суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту з'являються через роки після їх фактичної появи. Як приклад: інститут меценатства. Деякі норми до цього часу відсутні як наприклад інститут агентства, який до речі ще не з'явився в українському законодавстві, але давно існує на практиці. В той же час, норми інших законів сфери з'явилися завдяки частковій імплементації норм міжнародного законодавства та законодавства країн ЄС, іноді без їх адаптації під наші правові реалії та без врахування особливостей існуючого законодавства, що по свої суті не є кращою практикою. Такий процес «запозичення» певного юридичного досвіду в юридичній науці іменується як рецепція. Безсумнівно, цілком виправданим на шляху утвердження власного унікального порядку та механізму є прагнення держави врахувати позитивний досвід зарубіжних країн при вдосконаленні і подальшій можливій кодифікації вітчизняного законодавства, але цей процес не повинен відбуватись в незмінному вигляді та хаотично.

15. Висловлено думку щодо дискусійного питання віднесення до суб'єктів сфери фізичної культури і спорту вболівальників та глядачів. Зауважено, вболівальники та глядачі не наділені можливістю безпосередньо своїми активними діями прямо впливати на процеси та явища, що відбуваються

у сфері фізичної культури і спорту, що саме вирізняє та характеризує суб'єктів сфери й узгоджується із закладеним законодавцем баченням цього питання. Проте, є слушною думка, що глядачі, вболівальники, спостерігаючи за явищами та процесами у сфері, здійснюють непрямий вплив на них. По-перше, активність та зацікавленість цих учасників у певному спортивному заході, є рушійною силою розвитку професійного спорту. Саме на цих учасників спортивних правовідносин орієнтуються організатори спортивних заходів, які намагаються для них влаштувати видовище, та те привабливе шоу, яке вони очікують, витрачаючи величезні кошти на розкрутку та рекламу спортивних заходів. В траєкторії спортивних відносин вболівальники та глядачі відіграють надважливу роль, оскільки самі собою створюють попит, задоволення якого є метою організації спортивних явищ та кінцевим результатом – надати якісну послугу (продати товар) за найдорожчою ціною. По-друге, придбання цією категорією учасників квитків, прав на перегляд відеотрансляцій спортивних заходів впливає на фінансову результативність самого заходу, а як довготривалий ефект – може підвищувати навіть фінансову привабливість певного виду спорту. Врешті, отримані від заходу кошти направлені у спортивну інфраструктуру та на розвиток галузі, яка безпосередньо від цього залежить. Виснувано, що глядачів, вболівальників можна віднести до категорії суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, оскільки ця сфера залежить від них та їхнього інтересу до певних процесів та явищ у сфері, а самі вони одночасно виступають споживачами послуг (товарів) у вигляді спортивного заходу та опосередковано впливають на сферу. Водночас, ця категорія учасників є суб'єктами цивільних та господарських правовідносин, оскільки на них розповсюджуються не тільки спеціальні норми галузі фізичної культури і спорту, а норми цивільного, господарського та інших галузей права.

16. Акцентовано увагу на важливості спортивної індустрії, як складового елементу спорту та центру уваги комерційних структур. Закони ринкової економіки (ринкових відносин) стверджують, що попит створює пропозицію, що не є виключенням і в даному випадку. В аспекті Рушійну силу для розвитку

сфери фізичної культури і спорту в умовах ринкової економіки має таке явище «інтерес». З огляду на те, що Україна є спортивною державою, успіхи наших спортсменів визнані світовою спільнотою. З урахуванням вказаного конкретним успіхом стане усвідомлення пріоритетності сфери фізичної культури і спорту, відчуття економічної привабливості спортивної індустрії. Відзначено важливість розуміння публічним сектором розкриття комерційного потенціалу сфери спорту та створення сприятливих умов (інвестиційного клімату) аби створити зацікавленість для бізнесу в інвестуванні у спорт в майбутньому з одночасним вжиттям програм пільгового оподаткування, податкових канікул або звільнення від оподаткування інвесторів.

17. Відзначено особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту, більшість яких відбуваються в межах створених власних арбітражних та дисциплінарних органів при суб'єктах сфери - міжнародних спортивних організаціях (такі як федерації, асоціації, ліги, клуби, комітети, союзи) інших громадських об'єднаннях фізкультурно-спортивної спрямованості. Також арбітраж здійснюється через третейські суди. При цьому на переважну більшість спорів спортивної спрямованості юрисдикція загальних судів не поширюється. Найвищою інстанцією в системі вказаних квазі-судових органів є Спортивний арбітражний суд в Лозанні, який є незалежним від будь-яких спортивних організацій та юрисдикція якого визнана більшістю цих організацій. Також особливу роль відіграє цей суд у формуванні так званого *lex sportiva* (м'якого права) шляхом надання роз'яснень, що носять рекомендаційний характер. Ця особливість є ще одним підтвердженням важливості приватного регулювання в сфері фізичної культури і спорту, наявності свого внутрішнього спортивного порядку вирішення суперечок. Існування такого порядку вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту є як його перевагою, що полягає у пришвидшеному процесі розв'язання спору або притягнення до відповідальності, так і має свої негативні аспекти, що полягають в розпорошеності норм, які регламентують процедуру, порядку звернення за захистом порушених прав, формування єдиних підходів та засад здійснення

арбітражу. Зауважено, що попри позитивні зрушення в нормативно-правовому регулюванні сфери є певні прогалини щодо порядку звернення зі спортивним спором до арбітражу, а також механізму звернення до виконання судових рішень САС. Захист прав та інтересів у сфері фізичної культури і спорту здебільшого відбувається поза межами абсолютного права кожного на судовий захист, де юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають в державі, як це не дивно звучить. З урахуванням комерціалізації спорту особливої актуальності набуває питання належного захисту прав та інтересів українських спортсменів, а тому попит на наявність належних механізмів вирішення спортивних спорів тільки зростає. Також це обумовлює породжує необхідність підготовки спеціалістів-правників, які б на цьому розумілися. Щодо прогалин в цьому аспекті також наголошено на необхідності ратифікації низки міжнародно-правових договорів у сфері спортивного права таких як Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу, які поки що не увійшли в вітчизняне законодавство.

18. Підкреслено специфіку відповідальності за порушення, допущені у сфері фізичної культури і спорту. Автономія та саморегуляція у сфері спортивних відносин проявляється і у джерелах. Особливістю джерел даної галузі є те, що процесуальні норми спортивного права встановлюються самоврядними спортивними організаціями, на відміну від переважної більшості інших галузей правової системи України. Законодавство у галузі фізичної культури і спорту передбачає такі санкції, як дискваліфікація спортсмена, обмеження участі в спортивних заходах (національних, міжнародних), виключення спортивної команди (клубу) зі складу галузевих об'єднань, турнірів, змагань чи обмеження такої участі, накладення штрафу. Означено, що також певні особливості у сфері є у галузевих принципах сфери. Так, до прикладу принципами окремих інститутів сфери фізичної культури і спорту є презумпція винуватості у справах про порушення допінгових правил, коли невинність у вчиненні порушення повинен доводити спортсмен, а також відповідальність без вини у справах про допущені порушення вболівальниками певної команди на трибунах під час

офіційних змагань, коли негативні наслідки настають саме для команди незалежно від вини. Цей принцип відмінний навіть від положень Конституції України щодо презумпції невинуватості та від загальних засад юридичної відповідальності.

19. Наголошено на важливості аспекту фізичного виховання, створення програм популяризації спорту серед молоді, адже це є запорукою підвищення здоров'я та зменшення захворюваності серед населення в довготривалій перспективі. Крім того, зменшення тягарю держави в фінансуванні медичного забезпечення різних верств населення, отже зменшення відповідних видатків бюджету. Також доведено, що розвиток та популяризація спорту має причинно-наслідковий зв'язок зі зменшенням рівня злочинності в державі, що також є актуальним з огляду на високий криміногенний чинник в Україні. В цьому контексті гарним прикладом може стати запозичення досвіду інших країн таких як Німеччина, Іспанія, Швейцарія та інші, запозичення їх досвіду як модель розвитку. Оскільки процес такого втілення не може бути одномоментним має бути закріплена у відповідних стратегіях, концепціях та доктринах. Очевидним є те, що створення належних умов для реалізації прав громадян на фізичну культуру і спорту передбачає створення та планування реалізації програм будівництва спортивних об'єктів, системний розвиток існуючої інфраструктури в населених пунктах, з забезпеченням доступності та інклюзивності таких об'єктів. Для популяризації спорту та розвитку фізичного виховання велике значення має проведення міжнародних спортивних змагань безпосередньо в країні, що звісно вимагає модернізацію спортивних об'єктів та інфраструктури. Коли молоде покоління бачитиме серед моделей взірць для наслідування (role model) українського спортсмена, це викликатиме зацікавленість та бажання теж присвячувати свій час. Професійний спорт та спорт вищих досягнень більше всього розкривається та розвивається під час проведення міжнародних спортивних заходів.

20. З урахуванням неоднозначності правової регламентації принципів сфери фізичної культури і спорту в існуючому законодавстві, сформовано та

запропоновано наступні принципи, які діють у сфері фізичної культури і спорту України, зокрема:

- поєднання публічного та приватного регулювання (саморегулювання) відносин у галузі фізичної культури та спорту;
- дотримання міжнародних договорів у галузі фізичної культури та спорту;
- єдність нормативно-правової бази фізичної культури й спорту на всій території;
- встановлення гарантій прав громадян у галузі фізичної культури та спорту на задоволення фізкультурно-спортивних потреб, вільного доступу до фізичної культури і спорту;
- інклюзивності та доступності фізичної культури і спорту;
- залучення населення до здорового способу життя;
- заборона на дискримінацію та насильство в галузі фізичної культури та спорту, на протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань;
- дотримання правил чесної гри «fair play» у спорті та заборона на використання допінгу;
- відповідальності за порушення у сфері фізичної культури і спорту на підставі законів України та актів спортивних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;
- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою та спортом, а також учасників та глядачів фізкультурних та спортивних заходів;
- сприяння розвитку фізичної культури та спорту осіб з інвалідністю, а також інших груп населення, які потребують підвищеного соціального захисту (започаткування у 2022 році спорту ветеранів війни);
- взаємодія органів публічної влади з громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості.

21. Визначено, що змістовне наповнення організаційно-правового регулювання базується на визначенні основних норм, принципів та методів, за

допомогою яких держава формує, регулює та контролює сферу фізичної культури і спорту. Суб'єктний склад регулювання включає в себе державні органи влади, спеціалізовані спортивні організації, публічні об'єднання та інші учасники, які відіграють ключову роль у формуванні та реалізації спортивної політики. Об'єктний склад представляє собою сукупність правовідносин, які виникають у процесі організації, проведення та розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єкти публічного регулювання мають забезпечити не тільки реалізацію державної політики в сфері фізичної культури та спорту, але й бути відкритими для діалогу з громадськістю, спортивними організаціями, тренерами та спортсменами. Це сприятиме підвищенню довіри до системи та збільшенню її ефективності. Об'єктний склад відображає реалії взаємодії учасників спортивного руху, їх права та обов'язки. Це передбачає не тільки формування правил гри на спортивних майданчиках, але й забезпечення дотримання прав і свобод спортсменів, недопущення дискримінації, а також захист інтересів дітей та молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С.С. Общие теоретические проблемы системы советского права. М. Госюриздат. 1961. 187 с.
2. Антидопінгова конвенція (ETS N 135) від 16 листопада 1989 року
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228#Text
3. Апаров А.М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство. 2017. Т. 22. Вип. 1 (30) С. 6-19.
URL: <https://journals.visnyk-onu.od.ua/index.php/law/article/view/100>
4. Апаров А.М. Спортивне право України: навч. посіб. для студ. внз. К.: Істина. 2012. 518 с.
5. Апаров А.М. Спортивне суб'єктивне право в системі національного права та спортивних правовідносин. Dictum factum. 2018. №. 1. С. 1-7
6. Апеляційний суд FAU. URL: <https://fau.ua/federation/structures/21/>
7. Арбітражні інституції. URL: <http://www.arbitration.kiev.ua/uk-UA/Arbitrazh-v-Ukraini/Postijnodiyuchi-arbitrazhni-instytucii.aspx?ID=129>
8. Базенко В. А. Розвиток фізичної культури та спорту на рівні територіальної громади в умовах децентралізації влади в Україні: дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 25.00.04. Одеса, 2019. 267 с.
9. Базенко В.А. Європейський досвід управління розвитком фізичної культури та спорту на місцевому рівні. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Вип. 1 (50). Львів : ЛПІДУ НАДУ. 2017. С. 156-168.
10. Бака М.М. Підготовка і використання культурно-спортивних кадрів на Україні на етапі переходу до ринкових відносин. Фізична культура, спорт та здоров'я. Харків ХДІФК. 1997. С.325-328.
11. Балабан С.М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту. дис. канд. юрид. наук. за спеціальністю 12.00.11. Дніпро. 2017. 207 с.
12. Балинська О.М., Дубінська З.П., Шевців М.Б. До питання правовідносин у сфері спорту (предметність спортивного права). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52743/1/275344->

%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-634724-1-10-20230312.pdf

13. Богданов В. Проблема ареста судов в законодательстве Украины. Судоходство. 1997. № 12. С. 54–56.

14. Большой спорт и большие деньги. URL: <https://argumentua.com/stati/bolshoi-sport-i-bolshie-dengi>

15. Бордюгова А. Система судов в сфере спорта. URL: <https://pravo.ua/articles/sistema-sudov-v-sfere-sporta/>

16. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф. дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11. К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2009. 18 с.

17. Бордюгова Г. Ю. Міжнародний спортивний арбітражний суд та гучні справи за участі українців. URL: <https://advokatpost.com/mizhnarodnyj-sportyvnyj-arbitrazhnyj-sud-ta-huchni-spravy-za-uchasti-ukraintsiv-advokat-hanna-bordiuhova/>

18. Бордюгова Г.Ю. Словник термінів зі спортивного права. К.: Юстиніан. 2007. 144 с.

19. Боровська О.В. Короткий тлумачний словник термінів галузі фізичної культури та спорту. Львів. 2003. 54 с.

20. Бунчук М.Ф. Организация физической культуры. М.: ФиС. 1972. 224 с.

21. Василенко М.Д. Становлення спортивного права в Україні як галузі юридичної науки в контексті розвитку міжнародного спортивного права. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2017. Вип. 78. С. 34-40. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9052>

22. Воронова В.А. Пути совершенствования управления физкультурным движением. М.: ФиС. 1975. 95 с.

23. Гаро Г. О., Кушнір О. О. «Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів URL:

https://protocol.ua/ru/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/

24. Гасюк І.Л. Еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою й спортом на українських землях наприкінці XIX століття та в радянський період. Університетські наукові записки. 2009. №4. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64

25. Гоцул І. Публічна політика розвитку фізичної культури і спорту: досвід країн Європи. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/466/469>

26. Грибан Г. П. Управління у сфері фізичної культури і спорту. Житомир: Вид-во Рута. 2022. 124 с.

27. Данилевич А.С. Поняття національного і міжнародного права. Актуальні проблеми міжнародного публічного і міжнародного приватного права: сб. наук. пр. вип. 1. М. 2009. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/5879/1/danilevich_2009_1_IL_issues.pdf

28. Даточний А. В. Спортивний арбітражний суд під рентгеном. URL: <https://axon.partners/uk/blog/sportyvnyi-arbitrazhnyi-sud-pid-rentgenom/>

29. Джафарова О.В., Іванов В.О. Спортивне право як підгалузь особливої частини адміністративного права, 2011. С. 44 – 49. URL: <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-12-38-39/31-sportivne-pravo-yakpi-d-galuz-o-sobli-vo%D1%97-chastini-administrativnogo-prava.html>

30. Довідка про Іспанію URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/spa/1198.html

31. Додатковий протокол до Антидопінгової Конвенції (ETS N 188) від 01.07.2004 року 994_519. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_519#Text

32. Дубінська З.П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львів: Львівський

- державний університет внутрішніх справ. 2021. 220 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3675?locale=uk>
33. Дубінська З.П. Специфіка суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні: Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис. Одеса: ОДУВС. Вип. 1. 2019. С. 69–74.
34. Жданова О.М. Управління сферою фізичного виховання і спорту: навчальний посібник. Дрогобич: Коло. 2009. 224 с.
35. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: навч. посіб. для фізкультур. вузів. Л.: Вільна Україна, 1996. 127 с.
36. Жданова О.М., Чеховська Л.Я. Управління в сфері фізичної культури і спорту: Робоча програма для студентів спеціальності 014 середня освіта (фізична культура): V с. (денна форма навчання), XIII - IX с. (заочна форма навчання) URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/13790/1>
37. Жмарев Н.В. Системный подход и целевое управление в спорте К.: Здоров'я. 1984. 144 с.
38. Жмарев Н.В. Управление деятельностью спортивной организации. К.: Здоров'я. 1989. 168 с.
39. Жмарев Н.В. Управление деятельностью тренера. К.: Здоров'я. 1980. 138 с.
40. Жмарев Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера. К.: Здоров'я. 1986. 128 с.
41. Журба М.А. Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту: дис. канд. юрид наук за спеціальністю 12.00.02. Одеса. 2017. 216 с.
42. Забара С. Поняття та особливості методів спортивного права України. Підприємництво, господарство і право. № 11 2008. С. 141–144.
43. Забара С. Проблеми визначення поняття та предмета спортивного права України: Підприємництво, господарство і право. № 7. 2008. С. 102–105.
44. Завальнюк О. В. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Вип. 94. 2015. С. 270–275.

45. Заїченко Л.І. Комерціалізація спортивних відносин: завдання господарсько-правового забезпечення. Вісник НУ «ЮА ім. Я. Мудрого». 2013. № 3 (14). С. 120-126.
46. Залізко О. Спортивний арбітражний суд – альтернативний спосіб вирішення спортивних спорів. Право і суспільство. № 5. 2016. С. 190-194. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pis_2016_5_37.
47. Згура С.О. Роль органів місцевого самоврядування України у створенні та становленні системи фізичної культури і спорту в територіальній громаді. Вісник Маріупольського державного університету серія: Право, вип. 2. 2011. С. 64-68.
48. Зеніна-Біліченко А.С. Словник наукових термінів з дисципліни «Публічне адміністрування». Кам'янське. 2017. с. 39.
49. Ивонин В.А. Спутник физкультурного работника. М.:ФиС. 1972. 368 с.
50. Ивонин В.А., К.А. Кулинкович Управление физкультурным движением: учеб, для ин-тов физкультуры. М.:ФиС. 1977. с. 287.
51. Исаков В.Б. Юридические факты в советском праве: монография. М.: Юрид. лит. 1984. 144 с.
52. История физической культуры и организация физической культуры и спорта в СССР: метод, пособ. для студ. заоч. отд-ния ин-тов физкультуры.Л.:ГДОИФК им.П.Лесгафта. 1949. 79 с.
53. Іванцов В.О. Спортивне право як навчальна дисципліна. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. Харків : ХНУВС, 2021. С. 203-205.
54. Ільницька Н.Ф. Співвідношення понять «державне управління», «державне регулювання», «публічне адміністрування»: сучасні тенденції. Правова реальність у трансформаційних умовах розвитку сучасної держави.

Науково-практична Інтернет конференція 28.02.2018 року. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1786.

55. Калина М.С. Актуальні завдання державної політики України у сфері фізичної культури та спорту в умовах глобалізації та євроінтеграції. Інвестиції: практика та досвід. № 21. 2016. С. 91–95.

56. Камінська В. В. Міжнародно-правовий механізм формування та реалізації публічної політики у сфері фізичної культури і спорту: проблеми та перспективи механізми публічного управління. Вип. 2. Том 33(72). 2022. URL: doi <https://doi.org/10.32838/tnu-2663-6468/2022.2/07>

57. Кельман М., Мурашин О., Хома Н. Загальна теорія держави і права: підручник. 3-є вид. стереот. Львів : Новий світ. 2013. 586 с.

58. Килимник І. І. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2018. 64 с.

59. Киреева Н. С., Гніздовська Г. М. Розгляд спортивних спорів. Національні суди чи арбітраж: адвокати Гніздовська та Киреева. URL: <https://advokatpost.com/rozhliad-sportyvnykh-sporiv-natsionalni-sudy-chy-arbitrazh-advokaty-hnizdovska-ta-kyreieva/>

60. Кіберспортивна Україна в обличчях. URL: <https://web.archive.org/web/20180408205900/https://cybersportua.com/kibersportivna-ukrayina-v-oblichchiah.>].

61. Ківалова Т.С. До питання про поняття і складові методу правового регулювання: Актуальні проблеми держави і права. вип. 21. 2018. С. 33–38.

62. Класифікатор галузей законодавства України: Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 № 43/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04#Text

63. Коваль Л.В. Адміністративне право України: курс лекцій. 1994. 154 с.

64. Ковальов І. М. Адміністративно-правові засади фізичної підготовки у правоохоронних органах: дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07. Харків. 2017. 215 с.

65. Ковальський В. С., Лисенков С. Л., Колодій А. М., Тихомиров О. Д. Теорія держави і права. К.: Юрінком Інтер. 2005. 448 с.
66. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. Державне управління: підручник. К.; Дніпропетровськ: НАДУ. 2012. Т. 1. 564 с.
67. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник, Юрінком Інтер. 1999. 736 с.
68. Конституція України від 28.06.1996 Відомості Верховної Ради України, №30, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
69. Кравчук М. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і прав : навчальний посібник. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: Карт-бланш. 2002. 247 с.
70. Крегул Ю.І. Правові основи державного управління економікою України: навч. посібник. К.: КНЕУ. 2003. 431 с.
71. Кузьмак Б.С., А.А.Осинцев А.А. Социально-экономические проблемы физической культуры и спорта. М.:ФиС. 1976. 207 с.
72. Курс адміністративного права України: підручник, за заг. ред. В.В. Коваленка. Київ: НАВС. 2012. 808 с.
73. Курчаба Т. М. Проблеми методологічного аналізу соціології спорту у контексті аналізу спорту як соціального url: феномена <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/5784/1/%d0%9a%d1%83%d1%80%d1%87%d0%b0%d0%b1%d0%b0%20%d0%a2.%20%d0%9c..pdf>
74. Лавренюк О. Проблеми правового регулювання відносин у сфері спорту. Юридичний вісник. № 4. 2018. С. 100-105.
75. Мазурашу Г.Г. Особливості і перспективи розвитку системи управління сферою фізичної культури і спорту. 2009. URL: <http://sportbuk.com/2011/03/osoblyvosti-i-perspektyvy-rozvytku-systemy-upravlinnya-sferoyu-fizychnoji-kultury-i-sportu>
76. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка. 2003. 576 с.

77. Мачуський В.В., Постульга В.Є. Господарське законодавство: навч. посіб. К.: КНЕУ. 2004. 275 с.

78. Міжнародна автомобільна федерація URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

79. Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_007#Text

80. Мічуда Ю.П. Функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту в умовах ринку: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту. 2008. 37 с.

81. Моргунов О. А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України: дис. канд. юрид. наук. за спеціальністю 12.00.07. Запоріжжя. 2013. 207 с.

82. Моргунов О. А. Джерела цивільно-спортивного права як підгалузі цивільного права України. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. № 2 (97). 2022. С. 71-80.

83. Моргунов О. А. Моделі публічного адміністрування сфер фізичної культури та спорту: закордонний досвід. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 5. Т. 2. С. 155-159

84. Моргунов О. А. Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні: автореф. дис. д-ра юрид. наук: за спеціальністю 12.00.07. МВС України. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2020. 33 с.

85. Моргунов О.А. Поняття та система джерел спортивного права. Форум права. № 2. 2011. С. 624–629.

86. Мороз Є. Кріштіану Роналду продовжить кар'єру у Саудівській Аравії і зароблятиме 200 млн євро на рік. URL: <https://suspilne.media/331964-kristianu-ronaldu-prodovzit-kareru-u-saudivskij-aravii-i-zaroblatime-200-mln-evro-na-rik/>
87. Нагребельний В. П., Самохвалов В. О. Спорт URL: <https://leksika.com.ua/10741002/legal/sport>
88. Население Швейцарии// <https://business-swiss.ch/shvejtsariya/naselenie-shvejtsarii/>
89. Наставний І. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту в Україні: Підприємництво, господарство і право. № 6. 2018. С. 46-51.
90. Настиченко В. URL: <http://svitprava.com.ua/uk/korisne/publi katsiji/246-stanovlenya-sportivnogo-prava-v-ukrajini.html>
91. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини. Кол. авт: О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер. 2008. 720 с.
92. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.
93. Одінцова, В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова Теорія та історія державного управління: навч. посіб. Вид. 2, перероб. і доп. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 2012. 252 с.
94. Омельченко А.В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні. К.: КНЕУ. 2011. 309 с.
95. Организация физической культуры в СССР учебник под общ. ред. Н.И.Никифорова, В.С.Польшанского.- М.: ФиС. 1961. 263 с.
96. Организация физической культуры в СССР: метод, пособие для студ. заоч. обучения сост. М.Ф. Бунчук. М.: ФиС. 1966. 93 с.
97. Организация физической культуры в СССР: программа для ин-тов физкультуры. М.:ФиС. 1949. 12 с.

98. Организация физической культуры и спорта в СССР: метод пособ. для ин-тов физкультуры. М.: ФиС. 1952. 73 с.

99. Организация физической культуры: учеб. пособ. для ин-тов физкультуры под общ. ред. Н.И. Никифорова, В.С. Польшанского М.:ФиС. 1965. 296 с.

100. Особливості медіації конфліктів і суперечок в професійному спорті URL: https://protocol.ua/ua/osoblivosti_mediatsii_konfliktiv_i_superchok_v_profesiynomu_sporti/

101. Палюх А.Я. Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери. Філософські та методологічні проблеми права. № 2 (81)., 2019 С. 91-99.

102. Палюх А.Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 34-40.

103. Переверзин И.И., Бугров Н.Н., Вилькин Я.Р. Управление физической культурой и спортом: учеб, для ин-тов физкультуры. М.:ФиС. 1987. 288 с.

104. Підстави виникнення правовідносин. Структура правовідносин. URL: https://pidru4niki.com/1901121643143/pravo/pidstavi_viniknennya_pravovidnosin_struktura_pravovidnosin.

105. Пленюк М. Д. Дуалізм звичаю: нормативні приписи та юридичні факти. Приватне право і підприємництво. Вип. 19. 2019. С. 55-58.

106. Пов'язані документи (3808-12) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l20375>

107. Политическая система URL: <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/politik-geschichte/politisches-system.html>

108. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України. Наказ Міністерство освіти і науки України від 02 серпня 2005 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05/conv>

109. Положення про постійно діючий третейський суд при Асоціації «Спортивна Індустрія України»: рішення Загальних зборів членів Асоціації «Спортивна Індустрія України» від «24» червня 2008 р. URL: <https://www.asiu.org.ua/ru/treteyskiy-sud/polozhenie.html> (дата звернення: 21.08.2023).

110. Правила гри у футбол. URL: <http://www.rules.com.ua>

111. Правило Босмана URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%BE_%D0%91%D0%BE%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0

112. Про антидопінгову діяльність у спорті: Закон України від 26.01.22 року 2011-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-20#Text>

113. Про визнання, відмову у визнанні та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні наказ Міністерства молоді та спорту України від 16 серпня 2018 року N 3780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3780728-18#n2>

114. Про визнання, відмову у визнанні та внесення змін до Реєстру визнаних видів спорту в Україні відповідно наказ Міністерства молоді та спорту України від 16 вересня 2020 року N 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1557924-20#Text>

115. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020 року 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

116. Про деякі питання заохочення спортсменів з видів спорту осіб з інвалідністю України – чемпіонів, призерів Паралімпійських і Дефлімпійських ігор та їх тренерів. Постанова Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2008 р. № 704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2008-%D0%BF>

117. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03 листопада 2015 р. № 743-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19>

118. Про затвердження Державної цільової програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF/ed20231026#Text>

119. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>

120. Про затвердження положення про Міністерство молоді та спорту України. Постанова КМ України від 02.07.2014 № 220 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>

121. Про затвердження Положення про центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Наказ Міністерства молоді та спорту України від 31 січня 2014 р. № 323. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-14>

122. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів. Наказ Міністерства Випуск 2(31), 2020 9 України у справах сім'ї, молоді та спорту від 29 березня 2006 р. № 995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-06/conv>

123. Про затвердження Реєстру визнаних видів спорту в Україні відповідно до наказу Міністерства молоді та спорту України від 11 березня 2015 року N 639. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS24630?an=1>

124. Про затвердження стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, затверджена Постановою КМ України № 1089 від 04.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>

125. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 №4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> (дата звернення: 21.08.2023).

126. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14 вересня 2000 р. № 1954-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-14#Text>

127. Про Рекламу: Закон України від 03.07.1996 року № 271/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

128. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2015 р. № 1320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80>

129. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text> (дата звернення: 21.08.2023).

130. Про фізичну культуру і спорт щодо спорту ветеранів війни: Закон України від 15.02.2022 № 2048-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2048-20#Text>

131. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#n317> (119)

132. Прогнозирование и планирование физической культуры. М.: ФиС. 1972. 87 с.

133. Процик І. Термінологія спортивного права. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» № 675. 2010 . С. 171–174.

134. ПСЖ не буде продовжувати контракт Мессі після скандалу в Саудівській Аравії. L'Équipe. URL: https://football24.ua/frantsiya_tag_50826/https://football24.ua/pszh_ne_bude_prodovzhuvati_kontrakt_messi_pislya_skandalu_v_saudivskiy_araviyi__lquipe_n770956/ (дата звернення: 21.08.2023).

135. Регламент Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги сезону 2021/22 від 3 червня 2021 р. : затверджено. Загальні збори Учасників Української Прем'єр-Ліги. URL: <https://uaf.ua/files/Регламент%20УПЛ%202021-2022.pdf>

136. Регламент Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Спортивна Індустрія України»: рішення Загальних зборів членів Асоціації «Спортивна Індустрія України» Протокол №3 від 24 червня 2008р. URL: <https://www.asiu.org.ua/ru/treteyskiy-sud/reglament.html>

137. Регламент Спортивного арбітражного суду: постанова Виконкому НОК України від 24.01.2018 №11. Станом на 24.01.2018. URL: <https://issuu.com/olympicua/docs/2f2e0169817ed8>.

138. Рибич І.Є. Правові аспекти державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні. Державне будівництво. 2015. С. 1–10.

139. Романенко Л.В. Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17400>

140. Рудой К.М. Публічне управління та виконавча влада URL: https://oduv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Lektsiya_2_AP.doc

141. Рябченко О.П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: монографія Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ. 1999. 299 с.

142. Савицкий П.Ф. Справочник физкультурного работника К.:Здоров'я. 1976. с. 343.

143. Савицкий П.Ф. Спутник работника физической культуры и спорта. К.: Здоров'я. 1990. с. 350.

144. Саннікова М. Актуальні проблеми правового регулювання та законодавства у сфері фізичної культури і спорту в Україні Слобожанський науково-спортивний вісник № 3 (71). 2019. с. 37-42.

145. Сборник материалов по учебным дисциплинам ГЦИФК 1932-1933 уч.г. М.: ОГИФ. Физкультура и туризм. 1934. 516 с.

146. Сітнікова Н.С. Розвиток спорту в Україні як один із пріоритетних напрямів державної політики. Держава та регіони. 2012. № 4. С. 87–90.

147. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків: Консум. 2001. 656 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/70130-1-ponyattya-oznaki-pravovdnosin-vzamozyvnyazok-norm-prava-pravovdnosin.html>
148. Словник української мови (Академічний тлумачний словник 1970-1980) URL: <http://sum.in.ua/s/okhoronjaty>.
149. Словник української мови: в 11 томах. Том 9. 1978. 205 с.
150. Согоконь О.А., Донець О.В. Словник основних понять з фізичної культури: для студентів факультетів фізичного виховання вищих пед. навч. закладів. Полтава: Сімон. 2020. 111 с.
151. Спільна заява саміту «Україна - ЄС» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_709
152. Спорт для всіх. URL: <https://sportforall.gov.ua>.
153. Спорт і дозволя: факти та цифри URL: <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/gesellschaft/sport-und-freizeit/sport-und-freizeit---fakten->
154. Спортивний арбітраж URL: <http://www.arbitration.kiev.ua/uk-UA/Galuzevi-arbitrazhi/Sportyvnyj-arbitrazh.aspx?ID=492>.
155. Спортивний арбітражний суд URL: <https://noc-ukr.org/about/structures/sportivniy-arbitrazhniy-sud/>.
156. Спортивні правовідносини. Суб'єкти і об'єкти спортивних правовідносин. URL: <http://um.co.ua/14/14-1/14-10473.html>.
157. Статистика несчастных случаев в Альпах за 2011 год URL: <https://4sport.ua/news?id=10996>
158. Статут Громадської спілки «Українська асоціація футболу» від 16 червня 2017 р.: затверджено / Установчі збори Громадської спілки «Федерація футболу України». URL: <https://uaf.ua/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A3%D0%90%D0%A4%202020.pdf>, с. 11
159. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: міжнародний документ, прийняття 26.06.1945р., Організація Об'єднаних Націй.

URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/statute-of-the-international-court-of-justice>

160. Стрельцова Є. Д. Теорія і практика уніфікації міжнародного права в умовах глобалізації (міжнародний та національно-правовий аспекти: дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11. Одеса. 2020. 524 с.

161. Теніс. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%81>

162. Тіхонова М. А. До проблеми виокремлення спортивного права. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. Вип. 52. С. 22–29.

163. Тіхонова М.А. Огляд джерел міжнародного спортивного права. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: наук. Журнал. 2012. № 3. С. 209–216.

164. Ткалич М.О. Спортивні клуби як учасники цивільних правовідносин: автореф. дис. канд. юрид. наук. Одеса. 2010. 20 с.

165. Тривалість життя в Україні: як поліпшити стан системи охорони здоров'я. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/trivalist-zhittya-v-ukrajini-yak-polipshiti-stansistemi-ohoroni-zdorov-ya-ostanni-novini-50070695.html>.

166. Тривалість життя українців все ще найнища в Європі. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/news/trivalistzhittya-ukrainciv-vse-shhe-naj nizh cha-v-evropi>

167. Турияница О.О. «Фізична культура» і «спорт» як базові категорії професійного спорту: конституційно-правовий аспект. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30560>

168. Фаррух Каюмов История развития международно-правового сотрудничества в сфере спорта и становление международного спортивного права как отрасли международного права, отрасли науки и учебной дисциплины. RS Global. World Science. 2020. Vol. 1, No. 2 (54), P. 43–49) URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6929

169. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України. 2011. 276 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1048/Cherednik.pdf?sequence=>.

170. Чередник Р. В. Джерела (форми) спортивного права України. С. 279–289. URL: <http://hdl.handle.net/11300/1165>

171. Чередник Р. В. Спорт як сфера правового регулювання: загальнотеоретичний аспект. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 556–562.

172. Чи достатньо українці займаються спортом, та як це впливає на відновлення після COVID-19. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2021/05/14/244905/>.

173. Чокля О. І. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту, структурні елементи та зміст. Теоретичні та прикладні питання державотворення №27. 2022. С. 71-78.

174. Чокля О. І. Публічне управління у сфері фізичної культури і спорту в Україні: понятійно-категоріальний апарат. Актуальні проблеми державного управління. Том 3 № 84. 2021. с. 46-50.

175. Чокля О. І. Фальковський А. О. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Прикарпатський юридичний вісник №2. 2020. С. 3-9.

176. Чокля О.І. Особенности правового регулирования сферы физической культуры и спорта в условиях пандемии Covid-19. Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022. Chișinău. 2022. С. 291-295

177. Чокля О.І. Особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту: публічні та приватні аспекти. Публічне управління і адміністрування в Україні. Вип. 36. Видавничий дім «Гельветика». 2023.С. 80-86. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.15>

178. Шаховець С. Ф'юрі приготуватися: Усик підписав контракт з саудівською компанією. URL: <https://sport.24tv.ua/oleksandr-usik-pidpisav->

kontrakt-iz-sauidivskoyu-promouterskoyu_n2327503https://sport.24tv.ua/oleksandr-usik-pidpisav-kontrakt-iz-sauidivskoyu-promouterskoyu_n2327503

179. Шурин А. CASові нюанси. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/casovi-nyuansi.html>

180. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. Том 2. гл. ред. Г.И. Кукушкин. 1962. 388 с. URL: <http://sport-history.ru/physicalculture/item/f00/s01/e0001420/index.shtml>.

181. Юридичний факт: поняття та ознаки. URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/law/10524>.

182. Ющик О. О. Спортивне право: теоретико-правовий аналіз, поняття, формування в національній правовій системі. Київ. 2020. с. 26.

183. Ярова Н.Г. Організаційно–правове регулювання у галузі спорту України: автореф. дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07. Ірпінь. 2009. 20 с.

184. Arcioni S. Création d'un organisme indépendant pour le contrôle de la gouvernance du sport dans le monde URL: <https://blogs.letemps.ch/sandro-arcioni/2013/04/09/dopage-corruption-matches-truques-limage-du-sport-est-salie-comment-y-remedier/>>.

185. Baldwin R., Cave M. Understanding Regulation: Theory, Strategy, and Practice. Oxford University Press. 1999. URL: https://www.researchgate.net/publication/227468181_Understanding_Regulation_Theory_Strategy_and_Practice

186. Buy F. Droit du sport et mondialisation (regards sur le contrat et d'autres sources d'un nouveau droit mondial) Revue Lamy Droit Civil. 2008. № 47.

187. CAS Mediation Rules. Tribunal Arbitral du Sport. Court of Arbitration for Sport. URL: <https://www.tas-cas.org/en/mediation/rules.html>

188. case c-176/96. lehtonen and castors canada dry namur-braine v. fédération royale des sociétés de basketball and ligue belge-belgische liga URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=C-176/96&td=ALL>

189. Code civil suisse du 10 décembre 1907 URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en
190. Code du sport. Legifrance. Télécharger le code à la date du: 16.05.2021. N. P. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071318/.
191. Code: Procedural Rules. Court of Arbitration for Sport. URL: <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html>
192. Código Brasileiro de Justiça Desportiva. IBDD Instituto Brasileiro de Direito Desportivo. São Paulo: IOB. 2010. N. P. URL: <http://www.cbat.Org.br/stjd/CBJD.pdf>.
193. Constitución Española URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> art. 43,148
194. Constitution fédérale de la Confédération Suisse du 18 avril 1999 Recueil officiel. 1999. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>.
195. Duval A. Lex Sportiva: A Playground for Transnational Law. European Law Journal. 2013. Vol. 19. Issue 6. P. 827 – 828.
196. Edward Grayson: barrister and specialist on sport and the law URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/obituaries/article4855567.ece>.
197. Emerson K., Nabatchi T., & Balogh S. An integrative framework for collaborative governance. Journal of Public Administration Research and Theory, 2012. 22(1). C. 1-29.
198. Federal Act of 15 December 2000 on Medicinal Products and Medical Devices URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2001/422/en>
199. Federal Act on Private International Law (PILA) URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en
200. Federal Act on the Amendment of the Swiss Civil Code of 30 March 1911 URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en
201. Foster K. Lex Sportiva and Lex Ludica: the Court of Arbitration for Sport's Jurisprudence. Entertainment and Sports Law Journal. 2005. No. 3. Pp. 1–15. . URL <https://www.entsportslawjournal.com/articles/10.16997/eslj.112>

202. Як скоротилась кількість населення України під час війни: підрахунки соціологів. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2023/yak-skorotilasya-kilkist-naselennya-ukraini-pid-cas-viini-pidraxunki-sociologiv>

203. Jefatura del Estado «BOE» núm. 249. de 17 de octubre de 1990 Referencia: BOE-A-1990-25037 URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1990/BOE-A-1990-25037-consolidado.pdf>

204. Ken Foster. Lex Sportiva. Transnational Law in Action URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803472

205. László Péte. ROMANIA: Private Sport Sector at the Crossroads of Past Socialism and Present Capitalism. Springer International Publishing AG. 2017. C. 287-308.

206. Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de regimen fiscal de las entidades sin fines lucrativos y de los incentivos fiscales al mecenazgo URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2002-25039>

207. Ley 6/1998, de 14 de diciembre, del Deporte, електроний ресурс. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1999-2937>

208. Loi de la République et Canton du Jura visant à encourager les activités physiques et le sport du 17 novembre 2010 URL: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/9664/versions/51053/fr> >

209. Loi fédérale du 17 juin 2011 sur l'encouragement du sport et de l'activité physique Loi sur l'encouragement du sport, LESP Recueil officiel. 2023. URL: <https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/2012/460/20230123/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-2012-460-20230123-fr-pdf-a.pdf>

210. Loi fédérale du 17 juin 2011 sur les systèmes d'information de la Confédération dans le domaine du sport (LSIS) Recueil officiel. 2012. P. 4639–4644. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2016/596/fr>

211. Loi fédérale du 18 décembre 1987 sur le droit international privé URL: <http://www.admin.ch/ch/f/rs/291/a190.html>

212. Loi fédérale du 8 juin 1923 sur les loteries et les paris professionnels URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/39/353_361_363/fr
213. Loi fédérale sur les loteries et les paris professionnels du 8 juin 1923 Recueil officiel. N° 39. 361. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/39/353_361_363/fr.
214. Loi sur l'encouragement du sport, LESP) Recueil officiel. 2023. URL: <https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/2012/460/20230123/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-2012-460-20230123-fr-pdf-a.pdf>
215. Marcacci M. Fédérations sportives Dictionnaire historique de la Suisse URL: www.hls-dhs-dss.ch/textes/f/F45083.php
216. Montmollin, de J., Pentsov D.A. Regulation of Sports Lotteries and Betting in Switzerland Sports Betting: Law and Policy P.M. Anderson et al. (eds.). The Hague: T.M.C. Asser Press; Springer, 2012. 1029 p.
217. Nafziger J. A. R. Lex Sportiva Lex Sportiva: What is Sports Law R. Shakeman et al. TMC Asser Press. 2012. P. 53-123.
218. Nafziger J. International Sports Law. 2d ed. Ardsley. New York: Transnational Publishers. Inc. 2004. P. 2-8.
219. Nafziger. J.A.R. The Future of International Sports Law. URL: www.willamette.edu/wucl/pdf/review/42-4/nafziger.pdf.
220. Rigozzi A., McAuliffe W., Kaufmann-Kohler L. Sports Arbitration. The European, Middle Eastern and African Arbitration Review. 13/2013 C.15-22.
221. Simon G. Puissance sportive et Ordre juridique étatique. Contribution à l'étude des relations entre la puissance publique et les institutions privées. Paris. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence. 1990. P. 759-760
222. Smith, A., Westerbeek. H. 2007. Sport as a vehicle for deploying corporate social responsibility. Journal of Corporate Citizenship. P. 43-54.
223. Sports Arbitration: Certain Unique Features and the Court of Arbitration for Sport (the «CAS») URL: <https://www.acerislaw.com/sports-arbitration-certain-unique-features-and-the-court-of-arbitration-for-sport-the-cas/>

224. Sports Law 2023 Michele Bernasconi, Emanuel Cortada. URL: <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/sports-law-2023/switzerland/trends-and-developments>

225. Swiss Criminal Code of 21 December 1937 URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en
https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en

226. The Olympic Games fundamental principles rules and regulations general information. 1956. Lausanne. Switzerland. URL: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-1956-Olympic-Charter.pdf>

227. The Sport Business Industry. West Virginia University. URL: <http://www.bellerophonproductions.com/FOSM.pdf>

228. Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman. 1995. C. 415/93. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-415/93>

229. Valloni L.W., Pachmann T. Sports Law in Switzerland Biggleswade (UK): Kluwer Law International. 2011. 132 p.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чокля О.І. Публічне управління у сфері фізичної культури і спорту в Україні: понятійно-категоріальний апарат. Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 3 (84). Одеса. 2021. С. 46-50. URL: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246241>;
2. Чокля О.І. Особливості вирішення спорів у сфері фізичної культури і спорту: публічні та приватні аспекти. Публічне управління і адміністрування в Україні. Вип. 36. Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 80-86. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.15>;
3. Чокля О.І. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту, структурні елементи та зміст. Теоретичні та прикладні питання державотворення. Вип. 27. Одеса. 2022. С. 71-77. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276803>;
4. Чокля О.І., Фальковський А.О. Специфіка державно-правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Прикарпатський юридичний вістник. Вип. 2 (31). Видавничий дім «Гельветика». 2020. С. 3-9. URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(31\).554](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).554)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Чокля О.І. Сучасний стан державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (до 25-річчя заснування інституту). 9 жов. 2020 р. Одеса. 2020. С. 327-328;
2. Чокля О.І. Проблематика понятійно-категоріального апарату сфери фізичної культури і спорту в Україні. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. «Україна у сучасному міжнародному просторі». 16-18 червня 2021 року. Київ. 2021. С. 163-167. URL:

http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12144/1/09_Full_Block_%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_17_06_2021.pdf

3. Чокля О.І. Нова парадигма правовідносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса. 2023. С. 535-536.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Чокля О.І. Особенности правового регулирования сферы физической культуры и спорта в условиях пандемии Covid-19. Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a VIII-a, 25 februarie 2022. Chișinău. 2022. С. 291-295.

Довідка

про використання результатів дисертаційної роботи
Чоклі Олександра Ігоровича

Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання розвитку
сфери фізичної культури і спорту в Україні

у науково-дослідницькій діяльності Національного університету
«Одеська політехніка»

Довідка видана в тому, що у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка» використанні наступні наукові результати, отримані у дисертаційній роботі Чоклі Олександра Ігоровича:

-концептуально нова модель публічно-приватного регулювання фізкультури та спорту;

-нові механізми фінансування фізичної культури і спорту, що включають нові підходи щодо розподілу публічних фінансів, а також залученню коштів фізичних та юридичних осіб до місцевого, регіонального та державного бюджетів;

-особливості міжнародного співробітництва у державному, публічно-приватному регулюванні сфери фізичної культури і спорту;

Дисертацію виконано згідно тематичного плану НДР ОНПУ за період 2022 р.

Чокля Олександр Ігорович брав участь як виконавець на громадських засадах за кафедральною (ініціативною) науково-дослідною роботою «Правове регулювання державотворення соціально-економічних відносин в Україні» (Реєстр. номер 0122U002193).

Проректор

Дмитро ДМИТРИШИН

У спеціалізовану вчену раду

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління Національного університету
«Одеська політехніка»

Чоклі Олександра Ігоровича

на тему: «Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання
розвитку фізичної культури і спорту в Україні»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

видана О.І. Чоклі про те, що результати його дисертаційного дослідження, зокрема, теоретичні положення та конкретні пропозиції, напрями вдосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, зарубіжний досвід у цій сфері використано у роботі 8 спортивного клубу Міністерства оборони України для підвищення ефективності роботи з метою виявлення та вирішення проблем публічною управління та адміністрування, пов'язаних із регулюванням суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні в умовах євроінтеграційних процесів.

Начальник 8 спортивного клубу
Міністерства оборони України
капітан 3 рангу

Юрій ПРОНЮК

Спеціалізований вченій раді

ДОВІДКА

про результати впровадження дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» *Чоклі Олександра Ігоровича* «Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні»

Результати дисертаційного дослідження Чоклі Олександра Ігоровича використано в діяльності центру підвищення кваліфікації кадрів інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» (далі – ЦПКК).

Зокрема, матеріали, які здобуті під час проведеного автором дослідження щодо оптимізації сфери фізичної культури і спорту, втілення кращих механізмів та сучасних практик, запровадження надбань науково-технічного прогресу, що спрямовані на удосконалення «спортивного» законодавства, регулювання процесів діяльності суб'єктів публічного управління сферою фізичної культури і спорту, створення взаємодії з іншими суб'єктами на основі публічно-приватного партнерства було використано під час семінарів у ЦПКК 27 липня-04 серпня 2023 року для державних службовців категорії посад «В» за загальною професійною (сертифікатною) програмою: «Формування професійних компетентностей сприйняття змін державними службовцями».

Здобувач наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» Чокля Олександр Ігорович ознайомив учасників семінарів з сучасними практиками запровадження надбань науково-технічного прогресу, що спрямовані на удосконалення «спортивного» законодавства, налагодження діяльності суб'єктів публічного управління сферою фізичної культури і спорту на основі публічно-приватного партнерства.

Вважаємо запропоновані пропозиції, висновки та результати дослідження актуальними і доцільними, що мають значний практичний інтерес для органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в контексті впровадження публічно-приватного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Директор ЦПКК

Анастасія КЛИМЕНКО

Підпис Клименко А.С.

ЗАСВІДЧУЮ

Директор інституту

Лиса Н.М.

« » 20 р

У спеціалізовану вчену раду

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління Національного університету
«Одеська політехніка»

Чоклі Олександра Ігоровича

на тему: «Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання
розвитку фізичної культури і спорту в Україні»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

видана О.І. Чоклі про те, що результати його дисертаційного дослідження, зокрема, теоретичні положення та конкретні пропозиції, напрями вдосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, зарубіжний досвід у цій сфері використано у роботі 9 спортивного клубу Міністерства оборони України для підвищення ефективності роботи з метою виявлення та вирішення проблем публічною управління та адміністрування, пов'язаних із регулюванням суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні в умовах євроінтеграційних процесів.

ТВО начальника 9 спортивного клубу
Міністерства оборони України
майор

Артем ПОЛЯКОВ

УКРАЇНА

**ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ТУРИЗМУ**

просп. Шевченка, 4, м. Одеса, 65032

вул. Канатна, 83, м. Одеса, 65012, тел./факс: (048) 718-95-36

email: ussm@od.gov.ua, веб-сайт: http://ussm.od.gov.ua

Код ЄДРПОУ 39999373

№

18.12.2023

на №

від

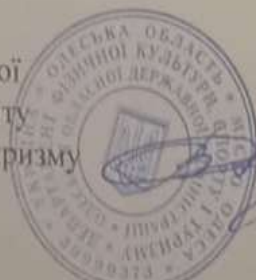
У спеціалізовану вчену раду

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління Національного університету
«Одеська політехніка» Чоклі Олександра Ігоровича
на тему: «Організаційно-правові засади публічно-приватного регулювання
розвитку фізичної культури і спорту в Україні»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

видана О.І. Чоклі про те, що результати його дисертаційного дослідження, зокрема, теоретичні положення та конкретні пропозиції, напрями вдосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні, зарубіжний досвід у цій сфері використано у роботі управління фізичної культури і спорту Департаменту фізичної культури, спорту і туризму Одеської обласної державної адміністрації для підвищення ефективності роботи з метою виявлення та вирішення проблем публічного управління та адміністрування, пов'язаних із регулюванням суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні в умовах євроінтеграційних процесів.

Начальник управління фізичної
культури і спорту Департаменту
фізичної культури, спорту і туризму

Валентина КОЛЬЧАК